

สำนักหอสมุด

หมดอายุ 01/09/2566

นิบาศำคก

เล่ม ๑๘

อัสัถินิบาศ

นางล่อม เหมชะญาศิ

พิมพ็อุถิศัณองพระเศษพระคุณ

พระบาศสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

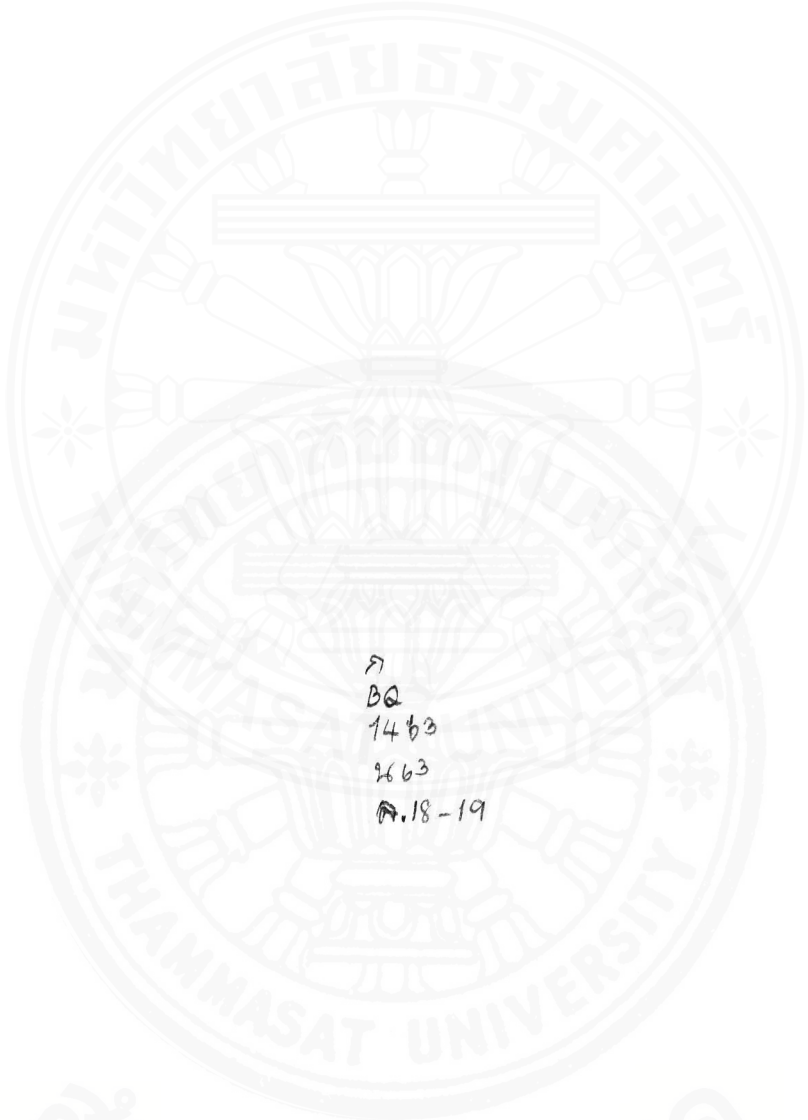
ในการบำเพ็ญกุศัดณดองอายุครบ ๗๐ ปี บริบูรณ์

เมื่อวันที ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ็ที่โรงพิมพ็พระจันทร ทำพระจันทร

หมตอายุ 01/09/2566

จังหวัดพระนคร

ก
BQ
1463
2663
ค.18-19

สำนักหอสมุด

51414

หมดอายุ 01/09/2566

คำนำ

นางด้อม เหมชะญาติ ว.จ.ง. ๕ มาแจ้งแก่ราชบัณฑิตยสภา
ว่าใน พ.ศ. ๒๔๗๒ นี้จะทำบุญฉลองอายุครบ ๗๐ ปี ว่าถึงถึงพระเดช
พระคุณในสมเด็จพระปิยมหาราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ซึ่งได้มีมาแก่ตนเป็นอเนกปริยาย หมายถึงบำเพ็ญการกุศลด้วย
พิเศษอุทิศถวายเป็นปฏิการณของพระเดชพระคุณดังกล่าวอย่างหนึ่ง และ
ทราบว่าสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ได้ทรงแต่งตั้งพระราชประสงค์ไว้ว่า
ใครจะให้แปลและพิมพ์หนังสือนิบาตชาดกให้ตลอดทั้งคัมภีร์ ได้เห็น
ผู้อื่นพิมพ์อุทิศถวายพระราชกุศลมาแล้วหลายราย นางด้อม เหมชะญาติ
จึงเต็มใจใคร่จะรับพิมพ์หนังสือนิบาตชาดก เนื่องในงานฉลองอายุ
ครบ ๗๐ ปี ครองนิตย์ก่อน ๑ ราชบัณฑิตยสภาทราบก็มีความยินดีรับจัดการให้ตั้ง
ประสงค์

ว่าโดยนระเพาะตัวข้าพเจ้า ซึ่งได้มีโอกาสเคยเห็นสมเด็จพระ
พุทธเจ้าหลวงทรงพระกรุณา และได้เคยเห็นนางด้อม ๆ มีความรักดี
ต่อพระองค์มาแต่หนหลัง ก็ยังอนุโมทนาในความกตัญญูกตเวทีของ
นางด้อม ๆ เพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่ง จะเล่าเรื่องที่ได้ทราบไว้ในหนังสือ
ดังเขป นางด้อม เหมชะญาติ เป็นธิดาเจ็ดขวบห้าหัว และได้แต่งงาน
เป็นภรรยา เจ็ดหัว เอี้ยบหยู ซึ่งเป็นเศรษฐีด้วยประกอบการค้าขายทั้ง
๒ ดูกุด ได้ยินว่าตั้งแต่เยาว์มา นางด้อม ๆ มีอุปนิสัยดีฝึกกับศีลธรรม
ที่ชอบเรียนวิชาอย่างผู้ชาย เป็นต้นว่าออกด่าห์เรียนหนังสือจีนจนรู้พอ
ทำการได้ และเอาใจใส่ศึกษาพาณิชยกรรมเข้าใจมาตั้งแต่ก่อนแต่ง

งาน ครั้นแต่งงานแล้วก็ช่วยค้าขายทั้งในห้างของบิดาและห้างของสามี และประกอบการค้าขายเป็นส่วนของคนเองต่างหากด้วย เหมือนกับผู้ชายคนหนึ่ง เมื่อบิดาและสามีถึงวัยชราแล้ว นางด้อม เหมชะญาติ จึงสามารถอำนวยความสะดวก ค้าขาย เป็น ห้างใหญ่ยิ่ง อันหนึ่งในประเทศนี้โดยดำพัง เป็นต้นว่าอำนวยความสะดวก โรงจักรดีเข้าถึง ๕ โรงในขณะเดียวกัน นอกจากนี้ยังอำนวยความสะดวกซื้อส่งสินค้าเข้าออกกับ ต่างประเทศอีกเป็นอันมาก จนมีชื่อเสียงเป็นพาณิชย์สำคัญในกรุงเทพฯ ฯ คนหนึ่ง

แต่อัธยาศัยของ นางด้อม เหมชะญาติ เป็นคนใจบุญมีความดีเต็มได้ในพระพุทธศาสนามั่นคง ชอบบำเพ็ญบุญทานทำการปฏิสังขรณ์ และทำนุบำรุงพระศาสนาเนื่องนิจ ความประพฤติรักษาศีลธรรมที่น่าชม ข้าพเจ้าเคยฟัง นางด้อม เหมชะญาติ ปรับทุกข์ในเวลาที่มีความเดือดร้อนด้วยถูกผู้อื่นเบียดเบียนหลายครั้ง ดังเกิดเห็นว่ามิได้เป็นผู้ดำเนินทางแก้อคติ มักพอใจแต่ไม่ตรีจิตต่อผู้อื่น แม้เป็นผู้ซึ่งก่อเหตุให้ตนได้รับความเดือดร้อน เช่นยอมเสียเปรียบเพื่อชอราคาญเป็นต้น หรืออย่างต่ำก็เป็นอุเบกขา หาเคยได้ยื่นแต่ดงความโกรธหรือความพยาบาทมาดร้ายต่อผู้ใดไม่ เห็นจะเป็นด้วยใจตนเอง จึงได้ยื่นแต่คนชมและชอบ นางด้อม เหมชะญาติ อยู่แพร่หลาย

เหตุที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงคุ้นเคยกับ นางด้อม เหมชะญาติ นั้น นางด้อม ฯ เดว่าได้เคยเข้าเฝ้าครั้งแรกเมื่องานขึ้นพระที่นั่งทรงหนังสือ (เห็นจะเป็นเมื่อชนพระที่นั่งจักรี ใน

พ.ศ. ๒๔๒๕) ว่านางหยงข้าหวงเดิมซึ่งเป็นเจ้าของโรงตีไฟอยู่โรง ๓
 ที่คูนเคยกัน เป็นผู้พามาพบกับตัวนางด้อมเข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวาย
 กิมฮวยของดีว แต่ทว่าข้าพเจ้าได้ทราบแก่ตนเองนั้น คือเมื่อทรงสร้างวัด
 เบ็ญจมาพิตร นางด้อม เหมชะญาติ มีความเต็มใจไปคอยเฝ้าฯ
 วันหนึ่งในเวลาดวงอาทิตย์ขึ้นเมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหวงเสด็จผ่านไป
 ข้าพเจ้าตามเสด็จไปด้วย เห็นนางด้อมฯ ทรงเข้าไปเฝ้าถึงพระองค์ตั้ง
 ห่อขนบัตร์ซึ่งเตรียมไปทูลเกล้าฯ ถวายต่อพระหัตถ์ กราบบังคมทูล
 ว่า “กระหม่อมฉันมีความเต็มใจขอตามเสด็จในการพระราชกุศล
 ด้วย” สมเด็จพระพุทธเจ้าหวงก็ทรงยินดีอนุโมทนา แล้วตรัสปฏิ-
 สันถารกับนางด้อมอยู่สักครู่หนึ่ง แต่นั้นพอถึงงานวัดนางด้อมก็ไปเฝ้าฯ
 ดุเหมือนจะไม่ขาดเลยสักปีหนึ่ง พอสมเด็จพระพุทธเจ้าหวงทอดพระ
 เนตรเห็นก็ทรงทักทายเป็นปราศรัยเล่นขอ ข้าพเจ้ามักตามเสด็จก็เคยได้รู้จัก
 กันเคยกับนางด้อมแต่่นั้นมา วันหนึ่งนางด้อมมาหาข้าพเจ้า บอกว่า
 โรงตีไฟของนางด้อมตั้งอยู่ที่ปากคลองพระโขนงโรง ๓ ได้ยินว่า
 เจ้าพนักงานจะมีคดคลอง เกรงเรือที่เคยมาส่งเข้าจะมาถึงโรงตีไฟไม่ได้
 ก็จะมีขัดข้องพาให้ขาดผลประโยชน์ของนางด้อมฯ หรือว่าจะทำ
 อย่างไรดี ข้าพเจ้าแนะนำให้เข้าไปเฝ้าฯ กราบทูลร้องทุกข์เอง ด้วยเห็น
 ว่าเป็นผู้หนึ่งซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหวงทรงพระกรุณา นางด้อมเข้า
 ไปเฝ้าฯ ได้ส่งประสงค์แล้วเคยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต
 ให้เข้าเฝ้าฯ ได้เหมือนกับเป็นภรรยาข้าราชการผู้หนึ่ง นางด้อมจึงเข้า

เผ่าต่อมาเนื่อง ๆ จนขอบพระราชอัชฌาศัย ข้าพเจ้าเคยได้ยินมีพระ
 ราชดำรัสชมว่า “แกเป็นคนซื่อ” และได้พระราชทานเหรียญราชวิถี
 เหรียญทวีธาภิเศก เหรียญวชิรมังคดาภิเศก กับทรงตั้งหมากกาให้
 ทองด้ายอักษรพระนาม และเมื่อเสด็จจากยุโรป นางด้อม ๆ ก็ได้
 พระราชทานกระเป๋านางมีพระบรมรูปเป็นของฝากด้วย หนึ่ง นางด้อม
 เหมชะญาตี ^๕ เดียงหุดานหญิงไว้ ๒ คน เมื่อยังเป็นเด็กเคยพาเข้าไป
 เผา ๆ ด้วย แด้วกราบทุก ๆ ขอให้ทรงตั้งชื่อ ก็ทรงพระกรุณา
 โปรด ๆ พระราชทานนามตามประสงค์ว่า “เงินทอง” คน ๑ “ทองโกย”
 คน ๑ แด้วนางด้อมได้พาเข้าเผา ๆ กับคนต่อมา เรื่องราวที่สมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าหลวงทรงพระเมตตากรุณาแก่ นางด้อม เหมชะญาตี ข้า-
 พเจ้าได้ทราบมาดังนี้ ตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ ๕ แด้ว นางด้อม ๆ ก็ยังมา
 หาข้าพเจ้าเนื่อง ๆ บอกว่าได้ทำบุญอุทิศถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
 เต็มอ ครั้นเมื่ออายุล่วง ๖๐ ปี แด้ว นางด้อม ๆ มอบธุระให้ผู้อื่นดูแล
 การค้าขายต่างตน มิได้อำนวยการเองเหมือนแต่ก่อน แต่คงเป็น
 ประธานในสังคม และตั้งหน้าบ่าเพื่องการกุศลต่าง ๆ คือช่วยปฏิสังขรณ์
 พระอารามต่าง ๆ เป็นต้น และเป็นผู้นำรว้งวัดของนพคุณโดยเฉพะ
 ดีขึ้นมาจนทุกวันนี้

หนึ่งได้อินบาตชาติกณะบิมพ์พิชิตถวยพระราชกุศลแด่พระ
 บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ประมาณว่าตลอดทั้งคัมภีร์
 จะเป็นเล่มพิมพ์ ๒๒ เล่ม ได้เริ่มพิมพ์มาแต่ พ.ศ. ๒๔๔๗ พิมพ์เสร็จ

ไปแล้ว ๓๗ เล่ม เล่มนี้ที่ นางด้อมเหมชะญาติ รับพิมพ์เป็นเล่มที่ ๓๘
 เรื่องชาดกถึงตอนอดีตนิบาต มีชาดกอยู่ในตอนหนึ่งเรียกว่า
 กุณดาชาดก เป็นเรื่องกล่าวติเตียนสัตว์อย่างร้ายแรง ถึงผู้แปลทำ
 มันทักคำอธิบายส่งมาด้วย ตั้งพิมพ์ไว้ข้างท้ายคำนำ ราชบัณฑิตยสภา
 ก็นั่งวิตกอยู่บ้าง ว่าจะมีผู้ติเตียน ว่าเหตุใดจึง ออชาดกตอนหนึ่งให้
 นางด้อม เหมชะญาติ ซึ่งเป็นสตรีพิมพ์ ถ้ามีผู้เช่นนั้น ขอชี้แจงให้
 เข้าใจ ว่าหนังสือนิบาตชาดกเป็นหนังสือแต่งในอินเดียสัก ๒๐๐๐ ปี
 มาแล้ว การที่พิมพ์ก็เพื่อจะรู้เรื่องอันมีในหนังสือนั้น และรักษา
 หนังสือซึ่งนับถือกันว่าเป็นส่วนสำคัญอันหนึ่งในพระไตรปิฎก ให้อยู่
 สถาวรสืบไป หนังสือแต่งไว้แต่เดิมอย่างไรก็ต้องพิมพ์อย่างนั้น ประ-
 โยชน์ของการพิมพ์เป็นสำคัญอยู่ที่เป็นการสืบอายุพระคำสอน ใครรับ
 พิมพ์ชื่อว่าได้ทำบุญ จะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงก็ได้บุญเหมือนกัน หา
 เกียดแก่ที่จะเลือกชอบหรือจะซึ่งจะเพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใดใน นิทานชาดก
 ไม่ ข้าพเจ้าเชื่อว่าบรรดาสาธุชนคงคิดเห็นดังกล่าวมานี้

ราชบัณฑิตยสภาถือโอกาสนี้อำนวยพรให้ นางด้อมเหมชะญาติ
 เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุข พละ ทุกประการ.

๓๖ ๖๖๖๖๖๖๖๖

นายกฯ ราชบัณฑิตยสภา

หมดอายุ 01/09/2566

วันที่ ๓๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

สำนักหอสมุด

หมดอายุ 01/09/2566

บันทึกของผู้แปลกุณาสวดก

เมื่อตรวจบาตักุณาสวดกจะแปลเป็นภาษาไทย ได้เกิดข้อสังเกต
ใจขึ้นอย่างหนึ่ง คือชาตกรเรื่องนบรรดาคาถาด้วนดำแดงโทษแห่งศต
๕๕ ผู้ที่ไดฟังมาแล้วโดยมากเห็นเป็นอย่างเดียวกันว่า แรงเกินไป
ที่ถึงกับค้ำว่า พระพุทธเจ้าคงไม่ตั้งใจไว้ว่าพรณโทษศตกรจนไม่เว้นตัว
เพราะปรากฏว่าทรงยกย่องในที่อื่นก็มี ชาตกรเห็นหาใช้คำของพระ
พุทธเจ้าไม่ ดังนั้นก็ ข้อที่จะใช้พุทธวจนะหรือไม่ใช้นั้น พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ พระราชทาน พระบรมราชาธิบายไว้แล้ว
ข้อสำคัญมีอยู่แต่เพียงว่า การที่ติโทษศตกรจนไม่เว้นตัวนั้น จะเป็นของ
ควรกล่าวหรือไม่ ถ้าใครควรดูโดยละเอียดแล้วก็จะเห็นว่าควรกล่าว
ได้ เพราะตามเรื่องปรากฏชัดอยู่ว่า พระพุทธเจ้าประทานเทศนาสอน
พระหนุ่ม ๆ ที่ป่าหิมพาน ไม่มีบริษัที่อื่นไปปะปน จะเป็นเครื่องระคาย
โศตแก่ผู้ใด การวางโทษไว้ให้หนักนั้นเป็นวิธิตถาของผู้สอนในบาง
สมัย เพื่อจะให้ผู้ฟังเบือนหน้าให้เกิดยดให้กลัว อาจใช้ถ้อยคำเช่นนั้น
ได้จริง แต่ต่อมาภายหลังเมื่อชาตกรเรื่องนี้แพร่หลายออกไปจนถึงเป็น
คำสอนสาธารณะ อย่างที่เรียกว่าพื้นเมืองหรือกลางตถา ผู้ถูก
กล่าวโทษเช่นนั้นก็เดือดร้อน เสมือนว่าเกิดมาดำหรับทำชั่ว ไม่มีใคร
ดีเลย ครั้นจะออกปากคัดค้านหรือติเคียนักก็กลัวใคร ๆ เขาจะว่า

บาป เป็นแต่คักค้ำ โดยปริยาย เข้าใจว่าความเห็นอย่างนี้เอิกเกริกมา
ตั้ง ๒๐๐๐ ปีแล้ว ยกตัวอย่างในเรื่องมิดินท์ปัญหา ซึ่งประมาณกัน
ว่าแต่งเมื่อราว ๆ พ.ศ. ๕๐๐ ปี พระเจ้ามิดินท์ยกเหตุชั้นถามว่า พระ
พุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ด้ตรั้ทุกคนถ้าประดับช่อง ๓ อย่าง คือประดับคราว
อย่าง ๑ ประดับที่กำบังอย่าง ๑ ประดับชายเกยวอย่าง ๑ ถ้าพร้อม
ทั้ง ๓ นี้แล้วต้องประพฤดิชั่วทงหน แต่ทำไมเมื่อพระมโห้สถพานาง
อมรไปฝากไว้ที่บ้านนายประตุ แล้วแต่งชายเจ้าชู้ไปเกยวในที่ตั้งจับ
มือถือแขน นางอมรจึงยังใจได้ พระนาคเด่นแก้วว่าไม่พร้อมองค์ ๓
คือไม่ได้ประดับคราว ประดับแต่ที่ดับกับชายเกยว และอธิบายต่อไป
ว่า คราว นั้นหมายความว่า ถึงคราวที่ด้ตรั้กำลังน้อมจิตอยู่ในเรื่อง
เช่นนั้น คำแ่งเป็นกรแบ่งรับแบ่งสู้ไปในตัว หมายความว่า คน
ทุก ๆ คนถึงจะเป็นคนดีปานใด ก็ย่อมมีการคิดชั่วบ้างเป็นครั้งเป็นคราว
ถ้าประดับเวลาดิชั่วแะเหมาะโอกาสอื่นอีกด้วย เห็นจะห้ด้กความชั่ว
ไม่ได้ แต่ก็จะประดับเหมาะไปทุกอย่างเช่นนั้นคงเป็นไปไม่ได้ทุกคน
แะไม่เป็นไปได้บ่อย ๆ ที่พระนาคเด่นอธิบายเพียงเท่านั้นเห็นจะเป็น
ที่พอใจของผู้ฟังแล้ว จึงปรากฏว่าพระยามิดินท์ยอมตกลง แต่คำ
อธิบายของพระนาคเด่นนั้นหาได้ยู่รวมกับชาตคนใหม่ ไปอยู่เดี่ยวคัมภีร์
หนึ่งต่างหาก ผู้ฟังชาตคนก็ยังไม่พนร้าคาญคักค้ำต่อมา พระอรรถ
กถาจารย์ผู้อธิบายชาตคนก็เห็นจะร้าคาญในคำที่ว่า หมิงทงหมดถ้าได้
ช่องเป็นต้องประพฤดิชั่ว จึงเลยไชยบายเนอความว่า เว้นแต่ด้ตรั้ที่

เจริญวิปัสสนาทำให้กิเลสเบาบางแล้ว เอาได้ลงไปเป็นอรรถกถาเดี่ยวที่
เดี่ยว เป็นกราวดิถีชชนาเสร็จไปในตัวว่าไม่ใช่จะเป็นเหมือนกันทุกคน แต่
คำวิดิถีชชนาของพระอรรถกถาจารย์นั้นไปชุกอยู่ที่ดับ ๆ ในท้องเรื่อง
แห่งหนึ่ง ถ้ามีเนื้อไปในเรื่องอื่นยืดยาว และเต็มไปด้วยการตีโทษ
บางที่จะเคยไม่เห็น หรือเห็นแต่ก่อนนั้น ผู้แปลหนังสือคราวนี้จึงคัด
เอาคำที่เคยเป็นปัญหาขึ้นมาบันทึกไว้เสียข้างต้นทีเดียว จะได้ไม่ต้อง
ไปโทษกันภายหลัง.

สำนักหอสมุด

หมดอายุ 01/09/2566

สารบัญ

๑ จุฬหังสชาดก (๕๓๓)

พระโพธิสัตว์ด้วยพระชาติเป็นพระยาหงส์ นายพรานดักได้
ไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน รอดพ้นอันตรายมาได้ ด้วยมีเพื่อนดี
และมีวาจาอันไพเราะ หน้า ๓

๒ มหาหังสชาดก (๕๓๔)

พระโพธิสัตว์ด้วยพระชาติเป็นพระยาหงส์ (เนื้อความเหมือน
จุฬหังสชาดก แปลกแต่จำนวน) หน้า ๓๗

๓ สุธชาโภชนชาดก (๕๓๕)

พระโพธิสัตว์ด้วยพระชาติเป็นพระอินทร์ ทรมานโกศิย
เศรษฐีผู้ตระหนี่ให้เต็มใจ ออกบรพพาจนทรงคุณธรรมถึง
สามารถตัดสินผู้รับทานอันบริสุทธ์ได้ หน้า ๘๒

๔ กุณาสชาดก (๕๓๖)

พระโพธิสัตว์ด้วยพระชาติเป็นพระยานกคู้เหว่า มีปัญญา
สามารถแสดงธรรมอันแถลงด้วยโทษสัตว์อย่างวิธของพระพุทธเจ้า
หน้า ๓๔๕

๕ มหาสุคโลดมชาดก (๕๓๗)

พระโพธิสัตว์ด้วยพระชาติเป็นพระเจ้าสุคโลดม ตกไปอยู่ใน
อำนาจญาไปริสาทผู้กินคน ยังทรมานให้เต็มใจได้ด้วยความ
กล้าและความมั่นคง หน้า ๒๓๗

สำนักหอสมุด

หมดอายุ 01/09/2566

อสีตินิปาตวณฺณนา

เรื่องที่ ๑

นายยิ้ม ปันทยางกูร เปรียญ ๖ ประโยค

วัดมหาธาตุเรียง

๑ จุลหังสชาติก (๕๓๓)

สุมุขชาติ อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อายสุมโต อานน-
ทตฺเถรสฺส ชีวิตปริจฺจาคํ อารพฺภ กเถสิ.

สตุถา สมนฺเตจฺพระบรมคําสดาจารย์ เมื่อทรงดำราญพระอิริยาบ
อยู่ในพระเชตวันวิหาร ทรงพระปรารภการสละชีวิต แห่งพระผู้เป็น
เจ้าอานนทเถระ จึงตรัสจุลหังสชาติกนี้ อันมีวจนนิพนธ์เป็นบทต้นว่า
สุมุข ดงนี้

เทวทตฺเตน हि ความพิสดารว่า บรรดาพวกนายฆมังชนฺฑีพระ
เทวทตฺตตั้งไปปลงพระชนมชีพพระศกาคคเจ้า คนที่ถูกตั้งไปก่อนเขา
กลับมากแจ้งว่า ข้าแต่ท่าน ข้าพเจ้าไม่อาจเพื่อจะปลงพระชนมชีพพระ
ผู้พระภาคเจ้านั้นได้ ด้วยว่าพระผู้พระภาคเจ้าพระองค์นั้น มีอิทชา-
นุภาพใหญ่หลวง จึงพระเทวทตฺตดำวว่า เออ ชั่งเถอะ เราเองจักปลง
พระชนมชีพพระสฺมณโคดม ฯ เมื่อพระศกาคคเจ้าเสด็จจงกรมอยู่ณ
งอมเขาค้านหลังแห่งคิษณกฺกุฏบรรพต พระเทวทตฺตขึ้นไปสู่เขาคิษณกฺกุฏ

กตั้งคิดาก่อนใหญ่ด้วยกำลังแห่งเครื่องยนต์ ด้วยเจตนาจักปลงพระ
 ชมษฐ์พระสมณโคตมเสีย ๆ ในกาลนั้น มียอดเขา ๒ ยอดมาไว้
 คิดาทักตั้งตกลงไปนั้นไว้ แต่สะเกิดคิดาทักกระทาะจากคิดาก่อนนั้น
 กระเด็นไปต้งพระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำพระโลหิตให้ห้อขึ้นแล้ว
 เวทนามีกำลังเป็นไปทั่วแล้ว หมอชู้วกทำคัถยกรรมพระบาทพระตถาคต
 นำเลือดและเนื้อร้ายออกชำระล้างสะอาดแล้ว ทายาชะทำให้พระองค์
 หายพระโรค ส้มเด็จพระบรมศาสดาทรงหายเป็นปกติดี อันภิกษุสงฆ์
 แวดล้อมเสด็จเข้าไปยังพระนคร โดยพระพุทธดำใหญ่เทียว.

อถ นั ทิสฺวา เทวทฺโต เมื่อพระเทวทตเห็นดังนั้น จึงคิดว่า
 ใคร ๆ เห็นพระรูปพระโณมพระสมณโคตมแล้ว ถ้าเป็นมนุษย์ก็ไม่อาจ
 เพื่อจะเข้าไปทำร้าย ก็ข้างของพระราชาผู้เชือก ๑ ชื่อว่านาถาคีรี
 เป็นข้างที่ดูร้ายข้ามมนุษย์ได้ เมื่อไม่รู้ซึ่งคุณแห่งพระพุทธพระธรรมพระ
 สงฆ์ จักฆ่าพระสมณโคตมได้ คิดฉะนั้นแล้ว ก็ไปเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรู
 ราช ทูลพฤติการณนั้นให้ทรงทราบ พระเจ้าอชาตศัตรูราชทรงรับจัด
 ทำให้ จึงรับสั่งหานายหัตถาจารย์มา แล้วทรงบัญชาว่า แนะเจ้า พวุงัน
 จงมอมข้างนาถาคีรีให้มันเมาแล้วจงปล่อยไปในถนนที่พระสมณโคตม
 เสด็จมา แต่เข้าเทียว จึงพระเทวทตตามนายหัตถาจารย์ว่า ในวันอื่น ๆ
 ข้างนาถาคีรีดื่มสุราก็กละออม เมื่อเขาเรียนท่านว่า ๘ กละออม ท่าน
 จึงกำชับเขาว่า พวุงันฟังให้ดื่มทั่วชนเป็น ๑๒ กละออม แล้วพึงทำให้
 มีหน้าพะพะในถนนที่พระสมณโคตมเสด็จมา นายหัตถาจารย์กับ

จัดทำถวาย พระเจ้าชวดกัตตุราชให้ราชบุรุษนำกลองเที่ยวตีประกาศ
 ในพระนครว่า พวุง^๕นี้เข้าจับปล่อยช้างนาตากิริอันมีนเมาในพระนคร
 ชาวพระนครพึงกระทำกิจที่ตนพึงทำเสียแต่เช้า แต่อย่าเดินระวางถนน
 แม้พระเทวทัตลงจากพระราชนิเวศน์แล้วก็ไปยังโรงช้าง เรียกคนเลี้ยง
 ช้างมาสั่งว่า แน่เจ้าทั้งหลาย เรามีอำนาจตคนมีตำแหน่งสูงให้ต่ำก็
 ได้ ตังคนมีตำแหน่งต่ำให้สูงก็ได้ ถ้าพวกเจ้าต้องการยศ พวุง^๕นี้เข้า
 จงช่วยกันเอาเหต้ามักรอกช้างนาตากิริให้ได้ ๑๖ กะออม ถึงเวลา
 พระสมณโคดมมาจงช่วยกันแทงช้างด้วยปลายหอกซัด ยั่วให้อาตมา
 ให้ตายโรงช้างช่วยกันต้อให้หันหน้าตรงไปตามถนนที่พระสมณโคดม
 เดินมา ให้ปลงพระชนม์เสีย พวกคนเลี้ยงช้างก็รับจัดทำตามที่พระ
 เทวทัตสั่ง พฤติการณ์นั้นได้แจ้งเข้าไปทูลพระนคร เสด็จอุบาสกผู้นับ
 ถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ได้ทราบข่าวดังนั้น ก็พากันไปเฝ้า
 พระศาสดา กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเทวทัตสมคบกับ
 พระเจ้าชวดกัตตุราช ให้ปล่อยช้างนาตากิริ ในวิถ์ทางที่พระองค์จะ
 เสด็จไปในวันพวุง^๕นี้ พวุง^๕นี้พระองค์อย่าได้เสด็จเข้าไปเพื่อมิณฑบาท
 ขอบได้เสด็จประทับอยู่ในที่นี้เถิด พวกข้าพระองค์จักถวายภัษาหารแก่
 ภิกษุสงฆ์มีพระองค์เป็นประมุขในวิหารนี้แด่ พระบรมศาสดาหาได้ตรัส
 รับคำอ้อนวอนไม่ ทรงพระดำริว่า พวุง^๕นี้จักทรมาณช้างนาตากิริ กระ
 ทำปาฏิหาริย์ทรมาณพวกเดียรัถย์ แล้วจกจาริกไปมิณฑบาทในพระ
 นครราชคฤห์ /09/ อันภิกษุสงฆ์เวดล้อม ออกจากพระนครไปสู่เวฬุวัน

วิหาร ชนชาวพระนครราชคฤห์จักถือเอาภาชนภัตตรมากมายนมายังเวฬุ
วันวิหาร พຸ່ງนี้โรงภัตตรจักมีในวิหารนนี้เทียว ด้วยเหตุที่มีพระพุท
คำริณะนี้ จึงทรงรับอาราธนาพวกอุบาสกเหล่านั้น ๆ ทราบการทรงรับ
อาราธนาแห่งพระตถาคตเจ้าแล้ว จึงพร้อมใจกันว่า พวกเราจักนำ
ภาชนภัตตรมาถวายในวิหารนี้เทียว แล้วก็หัดักไป.

สตุถามี ปจันยามะ ชมนิ เทเสตุวา แม้พระบรมศาสดาทรง
แสดงพระธรรมเทศนาในปฐมยาม ทรงวิดิษชนาบัญญัติแห่งเทวดาใน
มัชฌิมยาม ทรงดำเร็จดีห้ใส่ยาดันในล່ວนแรกแห่งปัจฉิมยาม ทรง
เข้ามตต์มาบัตติในล່ວนที่ ๒ แห่งปัจฉิมยาม ถึงล່ວนที่ ๓ แห่งปัจฉิมยาม
ทรงเข้ากรุณาดมาบัตติตรวจจุเหตุเด่าเวไนยสัตว์ อันมีอุปนิสัยดีที่จะพึง
ได้ตรัสรู้ธรรมพิเศษ ทอดพระเนตรเห็นธรรมมาภิสัมมัยแห่งเด่าสัตว์
๘๔,๐๐๐ ในเพราะทรงทรมานช้างนาตากีรี ครั้นราตรีก็อดแจ่มแจ้ง ก็
ทรงชำระพระองค์ เสร็จแล้วรับตั้งหาพระผู้มีอายุอนนทเถระมาครัด
ว่า ดูกรอนนท์ เธอจงแจ้งแก่ภิกษุแม่ทั้งปวง ในมหาวิหาร ๑๘ แห่ง
อันตั้งอยู่ภายในราชคฤห์มหานคร เพื่อเข้าไปยังพระนครพร้อมด้วยเรา
พระอนนทเถระเจ้าได้กระทำตามพระพุทชฎีกาแล้ว ภิกษุทั้งปวงจึงไป
ประชุมพร้อมกันเ็นพระเวฬุวันวิหาร.

สตุถา มหาภิกษุชงฆปริจตุโต พระบรมศาสดาอันหมู่ภิกษุใหญ่
แวดด้อมแล้ว เสร็จเข้าไปยังพระนครราชคฤห์ เพื่อบิณฑบาต ดำดับ
นั้น พวกคนเลี้ยงช้างก็ปฏิบัติตามพระเทวทัตตั้ง ส้มากมใหญ่ได้มีแล้ว

มนุษย์ทั้งหลายผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาก็คว่ากันว่า ได้ยินว่าอนัน
พระพุทธรูปเจ้าผู้มหานาคกบข้างนาตาคีรี จักกระทำสงครามกัน พวกเรา
จักได้เห็นการทรมานข้างนาตาคีรี ด้วยพุทธรูปดีอันหาอุปมามิได้ แล้ว
ได้พากันขึ้นไปสู่ปราสาททิมแถวแถบหนหลังคาเรือน.

ฝ่ายพวกมิจานาทิฏฐิวิหาคศรัทธามิได้ ก็กล่าวกันว่า ข้างนาตาคีรี
นี้ครุร้ายช้ำมนุษย์ได้ ย่อมไม่รู้อันใดซึ่งคุณแห่งพระพุทธรูปเจ้าเป็นต้น อนันข้าง
นาตาคีรีนั้นจักขยสัตว์ระอนมโฆรรณดุจทองของพระสมณโคดม ให้ถึง
ความดีขึ้นไปแห่งชีวิต พวกเราจักได้เห็นหลังแห่งปัจเจกามิตรในวันนั้น
แล้วพากันขึ้นไปดูบนต้นไม้บนปราสาทเป็นต้น. แม้ข้างนาตาคีรีเห็น
พระผู้มีพระภาคเจ้าแต่ดีจมา ยังมนุษย์ทั้งหลายให้หวาดหวนอยู่ ทำดา
ยบ้านเรือนชยเกิดขึ้นเป็นจุนฉนวน ขกวงวงชนชุ่มหู่และหางฝั่ง ฝั่งเข้า
ไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า ประหนึ่งว่าภูเขเอนเอียงเข้าที่นิคมพระพุท
ธองคฉะนนั้น ภิกษุทั้งหลายเห็นตงนั้น จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้างนาตาคีรีนี้ครุร้ายนัก ข้าคนได้ ฝั่งตรงมาน
และข้างเขื่อนนี้ไม่รู้ซึ่งคุณแห่งพระพุทธรูปเจ้าเป็นต้นด้วยแต่ ขอพระองค์
ได้เสด็จหักไปเสียเถิด พระเจ้าข้า ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเข
อย่างดัว เรายังกำลังพอจะทรมานข้างนาตาคีรีได้.

อก อายสุมมา สารีปุตโต ถ้าตบนั้นพระผู้มีอายุสารีบุตร ทูล
ขอโอกาสพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ อนันกิจที่เกิดขึ้นแก่บิดาย่อม
เป็นภาระของบุตรคนใหญ่ ข้าพระองค์แต่จะขอทรมานข้างนาตาคีรี

นั้น ๗ จึงพระศาสดาคาทวัดห้ามพระสารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร ชื่อว่า
 กำดั่งของพระพุทธเจ้าเป็นอื่น กำดั่งแห่งดาวกเป็นอื่น เธอจงยับยั้งอยู่
 พระอติติมหาเถรเจ้าทั้งหลาย โดยมากต่างก็ทูลขอโอกาสด้วยประการ
 ฉะนั้น แต่แม่พระมหาเถรเจ้าทั้งหลายก็ถูกพระศาสดาคาทวัดห้ามสิ้น ทัน
 โคนั้น พระผู้มีอายุอาณนทเถรเจ้า ด้วยมีความรักเป็นกำดั่งในพระ
 ศาสดา ไม่สามารถจะอยู่เฉยได้ คิดว่าข้างจริงขย็เราเดี่ยก่อนเกิด จึง
 ออกไปยื่นเบ้องพระพักตร์แห่งพระศาสดา ขอมล็ดระชีวิคตถวายพระตลา-
 คค ดัจฉบนั้น พระศาสดาคาทวัดกะพระอาณนทว่า อาณนทเธอจงหัดก
 ไป อาณนทเธอจงหัดกไป อย่ามายืนขวางหน้าคตาคค ๗ ข้าแต่พระ
 องค์ผู้เจริญ ข้างเชือกนี้ดูร้ายมาก ข้ามมนุษย์ได้ เป็นเช่นกับไปบัดดัย
 กัดบี ขอจงให้ฆ่าข้าพระองค์ก่อน แล้วจึงให้มายังพระองค์ภายหลัง
 พระอาณนทเถรเจ้าแม้อันพระศาสดาคาทวัดห้ามถึง ๓ ครั้ง ก็ยังคงยืนอยู่
 อย่างนั้นแต่ ดัจฉบนั้น พระศาสดายังพระอาณนทให้ถอยยกดัมมาด้วยกำ-
 ดั่งแห่งฤทธิ แล้วประทับยืนอยู่ในระวางภิกษุทั้งหลาย ในขณะนั้น หมิง
 คนหนึ่งเห็นข้างนาดาคีร์ก็หวาดกตักต่อมรณภยจึงหนีไปอยู่ ทั้งทารก
 ที่คนเอาเข้าระเอดมาไว้ในระวางกลางแห่งข้างแตะพระตลาคค แล้วหนี
 เอาตัวรอด ข้างนาดาคีร์จึงไล่ตามดัจฉบนั้น เดยหวนไปยืนอยู่ริมทารก
 ทารกร้องใหญ่ พระบรมศาสดาทรงแผ่เมตตาไปยังข้างนาดาคีร์ ทรง
 เปด่งพระสุรดีหนาทดำรัสว่า แนะเจ้านาดาคีร์ เขาให้เจ้าตีมสุรา ๑๖
 กตะออมาย กระทำให้มันเมาอยู่ ใ้ว่าประสงคัจักให้จับคนอื่นฟาด แต่

เขาประสงค์จักให้จับตถาคตพวก เจ้าอย่าเที่ยววอดวาคให้เมื่อยขาโดย
ใช้เหตุ จงมานี้เถิด ช้างนาตากิริ ได้ยินพระพุทธรดำรัสดังนั้น จึงตั้งคา
ชันดูพระรูปพระโคมแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า มีความสังเวชอันได้แล้ว
มีความเมาเพราะสุราอันเดชแห่งพระพุทธรเจ้าคักชาดแล้ว งวงแฉะหูก
ไปหมอบอยู่ที่พระยุคลบาทแห่งพระตถาคตเจ้า.

อท นั สตุถา ถ้าตบนั้นพระบรมศาสดา จึงมีพระพุทธรู้กว่า
แน่ช้างนาตากิริ เจ้าเป็นช้างงวง เราเป็นพุทธรเหต่าช้างตัวประเดรัฐ
ตั้งแทนเจ้าจงอย่าดูร้าย อย่าฆ่ามนุษย์ จงได้ณะเพราะซึ่งเมตตาคจริต มี
พระพุทธรโหวาขณะนั้นแล้ว ก็ทรงเหยียดพระหัตถ์เบองขวาไปลูบที่กระ-
พองข้างแล้วได้ครัดพระคานัน

มา กุณฺชร นาคมาสฺโท
ทุกฺโข หิ กุณฺชร นาคมาสฺโท
น หิ นาคหตฺถสฺส กุณฺชร
สุคฺติ โหติ อิติ ปรี ยโต ฯ
มา จ มโ ท มา จ ปมาโท
น หิ ปมตฺตา สุคฺติ วชนฺติ
เตน ตฺวณฺเฆว ตถา กริสฺสตี
เยน ตฺวํ สุคฺติ กมิสฺสตี ฯ

ความว่า เจ้าช้างงวง เจ้าอย่าเบียดเบียพช้างตัวประเดรัฐ (คือ
พระอรหันต์) เพราะว่าการเบียดเบียพช้างตัวประเดรัฐ เป็นเหตุให้ได้

รับทุกข์ เจ้าข้างวง ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา จนกาตบดิน ผู้ฆ่าข้างตัว
ประเสริฐ ย่อมไม่ได้พบสักคนเดียว นี่เป็นของแน่นอน เจ้าอย่าเมา เจ้า
อย่าประมาท เพราะว่าผู้ประมาทไปสู่สักติไม่ได้ เจ้าจงทำทางที่จะนำ
ตนไปสู่สักติดีกว่า.

สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทรงแสดงธรรมด้วยประการฉะนี้แล
ตั้งระทงดินแห่งข้างนาตากิรีนั้น อันมีตฤกข์ต้องแฉกเป็นลำดับ ๆ ถ้าไม่
เป็นสัตว์เดียรัจฉานแล้วก็จักได้บรรลุได้ด้ายคัตถิผล มหาชนเห็นปาฏิ-
หารีย์ดังนี้ ต่างตั้งเสียงปรบมือ จำพวกที่เกิดความโสมนัสยินดีก็ซัด
ซึ่งเครื่องอาภรณ์ต่าง ๆ ไปปกคลุมตั้งระทงแห่งข้างนาตากิรี แต่นั้นมา
ข้างนาตากิรีก็ปรากฏนามว่า ฆนบาดก. ก็ในขณะนั้น สัตว์ในฆนบาดก
ประมาณประมาณ ๘๔,๐๐๐ ได้คืบหน้าอมฤตแล้ว สมเด็จพระบรมศาสดามีศรั-
ทธยังข้างฆนบาดกให้ตั้งอยู่แถวในคืด ๕ ข้างฆนบาดกก็เอางวงสูบ
ละอองพระบาทแห่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ขึ้นพ่นบนกระพอง ย่อ
ตัวถอยหลัง ไปยืนอยู่ในที่ที่ตัสสูบลจาร (พอแต่เห็น) ถวายบังคม
พระทศพลแล้ว กลับเข้าไปยังโรงช้าง ตั้งแต่นั้นข้างนาตากิรีก็เชื่อง
อย่างข้างที่เขาฝึกแล้ว ไม่เบียดเบียดใคร ครั้นพระบรมศาสดามีพระ
มโนรถ (ทรงมานข้าง) ดำริแล้ว ทรงอริษฐานว่า ทวิพิสัยของ
อันผู้ใดทงขวางไว้ จงเป็นของ ๆ ผู้นั้นดังเดิม แล้วทรงพระดำริว่า ฉันท
ปาฏิหารีย์ใหญ่อันเรากระทำแล้ว การจาริกไปเพื่อบิณฑบาตในพระนคร
นี้ไม่สมควร ทรงทรมานพวกเดียรัจฉาย์แล้ว อันหมู่แห่งภิกษุแวดล้อม

ดูฤษฏีศรีษะษณะ เสด็จออกจากพระนครทรงดำเนินไปยังเวฬุวัน
วิหาร.

แม้ชาวพระนครก็พากันถือเอาเขาน้ำและของเคี้ยวเป็นอันมาก ไป
สู่วิหาร ยังมหาทานให้เป็นไปทั่วแล้ว ในวันนี้ เพดาเย็นภิกษุทั้งหลาย
ประชุมกันเต็มธรรมสภาสนทนากันว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระผู้มี
อายุอนนทเถรเจ้า ยอมสละชีวิตของตนถวายพระตถาคต เป็นการ
ยากที่จะทำได้ เห็นช้ำงแล้ว แม้อันพระศาสดาได้ตรัสห้ามถึง ๓ ครั้ง
ท่านก็ไม่ถอย อาวุโส น้าสรวเสริญ พระผู้มีอายุอนนท กระทำสิ่ง
ซึ่งยากที่จะกระทำได้.

อท นี สตุถา ด้าดับนั้น ส้มเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงสวณา
ปวัตติกุณกถาของพระอนนท ด้วยทิพโงศชาตุ จึงทรงพระดำริว่า
คุณกถาแห่งอนนทเป็นไปอยู่ อันเราฟังไปณที่นั้น แล้วเสด็จออกจาก
พระคันชกุฎี ทรงดำเนินมาตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวก
เธอนั่งประชุมสนทนาด้วยเรื่องอะไรกัน เมื่อกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว
จึงมีพระพุทธุฎีกาว่า ภิกษเว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไซ้แต่ในบัดนี้ก็หาไม่
แม้ในกาลก่อน ครั้งอนนทเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ก็ได้สละชีวิต
เพื่อตถาคตเหมือนกัน ตรัสแล้วก็มีพระอาการดุษณ์ภาพอยู่ อันภิกษุ
ทั้งหลายทูลอ้อนวอน ได้ทรงนำซึ่งอดีตนิทานนี้มา.

อนตเต ฤษฏเว มหิสกรญเจ ส้าครนคเร ส้าคโร นาม ราชา

ขมุเมน ราชย์ กาเวตี คุกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลต่งแล้ว ในสาคร
นคร ฌมหัสถ์รัฐ มีพระราชพาพระนามว่า สาครราช เสด็จขึ้นดำรง
ราชสมบัติโดยธรรม กาดคร่งนน ในหมู่บ้านนายพรานแห่งหนึ่ง ซึ่ง
ไม่ไกลจากพระนครนัก มีนายพรานคน ๓ ตักนมาขายในพระนคร
ดำเร็จอาชีพออยู่ ก็ในที่ที่ไม่ไกลจากพระนครนัก มีสัตว์หวดวงอยู่แห่ง ๓
ชื่อว่ มาหุติยสระ กว้าง ๑๒ โยชน์ ตาดาคไปด้วยดอกบัว ๕ ชะนิต
มีหมุ่นกต่างพรรณต่างเพศมาดงที่สระนั้น นายพรานดักบ่วงไว้โดย
มิได้กำหนดนกชะนิตโร.

คสุมี กาด ฆวรวุจหัสตราชา ในกาลนั้นหงส์ผู้พระราชา ชื่อว่
ฆวรัฐ มีหงส์ ๘๖,๐๐๐ เป็นบริวาร อาศัยอยู่ในสุวรรณคหุหา ไกด์
จิตตกุฏบรพต มีหงส์ตัว ๓ ชื่อว่ สุมุข เป็นเสนาบดี ครวงหนึ่งหงส์
ทอง ๒-๓ ตัวจากฝูงหงส์นั้น บินไปดงยังมาหุติยสระ เทียวดหาอาหาร
กินอ้อมหน้าดัดแล้ว กตบมายังจิตตกุฏบรพต แจ้งเรื่องราวแก่ฆวรัฐ
หงส์ว่ ข้าแต่มหาราช มีสัตว์อยู่แห่งหนึ่งอยู่ในถิ่นมนุษย์ ชื่อ
ว่ มาหุติยสระ มีอาหารบริบูรณ์ พวกข้าพเจ้าจะไปหาอาหารที่สระ
นั้น จึงพระยาฆวรัฐหงส์คักค้านว่ ชื่อว่ ถิ่นมนุษย์นำวังเก็ยจ เป็น
ไปกบด้วยภยณะเพาะหน้า พวกท่านอย่าชอบใจเตย อันหมู่หงส์พว่
อ้อนวนนแล้ว ๆ เต่า ๆ ขัดมิได้จึงว่ ถ้าพวกท่านอยากจะไป เรา
จะไปด้วย จึงพร้อมด้วยบริวารบินไปยังสระนั้น พระยาฆวรัฐหงส์
ร่อนดงจากอากาศ เท้าดำเข้าไปติดบ่วง ในกาลนั้น บ่วงรัดเท้าพระยา

หงส์จุญกรวัดด้วยลวดตะนึ่ง ก็เมื่อพระยารัฐหงส์ คร่ำบ่วงมาด้วย
 หวังจักให้ขาด วาระแรกหนึ่งกำพร้าว้าเบิก วาระที่ ๒ บาดเนือ วาระ
 ที่ ๓ เอ็นขาด วาระที่ ๔ บ่วงจตถึงกระดูก เดือดไหลดอง เวทนามี
 กำดังเป็นไปทั่วแล้ว พระยารัฐหงส์จึงคิดว่า ถ้าเราร้องว่าคิดบ่วง
 พวกเราก็จะตกใจ ไม่ทันได้กินอาหาร ถูกความหิวเผาแล้วเที่ยว บิน
 หนีไปจกตกลงในสมุทรเพราะหมดกำดัง แล้วอดใจทนทุกขเวทนา จน
 ถึงเวลาดพวกหงส์บริวารกินอิ่มแล้วเด่นเพดินอยู่ จึงได้ร้องว่าคิดบ่วง
 ด้วยเสียงอันดัง หงส์ทั้งหลายได้ยินดังนั้น อันมรณภัยคุกคามแล้ว
 เป็นฝูง ๆ บินตรงไปยังจิตตกุฏบรรพต ขณะเมื่อฝูงหงส์บินไปอยู่
 สุ่มของหงส์ผู้เสนาบดีนึกหุดากใจว่า ภัยอันนี้เกิดขึ้นแก่มหाराชเจ้าบ้าง
 หรือหนอแด เราจักตรวจดู คิดฉะนี้แล้ว ก็รีบบินไปภายในฝูงหงส์ที่
 บินชนหน้าไป ไม่เห็นพระมหาสัตว์ผู้พระยาหงส์ มากันตุฝูงกลางก็ไม่
 พบ ค้นฝูงสุดท้ายก็ไม่เห็น ก็ปดใจเป็นแน่ว่า ภัยเกิดขึ้นแล้วแก่
 พระมหาสัตว์ จึงนึกตกตบมายังมานุสัยสระ เห็นพระมหาสัตว์ผู้ขึ้นจับ
 อยู่ณหลังเปือกตม คิดบ่วงเดือดไหลดองทนทุกขเวทนาอย่างสาหัส
 จึงทูลปดอบว่า ข้าแต่มหाराช ขอพระองค์อย่าได้กัถว แล้วบิน
 ลงไปจับอยู่ที่เปือกตมปดอบโยนพระมหาสัตว์ว่า ข้าพระองค์ยอม
 สดระชีวิตแดกเป็ดียน จักยังพระองค์ให้พ้นจากบ่วง.

อท นั วีมัสนโต มหาศโต เมื่อพระมหาสัตว์เพ่งดูสมุมหงส์
 อยู่ ได้ครวัสปฐุมคานี้ว่า

อัสตินิบาท

สุมุข อนุวิจินนตา ปกุกมนติ วิหังคมา
 คจฺจนํ คุวปี มา กงฺขิ นคฺฤติ พนฺเช สฺหายตา ฯ
 ความว่า แน่สุมุข ผู้หงส์บินหนีไปไม่เห็ดยวหลัง ทั้งเราไว้
 แม้ท่านก็จงบินหนีไปเสียเถิด อย่าหวังอยู่ในที่นี้เลย ด้วยความเป็น
 สหายในเพราะติดบ่วงย่อมไม่มี.

ตโต ปรี สุมุโข อาห เบื้องหน้าแต่นั้น สุมุขหงส์ผู้เสนาบดี
 จึงทูลว่า

คจฺเจ วาหิ น ฉา คจฺเจ น เคน อมโร สฺยิ
 สฺฐิตนคฺคํ อฺปาตีตฺวา ทฺฐิตนคฺคํ กถิ ชฺเห ฯ
 มรณํ ฉา ตยา สฺทฺธิ ชฺชิตํ ฉา ตยา วินา
 ตเทว มรณํ เตยฺโย ยณฺเจ ชฺชเว ตยา วินา ฯ
 เนสฺส ชฺมโม มหาราช ยํ ตํ เอวํ กถํ ชฺเห
 ยา คติ ตุมฺหิ สฺมา มยฺหิ รุจฺเจเต วิหคฺคาธิป ฯ

ความว่า ข้าพระองค์พึงไปเสียก็ตาม อยู่ก็ตาม ก็ต้องตาย
 เหมือนกัน ยามพระองค์มีสุขจะอยู่ใกล้ ยามพระองค์ต้องทุกข์จะพึง
 ละเสียอย่างไรได้ การตายกับด้วยพระองค์ หรือว่าเว้นจากพระองค์
 แล้วจะมีชีวิตอยู่ ตายเสียดีกว่า เว้นจากพระองค์แล้ว จะพึงมีชีวิตอยู่
 จะประเสริฐอะไร ข้าแต่พระองค์ผู้มหาราช พระองค์ถึงทุกข์อย่างนี้
 แล้ว ข้าพระองค์จะพึงละทิ้งไปเสียก็ไม่เป็นกรรมเลย ข้าแต่พระองค์ผู้
 เป็นอริบดีแห่งหงส์ทั้งหลาย คติของพระองค์ ข้าพระองค์ยอมขอบใจ.

ตโต มหาศตโต อาห ตัมบิณนัพระมหาตตวัจิงตวัตว่า

กา นุ ปาเสณ พนุชด์	คติ อญญา มหานสา
สา กถิ เจตยานุชด์	มุตตชด์ ตว รุจติ ๑
กั วา ตวั ปสฺสตี อคฺถิ	มม ตฺยฺหฺมฺจ ปกฺขิม
ณาคันวารสิฏฺฐจัน	อุภินฺนํ ชีวิตฺกฺขเย ๑
ยฺนฺน กณฺจนเทปฺปิจฺฉ	อนฺเรน ตมสา กถิ
ศาทิเส ธีญฺช ปาณิ	กิมตฺถมภิไซตเย ๑

ความว่า คติของผู้ติดบ่วงจะเป็นอื่นอย่างไรได้ นอกจากถูกตั้ง
เข้าครวั คตินั้นย่อมชอบใจแก่ท่านผู้มีปัญญา ผู้มีอิสรระได้ด้วยประ-
การอย่างไร สุ่มุขท่านเห็นประโยชน์อะไรในกาลสิ้นไปแห่งชีวิต แห่ง
เราทั้ง ๒ หรือแห่งพวกเราที่เหลือ แนะนำท่านผู้มีชนบิ่กคุณดีของ เมื่อ
ท่านตละชีวิตในเพราะไม่ประจักษ์คุณ ซึ่งคล้ายกับคนบอดทำในที่มืด
จะพึงยังประโยชน์อะไรให้รุ่งเรืองได้.

สุมุโข อาห สุ่มุขหงส์ผู้ได้ نابดี จึงทูลว่า

กถิ นุ ปตคฺติ เตฏฺฐจ	ชฺมเม อคฺถิ น พุชฺฌตี
ชฺมุโม อปฺจิตโต สฺนโต	อคฺถิ ทสฺเสติ ปาณินิ ๑
โสหิ ชฺมุมิ อเปกฺขานอ	ชฺมุมา จคฺถิ สฺมุจฺจิตํ
ภคฺติณฺจ ตฺยิ สฺมฺปสฺส	นาวกงฺขามิ ชีวิตํ ๑
อทฺธา เอโส สคฺติ ชฺมุโม	โย มิตฺโต มิตฺตมาปเท
น จเช ชีวิตฺตฺตํ	เหตุ ชฺมุมิ อนุชฺศวี ๑

อดีตนิบาต

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประยาหงส์ อย่างไรหนอ พระองค์
 จึงไม่แจ้งซึ่งอรรถในธรรม ธรรมอันบุทกตเคราพแล้ว ย่อมแสดง
 ซึ่งประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ข้าพระองค์เพิ่งตั้งอยู่ซึ่งธรรมและซึ่ง
 ประโยชน์อันตั้งขึ้นจากธรรม เห็นพร้อมซึ่งความภักดีในพระองค์
 จึงมิได้ขาดยั้งชีวิต มิตรเมื่อตามระดัดถึงซึ่งธรรมอยู่ ไม่พึงสละ
 เสียซึ่งมิตรในยามทุกข์ เหตุแม่แห่งชีวิต นี้เป็นธรรมของสัตว์บุรุษ
 โดยแท้.

คโต มหาศคโต อาห ลำดับนั้นพระมหาสัตว์ จึงตรัสว่า
 ธุวามิ ชมุโม ๑ เต จินฺโน ภคฺติ ๑ วิทิตา มยิ
 กามิ กรตฺถุ มยฺเหติ คจฺเจวานุโมโต มยา ฯ
 อปีตุเวมิ คเต กาเต ยิ ชนฺทํ ฌาตินิ มยา
 คยา ติ พุทฺธิสมฺปนฺน อตฺถึ ปรมลฺลํ ๑

ความว่า ธรรมอันท่านประพฤติแล้ว ความภักดีในเราปรากฏ
 แล้ว ท่านเป็นผู้อันเราอนุมิตแล้ว จึงกลับไปด้วยเกิด นี้เป็นความ
 ประารถนาของเรา ท่านจงกระทำตาม แนะนำผู้ตั้งมบูรณ์ด้วยปัญญา
 ก็แต่เมื่อกาลล่วงไปด้วยประการที่เราต้องคิดบ่วงอยู่อย่างนี้ ท่านพึงไป
 ระแวงระวังคณะของพวกเราเถิด.

พระบรมศาสดา จึงตรัสเป็นคาถาประพันธ์ว่า
 อิจฺเจวํ มนุชฺชนฺตานํ อริยานํ อริยวฺกุตฺตินิ
 ปจฺจทิสฺสธ เหนสาโท อาตุรณมिवฺนฺตโก ฯ

หมตจจ ๑๒๕๖๖

เศ ๑ ตตฺตุมภิสฺสิจฺจ	ทิมฺรตฺตํ หิตา ทิชา
ตฺตุนฺหิ มาตฺติตฺถ อุกฺโข	น จตฺตเจสุ อาดฺหนา ฯ
ธฺจฺจวฺจ ๑ ทิสฺสวา	ตฺมฺมฺทฺเทนฺเต ตโต ตโต
อภิกฺกมถ เวเคน	ทิสฺสฺตฺตฺตฺ ทิชาธิเป ฯ
โล ๑ เวเคนาภิกฺกมฺม	อาดฺชฺช ปฺรเม ทิเช
ปจฺจกมฺบิตฺถ เนสาโท	พฺนฺธา อิติ วิจิณฺตยํ ฯ
เอกญฺ ๑ พฺนฺธมาตฺถนํ	อพฺนฺธญฺ ๑ ปฺนาปรี
อาดฺชฺช พฺนฺธมาตฺถนํ	เปกฺขมานมทฺถนํ ฯ
ตโต โล วิมโต เยว	ปณฺทเว อชฺฌภาสถ
ปวทฺตฺตกาเย อาสฺสเน	ทิสฺสํชคณาธิเป ฯ
ยนฺนุ ปาถฺน มหา	พฺนฺโฆ น กุรุเต ทิสฺ
อถ กถฺมา อพฺนฺโฆ ตฺวํ	พตฺติ ปกฺขํ น คจฺจตฺติ ฯ
กํ นุ ตฺยายํ ทิโช โหติ	มฺมุตฺโต พฺนฺธํ อฺปาตฺติ
โอยหาย สฺกฺกณายนฺติ	กํ เอโก อวหฺยตฺติ ฯ

ความว่า เมื่อต้องผู้บรรณหงส์ผู้ประพฤติกิรรมอันประเดรัวีฐของ พระอริยเจ้าทั้งหลาย ต่างขอร้องกันอยู่ด้วยประการฉะนี้ นายพรานได้ มาปรากฏขึ้นแก่ผู้บรรณหงส์ทั้งต้อง ประหนึ่งว่ามัจจุราชปรากฏแก่ผู้ บัวยหน้ากันนั้น ผู้บรรณหงส์ผู้เือกอกุดกันและกันมาตั้งนาคานาน เห็นศัทรูเดินมา ก็ยืนเฉยมิได้เคลื่อนจากที่ นายพรานเห็นผู้บรรณหงส์ เหล่าศัทรูเดินด้ายไปด้ายมา ก็รีบดำวเท้าเข้าไปใกล้ นึกดังตั้งขึ้น

มาว่าติดบ่วงแล้วหรือยัง จึงค่อย ๆ ย่องเข้าไป เห็นตัว ๓ ติดบ่วง
อีกตัว ๓ ยังไม่คิด แต่มายืนอยู่ริมตัวติดบ่วง จึงเพิ่งดูตัวที่ติดบ่วง
ลำดับนั้น นายพรานก็เกิดวิตกกังขา จึงมีวาจากถ่าวถามสุนัขหงส์ผู้
มีกายอันเจริญ มีวรรณอันเหลือองค์ว่า น่าหลงใจ หงส์ตัวที่ติดบ่วง
ใหญ่ ย่อมไม่คบตัวที่ไม่ติดบ่วง เมื่อเช่นนั้น ไฉนท่านผู้สืบกษัตริย์
ไม่ได้ติดบ่วงอยู่ จึงไม่บินไปเสียเล่า หงส์นี้เป็นอะไรของท่านหรือ
ท่านพันแล้วจึงยังเข้าไปเฝ้าอยู่ หงส์ทั้งหลายย่อมพากันบินหนีไป ท่าน
จะดำ้อยู่ไยแต่ผู้เดียวเล่า

สุนัข โอห หงส์หงส์จึงกล่าวตอบว่า

ราชา เม โส ทิซามิตต สธา ปาณสโม จ เม

เนว นั วิชชหิสฺสํสามิ ยาว กาสสฺส ปริยาญั ฯ

ความว่า ดูกรนายพราน หงส์นี้เป็นราชาของข้าพเจ้า และเป็น
เพื่อนเล่นด้วยชีวิตของข้าพเจ้า ๆ จึงจะท่านไปไม่ได้ จนกว่าจะถึง
กาลมรณะ.

เนสาโท โอห นายพรานจึงถามว่า

กถิ ปนายิ วิหิงโค นาทุส ปาสโมทฺทิติ

ปทึ เหนิ มหนฺตานิ โปทฺฐมฺรหนฺติ อาปทึ ฯ

ความว่า ก็ขอที่ท่านว่าหงส์นี้เป็นพระราชา ไฉนพระยาหงส์จึง
ไม่เห็นบ่วงที่ดักไว้เล่า ธรรมดาพระราชาผู้บัณฑิต ย่อมควรเพื่ออัน
รู้ซึ่งอันตราย เพราะว่าธรรมดาอันนี้เป็นบทของมหันตบุทกตทั้งหลาย.

สุมุโข อาท สุมุขหงส์จึงกล่าวว่

ยทา ปราบโว โหติ โปโส ชีวิตสงขเย

อล ซาดณฺจ ปาสณฺจ อาสชฺชาบี น พุชฺฌติ ฯ

ความว่ ความเดื่อมบังเกิดในกาตโต ในกาตนั้นสัตว์แม่เข้าโกต
ช่วยและบ่วงก็ยอมไม่วู้สึก ในเมื่อถึงคราวสิ้นชีวิต.

เนสาโท อาท นายพรานจึงกล่าวว่

อปี เควว มหาปณฺณ ปาสา พหุวิชา ตตา

คฺยฺหมาสชฺช พชฺฌนฺติ อเถว ชีวิตกฺขเย ฯ

ความว่ เน่ท่านผู้ม่ปัญญาใหญ่ ก็และบ่วงที่เขาคักไว้ยอมม่
มากอย่ง อย่งที่คักอำพรางไว้ เข้าถึงก็ยอมคิด เมื่อถึงคราวสิ้น
ชีวิตด้วยอาการอย่งนี้ ก็ยอมถูกรังรัดเป็นแท.

สุมุขหงส์กระทำนายพรานให้เป็นผู้ม่หทัยอ่อนดงด้วยการ ด้นหนา
ดงนี้แล้ว เมื่อจะขอชีวิตพระมหาสัตว์ ได้กล่าวคาถานี้ว่

อปี นาย คยา สทฺธิ สฺวาตฺตสฺส สฺขุทฺโร

อปี โน อนฺนณฺณาสี อปี โน ชีวิตํ ทเท ฯ

ความว่ ก็แแตกการคุ่นเคยกับด้วยท่านนี้ ฟังม่ความสุชเป็นผล
ขอท่านได้อนุญาตเพื่อการกดับไปพบญาติแก่ข้าพเจ้าทงสอง อนึ่งฟังให้
ชีวิตแก่ข้าพเจ้าทงสองเสี่ยด้วย.

นายพรานถูกกรังด้วยมธุรกถาของสุมุขหงส์ แล้วได้กล่าวคาถา

๕.
หน้า หมดอายุ 01/09/2566

อติตนิบาต

น เจว เม ทวํ พนุโชติ นปี อิจฺฉามิ เต วรํ
 กามํ ชิปฺปมิตฺโต คนฺตุวา ชีวํ ทวํ อนินฺโฆ จิรํ ฯ
 ความว่า ฉะเพาะท่านข้าพเจ้าจะปล่อยไป ไม่ปรารภนาการที่จะ
 มาท่าน ขอท่านจงรีบไปจากที่นี่แล้วอยู่เป็นสุขตั้งนานเถิด
 ดำดั้นนั้น สุ่มุขหงส์ได้ภาสิต & คาถานี้ว่า

เนวาทเมตํ อิจฺฉามิ อณฺเฏเศฺรตฺตสฺส ชีวิตา
 สฺเจ เอเกน ทฺวํโจติ มุญฺเจตํ มุญฺจ ภาชฺช ๑
 อาโรหปรีณาเหน ทฺวํยสฺมา วยสฺมา อุกฺโก
 น เต ตาเกน โอนตา เอเตน นิมินา ทวํ ๑
 ตทิงฆ สมฺเปกขตฺตสฺส โหตุ คิทฺธิ ทวสฺมตฺส
 มํ ปุพฺเพ พนฺชปาเสน ปจฺจนา มุญฺจ ทิชาทิปํ ๑
 ทาวเทว ๑ เต ตาโก กตฺตสฺส ยาจนาย ๑
 เมตฺตํ ๑ ฆตฺตวฺจเรหิ ยาว ชีวาย เต สฺยิยา ๑

ความว่า ข้าพเจ้าเว้นจากชีวิตของพระยาหงส์แล้ว ย่อมไม่
 ปรารภนาซึ่งความเป็นอยู่ ถ้าวาทานยินดีด้วยชีวิตเดียว ก็จงปล่อย
 พระยาหงส์เถิด ตัวข้าพเจ้าท่านจะปล่อยหรือจะกินก็ตาม ฯ ข้าพเจ้า
 ทั้งสองเป็นผู้ดม้มาเดิมอกันด้วยรูปทรงตั้งณฐานและวัย ท่านได้ข้าพเจ้า
 ดาก็ไม่บกพร่อง ขอท่านได้เบียดียนตัวเดียวเถิด ฯ เจริญท่านไต่ไร่ตรงคูด
 ในข้าพเจ้าทั้งสองท่านมีความปรารภนาอยู่ฉะเพาะ ก็จงผูกมัดข้าพเจ้า
 ไว้ก่อน ๑๗๖๖ จงปล่อยพระยาหงส์ภายหลัง ฯ เมื่อท่านกระทำตามที่ข้าพเจ้า

ขอรองได้ ตาก็เป็นอันได้เท่าเดิมเหมือนกัน ทั้งจะได้มีความสนิท
สนมด้วยหงส์เหินฯ ครุฑทั้งหลายจนตลอดชีวิตด้วย

นายพรานมีหทัยอ่อนลงด้วยการแสดงเหตุผลแห่งดุษฎีหงส์ ดั่งนี้
ประหนึ่งปยุ่นๆที่เขาได้ลงในน้ำมันนั้น เมื่อจะให้ภยพระมหาดัตว์
ได้ก่ตัววจนคาถานี้ว่า

ปลัดสนุค โน มหาสงฆา คยา มุฑุตํ อีโค คคํ
มิตตามจุจฯ จ ภาจฯ จ ปุกุตทาวา จ พนุชวา ๓
น จ เต ตาทิส่า มิตุตา พหุณ อิช วิชชเว
ยถา คจํ ษครฐุจลลํ ปาณสาธารโน ลชา ๓
โส เต สหายํ มุญจามิ โหตุ ราชฯ ตวานุโค
กามํ ธิปปมิโต คนุคฺวา ณาติมชฺเฌ วิโรจถ ๓

ความว่า หม่อมศรีอำมาตย์ทาสทาส่า บุตรีภรรยาและเฝ้าพันธุ
ยอมเห็นพระยาหงส์ผู้พ้นไปจากถิ่นได้เพราะท่าน บรรดามิตร มิตร
เช่นท่านยอมไม่มีในโลกนี้ เหตุที่ท่านเป็นมิตรเต็มอกด้วยชีวิต เรายอม
ปด้อยสหายของท่าน พระยาหงส์จึงบินตามท่านไป ท่านจึงรีบไปจาก
ถิ่นเกิด แล้วจงไฟโรจน์ในท่ามกลางแห่งหมู่ญาติโดยแท้เกิด.

ครั้นนายเนล้าทบุครก่ตัวอย่างนั้นแล้ว ก็เข้าไปริมพระมหาดัตว์
ด้วยเมตตาคจิตต์ คัดสายบังว แล้วเข้าอุ้มพระมหาดัตว์ พาขึ้นจากสระ
ให้จับอยู่ที่พื้นหญ้าแพรกอ่อนริมขอบสระ แล้วค่อยๆ แก้วบังที่รัดเท้า
พระมหาดัตว์ออกด้วยมุฑุทาคจิตต์ เสร็จแล้วขว้างบังนหน่ง เกิดมี

ความรักใคร่ในพระมหาสัตว์ยังขึ้น จึงไปตักน้ำมาชะโลหิตและเนвод
 เพื่อนให้ ด้วยอนุภาพแห่งเมตตาคาจิตต์ของนายเนสาทบุตร เส้นค่อเดิน
 เนื้อค่อเนื้อ หนึ่งค่อหนึ่ง ที่เท้าพระมหาสัตว์ก็หายเป็นปกติ ขณะนั้น
 พระมหาสัตว์ก็มีข้อเท้าบวมได้ มีขนงอกงามเหมือนอย่างเดิม ได้รับความ
 สุขุขจับอยู่โดยปกติภาพนั้นเที่ยว จึงตั้งมุขหงส์ทราบความที่พระ
 มหาสัตว์มีความสุขสบาย เพราะอาศัยซึ่งตน ก็เกิดความโลมหนัด ได้
 กระทำการชมเชยนายเนสาทแล้ว ฯ

ตมตถุ์ ปกาเสณฺโโต สตฺตฺตา อาห พฺระบรมคําสํดาเมือจะทรง
 ประกาศเนอความนั้น ได้ตรัสคาถานี้ว่า

โล ปตีโต ปมุตฺเตน ภตฺตฺโน ภตฺตฺคารโว
 อชฺฌภาสฺส วรฺกงฺโก วาจํ กณฺณสุขํ ภณฺนิ ฯ
 เอวํ สุกฺกทก นมฺหสฺสฺส สห สฺพเพหิ ฌาติภิ
 ยถาหฺมชฺช นนฺทามิ มุตฺตํ ทิสฺวา ทิชาธิปํ ฯ

ความว่า เหตุที่พระยาหงส์ผู้หนีพ้นจากบ่วงแล้ว ตั้งมุขหงส์ผู้มึ
 ความเคารพนายได้มีความปรีดา เมื่อจะกล่าววจาจาเป็นสุขแก่โลต ได้
 เปด่งวจาว่า ข้าพเจ้าเบิกบานในวันนี้ เพราะได้เห็นพระยาหงส์พ้นแล้ว
 ฉนั้นใด ขอนายพรานพร้อมด้วยเหล่าญาติจึงเบิกบาน ฉนั้นนั ฯ

ตั้งมุขหงส์ก็กล่าวอวยพรนายเนสาทด้วยประการฉนั้นแล้ว ได้ทูล
 พระโพธิสัตว์เจ้าว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า อุปการะใหญ่อันนายพรานนี้ได้
 กระทำแล้วแก่พระองค์และข้าพเจ้า ถ้าว่าเขาไม่กระทำตามคำของข้าพเจ้า

แล้ว กระทบพระองค์และข้าพเจ้าไว้ในหึ่งดกพิภพววยพระราชา จะพึงได้
 ทรัพย์มาก หรือทำให้ตายแล้วชายนื้อ ก็ยอมจะได้ทรัพย์แม้มากเหมือน
 กัน แต่ฉันเขามิได้เห็นแก่ชีวิตของตน จึงได้กระทำตามคำของข้าพเจ้า
 ควรไปสู่สำนักพระราชากับนายพรานนี้ จะได้กระทำชีวิตของเขาให้ได้
 ความสุข พระมหาดัตว์เจ้าก็อนุเมตตาม สุ่มหึ่งดกต่างกับพระมหา-
 ดัตว์ตามภาษาของตน แล้วหันมาถามนายตุททกะบุตรด้วยภาษามนุษย์
 ว่า สุ่ม แม้สหาย ท่านทั้งบ่วงเดียวเพื่อประโยชน์อะไร เมื่อได้รับตอบ
 ว่า เพื่อต้องการทรัพย์ จึงกล่าวว่ เมื่อเช่นนั้น ท่านจงพาข้าพเจ้าทั้ง
 สองเข้าไปสู่พระนคร จงแสดงแต่พระราชา ข้าพเจ้าทั้งสองจักยังพระ
 ราชาให้ประทานทรัพย์แก่ท่านเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นแล้ว ได้กล่าวคาถา
 นี้ว่า.

เอहि คัม อนุสิฏฺขามิ	ยถา คุดมบี ฤจฺจติ
ถาภํ ตวายํ ฆตฺตวฺจฺโจ	ปาปํ ภิชฺจิจิ น ทกฺขติ ฯ
ชิปฺปมนฺคฺเชปฺรุ คณฺคฺวา	รณฺโณ ทสฺเสหิ โน อุกฺโก
อพฺนุเช ปกคฺคฺกุเต	กาเช อุกฺกยโต จิเต ฯ
ฆตฺตวฺจฺจา มหาราช	หฺงฺสาชิปฺติโน อิม
อโย หิ ราชฯ หฺงฺสานํ	อโย เสนาปคฺคฺโร ฯ
อสฺสํยํ อิมํ ทิสฺสุวา	หฺงฺสฺราหํ นรฺวชิโป
ปคฺคฺโต สุมฺโน วิคฺคฺโต	พฺหุํ ทสฺสฺติ เต ธนํ ฯ

หมายความว่า 9/2 ท่านจงมา เราจะบอกท่านโดยวิธีที่ท่านจักได้ทรัพย์

เป็นตาของท่าน พระยาศรีวิฆเนศวรหึงด้นยอมไม่มุ่งร้ายอะไร ๆ ท่านจึง
 รีบไปภายในเมือง จึงพาข้าพเจ้าทั้งสองผู้มีได้คิดบ่วงเป็นอยู่ตามปกติ
 จับอยู่ในกระเช้าทั้งสองข้าง ไปแสดงแก่พระราชอาว่า ข้าแต่มหाराชาเจ้า
 หงัดเหล่าศรวิฆเนศวรหึงด้น เป็นอธิบดีแห่งหงัดทั้งหลาย คือหงัดนึ่ง
 ราชอา หงัดนึ่งเป็นอธิบดีมหาเสนาบดี ฯ พระราชอาทอดพระเนตรเห็นหงัดผู้
 พระราชอาแล้ว ดันส่งด้วยมีพระทัยด้วยบศิโธมนันต์ จักพระราชทาน
 ทวิพยเป็นอันมากแก่ท่าน ฯ

เออ! วุฑูเต เมื่อตุมุขหงัดก่ด่าว่าด้วยอย่างนี้ นายเนสาทจึง
 ก่ด่าว่า ข้าแต่ นาย การเห็นพระราชอาหน้าอย่าได้ชอบใจแก่ท่านเลย อัน
 ธรรมดาพระราชามีพระทัยหวนไหว ฟังทำท่านไว้ในหงัดกัฬา หรือ
 ฟังรับสั่งให้ฆ่า ตุมุขหงัดจึงค้านว่า ด่าหยอหยักดัว บุคคลที่ใจกล้า
 แข็งแก่นายพรานเช่นท่าน ผู้มีฝ่ามือเบือนด้วยโลหิต ข้าพเจ้ายังก่า
 ให้ใจอ่อนลงหมอบอยู่ที่เท้าข้าพเจ้าไต่ด้วยธรรมกถา ซึ่งชื่อว่าพระ
 ราชอาผู้มีปัญญาและมีบุญบารมี ย่อมทรงทราบซึ่งคำเป็นสุภาสิตคำ
 เป็นทุภาสิต ท่านจงรับนำข้าพเจ้าทั้งสองไปแสดงแก่พระราชอาเถิด
 นายเนสาทจึงก่ด่าว่า ถ้าอย่างนั้นท่านอย่าโกรธข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะ
 นำไปตามความปรารถนาของท่านให้จงได้ ครั้นแล้วจึงอุ้มตุมุขหงัด
 ทั้งสองขึ้นสู่กระเช้า ไปยังราชตระกูด แสดงแก่พระราชอา อันพระราชอา
 ตรัสถาม ก็กราบทูลตามความเป็นจริง ฯ

หม่อมตฤณ/๐๖๒ ปกาศเสนโต สตุถา อาห พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศ

๕
เนอความนิน ได้ครัดความว่า

คตัสส์ คัจฉัน สัจฉวา	กมมุนา อุปปาทยิ
ชิปมณฑะปุร คนคฺวา	รณโย หังเส อทตฺตยิ
อพนเช ปกคฺฏฺเต	กาหิ อุกฺยโต จิเต ฯ
ชตวรรษวา มหาราช	หังสาชิปติโน อิเม
อัยฺ หิ ราชา หังสานิ	อัยฺ เสนาปคิตโร ฯ

ความว่า นายเนสาทได้ฟังคำของสุนัขหงส์ตั้งนั้นแล้ว ก็รีบตงมือจัดทำ รีบเข้าไปภายในเมือง ได้แต่ตงหงส์ผู้มีได้คิดบ่วงเป็นอยู่ตามปกติ จับอยู่ในกระเช้าทั้งสองข้าง ให้ทรงทราบว่ ข้าแต่พระมหาราชเจ้า หงส์เหล่านี้ทั้งสองนี้ เป็นอชิบตีแห่งหงส์ทั้งหลาย คือหงส์เป็นราชา นี้เป็นอัครมหาเสนาบดี

คํ สัจฉวา ราชา อาห พระราชาได้ทรงระดับตั้งนั้น จึงครัดถามว่า
กถํ ปนิเม วิหิงคา ทว หตุตฺตุมาคตา
กถํ สุตฺโต มหนฺตานิ อิตฺตฺสเว อิช อชฺฌคา ฯ

ความว่า ก็สุนัขหงส์ทั้งสองนี้มาถึงเงอมมือท่านได้อย่างไร นายพรานได้หงส์ผู้อชิบตีแห่งสุนัขหงส์ทั้งหลายมาในทันใด ด้วยประการอย่างไร ฯ

เนสาทโ อาห นายเนสาทจึงกราบทูลว่า
วิหิตา สฺนฺติเม ปาสา ปตฺตเตสฺ สุนาชิป
หมตฺยัยุ ยทายคณํ มณฺเว ทิชานํ ปาณโรชนํ ฯ

อัสตินิบาต

คาทิด์ ปาดมาตชช	หังสราชา อพชฌณ
คัม อพนโร อูปาด์โน	มมายัม อชฌณภาสถ ๑
สุทุกกรั อุนริเยหิ	ททเค ภาวมุตตัม
ภคตุรตเถ ปรกนุโต	ชมมยตุโต วิหังคโม ๑
อตุตโนยัม จชิตุวาน	ชิวิตัม ชิวิตารโห
อนุตุณนุโต ฮาล์โน	ภคตุ ยาจิตุช ชิวิตัม ๑
คตัสส คัม วจัน สุตวาน	ปาดาทมหมชฌณคัม
คโต นัม ปมูณจัม ปาด้า	อนุณณวาลี สุตเรน จ ๑
โส ปตีโต ปมุตเตน	ภคตุณา ภคตุควารโว
อชฌณภาสถ วงกงโค	วาจัม กณณณัฐมัม ภณัม ๑
เฮอัม สุตททก นนุทตัสสุ	สท สัพเพหิ ฉาติภิ
ยถาหมชช นนุทามิ	มุตตัม ทิสฺวา ทิชาริปัม ๑
เฮหิ คัม อนุสิทฺทชามิ	ยถา ตวมบี จจณเส
ตารัม ตยายัม ชตวรฐุโจ	ปารัม กิณฺจิก น ททชติ ๑
ชิปฺปมนนเตปฺรุม คนตุวา	รณฺโฆ ทตฺเตหิ โน อุกโ
อพนุเช ปกตัมภูเต	กาเช อุกฺภโยโต จิตเต ๑
ชตวรฐุจาม มหาราช	หังสาชิปติโน อิมเ
อชฌณหิ ราชห หังसानัม	อຍ്മ เสนาปตีคโร ๑
อตัสสยัม อิมัม ทิสฺวา	หังสราชัม นราชิปโ
ปตีโต สุมโน วิตุโต	พหุ ทตฺตติ เต ธนัม ๑

เอวมตตัสส วจนา	อานีตา เม อุโภ มยา
เขตฺเตว หิ อิเม อตฺตัสสุ	อุโภ อนุมตา มยา ฯ
โธยํ เอวํ คโต ปกฺขี	ทิวส ปรมชฺชมิโก
มาทิสตฺตัสส หิ สุกฺกตฺตัสส	ชนเยยฺยถ มททวํ ฯ
อุปฺยานญจ เต เทว	นาณญํ ปตฺตัสสามิ เอทิสฺส
ตฺตพฺพตฺตํกุกนิคคาเม	คํ ปตฺตัสสมนุสฺสาธิป ฯ

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ครองประชา บ่วงข้าพระองค์ก็ตกไว้ที่
 เบื้องนอกตม อันเป็นที่เห็นว่าจะวิ่งตั้งตัวเห่ด่านกทั้งหลายได้ ฯ หงส์ผู้
 ราชาได้มาคิดบ่วงเช่นนั้น หงส์ตัวนี้มีได้มาคิดบ่วงแต่มาจับอยู่ใกล้ ได้
 ปราศรัยกับข้าพระองค์ ได้กระทำกรรมอันบุคคลใช้วิธีจะกระทำได้
 โดยยาก ประกาศภาวะอันยิ่งของตน หงส์ผู้ประกอบไปด้วยกรรม
 พยายามอยู่ในประโยชน์ของนาย ฯ ผู้ยังควรแก่ความเป็นอยู่ แต่ก็ยอม
 ต่ชีวิตของตน มายืนสัตว์เดรัจฉานของนาย ร้องขอชีวิตนาย ฯ ข้า
 พระองค์ได้ฟังคำนั้น ก็ไต่ซึ่งความเต็มใจ จึงปล่อยพระยาหงส์ออก
 จากบ่วง อนุญาตว่าจงไปตามสบาย ฯ นายพันบ่วงแล้ว หงส์ผู้
 มีความเคารพนาย^๕เกิดความชื่นบาน เมื่อจะกล่าววาจาเป็นสุขแก่ได้
 ได้เปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าเบิกบานในวันนี้ เพราะได้เห็นพระยาหงส์พัน
 บ่วงนั้นใด ขอนายพรานพร้อมด้วยเหล่าญาติจงเบิกบานฉันนั้น ฯ และ
 ได้สรรวจากามาว่า นายพรานท่านจงมา เราจะบอกท่านโดยประการ
 ที่ท่านจักได้ทวีพโย เป็นตลกของท่าน พระยาชตรฐินยอมไม่มุ่งร้าย

อะไร ท่านจงรีบไปภายในเมือง จงพาข้าพเจ้าทั้งสองผู้มีได้ติดบ่วงเป็น
 อยู่ตามปกติ จับอยู่ในกระเช้าทั้งสองข้าง ไปแต่คงแต่พระราชว่า
 ข้าแต่มหाराชเจ้า หงส์เหล่าจตุรวิหังสองนี้ เป็นอริขัตติแห่งหงส์ทั้ง
 หดาย คือหงส์ควนเบนราชา หงส์ควนเบนอัครมหาเสนาบดี พระราชา
 ทอดพระเนตรเห็นหงส์ผู้ราชานแคว้นดังดั่ง มีพระทัยเด่วยบปีติโสมนัส
 จักพระราชทานทรัพย์เป็นอันมากแก่ท่าน ๆ ด้วยประการฉะนี้แด่ ข้า
 พระองค์จึงนำสุวรรณหงส์ทั้งสองมาถวายพระองค์ ตามคำของสุมุข
 หงส์ แต่ชนคนข้าพระองค์ได้อนุญาตสุวรรณหงส์ทั้งสองนี้ เพื่อการ
 กลับไปสู่เขาจิตตภูฏที่มานุสัยธรรมนั้นแล้ว ๆ หงส์ผู้กอบไปด้วยธรรม
 อันยังนี อยู่ในเงอมมือข้าพระองค์ด้วยประการฉะนี้ และยังภาวะแห่ง
 คนอ่อนนให้เกิดแก่นายพรานเช่นข้าพระองค์ได้ ๆ เทว ข้าแต่พระองค์
 ข้าพระองค์ไม่เห็นบรรณาการอันจากนตำหรับพระองค์ ข้าแต่พระองค์
 ผู้จอมประชา ขอพระองค์ได้ทอดพระเนตรซึ่งบรรณาการนั้น ฉะ
 ฉากุณิกคามทั้งปวง ๆ

นายพรานยื่นกราบทูลสดรเดวีญคุณแห่งสุมุขหงส์อยู่ด้วยประการ
 ฉะนี้ ถ้าคัมภีร์ พระเจ้าดำครวราชจึงรับสั่งให้จัดซึ่งอาสนะอันควรซึ่งค่า
 ใหญ่แต่พระยาหงส์ และให้จัดซึ่งภัทรมีฐทองให้แก่สุมุขหงส์ แต่รับ
 สั่งให้เอาเข้าคอกนาฝั่งและน้ำอ้อยเป็นต้น ได้ภษณะทองให้แก่สุวรรณหง
 หงส์ทั้งสองอันจับอยู่ในที่นั้น เมื่อเสร็จกิจโกชนกิจแล้ว เสด็จประทับ
 ณคังทองทวงประคองอัญชัตติ ตรีธวาราชนาการแต่คงธรรมกะพระ

มหาสัตว์ พระมหาสัตว์เจ้าอันพระราชาตรัสอาราธนาแล้วได้กระทำซึ่ง
ปฏิบัติธุวารกิจ ฯ

ตมคฤ์ ปกาเด่นโต สตุถา อาท พระบรมศาสดา เมื่อจะ
ทรงประกาศเนื้อความนั้น ได้ตรัสคาถานี้ว่า

ทิสฺวา นิตินันฺ ราชานันฺ ปิเจะ โสวณฺณมเย สฺสุเก
อชฺฌภาสฺส วงกโก วาจํ กณฺณสุขํ ภณฺนิ ฯ
กจฺจิ นุ โภโต กุสฺตํ กจฺจิ โภโต อนามยํ
กจฺจิ รฏฺฐมิทํ ฉีตํ ชมเมเน มนุสฺสาตี ฯ

ความว่า พระยาชตวรรษหังสเห็นพระราชาประทับนั่งณคั้งทองอัน
สวยงาม เมื่อจะกล่าววาจาเป็นสุขแก่โสด ได้ทูลถามว่า (พระองค์
ทรงพระดำราญนิรทุกข์อยู่หรือ และรัฐมณฑลอันตั้งมบูรณ์นี้ พระองค์
ทรงปกครองดีโดยธรรมอยู่หรือ)

ราชา อาท พระเจ้าดำครวราชได้ตรัสตอบว่า

กุสฺตญฺเจว เม หีตํ อโถ หีตํ อนามยํ
อโถ รฏฺฐมิทํ ฉีตํ ชมเมเน มนุสฺสาตีหิ ฯ

ความว่า พระยาหังส ความดำราญนิรทุกข์ของเรามีอยู่ และ
รัฐมณฑลอันตั้งมบูรณ์นี้ เราได้ปกครองอยู่โดยธรรม.

ความในวงเล็บ คัดมาจากพระธรรมเทศนาหังตชาตก อันเป็น
พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

อัสตินิบาต

มหาตศุโต อาห พระมหาตศิวเจ้าจึงทูลถามว่า

กจฺจิ โภโต อมจฺเจตุ โทโส โกจิ น วิชฺชติ

กจฺจิ จ เต ตวตฺเตตุ นาวกฺกชนฺติ ชีวิตํ ฯ

ความว่า (โทษเป็นเครื่องเด็อมเด็ยอะไร ๆ ไม่มีในหมู่อำมาตย์
ราชเสวกของพระองค์บ้างหรือ) อนึ่งอำมาตย์ราชเสวกเหล่านั้น ย่อม
ไม่เห็นแก่ชีวิต ในเมื่อประโยชน์ของพระองค์เกิดขึ้นบ้างหรือ

ราชา อาห พระเจ้าดำครราชจึงตรัสตอบว่า

อโถมี เม อมจฺเจตุ โทโส โกจิ น วิชฺชติ

อโถมี เต มมตฺเตตุ นาวกฺกชนฺติ ชีวิตํ ฯ

ความว่า โทษอะไร ๆ ย่อมไม่มีในหมู่อำมาตย์ราชเสวกของเรา
อนึ่งอำมาตย์ราชเสวกเหล่านั้น ย่อมไม่เห็นแก่ชีวิตในเมื่อประโยชน์ของ
เราเกิดขึ้น

มหาตศุโต อาห พระมหาตศิวเจ้าจึงทูลถามว่า

กจฺจิ เต ตํทิสฺสํ ภริยา อสุตฺตวา ปียภาณินี

ปุตฺตรูปยตุเปตา ตว นนฺทวดานุกา ฯ

ความว่า (พระราชเทวีของพระองค์ เป็นผู้เช่นกันโดยกุดดัมบัติ
เชื้อพังพระองค์ตรัส เพ็ดทูลด้วยพระวาจอ่อนหวาน เป็นที่เจริญพระ
ราชเหตุที่ย ทรงโฉมประไพ มีไอรดตำรงอิสสรียยศแล้ว ยังอยู่ใน
อำนาจประพฤติด้องพระราชอัชฌาศัยอยู่หรือ)

หมตลาย 01/09/2566

ราชา อาห พระเจ้าดำครราชจึงตรัสตอบว่า

๓ จุดหึงส์ชาดก (๕๓๓)

อโถ เม สาทิสึ ภริยา อสัถวา ปิยภาณินิ

ปุกตุครุပ္ยสุเปตา มม นนทวธานคค ๑

ความว่า พระราชเทวีของเรา เป็นผู้เช่นกันโดยกุดดัมบัตติ ย่อมเชื่อฟังคำ เพ็ดทุดด้วยวาจาอ่อนหวานเป็นที่เจริญใจ รูปโฉมประไพมีไอรศดำรงอิสัธริยยศแล้ว ก็ยังอยู่ในอำนาจประพฤติดังอริยาคัยเราอยู่.

ครันพระโพธิสัถ์วักระทำปฏิสันฐารอย่างนี้แล้ว พระเจ้าดำครราช เมื่อจะมีพระดำรังลักกับด้วยพระโพธิสัถ์วัคนั้นอื่ก จึงตรัสคานานี้ว่า

ภวนตุ กจฺจิ นุ มหา- สตุคฺคหตุคฺคตฺตํ คโต

ทุกฺขมาปชฺช วิปฺตุํ ตสฺมึ ปจฺมมาปเท ๑

กจฺจิ ยนฺนาปติคฺควาน ทณฺเฑน สฺมโปถยิ

เฮวเมเตลฺล ชฺมุมานิ ปาติกั ภวติ ตาวเท ๑

ความว่า เราขอถาม เมื่อพ่ออยู่ในเงื่อมมีอศัทรุ ยามทุกชั้นนี้ เบองตนพ่อได้รับทุกข์มากอยู่หรือ แตะนายพรานนั้นจึงเข้าไปโบายศัด้วยท่อนไม้บ้างหรือ เหตุว่าปกติของคนทารุณจำพวกนี้ ย่อมมีประจำอยู่อย่างนั้น ๑

หังสฺวธา อหา พระยาหงส์ผู้มหาสัถ์วัคจึงทุดว่า

เชมมาลสิ มหาราช เหวมาปริยาสติ

น จายิ กิณฺจิริสฺมาตุ สตุคฺคว สฺมปชฺชต ๑

ปจฺจกมฺปิคฺคต เนสาโท ปุพฺพเว อชฺฌภาสถ

คทายิ สฺมุโขเขว ปณฺทิตโต ปจฺจภาสถ ๑

หมตอาษา 01/19/2565

อดีตินิบาท

ตลุดส์ ตัม วจัน สุกุวา ปสาทมยมชฌมคา
 คโต มัม ปามุณฺจิปาสา อนุณฺญาตี สุกุเชน จ ๑
 อิทฺตมฺจ สุกุเชนเว เขตตทฺถาย จินฺติตํ
 โภโต สกาเส อากมนํ เขตตลุดส์ ธนฺมิจฺจตฺตา ๑

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มหาราชเจ้า ในยามทุกชั้นนั้น ความ
 ปตอดโปรงใจย่อมมีอยู่ นายพรานนี้หาได้ดูอำนาจอะไร ๆ ในข้าพระ
 องค์เหมือนอย่างศัตรูไม่ เธอค่อย ๆ เดินเข้าไปหา และได้ปราศรัยได้
 ถามชั้นก่อน สุกุผู้เป็นบัณฑิตก็ได้กล่าวตอบในขณะนั้น เธอได้ฟังคำ
 ของสุกุซก็เกิดความเต็มใจได้ ต่อจากกาดนั้น จึงปล่อยข้าพระองค์
 ออกจากบ่วง ข้าอนุญาตว่าจงไปตามสบาย สุกุผู้ปรารถนาซึ่งทรัพย์
 เพื่อเธอ จึงคิดชักชวนกันมายังสำนักของพระองค์ เพื่อหวังประโยชน์
 ให้เธอ.

ราชา อหา พระเจ้าดำครวราช จึงตรัสว่า
 สุกุวคตฺตมฺเจวิทํ ภวตัม ปตีโต จตฺตมฺอิ ทลุดฺสนา
 เอโธ จาปี พหุวิตฺตํ ตถตัม ยาวทิจฺจตฺติ ๑

ความว่า การมาทันของพ่อ เป็นกรมาดีแล้ว เราได้รับความ
 เบิกบานเพราะได้เห็นพ่อ แม้นายพรานนั้นก็คงได้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ
 มากมายตามที่ปรารถนา.

ครั้นพระเจ้าดำครวราชตรัสอย่างนั้นแล้ว ก็ทรงเห็ดยวดดูอำมาตย์
 คนใดคนหนึ่ง เมื่อเขาทูลถามว่า ต้องพระประสงค์อะไรพระเจ้าข้า จึง

มีรับสั่งว่า เจ้าจงไปน่านายเนสาทมา ให้ช่างกตบกจัดทำผมและหนวด ให้ชำระร่างกายดูไปด้วยของหอม ประดับประดาด้วยสรวพอดังการ เมื่ออำมาตย์น่านายเนสาทมาจัดทำตามพระราชโองการเสร็จแล้ว ได้ทรงยกบ้านล้อยซึ่งในปีหนึ่งมีล้อยชนประมาณแสนกหาปณะประทานแก่นายพราน แล้วได้พระราชทานสัตว์ ๒ คน และเรือนรถเงินทองอื่นอีก เป็นอันมาก ฯ

ตมคฤ์ ปกาเสณโต สตุตา ฮาห สัมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อจะทรงประกาศข้อความนั้น ได้ตรัสคานันว่า

สันตปุบยิตฺวา เนสาทํ โภเคหิ มนุชาชิโป
อชฺฌมภาสถ วงกงโค วาจํ กณฺณสุโข ภณํ ฯ

ความว่า พระจอมพระชายังนายเนสาทให้เอิบอ้อมด้วยทรัพย์สมบัติแล้ว เมื่อพระยาหงส์จะกล่าววาทาเป็นสุขแก่โลศ ได้กล่าวอนุโมทนาแล้ว.

ลำดับนั้นพระมหาสัตว์ได้แต่งตั้งกรมถวายพระราช พระราชา ได้ทรงระดับกรมกตาของพระมหาสัตว์ตั้งแต่มัพระทัยเมิกบาน ทรงพระดำริว่า เราจักกระทำสักการะแก่พระยาหงส์ผู้แต่งตั้งกรม แล้วได้ประทานเศวตฉัตรให้พระยาหงส์รับราชสมบัติ มีพระดำริเป็นคากาประพันธ์ว่า

ยํ ชตุ รมุมมาธิํ วโลศ วตฺตติ กิณฺจินํ
ตพฺพตฺตติสุตฺตริยํ ภวตํ ปสาสถ ยทิจฺจนฺต ฯ

หมตอาณ ๐1/092566

ทานตุถุ อุปโกตุตุ วา ยณจณณมุปกบปติ
 เขตฺ ททามิ โว วิตุตุ อิสฺสฺสริยํ วิสฺสฺสชามิ โว ฯ

ความว่า ความจริง อำนาจของเราย่อมเป็นไปในที่เท่าใด ที่
 เท่านั้นมีประมาณนิดหน่อย ความอิสฺสฺสระทั่วไปจึงมีแก่พ่อผู้ทรงธรรม
 พ่อจงปกครองเอาตามปรารภนา ทานวัตถุก็ดี เครื่องอุปโภคก็ดี ของ
 อื่นใดก็ดี ย่อมเข้าไปสำเร็จประโยชน์ให้แก่พ่อได้ เรายกของนั้น ๆ
 ให้ และยกความเป็นอิสฺสฺสระพร้อมด้วยเศวคณฺฑิตรีให้แก่พ่อด้วย.

ลำดับนั้นพระมหาสัตว์ ได้ถวายเศวคณฺฑิตรีที่รับพระราชทาน
 เวนคืนแต่พระเจ้าสุทโธทนะ ฯ จึงทรงพระดำริว่า เราได้ฟังแต่ธรรม
 กถาของพระยาหงส์ ก็ตฤททกบฏกรถ้าวชมเซยสุมุขหงส์ว่า แด่ตง
 ธรรมกถาไพเราะยิ่งนัก เราจักฟังธรรมกถาของสุมุขหงส์ดูบ้าง เมื่อ
 พระองค์จะมีพระดำริกับสุมุขหงส์ ได้ตรัสถาเป็นลำดับไปว่า

ยถา จ มหายํ สุมุโข อชฺฌณฺณเสยฺย ปณฺฑิโต
 กามธฺมา พุทฺธิสฺสมปฺนฺโน ตมสฺสํ ปรมปฺมียํ ฯ

ความว่า ถ้าว่าสุมุขหงส์นี้เป็นบัณฑิต สัมบูรณ์ด้วยปัญญา
 ฟังถาตามความชอบใจของตน ชื่อนั้นฟังเป็นที่รักยิ่งของเรา

ตโต สุมุโข อาห ตํดับฺบิณฺณํสุมุขหงฺสํจํทฺตุวํ
 อหํ ชฺตุ มหาราช นาคราชาริฉนฺตริ
 ปฏฺวิตุตุ น ตกโกมิ น เมโส วินโย สฺธิยา ฯ

อมุหากณฺเฏ โย เสฏฺโฐ ติสฺสํ อุตฺตมสฺสคฺคโว
 ภูมิปาโต มนุสฺสสินฺโท ปุชฺชา พุทธิ เหตุภิ ฯ
 เศลํ อุกฺกนิมนฺ ภาณคํ วตฺตมาเน วิณิจฺจนเย
 นนฺตรํ ปฏิวตฺตพฺพํ เปสฺสเสณ มนุชฺชาธิป ฯ

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มหाराชเจ้า ความจริง ข้าพระองค์
 หาอาจเพื่ออันกล่าวแซกแซงชนในระวาง เหมือนพระยานาคโดยเข้า
 ในระวางศิลาได้ไม่ กิริยานั้นมิใช่วินัยของข้าพระองค์ ฯ ข้าแต่พระ
 องค์ผู้ปกเกล้า พระยาหงส์ผู้ประเสริฐกว่าพวกข้าพระองค์ และพระองค์
 ผู้สูงสุดกว่าเหล่าสัตว์ ผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเห็นอเกล้าเหล่ามนุษย์ทั้ง
 หตาย ทั้งสองพระองค์นำบูชาด้วยเหตุเป็นอันมาก เมื่อยังตรัสปราศรัย
 กำดั่งทรงชักใช้กันอยู่ อันข้าพระองค์ผู้เป็นเสวกสมควรที่จะทูลแซกแซงชน
 ในระวาง พระเจ้าข้า

พระเจ้าสาครราชได้ทรงระดับคำของสุมุขหงส์ดังนั้น ก็ทรงพระ
 โสมนัส มีพระดำรัสว่า เนส้าทบุตรกล่าวสรรเสริญท่านว่า อันผู้อื่น
 ที่จะแสดงธรรมไพเราะอย่างท่านไม่พึงมี และได้ตรัสคาถานี้ว่า

ชมฺเมเน กิร เนส้าโท ปณฺชติโต อณฺทโช อิติ
 น เหว อกตคฺคสฺส นโย เอตาทิโส ดิยา ฯ
 เหว อคฺคปกคิมา เหว อุตฺตมสฺสคฺคโว
 ยาวตฺตติ มยา ทิฏฺฐจา นาณญํ ปสฺสํามิ อีทิสฺส ฯ
 คุญฺโจะสฺมิ โว ปกคิยา วากฺเขน มชฺฐเรน ฯ
 เอโส จาปิ มม นนฺโท จิรํ ปสฺสเสยฺย โว อุกฺโก ฯ

หมตอายุ 09/2564

ความว่า ได้ยินว่านายเหล่าทกต่างด้วยความเป็นจริงว่า สุ่มุข
หงส์เป็นบัณฑิต จริงอยู่กิริยาของเขาเช่นนี้ ไม่พียงมีแก่ผู้ที่มีตนยังมีได้
อบรม กิริยาที่เป็นผู้มีปกติเกิดอย่างนั้น เป็นสัตว์สูงส่งอย่างนั้นเรา
เห็นอยู่ หาเห็นผู้อื่นเช่นนี้ไม่ เราจึงยินดีด้วยกิริยาแฉะมธุรวาจาของ
พ่อทั้งสอง การได้เห็นพ่อทั้งสองนานๆได้ เป็นการถูกความประสงค์
ของเราโดยแท้

คโต มหาศคโต ราชานํ ปัสสันนุโต อหิ กาดนฺนพระมหา
สัตว์เจ้าได้กต่างธรรมเสริญพระเจ้าสักการาว่า

ยํ ภิณฺจึ ปรเม มิตุเต	กตรตุมาสุํ	คํ ตยา
จตุตา นิธัสฺสยํ ตฺยมหา	ภตฺติรสฺมาสุํ	ยา ตว ๑
อตุญฺจ นฺน สุมหา-	ฉาติสังฆสฺสํมฺนฺตรํ	
อทสฺสเนน อสฺมากํ	ทุกฺขํ พหุสุํ ปกฺขิสฺสุํ	๑
เตสํ โสภวิฆาฏาย	ตยา อนฺมตา มยํ	
คํ ปทกฺขินฺนโต กตฺวา	ฉาตี ปสฺสเมสุริณฺทม	๑
อทฺธาหํ วิปฺลุตํ ปิตํ	ภวตํ วินฺทามิ ทสฺสํนา	
เอโส วาปี มหาอตุโถ	ฉาติวิธสฺสํสํนา	ดียา ๑

ความว่า กิจอย่างหนึ่งอย่างใดที่บุคคลพึงกระทำในกัตถยามิตรี
กิจนั้นๆ พระองค์ได้ทรงกระทำแล้วในข้าพระองค์ทั้งสอง ด้วยความ
ภักดีของพระองค์ที่มีอยู่ในข้าพระองค์ พระองค์ต้องปลดปล่อยข้าพระองค์
ทั้งสองเป็นแน่ ๑ สัตว์ข้างโน้น ความทุกข์ต้องบังเกิดขึ้นในหมู่หงส์ทั้ง

หตาย เพราะไม่เห็นข้าพระองค์ทั้งดองในระวางซุมนุญชาติ ข้าแต่
พระองค์ผู้จอมกษัตริย์ ข้าพระองค์เป็นผู้อนพระองค์อนุมิตต์แล้ว เพื่อ
อันได้กดับไปกำจัดความโศกเศร้าของเหล่าหงส์ทั้งหตายนั้น กระทำ
ปทักษิณพระองค์แล้ว ก็จะได้พบเห็นญาติทั้งหตาย ฯ ข้าพระองค์ได้
รับความปัดอินไฟบูดยบคิน เพราะได้มาเฝ้าพระองค์โดยแท้ การ
ส่งเคราะห์ญาติได้ฉะนี้ เป็นความประสงค้อย่างใหญ่ของข้าพระองค์.

ครั้นพระมหาสัตว์เจ้าหตุฉะนี้แล้ว พระเจ้าดำครราชก็ทรงอนุญาต
ซึ่งการกดับไปแก่สุวรรณหงส์ทั้งดอง จึงพระมหาสัตว์เจ้าหตุแต่ดงซึ่ง
อาที่นวิโทษในเวร ๕ และซึ่งอนิสงส์ในคิต ๕ ถวายพระราชา ครั้น
แล้วได้ถวายโอวาทว่า ขอพระองค์จงรักษาคีต ๕ นี้ จงครองราช
สมบัติโดยธรรม จงส่งเคราะห์ประชาราษฎร์ด้วยดังคหัตถุ ๕ เดรัจ
แล้วได้หตุดาไปยังจิตตกุญบรรพต ฯ

ตมคถั ปกาเสณโต สตุถา อาห ส่มเต็จพระบรมคำสดา เมื่อ
จะทรงประกาศเนอความนั้น ได้ตรีศคานันว่า

อิทัง วตุวา ษตรฏุโจ	หังรราชา นราชิปิ
อุตุตมชวมนุญาย	ฉาติสงฆมุปากมู ๑
เต อโรเค อนุปลตุเต	ทิสฺวาน ปรมเม ทิเช
เกเกติมกรู หังดา	ปุกุสฺสทโท อชายถ ๑
เต ปตีตา ปมุตฺเคน	ภตุตฺตนา ภตุตฺตควา
ส่มนุตา ปริกฺกวิตุ	อนนุชชา ตทฺทปจฺจยา ๑

หมตอายุ ๐1/09/2566

ความว่า พระยาขจรฐรังษ์ทูลถวายโอวาทพระเจ้าดำครวษณะ
แล้ว ได้มาถึงหม่อมญาติ เหตุอาศัยบัญญัติอันอุดมของคน หงส์ทั้ง
หลายเห็นพระยาหงส์และสุนัขหงส์ปัดอกภัยมาถึงได้โดยดำดับ ต่างก็
ตั้งเสียงว่าเกกตังดังนั้นไป ๆ เหตุที่นายพันมาได้พึ่งพาต่อไป หงส์ผู้
มีความเคารพนายเหล่านั้น จึงพากันโอดเต็นเข้าห้อมล้อมนายจนรอบ

ครั้นแล้วหงส์เหล่านั้นจึงทูลถามพระยาหงส์ว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า
พระองค์พันมาได้อย่างไร พระมหาดัตถ์จึงเฝ้าเหตุที่พันมาได้เพราะ
อาศัยสุนัขหงส์ และเรื่องราวที่พระเจ้าดำครวษทรงพระเมตตา และ
กิจการที่นายตุททกบุตรจัดทำ ผู้หงส์ได้ยินดังนั้น ก็พากันตีใจกล่าว
ชมเชยให้พรว่า ขอท่านสุนัข เถนาคดี ตุททกบุตรและพระเจ้าดำคร
วษจงเป็นผู้ไว้ทุกข์ อยู่เป็นสุข ๆ ดั้นกาดนาน

ตมตถ์ ปกาเสโนโต ดตุถา อาห สัมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อ
จะทรงประกาศเนื้อความนั้น ได้ตรัสคำถาถันว่า

เอว มิตุตวดี อตุถา สัพพะ โหนติ ปทกฺขินา

หังสา ยถา ชตวรรษจา ณาติสังฆมุปากมู ฯ

ความว่า พระยาขจรฐรังษ์และสุนัขเถนาคดี ถึงพร้อมด้วย
กัตถยานิมิตรทั้งต้อง คือพระราชาและนายพราน จึงเจริญด้วยความสุข
คือมาถึงหม่อมญาติได้ฉันท ประโยชน์ทั้งปวงของกัตถยานิมิตรทั้งต้อง
ก็ขอให้สำเร็จผลเป็นสุขฉันทนั้น

ตฤดา อิมิ ชุมมเทสนัน อหริตฺวา สมนัด็จพระบรมศาสดา ครั้น
ทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงมีพระพุทธเจ้าว่า ตูกรภิกษุทั้ง
หลาย ไซ้แต่ในบัดนี้หาไม่ แม้ในกาลก่อนอาณนทนักได้ตั้งชีวิตเพื่อ
แลกเปลี่ยนชีวิตตถาคตมาแล้ว แล้วทรงประชุมชาตกว่า นายพราน
ในครั้งนั้น เป็นฉันทนภิกษุในบัดนี้ พระราชาดำครวราช เป็นดำริบุตร
ดุมุขหงส์ผู้เด่นาบดี เป็นอาณนท เหต่าหงส์ ๕๖,๐๐๐ มาเป็นพุทธบริษัท
พระยาชตรฐ เป็นเรารู้โลกนาค ท่านทั้งหลายจงทรงไว้ซึ่งชาตกด้วย
ประการดังนี้ ฯ

จุดหังตชาตก จบ

เรื่องที่ ๒

สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสุทัศน์ เรียง

๒ มหาหิงสาตก (๕๓๔)

เอเต หังสา ปกุกมนฺตติ อิทํ สตุถา เขตฺตเน วิหรนฺโต
อานนฺตฺตเถรธฺมฺสํ ชีวิตฺตปริจฺจาจากเมว อารพฺภ กเถตี ฯ

สตุถา สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ทรงพระดำริญาณอิริยาบถ
อยู่ในพระวิหารเขตวัน ทรงพระปรารภการสวดะชีวิตโดยแท้จริงแห่ง
พระอานนท์ให้เป็นอุปกัณฑ์ จึงทรงตรัสมหาหิงสาตกนี้ให้เป็นผล มี
คำเบื่องต้นนิพนธ์เป็นคาถาว่า เอเต หังสา ปกุกมนฺตติ ดังนี้ ฯ

ส่วนเรื่องราวเหมือนกันกับที่กล่าวมาแต่เดิมนั้นแต่.

แท้จริง อยู่มาगतวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรง
ธรรมสภาว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระผู้เป็นเจ้าของอานนท์สวดะชีวิต
ของคนเพื่อพระตถาคต กระทำกิจอันยากที่ผู้อื่นกระทำได้ ท่านนั้นเห็น
ข้างนาดาคริ์แล้ว แม้จะเป็นผู้ขึ้นพระศาสดาห้ามถึงตามคร้งยอมไม่ยอม
กลับโดยแท้ ฯ นำชมเชยหนอ พระผู้เป็นเจ้าของอานนทเถระเป็นผู้กระทำ
กิจอันผู้อื่นกระทำได้โดยยาก ฯ

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงพระดำริว่า คำสรรเสริญคุณของ
อานนท์กำลังเป็นไปอยู่ เราผู้ตถาคตควรไปในที่นั้น ฯ จึงเสด็จ
ออกจากพระคันธกุฎีมา ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย

ต้นทนาอะไรกันในเวตถัน ๑ ครั้นเมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้วจึงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใ้ว่าอาณนทสี่ตวัชชวิตของตน เพื่อเราผู้ตถาคคในกาดคร้งนั้กห้ามได้ ถึงคร้งก่อนอาณนทเม้งเกิดใน กำเนิดเด็ยวัจจัน ยังสี่ตวัชชวิตของตนเพื่อเราผู้ตถาคคเหม็อนกัน ดั้งนี้ แด้วจ้งทรวงคุษณัภาพ เมื่อกฤษทุ้งหลายเหต่านัน ทูตวิงวอน จ้งทรวง นำอคัตนิทานมาตรัสว่า

อดีต พาราณสียี้ ดั้งนี้เป็นต้น ความว่าในอดีตกาลด พระเจ้า พาราณสีทรวงพระนามว่า ดัยม มีพระอัครมเหสีทรวงพระนามว่า พระนางเขมา ๑ ในกาดคร้งนั้น พระโพธิสัตว์ (เสءวยพระชาติเป็น สุพรรณราชหงส์) มีหงส์เก้าหมื่นหกพันเป็นบริวาร อาศัยดำรณญ อยู่ณเรญเขาจิตตคภูฏ ๑ ครันอยู่มาวันหนึ่งพระนางเขมาราชเทวี ได้ ทรวงพระสุบินในเวตถาใกล้บัจจุตัสมัยว่า ยังมีเหล่าสุพรรณหงส์บิน มาจับที่ราชบัตตังกั แด้วกถ่าวธรรมกถาดัวยสรส์ดำเนินงอันไฟเราะห์ เมื่พระนางทรวงสี่ตวัชชวิตธรรมกถาประทานดำรจุกการ ยังไม่เอิบอิมในการ สี่ตวัชชวิตแท้จริง ราชวีรส์อ่างเสี่ยแเด้ว ๑ สุพรรณหงส์ท้งหลาย ครันแแต่ดงธรรมแแต่้ว จ้งพากันบินออกไปโดยช้องพระแกลด ๑ แม้ พระนางมีพระเสءวณัยัตรัสว่า ท่านท้งหลาย จงรับดุกชนช่วยกันจับ ให้ได้ ช่วยกันจับหงส์ที่บินไปให้ได้ กาดังท้งเหยียดพระหัตถ์อยู่ณันแแต่ กัพ้อตั้นพระบรรทม ๑ เหต่านางกำนัดได้ยินพระเสءวณัยัชของพระนาง นั้นแแต่้ว จ้งชวณกันแย้มศรวดว่า หงส์ทึไหน ๆ ๑ พระราชเทวีทรวง

ตระหนักแน่ในขณะนั้นว่า ทรงพระสุบินนิมิตร จึงทรงพระดำริว่า สิ่ง
 ที่ไม่มีเราจะเห็นไม่ได้เลย หงส์ที่มีพรรณประหนึ่งดีทองคำ จักมี
 ในโลกนี้เป็นแน่ แต่ถ้าหากว่าเราจักกราบทูลแต่พระราชว่า หม่อม
 ฉันทน์ใคร่เพื่อสดับธรรมของสุพรรณหงส์ดังนั้นเล่า เกตุออกพระองค์จะ
 ครัดว่า ชื่นชื้อว่าสุพรรณหงส์เรายังไม่เคยเห็น และธรรมคาหงส์
 ทั้งหลายจะกล่าวถ้อยคำไม่ได้เลยดังนั้นแล้ว จักเป็นผู้ไม่ทรงชวนชวาย
 ให้ เมื่อเรากราบทูลถึงอาการทรงพระครรภ์แล้ว พระองค์จักทรงสืบ
 เสาะด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง เราจักลุ่มความประสงค์ด้วยอุบาย
 อย่างนี้ ๆ พระนางแสร้งแสด่งว่าประชวร แล้วจึงให้สัญญาแก่เหล่า
 นางกำนัล ทรงบรรทมนิ่งอยู่ ๆ พระราชาเสด็จประทับนั่งในราชอาสน์
 ทอดพระเนตรไม่เห็นพระราชเทวีในเวลาที่พระนางเคยเข้าเฝ้า จึงครัด
 ถามว่า พระนางเสมาเสด็จไปไหน ทรงทราบว่าเป็นประชวร จึงเสด็จ
 ไปยังสำนักของพระราชเทวีนั่น แล้วทรงประทับณประเทศสุวรรณหนึ่ง
 ข้างที่บรรทม ทรงปรามาสพระปฤษฏางค์ ครัดถามว่า ดูกรพระนาง
 ผู้เจริญ ไม่ทรงดำราญเป็นอย่างไร ๆ พระเจ้าข้า ความไม่ดำราญ
 อย่างอื่นหามิได้ แต่อาการทรงครรภ์เกิดขึ้นแก่หม่อมฉันทน์ ๆ ดูกร
 พระนาง ถ้าดังนั้นครัดมาเกิด เราจักน้อมนำสิ่งที่จะต้องประสงค์
 มาให้แก่เธอโดยพด้น ๆ พระเจ้าข้า หม่อมฉันทน์ประสงค์จะกระทำกร
 บุษบา (ด้วยของหอมและระเบียบเป็นต้น) แก่สุพรรณหงส์ตัวหนึ่ง อัน
 จับที่ราชบัลลังก์ มีเศวตฉัตรอันยกขึ้นไว้ แล้วฟังธรรมกถาประทาน

จักทราบ ฯ เมื่อพวกพราหมณ์ทูลว่า พวกฤๅษีบุตรจักทราบได้ตั้งแต่นั้น
 แล้ว จึงให้ประชุมพวกพราหมณ์ในแคว้นแคว้นของพระองค์ทั้งหมดแล้ว
 ตรัสถามว่า คุณกรพ้อ ชื่อว่าหงส์ตระกูลชครฐ มีพรรณประหนึ่งว่า
 ดีทองคำอยู่ที่ไหน ฯ ที่นั้นพราหมณ์คนหนึ่งทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
 ประเดรัจฉา ตระกูลญาติกต่างดื้อ ๆ กันมาว่า อยู่ที่จิตตกุฏบรรพต
 ในหิมวันตประเทศ ฯ ก็ท่านรู้อุบายที่จะจับหงส์เหล่านั้นหรือไม่ ฯ
 ไม่ทราบ พระเจ้าข้า ฯ ก็ใครเล่าจักรู้ ฯ พวกพราหมณ์พระเจ้าข้า ฯ
 พระราชาธิบดีให้หาเหล่าพราหมณ์ผู้ฉลาดมาแล้ว ตรัสบอกความที่
 สู้พรรณหงส์มีอยู่ที่จิตตกุฏบรรพตแล้ว จึงตรัสถามว่า พวกท่านรู้อุบาย
 ที่จะจับหงส์เหล่านั้นบ้างไหม ฯ พวกพราหมณ์บัณฑิต
 ทูลว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า ประโยชน์อะไรที่จะต้องไปจับหงส์
 ในหิมวันตประเทศนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายจักนำมาสู่ที่ใกล้พระนคร
 ด้วยอุบายแล้วจึงจับ ฯ ก็อุบายอย่างไรเล่า ฯ ข้าแต่มหाराชเจ้า
 อุบายอย่างนี้ คือพระองค์จงให้ชุดสัตว์ชื่อว่าเขมะ ใหญ่ประมาณสาม
 คาพยุด โดยอุครทิสต์แก่พระนคร ให้เต็มเปี่ยมด้วยน้ำแล้วปลุกฤษณะ
 ชาติต่าง ๆ กระทำให้ค้ำไปด้วยเบญจพรรณปทุมชาติ ให้นายเนสาท
 ที่ฉลาดผู้หนึ่งอยู่ประจำรักษา อย่าให้หม่อมมนุษย์เข้าไปใกล้ ให้คนอื่น
 อยู่ดีมีสุขระคอยประกาศอภัย (เมื่อกระทำอย่างนี้) สัตว์ชาติต่าง ๆ
 จักบินมาลงแต่ทิศทั้งสี่ (ที่นั้น) พวกหงส์ทราบว่สัตว์นั้นเป็นที่เกษม
 สบาย โดยที่เล่าต่อกันสืบ ๆ มา แล้วจักพากันมา (ยังสัตว์นั้น)

ครั้นแล้วพึงให้ตกด้วยบ่วงอันทำด้วยขนสัตว์ แล้วจึงจับ ดึงขึ้น ฯ

เมื่อพระราชชาติทรงระดับอุบายนั้นแล้ว ครั้นตั้งให้ขุดสระเช่นนั้น
ณประเทศที่พวกพราหมณ์ขุดแล้ว จึงรับสั่งหาเนล้าทผู้ติดตามมา ทรง
ประเด้าประโตมว่า ตั้งแต่นั้นต่อไปท่านจงเลิกการงานส่วนตัวเสียเถิด
บุตรภรรยาของท่านเราจักเลี้ยงให้ เมื่อท่านรักษาเขมะสระอย่าได้ประ-
มาท พึงให้พวกมนุษย์ก้าวกลับแล้ว ประกาศอภัยในมุมนสระทั้งสี่
ฝูงนกพากันมาแล้วพึงบอกแก่เรา เมื่อสุพรรณหงส์มาแล้วท่านจักได้
สักการะมากดังนี้, จึงให้อยู่ประจำรักษาเขมะสระ ฯ จำเดิมแต่นั้นมา
นายเนล้าทก็ปฏิบัติในที่นั้น โดยนัยที่พระราชารับสั่งแล้ว ฯ นายเนล้าท
มีชื่อปรากฏว่านายเขมะเนล้าท เพราะรักษาเขมะสระนั้น ฯ และจำเดิม
แต่นั้นมา สกุนตชาติทั้งหลายมีชนิดต่าง ๆ ก็บินมาลง ฯ พวกหงส์
ต่าง ๆ พากันมายังสระนั้น ด้วยเสียงกึกก้องต่อ ๆ กันมาว่า เขมะสระ
ไม่มีภัยดังนี้ ฯ ที่แรกพวกคินหงส์มาก่อน แล้วพวกบันฑุหงส์
พวกมโนลิดาว์ฉณะหงส์ พวกเสตะหงส์ และพวกปากะหงส์จึงได้มา
โดยลำดับ ๆ ด้วยศัพท์ดำเนินเสียงกึกก้องต่อ ๆ กันมา ฯ ครั้น
พวกหงส์เหล่านั้นมาแล้ว นายเขมะเนล้าทจึงมาเฝ้ากราบทูลแกลงแด่
พระราชาวา ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ พวกหงส์มาดงกินอาหารในสระ
ถึงห้าประเภทแล้ว สุพรรณหงส์ทั้งหลายจักมาในเวดาสองสามวัน
โดยแท้ เพราะพวกปากะหงส์มาแล้ว พระองค์อย่าทรงพระปรีดิกเลย
พระเจ้าข้า ฯ พระราชาทรงระดับแล้ว ให้ราชบุรุษนำกตองเที้ยวดัด

มีเสียงประกาศอภัยอยู่เนื่องนิตย์ ไม่มีใคร ๆ สามารถที่จะเข้าไปใกล้
ได้ จะบ่วงก่ด่าวไปโยนถึงการกระทำอันตรายอื่น ๆ ได้ ๓ ฐานะเป็นเช่นนี้
ไหนพวกท่านจึงไม่ไปสู่เขมระระเถ่า ๆ พวกหงส์บริวารพระโพธิสัตว์
ได้ฟังถ้อยคำของพวกปากะหงส์นั้นแล้ว จึงบอกแก่สุนัขหงส์เหล่านั้นว่า
ได้ยินว่าสระชื่อว่าเขมระเป็นอย่างไร มีอยู่ในที่ใกล้เมืองพาราณสี พวก
ปากะหงส์ได้ไปถือเอาอาหารในสระนั้น แม้ท่านจงบอกแก่ขจรูราช
สุพรรณหงส์ ผู้มีอิสสระเป็นใหญ่ ถ้าพระองค์อนุญาต ข้าพเจ้า
ทั้งหลายจะพึงไปถือเอาอาหารในสระนั้นบ้าง ๆ สุนัขหงส์เหล่านั้นก็จึง
บอกแก่ราชสุพรรณหงส์ ๆ แม้พระองค์ (ได้ระดับแล้ว) จึงทรงพระ
ดำริ ๓ ชื่อว่าพวกมนุษย์มีเดห์เหี้ยมมาก มีความคิดด่า ฉลาดใน
อุบาย น่าจะมีเหตุในที่นั้น ชื่อว่าสระย่อมไม่มีในประเทศที่นั้น ดั่ง
กาดมีประมาณเท่านี้ บัดนี้ขจรอยมีใครมาขุดไว้ และจักขุดไว้เพื่อจะจับ
พวกเราดังนี้ ๆ พระองค์ (ทรงพระดำริเช่นนั้นแล้ว) จึงตรัสแก่สุนัข
หงส์เหล่านั้นว่า ท่านอย่าพอใจไปในที่นั้นเลย สระนั้นมนุษย์ทั้งหลาย
ไม่ได้ขุดไว้เพื่อกรรมตาสัตว์นี้ เขาขุดไว้เพื่อจะจับพวกเรา ๓ ชื่อว่า
พวกมนุษย์ มีเดห์เหี้ยมมาก มีความคิดด่า ฉลาดในอุบาย ท่าน
ทั้งหลายจงเที่ยวไปในที่โคจรสัตว์ของคนนั้นเถิด ๆ สุพรรณหงส์
ทั้งหลายบอกแก่สุนัขหงส์เหล่านั้นว่า ใครจะไปยังเขมระระ ถึงต้อง
สามครั้ง ๆ สุนัขหงส์เหล่านั้นก็ จึงบอกความที่พวกสุพรรณหงส์
ใครจะไปที่สระนั้นแก่พระมหาสัตว์ ๆ จึงพระมหาสัตว์ดำริว่า พวก

ญาติของเราอย่าลำบากเพราะอาศัยเราเลย ถ้ากระนั้นเราทั้งหลายจะไปตั้ง^๕แล้ว แวดล้อมด้วยหงส์เก้าหมื่นหกพันเป็นบริวาร บินไปที่เขมร^๕ระนั้น จึงถืออาหารแล้วเดินหังดึกพา บินกลับมายังจิตตกุฏบรรพต ฯ ในกาตที่พวกหงส์บินกลับไปแล้ว นายเขมรกะเนสาทไปทูลความที่พวกหงส์มาแต่พระราชฯ พระองค์ (ได้ทรงระดับแล้ว) มีพระหฤทัยชื่นชมครัสว่า ดูกรเพื่อนเขมรกะ ท่านจงพยายามจับหงส์ให้ได้ตัวหนึ่งหรือสองตัว เราจักประทานยศใหญ่แก่ท่าน แล้วพระราชทานระเบียง ส่งนายเขมรกะเนสาทนั้นไป นายเขมรกะเนสาทนั้นไปถึงประเทศนั้นแล้ว นั่งสงบอยู่ในจามิบัญญัติ (เรือนกรมมีฐานฐานดังว่าคุม) พิจารณาการทำเดโคจรของพวกหงส์ ฯ

ธรรมดาว่าพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ม่ปกติไม่ประพฤติกมได้ เพราะเหตุนี้พระมหาสัตว์จักกินเข้าดำดีไปเป็นลำดับ จำเดิมแต่ที่ร้อนลง ฯ ฝ่ายพวกหงส์นอกนั้น เทียวจักกินข้างโน้นบ้างข้างนี้บ้าง ฯ ถ้าดับนั้น เขมรดุททุบุตรคิดว่า หงส์ตัวนี้มีปกติไม่ประพฤติกมได้ ควรดักหงส์ตัวนี้เกิด จึงในวันรุ่งขึ้นเมื่อหงส์ยังไม่ร้อนลงสู่ระ นั่งอยู่ในจามิบัญญัติ กระเถิบไปยังที่นั้น แล้วจึงด้อนตัวด้วยคินบัญญัติ (กรงหญ้า) ในที่ใกล้ แดคอยู่ตามช่อง ฯ

ในขณะนั้น พระมหาสัตว์มีหงส์เก้าหมื่นหกพันเป็นเบืองหน้าร้อนลงในสถานที่ร้อนลงแล้วในวันวารนั้นเอง จับอยู่ที่แอ่ง จิกเข้าดำดีไปพลาง ฯ นายเนสาทแดคตามช่องบัญญัติ เห็นอัคตภาพของ

พระโพธิสัตว์นั้น มีรูปอันถึงซึ่งส่วนอันงามเลิศ จึงคิดว่าหงส์ตัวนั้น
 มีดีวิเศษโตเท่าคุมเกวียน มีพรรณประหนึ่งว่าดีทองคำ มีรอยแดง
 คาดที่คออยู่ตามรอย มีรอยพาดลงทางดำคอไปโดยระวางท้องตาม
 รอย และมีรอยเด่นตลอดไปโดยเบื้องหางอีกตามรอย ดูกได้รุ่งเรือง
 ดั่งว่าดีทองคำ ที่บุทกตดงไฉนนกคุ่มใหม่กำพดแดง หงส์ตัวนั้น
 พึงเป็นพระยาแห่งหงส์ทั้งหลายแน่แล้ว เราจักจับเอาหงส์ตัวนี้ให้จงได้
 ฝ่ายพระยาสุพรรณราชหงส์เที่ยวหาอาหารได้เป็นอันมาก แล้วจึงลง
 เล่นชดกฬา มีหงส์คนานุกรแวดล้อม ได้กตัญญูมายังจิตกฏบรพต
 พระโพธิสัตว์เที่ยวไปหาอาหารโดยนิยามนี้ สิ้นกาดห้าหกวัน ๗ ใน
 วันที่เจ็ด นายเขมกเนสาทขวันเชือกเส้นใหญ่อันแล้วไปด้วยหางมำดีดำ
 ให้มันคง ทำให้เป็นบ่วงแล้ว ทราบโดยถ่องแท้ว่า วันพรุ่งนี้พระยา
 สุพรรณราชหงส์จักบินลงในท่าเดนี้ จึงตักเร็วไวไต้หน้า ๗ ในวัน
 รุ่งชนพระยาสุพรรณราชหงส์เมื่อเผลอ จึงถดำเท้าลงในบ่วง ๗
 ทันใดนั้นบ่วงของนายเขมกเนสาทจึงรวบรัดเท่าไว้ เหมือนมีใครนุด
 คร่ำด้วยถวดเหล็ก พระโพธิสัตว์ดำริว่า เราจักตัดบ่วงนั้นเสียจึงรวม
 กำดังนุดคร่ำมาแล้วและตกลงไป ๗ หนึ่งอันมีพรรณเพียงดังทองคำ
 ชาติไปแล้วในวาระแรก ๗ มังดะอันมีพรรณเพียงดังว่าผ้ากำพด
 ชาติไปแล้วในวาระที่สอง ๗ เส้น เชน ได้ชาติไป ดังจตอฐฐีในวาระ
 ที่สาม ๗ พระโพธิสัตว์ดำริว่า ส่วนเท้าคงจะชาติไปในวาระที่สี่ แต่
 ธรรมดาพระราชามีพระวรกายอันดำทราวม ไม่สมควรเลย จึงมิได้

กระทำความพยายาม ๑ ทุกขเวทนาได้ซาบซ่านไปอย่างแรงกล้า ๑ พระโพธิสัตว์จึงดำริว่า หากเราจักร้องแสดงอาการว่าติดบ่วงเก่า พวกญาติของเราจักสะดุ้งตกใจไม่ถือเอาอาหาร มีความหิวโหยขึ้นภายในบิณฑนี้ไปจักตกตงในทะเล ๑ พระองค์อดกลั้นทุกขเวทนาไว้แล้ว ตกอยู่ในอำนาจบ่วง ทำเป็นจิกเข้ดำดีไปพดาง ในเวลาที่พวกสุพรรณหงส์เหล่านั้น กินอาหารจนพอประโยชน์แล้วลงเดินหงส์กึกา จึงร้องแสดงอาการว่าติดบ่วงด้วยศัพท์ดำเนินเป็นอันดัง ๑ พวกหงส์ได้ยินเสียงนั้นแล้ว เป็นผู้อันความกลัวตามคุกคาม จึงมุ่งหน้าไปยังจิตตกุฏบรรพตเป็นพวก ๆ บิณฑนี้ไปโดยนัยก่อนนั้นแต่ ๑

สุนัขหงส์เด๋นาคคิดว่า มีภัยบ้างหรือหนอ เราจักทราบภัยนั้นอันบังเกิดขึ้นแก่มหाराชเจ้า จึงรีบบินไปค้นคว้า ณภายในหงส์คณาที่บินไปอยู่เบื้องหน้า โดยนัยที่กล่าวแล้วแต่หนหลัง ไม่เห็นพระมหาสัตว์ในหมู่แม่ทั้งสาม คิดว่า ภัยนั้นเกิดขึ้นแก่พระมหาสัตว์แน่แล้ว จึงหวนกลับมา เห็นพระมหาสัตว์ติดบ่วงมีกายเบือนด้วยโลหิต เกรว้อนด้วยความทุกข์ จับอยู่บนเบือกตม พดางกล่าวว้า ข้าแต่มหाराชเจ้าขอพระองค์อย่ากลัวเลย ข้าพเจ้าจักตั้งชีวิตของข้าพเจ้าปดเปดต้องพระองค์ ดงนี้ ร่อนลงแล้ว จับอยู่บนเบือกตม ยังพระมหาสัตว์เจ้าให้เบาใจ ๑ ถ้าตบนั้น พระมหาสัตว์ดำริว่า สุนัขหงส์เด๋นาคดินเมื่อหมู่สุพรรณหงส์เก้าหมีนหกพันทอดทิ้งเราไป กลับมาแต่ผู้เดียว จักทอดทิ้งเราไปในเวลาที่นายตุบุตรมาแล้วหรือ หรือจักไม่ทอดทิ้ง

เราไป, เป็นผู้ที่มีกายอันเปื้อนด้วยโลหิต ห้อยอยู่ปดายแล้ว กต่างคาถา
ต่างคาถา ด้วยสามารถในอันจะดองใจว่า

เอเต หังสา ปกุกมนฺติ วงกงคา ภายเมริตา
หริตฺตจา เหมวณฺณา กามํ สุมุข ปกุกม ๑
โอยหาย มํ ฌาติคณา เอกํ ปาสวสํ คตํ
อนเปกฺขมานา คจฺจนฺนฺติ กิ เอโก อวหฺยสิ ๑
ปเตว ปตตํ เสฏฺฐํ นตฺถิ พนฺเช สหยาตา
มา อนฺนํชาย หาเปติ กามํ สุมุข ปกุกม ๑

ความว่า หงส์ทั้งหลาย มีหนึ่งเหต็อง มีวรรณเพียงดังว่าดี
ทองคำ ห้วนไหวด้วยภัย ๑ หงส์เหล่านั้นย่อมหัดกไป ดูกรพ่อสุมุข
พ่อจงหัดกไปโดยแท้ ๑

หมู่ญาติทั้งหลายทอดทิ้งเราผู้ถึงซึ่งอำนาจบ่วงแต่ดำพั้ง ไม่
เหต็ยวแต่ดูเดย พวกกันบินไป, พ่อจะดำ้อยู่ไยแต่ผู้เดียวเด่า ๑

แนะพ่อผู้ประเสริฐกว่านกทั้งหลาย บินกดับไปเกิดพ่อ ความเป็น
สหายย่อมไม่มีในเราผู้คิดบ่วง พ่ออย่าคตายความเพียร เพราะความ
ไม่มีทุกข์เสียเดย ดูกรพ่อสุมุข พ่อจงหัดกไปโดยแท้ ๑

สุมุขหงส์เส่นาบตีได้ระดับคานานั้นแล้วจึงคิดว่า พระยาสุพรรณ
ราชหงส์นั้นยังไม่ทราบว่าเป็นมิตรแท้ ย่อมกำหนดเราว่าเป็นมิตร
สอพตอ เราจักแสดดงความเขื่อไย แต่พระยาสุพรรณราชหงส์นั้น จึง
กต่างคาถาต่าง (ที่ ๔-๖ และกั้ง) ว่า

นาห้ ทุขบเวโตบี	ชตรฏฐ คุวั ชเห
ชีวิต มรณ วา เม	คยา สทุธิ ภวิสฺสติ ฯ
นาห้ ทุขบเวโตบี	ชตรฏฐ คุวั ชเห
น มํ อนริยสฺยคุเต	กมุเม โยเชตุมรหฺสึ ฯ
สกุมาโร สขา คุยมหิ	สจฺจิตเต สมิเต จิโต
ฉาโต เสนาปติ คุยาห้	ห้สํนํ ปวรุคฺตม ฯ
กถมห้ วิกคฺคิสฺส	ฉาติมชฺเช อีโต คโต
คํ หิตฺวา ปตคํ เถฏฐ	ภินฺเต วุชฺชามิโต คโต
อิช ปาณํ ชหิสฺสํมิ	น อนริยํ กตฺตุมสฺสเห ฯ

ความว่า ข้าแต่ชตรฐ ข้าพเจ้าแม้มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้าจะไม่ละทิ้งพระองค์เลย
 ความเป็นหรือตายของข้าพเจ้าจักมีพร้อมกัน
 พระองค์ ฯ

ข้าแต่ชตรฐ ข้าพเจ้าแม้มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้า จะไม่ละทิ้ง
 พระองค์เลย พระองค์ไม่ควรจะใช้ข้าพเจ้าในงานที่จะต้องละทิ้งพระองค์
 ไป อันประกอบด้วยภาวแห่งคนเดว ฯ

ข้าพเจ้าเป็นบิณฑหายสหชาติของพระองค์ ดำรงอยู่ในจิตต์ของ
 พระองค์เป็นปกติ ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐสุดกว่าหงส์ทั้งหลายใคร ๆ
 เขารูจักข้าพเจ้าแล้ว ว่าเป็นเด่นาบตีของพระองค์ ข้าพเจ้าไปจากทณ
 แล้ว จักกล่าวอวดอ้างในท่ามกลางญาติได้อย่างไร ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐกว่านกกทั้งหลาย ข้าพเจ้าละทิ้งพระองค์

ไปจากที่นั่นแล้ว จักกล่าววาทะพวกหงส์เหล่านั้นได้อย่างไร ข้าพเจ้าจัก
ตลະชีวิตในที่นี้ ไม่อาจกระทำกิจอันเป็นภಾವแห่งคนเดว ฯ

ครันธุ์มุขหงส์เส่นาบดับนั้นตั้งดีหนาทด้วย คาถาดีบาท อย่างนี้ แล้ว
พระมหาสัตว์เมื่อจะพรรณนาคุณของสุ่มุขหงส์เส่นาบดับนั้น จึงกล่าว
คาถา (ที่๘—๘ และกึ่ง) ว่า

เอโส หิ รมฺโหม สุมุข ยํ คุวํ อริยปถะ จิโต
โย ภคฺตาวํ สขารํ มํ นปริจฺจตฺตุมฺหุสฺสเห ฯ
คํ หิ เม เปกฺขมานุสฺสํ ภายํ น เควฺว ชายติ
อริคฺจฺฉติ คุวํ มยฺหิ เอวํ ภูคฺคฺสฺสํ ชีวติ ฯ

ดูกรพ่อสุ่มุข พ่อผู้ไม่อาจละทิ้งเรา ซึ่งเป็นเจ้าและเป็นสหาย ตั้ง
อยู่ในคตองธรรมอันประเสริฐ นี่เป็นธรรมเนียมของนักปราชญ์ใน
ปางก่อน ฯ

จริงอยู่ เมื่อเรายังเห็นพ่ออยู่ ความกตัญญูไม่เกิดขึ้นได้ พ่อ
จักให้เราผู้เป็นอยู่เช่นนี้รอดชีวิตได้ ฯ

เมื่อหงส์ทั้งสอง กำลังกล่าวกันอยู่อย่างนี้ แท้จริงนายตุททบุตร
ยืนอยู่ที่ขอบสระ เห็นหงส์บินหนีไปถึงสามหมู่แล้ว จึงมองไปยังที่ตก
บ่วงว่า เป็นอย่างไรหนอ เห็นพระโพธิสัตว์ห้อยอยู่ที่คันแร้ว ปัดมไป
ด้วยโล่มนัด เห็นบ่วง ถือไม้ค้อน ตูยตงไป ดังว่าไฟอันตั้งขึ้นแต่กับป์
เด็ดศีรษะเบืองบนไปยังแดนที่จะต้องใช้เท้าก้าว ต้มผวกาไถ้เข้าไป

โดยเร็ว ฯ

ตมตถํ ปกาเสณฺโต สตถา อาห หน็อกความโตยงมิได้ปรากฏ
 ส้มเด็จพระบรมศาสดา เมื่อจะทรงประกาศหน็อกความนั้นให้ปรากฏ จึง
 ทรงตรัสเป็นบทพระคาถา (ที่ ๓๐—๓๓) ว่า

อิจุเจวํ มนฺตยณฺตานิ อริยานํ อริยวฺคฺติณํ
 ทณฺฑมาทาย เหนฺตาโท อาปตี คุริโต ภูตํ ฯ
 ตมาปตฺนํ ทิสฺสุวาน สุมุโข อปริพฺรุหฺย
 อฏฺฐจาตี ปุโรโต รณฺโฆ หังโส วิสฺสุสาธยํ พุยถํ ฯ
 มา ภายิ ปตฺตํ เสฏฺฐจํ นหิ ภายนฺติ ตาทิสฺสา
 อหํ โยคํ ปยุณฺนสิสฺสํ ยุกฺตํ ชมฺมุปลตฺตหิตํ
 เตน ปริยาปทาเนน ชิปปิ ปาสา ปโมกฺขตี ฯ

ความว่า เมื่อหงส์ทั้งสี่องผู้ประพฤติในคดองธรรมอันประเดริฐ
 แห่งพระอริยเจ้า กล่าวปรึกษากันอยู่อย่างนี้, จึงนาย नेताที่ผู้กำยำถือ
 ท่อนไม้รีบเร็วเข้ามา ฯ

สี่ मुखหงส์เส่นาบตีเห็นนาย नेताที่นั้นผวาเข้ามา จึงได้ตั้งเสียง
 เป็นอันดัง ยืนอยู่เบื้องหน้าพระยาสุพรรณราชหงส์ ยังพระองค์ผู้หวาด
 กัดวให้เบาใจว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้ประเดริฐกว่านททั้งหลาย ขอพระองค์อย่ากัด
 เลย จริงอยู่ ผู้ที่ประกอบไปด้วยญาณวิริยเช่นพระองค์ ย่อมไม่เกรง
 กัดว ข้าพเจ้าจักประกอบความพากเพียร อันสมควรมีส่วนอาศัยซึ่ง
 เหตุการณ์ที่ขอบ พระองค์จักพ้นจากบ่วงได้ ด้วยความพากเพียรอัน

ผ่องแผ้วนั้นโดยพลัน ฯ

ต่อมาหิงส์เสนาบดียังพระมหาสัตว์ให้เบาใจด้วยถ้อยคำอย่างนั้นแล้ว จึงไปยังที่โถงนายตุททบุตร เปตังวาทจาภาษามนุษย์อันไพเราะถามว่า ดุรธหาย ท่านชื่อไร เมื่อได้รับคำตอบว่า ชื่อเชมก จึงกล่าว ว่า ดุรธเพื่อนเชมก ท่านอย่าได้กระทำความเข้าใจว่า หิงส์ที่ติดในบ่วง อันท่านดักไว้เป็นหิงส์สามัญ หิงส์ที่ติดบ่วงของท่านเป็นพระยาชตรัฐ ราชสุพรรณหิงส์ ประเสริฐกว่าหมู่หิงส์เกาหมื่นหกพัน ประกอบ ด้วยญาณและสติอาจารย์ดี ดำรงอยู่ในฝ่ายแห่งความยกย่อง ไม่ควร ที่ท่านจะให้ตายเลย ข้าพเจ้าจักเอาสัตว์นั้นกระทำกิจที่ควรทำแก่ท่าน แม้พระยาสุพรรณราชหิงส์ มีพรณเพียงตั้งว่าดีทองคำ ถึงตัว ข้าพเจ้าก็มีพรณเพียงตั้งว่าดีทองคำเหมือนกัน แต่ข้าพเจ้าจักยอม สัตว์ชีวิตของตน เพื่อทดแทนพระยาสุพรรณราชหิงส์, หากว่าท่าน ประสงค์จะเอาชนบิภพระยาสุพรรณราชหิงส์ จงเอาชนบิภของ ข้าพเจ้าเถิด หรือมิฉะนั้น แม้ท่านประสงค์จะเอาหนึ่งมั่งสะและเดินเอ็น กระดุกอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จงเอาจากสัตว์ระของข้าพเจ้าผู้เดียว หากว่า ท่านประสงค์จะทำพระยาสุพรรณราชหิงส์ให้เป็นหิงส์ระบ้า จงกระทำ ข้าพเจ้าผู้เดียว หากท่านประสงค์จะให้เกิดทวีป จงเอาพระยาสุพรรณ ราชหิงส์ชายทงเป็น ๆ แล้วจึงยิงทวีปให้เกิดชน, ท่านอย่าได้ฆ่า พระยาหิงส์ผู้ประกอบไปด้วยญาณาคิคุณนี้เลยเถย ฯ ถ้าท่านจักฆ่า พระยาสุพรรณราชหิงส์โดยจริงแล้ว ท่านจักไม่พ้นไปจากอบายมี

นรกเป็นต้นได้, สุมุขหงส์ได้ نابตักถ้ำวคูกคามเขมกเนสาทนั้น ด้วย
 ภัยในอบายมีนรกเป็นต้น ให้เชื่อถ้อยคำอันไพเราะของคน แล้วจึง
 ไปยืนณที่ใกล้พระโพธิสัตว์อีก ยังพระองค์ให้เบาใจ ฯ นายเนสาท
 ครั้นได้ยินถ้อยคำของสุมุขหงส์ได้ نابตักนั้น จึงดำริว่าสุพรรณหงส์
 นี้ แม้เป็นเตี้ยระจันนยังกระทำมิตถกรรมได้เช่นนี้ อันไม่น่าจะกระทำ
 แม้ด้วยหม่อมมนุษย์ จริ่งอยู่ ถึงพวกมนุษย์ยังไม่อาจจะกระทำมิตถกรรม
 ถึงเพียงนี้ได้ น่าอัศจรรย์ สุพรรณหงส์นี้ประกอบไปด้วยปัญญา กล่าว
 วาจาอันไพเราะ ชื่อว่าผู้แต่งกรรม ย่อมกระทำสกลกายของเราให้
 เบี่ยมไปด้วยบิตตะได้มหนัก, มีโถมชาติอันชูชัน ทั้งท่อนไม้ ผจดัง
 อัญชิตเห็นอัครีระ ดูจว่านอบน้อมพระอาทิตย์ ยืนสรวเสริญคุณของ
 สุมุขหงส์ได้ نابตักอยู่แล้ว ฯ

ตมคฤ ปกาเสณโศ สตุถา อาห สัมเตจพระบรมศาสดาจารย์
 เมื่อจะไปรดประทานเนือความนั้นให้ปรากฏ จึงทรงครัดเป็นบทพระ
 คาถา (ที่ ๑๔-๑๖) ว่า

คสุต	คิ	วจัน	สุตวา	สุมุขสุต	สุภาสตี
ปหฺจฺจ	โถโม	เนสาโท		อชฺชติสฺสฺ	ปนามยิ ฯ
น	เม	สุต	วา	ทิจฺจ	วา
ภาส	นโศ	มานุสสี	ทิสฺ		
อริย	พฺร	วนโศ	วงกงโค	จชนโศ	มานุสสี
คิรี					กิริ ฯ
กิณฺ	คาย	ทิสฺ	โหติ	มุตฺ	โศ
พหฺ	ย	สฺ	กฺ	ณ	ชฺ
กั	เอโก	อว	หฺ	ย	ติ ฯ

หมตอาย 01/09/2566

มีความว่า นายเนล้าทกรันได้ยินวจาสุภาวดีของตุ่มุขหงส์เสนา-
บดินั้นแล้ว มีโสมชาติอันชูชัน นอบน้อมอันขจัดแก่ตุ่มุขหงส์เสนาบดิน
ว่า

เราไม่เคยได้ยินไม่เคยเห็นนกพูดภาษามนุษย์ได้ ท่านเป็นหงส์พูด
ไพเราะ เบื้องวาจาภาษามนุษย์ได้ ฯ

นกนเป็นอะไรกับท่านหนอ ท่านพ้นไปแล้วโฉนจึงมาใกล้บ่วงเต่า
หมุ่นกพากันบินหนีไปแล้ว ท่านจะถ้อยโยแต่ดำฟังผู้เดียวเถ่า ฯ

นายเขมกเนล้าทผู้มีจิตต์ชื่นชม ได้ถามด้วยคำอย่างนั้นแล้ว ตุ่มุข
หงส์เสนาบดินดำริว่า นายเนล้าทผู้เกิดเป็นผู้อ่อนโยนแล้ว บดินเรจัก
แสดงคุณของเรา เพื่ออบรมความอ่อนโยนของนายเนล้าทให้ยิ่งขึ้น
กว่าประมาณแท้จริง จึงกล่าว (คาถาที่ ๑๗-๑๘)

ราชา เม โส ทิซามิตุต เสนาปัจจุสุต การยี่
ตมาปเท ปริจุจตุคฺติ นุสฺสเห วิหคาทิปี ฯ
มหาคณายั ภคฺตา เม มา เอโก พุยฺสํ อคา
ยถา คํ สฺมม เนล้าท ภคฺตายั อภริโต รเม ฯ

ความว่า ดูกรท่านผู้พรานนก พระยาสุพรรณราชหงส์นั้น เป็น
พระราชอาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเป็นเสนาบดีของพระองค์ ข้าพเจ้าไม่
อาจจะละทิ้งพระองค์ผู้เป็นอธิบดีของหมุ่นกนั้นในยามวิบัติ ฯ

พระยาสุพรรณราชหงส์นั้น เป็นผู้อุ้มชูของข้าพเจ้าและของหมุ่น
หงส์เป็นอันมาก อย่าให้พระองค์ผู้เดียวถึงความพินาศเลย ดูกรนาย

เนล้าทญูเป็นสหาย เพราะพระองค์เป็นผู้คุมขุของข้าพเจ้าอย่างไรเด้า
ข้าพเจ้าจึงรณรมย์ไม่เบือหน่าย ฯ

นายเนล้าทได้ระดับถ้อยคำอันไพเราะของสุมุขหงส์เส่นาบดีที่อากัย
ธรรม ปดัมไปด้วยโสมนัส มีโสมชาติอันชุชัน คิดว่าถ้าเราจักฆ่า
พระยาสุพรรณราชหงส์ อันประกอบไปด้วยดีตาทิคุณ (เช่นนี้) จัก
ไม่พ้นจากอบายทั้งสี่ได้ พระราชามี่พระราชประดงค์กะเราอย่างไร จง
ทรงกระทำอย่างนั้นเถิด เราจักกระทำพระยาสุพรรณราชหงส์นี้ ให้
เป็นรางวัลแก่สุมุขหงส์เส่นาบดี แล้วจักปด้อยไป, จึงกล่าวคาถา
(ที่๓๘) ว่า

อริยวตุติ วงกงค โย บินทุทมลพายลล

จชาติ เต ทิ ภตุตาริ คจุณฺโภ ยถาสุขิ ฯ

ความว่า ดูกรหงส์ ท่านผู้ที่บุชากันอาหาร (อันได้มาแต่สำนัก
เจ้านาย) ชื่อว่าประพฤติกษามิตรธรรมอันประเสริฐ ข้าพเจ้าจะ
ปด้อยเจ้านายของท่านนี้ไป, ท่านทั้งสองจงไปตามความสุชเถิด ฯ

นายเนล้าทครันกล่าวอย่างนั้นแล้ว เข้ามาใกล้พระมหาดัศว์ด้วย
จิตต์อ่อนโยน จึงโน้มคันเร้าดวงมาแล้ว ให้จับอยู่ที่หลังเบือกคตม
แก่พระบรมโพธิศัศว์ออกจากเร้าอุ่มนำชุนไปจากสระ ให้จับอยู่ที่พิน
หญ้าแพรกอ่อน ค่อย ๆ แก้ววงอันผูกที่เท้า เข้าไปตั้งไว้มนซึ่งความ
เด่นหามี่กำลังในพระมหาดัศว์ ตกเขาน้ำมาต้างโศหิตด้วยจิตต์เมตตา
แล้วจึงตบคต่าอยู่บ้อย ๆ ฯ พดัน เดินต่อเดิน มังสะต่อมังสะ หนึ่ง

ต่อหน้า ติดกัน ด้วยอานุภาพเมตตาของนายเนสาทนั้น ทำให้เป็นปกติ อวัยวะอื่นมิได้เป็นสิ่งผิดแปลกเลย ฯ พระโพธิสัตว์ได้รับความสบายแล้ว จับอยู่โดยความปกติแท้จริง ฯ สุ่มหงส์เสนาบดี เห็นความที่พระราชาทรงดำราญเพราะอาศัยคน เกิดความโสมนัส ดำริว่า นายเนสาทผู้นี้ ชื่อว่ามีอุปการะกระทำไว้แก่เราเป็นอันมาก เรามิได้มีอุปการแก่เขาเลย ถ้าเขาจับเราเพื่อประโยชน์แก่พระราชานะระราชมหาอำมาตย์เป็นต้นแล้ว นำไปยังสำนักอัสถระชนเหล่านั้น จักได้ชนทรัพย์เป็นอันมาก หากว่าจับ (เรา) ไปเพื่อประโยชน์คน ชายเราแล้ว จักได้ชนทรัพย์โดยแท้ เราจักถามเขาดูก่อน, จึงสุ่มหงส์เสนาบดี เมื่อจะกล่าวถามนายเนสาท เพราะความใคร่เพื่อจะสนองคุณจึงกล่าวคาถา (ที่ ๒๐-๒๑) ว่า

สเจ อตุตปโยเคน โอิหิโต หังสปุชฺฉินิ
 ปฏิคุคณฺหาม เต สฺมมฺ เอกํ อภยทกฺขินิ ฯ
 โน เจ อตุตปโยเคน โอิหิโต หังสปุชฺฉินิ
 อนิสฺสโร มุญฺจํ อมฺเห เถยฺยํ กยิราสี ตุกฺทุก ฯ

ความว่า ดูกรสหาย ถ้าว่าท่านคักหงส์และนกทั้งหลายเพื่อประโยชน์คนแล้ว ข้าพเจ้าจักรับอภัยอย่างสูงของท่านนั้น ฯ

ถ้าท่านไม่คักหงส์และนกทั้งหลายเพื่อประโยชน์คนแล้ว ดูกรนายพราน ท่านผู้ไม่มีอัสถระปลดปล่อยเราเสีย ทำความเป็นผู้ดักเกิด (อย่าทำหน้า้เลย)

นายเนสาทได้ฟังคำนั้นแล้วกล่าวตอบว่า ใ้ว่าข้าพเจ้าจะจับท่านไปเพื่อประโยชน์คนก็หามิได้ แต่พระเจ้าพาราณสีให้ข้าพเจ้าจับโดยความระแวงระวัง แล้วจึงเล่าเรื่องราวทั้งต้น จำเดิมแต่กาดที่พระนางเขมาราชเทวีทรงพระสุบินนิมิตร์ฝัน จนกระทั่งถึงพระราชาทรงทราบความที่พวกสุพรรณหงส์เหล่านั้นมาแล้ว จึงรับสั่งว่า ดูกรสุหายเขมก ท่านจงเพียรจับหงส์สักตัวหนึ่งหรือสองตัวให้ได้ เราจักประทานยศให้แก่ท่านเป็นอันมากดังนี้ พระราชทานสระเบ็ียงแล้วจึงส่งไป ฯ

สุมุขหงส์เสนาบดีได้ฟังประพฤติเหตุนี้แล้ว ดำริว่า “นายเนสาทนั้นไม่นับชีวิตของคนปถ้อยเราไป ชื่อว่ากระทำกิจอันยากที่ผู้อื่นจะกระทำได้ ถ้าเราจักไปจากที่นี้สุมุขเขาจิตตกุญไซริ์ อานุกาพบัญญัติแห่งพระยาราชรัฐราชสุพรรณหงส์และมิตรธรรมของเราก็จักไม่ปรากฏ นายสุททบุตรกัจจิกไม่ไต่ยศอันใหญ่ พระราชาจักไม่ได้ทรงประดิษฐานในเบ็ญจคีรี ความปรารถนาของพระนางเขมาราชเทวีก็จักไม่สัมประสงค์ ดังนี้ จึงกล่าวหาว่า ดูกรสุหาย เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านปถ้อยข้าพเจ้ายังมิได้ จงแสดดงข้าพเจ้าแต่พระราชชาติ พระราชานันจักทรงกระทำข้าพเจ้าตามพอพระทัย ฯ

ตมคฤ์ ปกาเสณโค ด้คฤา อหา ด้มเด็จพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อจะไปรดประทานเนอความนินให้ปรากฏ จึงตรัสเป็นบทคาถา (ที่ ๒๒) ว่า

ยสุตฺตํ คุวํ ภคโก รณโม กามํ ตสุเสว ปาปย
 ตตฺถ ลัมมโก ราชา ยถาภินณฺณํ กริสฺสตี ฯ

ความว่า สุนัขหงส์เส่นาบดึกดำวณะนายเขมกเนสาทว่า ท่านเป็นผู้รับใช้ของพระราชารองค้ำไค จึงนำเราไปให้ถึงพระราชารองค้ำนั้นโดยแท้ พระเจ้าตั้งยมราชจักรทรงกระทำตามพระราชประสงค์ ในพระราชนิเวศนั้นเกิด ฯ

นายเนสาทพังก้านั้นแล้วจึงกล่าว ว่า ท่านผู้จำเริญ ท่านอย่าพอใจให้พระราชาทอดพระเนตรเลย ขรรคมดาพระราชามหากษัตริย์เป็นที่หน้าเกรงขาม จะพึงกระทำท่านให้เป็นหงส์ระบ่า หรือมิฉะนั้นจะพึงฆ่าท่านเสีย ถ้าดับนั้นสุนัขหงส์เส่นาบดึกดำวณะนายเขมกเนสาทว่า ดูกรนายพรานส่งหยาผู้ให้ซึ่งชีวิต ท่านอย่าคิดถึงข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้ายังทำผู้ที่หยาบช้าเช่นท่านให้เกิดความอ่อนโยนได้ด้วยขรรคมดาทำไมจึงจักทำพระราชารองค้ำให้เกิดความอ่อนโยนขึ้นไม่ได้เล่า เพราะว่าพระราชารองค้ำเป็นผู้ฉลาด ย่อมทรงทราบวาทะที่เป็นสุภาสิตหรือทุภาสิต ท่านจงนำข้าพเจ้าทั้งสองไปยังสำนักของพระราชารองค้ำโดยพลันเถิด แต่เมื่อจะนำไป อย่างนำไปด้วยการผูกมัด และจงยังข้าพเจ้าให้เกาะในกรงคอกไม้ นำไป แต่เมื่อกระทำกรงคอกไม้ นั้น ท่านจงกระทำกรงสำหรับพระยาจตรัฐราชสุพรรณหงส์ให้ใหญ่ ดาษด้วยดอกปทุมชาติมีสีชาวดำสำหรับข้าพเจ้าให้เล็ก ดาษไปด้วยปทุมชาติมีสีแดง แล้วจึงพาพระยาจตรัฐราชสุพรรณหงส์ไปในเมืองหน้า พาข้าพเจ้าตดตงให้ต่ำกว่าใน

เบื้องหลัง นำไปแสดงแก่พระราชบิดาโดยพลันเกิด ฯ นายเขมกนเสถาท
 ได้ฟังถ้อยคำของสุมุขหงส์เส่นาบตีนั้นแล้ว จึงคิดว่า สุมุขหงส์เส่นาบตี
 ใครเพื่อจะเฝ้าพระราชบิดาแล้วจึงให้ประทานยศใหญ่แก่ตัวเรา, ปลดไป
 ด้วยโสมนัส เขาเถาว์ตัดอ่อนกระทำการงแล้ว จึงดาษด้วยปทุมชาติ ได้
 พาไปโดยนัยดังที่กล่าวมาแล้ว แท้จริง ฯ

ตมตถุ ปกาเส่นุโต ด้ตถา อาห ส่มเต็จพระบรมศาสดาจารย์
 เมื่อจะไปรดประทานเ็นอกความนั้นให้ปรากฏ จึงตรัสเป็นบทพระคาถา
 (ที่ ๒๓-๒๔) ว่า

อิจุเจวํ วุตฺโต เนสาโท เหมวณฺเณ หริตฺตเจ
 อุโร หตฺถเอหิ ปคฺคยฺห ปณฺชเว อชฺฌโวทฺติ ฯ
 เต ปณฺชวคเต ปกฺขี อุโร ภตฺตวณฺณนิเน
 สุมุขํ ฐตฺรฏฺฐจฺเจจ สุตฺโต อาทาย ปกฺกมิ ฯ

ความว่า นายเส่นาบตีอันสุมุขหงส์เส่นาบตีกล่าวอย่างนั้นแล้ว จึง
 เขามือทั้งสองประคองสองสุพรรณหงส์ ผู้มีพรรณเพียงดังว่าทองคำ
 มีหนึ่งเหลืองค้อยวางลงในกรง ฯ

นายพรานพาไปซึ่งสองสุพรรณหงส์ ผู้ไปแล้วในกรงคือสุมุขหงส์
 เส่นาบตี และพระยาศรฐราชสุพรรณหงส์ ผู้มีพรรณอันผุดผ่อง ฯ

ในเวลาที่นายสุททบุตรพาดของสุพรรณหงส์ไปด้วยอาการอย่างนั้น
 พระยาศรฐราชสุพรรณหงส์ระลึกถึงภรรยาของพระองค์ ผู้เป็นราช
 ษิดาชองปากะหงส์ ตรัสเรียกสุมุขหงส์เส่นาบตีแล้ว จึงพำไปประ-

หมตอาฬ 01/09/2๕66

การต่าง ๆ ด้วยสามารถเกิด ๑

คมตถุ์ ปกาเสณโต สตุถา อาห สม่เตจพระบรมคาสดาจารย์
เมื่อจะโปรดประทานเ็นอกความนั้ให้ปรากฏ จึงทรงตรัสเป็นบทพระ
คาถา (ที่ ๒๕-๒๖ และกึ่ง) ว่า

หริยมาโน ชตวรรษุโจ สุมุขั เอตทพรววิ
พาพหึ ภายามิ สุมุข สามาย ตกขณูรญา
อสมากั วรมณเวยาย อถตุทานั วริสัสติ ๑
ปากหัด้า หิ สุมุข สู่เหมา เหมสตุคตุจา
โกณเจิว สุมุททุตรี กปณา นุน รุจุจติ ๑

ความว่า พระยาศตวรรษุราชสุพรรณหงส์ อันนายเนด้าทหน้าไป
อยู่ จึงกล่าวคำนี้กะสุมุขหงส์ว่า สุมุขเอ๋ย เราถัดวันัก ด้วยนางผู้มี
แข็งอันได้ลักษณะ มีพรรณดังว่าดีดออกคำ นางทราบว่าเราตายจัก
ฆ่าคนเดี้ยโดยแท้

ดูกรสุมุข แท้ที่จริง ราชชิตาของปากะหงส์ อันทรงนามว่า
สู่เหมา มีผวหนึ่งผ่องดังทองคำ จักทำให้โดยแท้ เดมีอนหนึ่งนางนก
กะเรี่ยน (เมื่อด้ามี่ตายแล้ว) เป็นผู้กำพร้าทำให้อยู่ริมฝั่งสุมุทระนั้น ๑

สุมุขหงส์เสนาบคิดได้ระดับค่านันแล้ว คำริว่า พระยาหงส์นเป็น
ผู้สมควรเพื่อจะตั้งตั้งสอนผู้อื่น ย่อมพร้าไปต่าง ๆ ด้วยสามารถแห่ง
กิตัด เพราะอาศัยมาตุคาม เกิดเป็นประหนึ่งเวลาที่น้ำมีอากาศร้อน
และประหนึ่งเวลาที่น้ำอันไม่มีรูด้อม (ปด้อยใจให้กิตัดให้เดเข้าได้)

อย่ากระนั้นเลย เราพึงประกาศโทษมาตุคามด้วยกัมมังญาณของตน
แล้วพึงยังพระยาสุพรรณราชหงส์ให้รู้ดีก จึงกล่าวคาถา (ที่ ๒๗—
๓๒) ว่า

เอว มหุโต โดกสุต	อปฺปเมโย มหาคณิ
เอกิกุณินุโสเจย	นยิทํ ปญฺจวโตมิว ฯ
วาโตว คนฺธมาเทติ	อุภยํ เณปาปกํ
พาโต อามกปกกัว	โตโต อนฺโฆว อามิสฺส ฯ
อวินิจฺจนฺณญฺ อตุเถสุ	มฺหุโทว ปฏฺิภาสึ มํ
กิจฺจากิจฺจํ น ชานาสึ	สฺมฺปฺโต กาดปริยายํ ฯ
อหฺมฺมฺมฺมฺมฺโต อุทฺเทเวสิ	เสยฺยา มณฺณสิ อิติถิโย
อหฺสาชารณา เหตา	โสณฺทานํว สุราขรํ ฯ
มายา เจตา มรฺจิว	โสกา โรคา จฺปทุทวา
ชราว พนฺชนา เจตา	มจฺจุปาสา คฺุหาถยา
คาสุ โย วิสุตฺเต โปโส	โส นเรสุ นราชโม ฯ

ความว่า พระองค์ผู้เป็นใหญ่แก่โลก (หมู่หงส์) ไม่สามารถ
จะประมาณคุณได้ เป็นครุคณะใหญ่ พึงตามเศร้าโศกถึงหญิงคน
เดียว, นี้ เหมือนไม่ใช่ความประพฤติของผู้มีปัญญา ฯ

ดมย่อมพัดกลิ่นหอมและเหม็นทั้งสองฉันใด เด็กย่อมเก็บผลไม้
ดิบและสุกฉันใด ชนบอดผู้โง่ในรดย่อมถืออาหาร (มีแมลงติดอยู่
บ้างไม่ติดอยู่บ้าง) ฉันใด ชรรมดาหญิงก็ฉันนั้น ฯ

พระองค์ไม่รู้จักตัดดินในเหตุที่ควรและไม่ควร ย่อมปรากฏแก่
ข้าพเจ้าเหมือนคนคนเขลา พระองค์ถึงซึ่งเวตาใกล้มรณะแล้ว ยังจะไม่
รู้จักกิจที่ควรและไม่ควร ฯ

พระองค์เป็นผู้กึ่งแห่งคนบ้า บ่นไปต่าง ๆ นานา ๆ ย่อมสำคัญว่าผู้
หญิงเป็นคนประเสริฐไปได้ แท้จริงหญิงเหล่านั้นเป็นที่ทั่วไปแก่คนเป็น
อันมาก เหมือนโรงสุราเป็นที่ทั่วไปแก่พวกนักเฒ่าสุราฉะนั้น ฯ

อนึ่งหญิงนี้มีมารยาเหมือนพระยัยเดด เป็นวัตถุที่ตึงแห่งความ
โศกโรคและอุปัทว และหญิงนี้เป็นคนหยาบหนัก เป็นเครื่องผูกมัด
เป็นบ่วงเป็นถ้ำ และเป็นที่อยู่ของพระยามัจจุราช บุรุษใดละเล็งใจใน
หญิงเหล่านั้น บุรุษนั้นนับว่าเป็นนรชกรรมในรชนทั้งหลาย

ลำดับนั้น พระยาศตวรรษราชสุพรรณหงส์ เมื่อจะแสดงเพื่อจะให้
สุมุขหงส์เสนาบดีรู้เนื้อความว่า พ่อยังไม่รู้จักคุณของมาตุคาม เพราะ
ความเป็นผู้มีจิตคิดเนื่องเฉพาะในมาตุคาม ผู้ที่เป็นนักปราชญ์เท่านั้นจึง
รู้ได้ จริงอยู่หญิงทั้งหลายอันใคร ๆ ไม่ควรติเตียนเลย ดั่งนี้แต่จะ
กล่าวคาถา (ที่ ๓๓—๓๘ และกึ่ง) ว่า

ยี่ ดุฑฒเมหิ อุปญญาตี	โก ตัม นิหิตุมรหติ
มหาภุติตติโย นาม	โตกธัมมิ อุปปชชิตุํ ฯ
ชิตุฑา ปณิหิตา ตาสุ	รติ ตาสุ ปติฏฐิตา
วิชานี ตาสุ รุหนติ	ยทิทํ สคฺคา ปชายเว
ตาสุ โก นิพพิเช โปโส	ปาณมาตฺตชฺช ปาณินิ ฯ

หมตอาษ 01/09/2566

อสังคินิบาท

ศุภเมฆ	นาถโย	สุมุข	ถีนํ	อศุเกตุ	ยุณชติ		
ศัสส	คยชช	ภเย	ชาเต	ภีเตน	ชยเต	มติ ๑	
สพโพ	หิ	สัสยปคโต		ภยํ	ภีรु	ติติกชติ	
ปณทิตา	หิ	มหนตาโน		อศุเก	ยุณชนติ	ทุยุยุเซ ๑	
เอตทตถาย	ราชาโน			สุรมิจนุติ	มนุคินํ		
ปฏิวาหติ	ยํ	สุโร		อาปทํ	อศุคปரியายํ	๑	
มานो	อชช	วิกนคัสสุ		รณโย	สุทา	มหานเส	
คธา	หิ	วณโน	ปคุดานํ	ผลํ	เวพฺพว	คํ	วชิ ๑
มุกโตติ	เนจฺจติ	อุทฺเทคฺคํ		สยํ	พนฺธิ	อุปากมิ	
โสัสชช	สัสยปคโต			อศุถํ	คณหาหิ	มามุขํ ๑	

ความว่า วัตถุใดอันปวงปราชญ์ทราบกันแล้ว ใครจะควรติเตียน
 วัตถุนั้นได้เท่า ชื่อว่าหญิงทั้งหลายเป็นมหาภุค (มีคุณมาก) เกิดมา
 แล้วในโลก ๑

ความคนองและความยินดี อันบุทคตตั้งไว้แล้วในหญิงเหล่านั้น
 พืชคือสัตว์ที่ก่เกิดมานกัยอมงออกชนในหญิงเหล่านั้น บุรุษไรที่เอาใจมา
 ข้องต่อชีวิตหญิง จะพึงเบื้อหน่ายในหญิงนั้นได้ ๑

ดูกรพ่อสุมุข ถึงตัวของพ่อเอง ไม่ใช่ผู้อื่นยังประกอบในประ-
 โยชนแห่งหญิงทั้งหลาย เมื่อภยบังเกิดชนแก่พ่อในวณัน ความคิดจึง
 เกิดขึ้นได้ด้วยความกลัว ๑

จริงอยู่ ผู้ที่มีความสงสัยในชีวิตทั้งมวลมีความหวาดกลัว ย่อม

อดทนความกลัวได้ เพราะนักปราชญ์ทั้งหลายดำรงอยู่ในฐานอันใหญ่
ย่อมประกอบในประโยชน์อันยากที่ใครจะประกอบได้ ฯ

พระราชาทรงหทัยย่อมมีพระราชประสงค์ความแกล้วกล้าของหมู่
มนตรี เพื่อพระราชประสงค์ที่จะให้ความแกล้วกล้าป้องกันอันตราย
และอาจจะทำความป้องกันตนเองได้ ฯ

จนพ่ออย่าเป็นเหมือนพ่อครัวของพระราชินีในโรงครัวใหญ่ เพื่อ
ต้องการเนื้อเดย จริงดังนั้นประเภทเช่นพ่อปรากฏแก่เราแล้ว จะฆ่า
พ่อเดย เหมือนขลุ่ยไม้ฆ่าไม้ไม้เดยเดยนั้น ฯ

พ่อเป็นผู้พ้นไปแล้ว ยังจะเข้าใกล้เครื่องผูกพันด้วยตนเอง พ่อ
อย่าปรารถนาเพื่อถูกตักเดย จนพ่อเป็นผู้มีความสงัดในชีวิต ถือเอา
แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เกิด อย่ายื่นปากออกมากด่าวดิเดยหนิงเดย ฯ

พระมหาดัตว์ ครั้นสัตว์เร่รอนมาตุคามอย่างนั้นแล้ว กระทำให้
สุนัขหงส์เด้นาบตักด่าวตอบไม่ได้ ทราบว่าสุนัขหงส์เด้นาบดั้นนั้นมีความ
น้อยใจ เมื่อจะยกย่องสุนัขหงส์ในบัดนี้ จึงกล่าวคาถา (ที่ ๔๐ และ
กึ่ง) ว่า

โส คุว โยคัม ปยุณฺชสฺสํ ยุตฺตัม ชมฺมุปลฺลพฺหิตํ
ตว ปรียาปทานน มม ปาณณํ จร ฯ

ตัวของพ่อจงประกอบความพากเพียร อันสมควรมีส่วนอาศัย
ซึ่งเหตุการณ์ที่ชอบ พ่อจงประพฤติการแสวงหาอุบายรอดชีวิตของ
เรา ด้วยความพากเพียรอันผ่องแผ้วของพ่อเกิด ฯ

อติตินิบาท

สมเด็จพระสังฆราชได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงดำริว่า พระยาสุพรรณ
ราชหงส์^๕ หวาดตกตัวต่อมรณะภัยยิ่งนัก ยังไม่ทราบกำลังของเรา
เราจักเฝ้าพระราชอาเดว ได้ตั้งทนากันบ้างแล้ว จึงจักทราบได้ เรา
จักยังพระยาสุพรรณราชหงส์^๕นี้ให้เบาใจก่อน จึงกล่าวคาถา (ที่ ๔๑—
๔๒) ว่า

มา ภาสิ ปตติ เญจ^๕ นหิ ภาษนติ ตาทีธา

อหิ โยคิ ปยุณชิตัสสิ ยุกติ ชมมุปตณหิติ

มม ปริยาปทานน จิปุริ ปาสา ปโมกฺขสิ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐกว่านรกทั้งหลาย ขอพระองค์อย่ากั
เดย จริงอยู่ผู้ที่ประกอบไปด้วยคุณวิริยะเช่นพระองค์ย่อมไม่เกรงกลัว
ข้าพเจ้าจักประกอบความพากเพียรอันดีมควร มีส่วนอาศัยซึ่งเหตุ
การณ^๕ที่ชอบ พระองค์จักพ้นพ้นจากบ่วงทุกข์ได้ ด้วยความพาก
เพียรอันเนื่องแผ้วของข้าพเจ้า ฯ

เมื่อสุพรรณหงส์^๕ทั้งสอง กล่าวกันด้วยภาษานกดังนี้แล้ว นาย
ตุททบุตรจะได้ทราบน้อยหนึ่งก็หาไม่ ได้แต่หาบดองสุพรรณหงส์^๕
ไปอย่างเดี๋ยว เข้าไปยังพระนครพาราณสี ฯ เมื่อนายเขมกเหน็ด
อันมหาชนผู้มีความประหลาด อันเกิดแต่ความอัศจรรย์ที่ไม่เคยมีมา
ชั้น^๕, ติดตามมาถึงราชทวาร จึงกราบทูลความที่ตนมาถึงแล้วแต่พระ
ราชา ฯ

หมายเหตุ ปกาเสนโต สตุถา อาห สัมเด็จพระบรมศาสดาจารย์

เมื่อจะไปรดประทาน^๕เนื้อความนั้นให้ปรากฏ จึงทรงตรัสเป็นบทพระคาถา (ที่ ๔๓) ว่า

โธ่ ลุกุโท หังสกาเชน ราชทวารํ อุปาคมิ
ปฏิวเทถ มํ รณโณ ชตวรรษุช่ายมาคโต ฯ

ความว่า นายพรานนั้นไปถึงราชทวารด้วยคานหงด^๕ จึงตั้งนายพระทวารว่า ท่านจงไปกราบทูตถึงเราแต่พระราชอาว่า พระยาชตวรรษุราชสุพรรณหงด^๕มาแล้ว ฯ

นายพระทวารไปกราบทูตแล้ว ฯ พระราชาทรงปลัดมไปด้วยพระโธ่มนัส ครัสต์ว่าจงมาเร็ว ๆ มีหม้อมาคัยแวดด้อมเดด็จประทับบนราชบัลลังก์ อันมีเศวตฉัตรที่ยกขึ้นไว้แล้ว ทอดพระเนตรเห็นนายเขมกเนล่านำราชหงด^๕ขึ้นมาจนถึงหน้าพระถาน แล้วทอดพระเนตรส่องหงด^๕ผู้มีพรรณเพียงดังสีทองคำ ทรงพระดำริว่า เราล้มความประสงค์แล้ว จึงรับสั่งแก่อมาคัย ถึงกิจที่ควรจะพึงทำแก่นายเขมกเนล่านั้น

คมตถุํ ปกาเสนุโต สัตถา อาห สัมเด็จพระบรมศาสดาจารย์
เมื่อจะไปรดประทาน^๕เนื้อความนั้นให้ปรากฏ จึงตรัสเป็นบทพระคาถา (ที่ ๔๔-๔๕) ว่า

เต ทิสฺวา ปุณฺณสงฺกาเส อุกโ ทกฺขณสฺมมเต
ชตุ สยฺยมนโน ราชา อมจฺเจ อชฺฌณภาสถ ฯ

เทพ ดุฑฑุสส์ วตฺถานิ อนนปานญจ โภชนํ
 กามงฺกโร หิริญญสฺส ยาวนฺดา เอตํ อิจฺฉติ ฯ

ความว่า พระราชาทอดพระเนตรเห็นสองผู้บรรณหงส์นั้นแลผู้รุ่ง
 เรืองด้วยในบุญ อันหมายรู้ว่าได้ลักษณะ มีพระทัยดำรวมครัดกำชับ
 แก่มาคยทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายจงให้มาเข้าน้ำเตาะของบริโภคแก่
 นายพราน เขาเป็นผู้กระทำให้ล้มประดังค์ อยากจะได้เงินทองเพียงใด
 จงให้เงินทองแก่เขาเพียงนั้นเกิด

พระราชาให้กระทำการปล้นนาการอย่างนั้นแล้ว ทรงบันเทิงด้วย
 ความปิติและโลมชนิด ครัดสั่งว่าไปเกิด ท่านจงตบแต่งนายเขมก
 เนสาทนั้นแล้วจงนำมา ฯ จึงพวกอมาคยตั้งจากพระราชนิเวศน์ให้
 นายเนสาท ตัดผม โกนหนวด อาบน้ำ ลูบได้ ให้ประดับด้วยสุวรรณ
 อดังการเสร็จแล้วจึงนำไปเฝ้าพระราชา ฯ

ลำดับนั้นพระราชาจึงตรัดสั่งว่า ท่านทั้งหลายจงให้หมู่บ้าน
 ดิบสองหมู่บ้านที่เก็บด้วยได้แก่นกดำปณัตตอดหนึ่งมี และรถที่เทียมด้วย
 ม้าอาชาไนย และเรือนใหญ่อันตบแต่งไว้แล้ว, ดังนี้ จึงพระราชทาน
 ยศอันใหญ่แก่นายเขมกเนสาทนั้น ฯ นายเขมกเนสาทครั้นได้ยศอัน
 ใหญ่ ปรารถนาเพื่อจะประกาศการงานของตน จึงกราบทูลว่าข้าแต่
 พระองค์ผู้ประเสริฐ สองผู้บรรณหงส์ที่ข้าพระองค์นำมาถวายแด่
 พระองค์ มีใช้หงส์ดำมัญ หงส์ตัวนั้นชื่อว่าครุฑ เป็นพระราชาแห่ง
 หงส์เก้าหมื่นหกพัน หงส์ตัวนั้นชื่อว่า ดุมุข เป็นเด่นาบตี, ลำดับนั้นพระ

ราชาจึงตรัสถามนายเชมกเนสาทว่า ดูกรธนาย สองสุพรรณหงส์นี้ ท่านจับมาได้อย่างไร ฯ

त्मकुं ปกาเสนโต สตุถา อาก ส่มเตจพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อจะโปรดประทานเนื้อความนั้นให้ปรากฏ จึงทรงตรัสเป็นบทพระคาถา (ที่ ๕๖—๕๗) ว่า

ทิสฺวา ดุทุทํ ปถฺนุนตฺตํ กาสีราเชตทพฺพวิ
ยทายํ สฺมมฺ เชมก ปุณฺณนา หังเดหิ ติวฺจติ ฯ
กถํ รุจํ มชฺฌมคตํ ปาถฺหคฺโค อุปาคมิ
โอยกิณฺณํ ฌาติสงฺเขหิ นิมนฺชฺฌิมํ กถมคฺคหิ ฯ

ความว่า พระเจ้ากาดั่งทอดพระเนตรเห็นนายพรานผู้มีความอ่อนง ใสแล้ว จึงตรัสว่า “ดูกรเชมกผู้ดีหาย ก็เมื่อธระโปกขรณนี้ เต็ม ไปด้วยฝูงหงส์คำรงอยู่ไซ้ ท่านก็บ่วงเข้าไปใกล้พระยาสุพรรณราช หงส์ผู้อยู่ในท่ามกตางหงส์ที่นารัก อันเกิดออกถันไปด้วยฝูงหงส์ที่เป็น ญาติ ซึ่งมีไซ้หงส์ด้ามจับนี้ได้อย่างไร และท่านจับมาได้ด้วยวิธีใด

เมื่อนายเชมกเนสาทได้ฟังรับสั่งถาม จึงกราบทูลคาถา (ที่ ๕๘—๕๙) ว่า

อชฺช เม สตุตฺตมา รคฺติ อาทานานิ อุปาถโต
ปทเมตฺถสฺส อนเวถฺสํ อปฺปมคฺโค ฉฏฺฐสฺสิตฺโต ฯ
อถสฺส ปทมทฺทกฺขิ จโรโต อาทเนถฺนํ
ตคฺคทา โอยทํ ปาถฺ เวนฺทํ ทิชฺมคฺคหิ ฯ

ความว่า ๖๕๕ ๖๕๘ พระองค์แล้ว ข้าพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท แอบอยู่ในคุ่ม คอยสังครอยเท้าของพระยาสุพรรณราชหงส์ ผู้เข้าไปยังที่ถ่ออาหาร ฯ

ครั้นนั้น ข้าพระองค์ได้เห็นรอยเหยียบของพระยาสุพรรณราชหงส์ ผู้กาดงเทียวแสวงหาที่ถ่ออาหารนั้น จึงดักบังดวงในสถานที่นั้น ข้าพระองค์ได้จับพระยาสุพรรณราชหงส์นั้นมาได้ด้วยวิธีนี้ ฯ

พระราชาทรงระดับคำทูลแสดงนั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า นายเชมกเนต่าผู้นี้ เมื่อครั้งยังอยู่ที่พระทวารทูล ย่อมทูลถึงความมาแห่งพระยาขจรสุพรรณราชหงส์เท่านั้น แมแต่ยวณกยงทูลยื่นคำอยู่ว่าขอพระองค์ทรงรับพระยาสุพรรณราชหงส์นั้นตัวเดียวโดยแท้ ในเรื่องนี้จะมีเหตุอะไรหนอ จึงตรัสคาถา (ที่ ๕๐) ว่า

ตุทุท เทว อิมะ สกุกณา กถมโกติ ภาตตี

จิตต์ หุ เต วิปลตญฺจ อาทุ กิณฺหุ ชิกิ์ตตี ฯ

ดูกรนายพราน หงส์นี้มีอยู่สองตัว ไฉนท่านจึงทูลว่าตัวเดียว จิตต์ของท่านวิปลาศไปเสียแล้วหรือ เราขอถาม หรือว่าท่านคิดอยากจะได้ ฯ

ลำดับนั้น นายเชมกเนต่าทเมือจะกระทำเนือความนั้นให้แจ้งว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ จิตต์ของข้าพระองค์มิได้วิปลาศ ข้าพระองค์มิได้ปรารถนาเพื่อจะให้หงส์อีกตัวหนึ่งนแก่ผู้อื่นเลย ก็แต่ว่าหงส์ตัวเดียวเท่านั้น คิดในบ่วงที่ข้าพระองค์ดักไว้ จึงกราบทูลคาถา

(ที่ ๕๓-๕๒) ว่า

ยดฺส โฉหิตกา คาคา คปนิยานิกา สุภา
อุรํ ตํ หจจ ติจฺจุนฺติ โส เม พนฺธํ อฺปาคมิ ฯ
อถายํ ภตฺสโร ปกฺขี อพนฺโซ พนฺธมาศฺรํ
อริยํ พฺรพฺนฺโต อฏฺฐาติ วทฺนฺโต มาณฺสี กิรํ ฯ

ความว่า หงส์ตัวที่ม้วนแดง งดงามดุจทองคำที่หล่อหลอม
ตั้งอยู่จุดทรวงอกนั้น ได้เข้ามาติดบ่วงของข้าพระองค์ ฯ

ส่วนหงส์ตัวที่สดใสนั้นได้ติดบ่วง เมื่อจะพุดถ้อยคำภาษามนุษย์
ได้ยื่นพุดถ้อยคำอันประเสริฐแก่พระยาสุพรรณราชหงส์ผู้ติดบ่วง ผู้มี
ความเฝ้าร้อน ฯ

นายเชมกเนสาท กราบทูลสรรเสริญคุณของสุมุขหงส์เสนาบดี
ด้วยถ้อยคำอย่างนี้ ฯ พระราชาได้ทรงระดับคุณภณนั้นแล้ว มีพระ
ราชประสงค์ใคร่จะระดับบรมกถาของสุมุขหงส์เสนาบดี ฯ เมื่อพระ
องค์ทรงกระทำสักการะแก่นายดุทบุศรอยู่ พระอาทิตย์อัสดงคตแล้ว
สว่างไปด้วยแสงประทีป ฯ อิศร์ชนม์ก็ษัตริย์เป็นต้นประชุมกันเป็น
อันมาก ฯ แม้พระนางเชมาราชเทวีแหวัดล้อมไปด้วยนางพี่น้องต่าง ๆ กัน
ประทับนั่งเบื้องทักษิณปรักแห่งพระราชฯ ในขณะนั้น พระราชามี
พระราชประสงค์เพื่อจะให้สุมุขหงส์แต่งบรมกถา จึงตรัสคทา

(ที่ ๕๓) ว่า

กถนุทานิ สุมุข หนุํ สํหจฺจ ติฏฺฐติ
อาทุ เม ปริดี ปตฺโต ภายา ภาโต น ภาสตี ฯ

ความว่า ตูกรสูมุขหงส์ ทำไมท่านจึงยืนชบคางอยู่ในกาดบดนี้
หรือท่านมาถึงบริษัทของเราแล้วกตัญญูจึงไม่พูด ฯ

สูมุขหงส์เสนาบดีได้ฟังพระดำรัสดังนั้นแล้ว เมื่อจะแสดงซึ่ง
ความที่ตนไม่กตัญญู จึงกล่าวคาถา (ที่ ๕๔) ว่า

นาหิ กาสิปติ ภาโต โอคุคฺยหุ ปริดี ตว
นาหิ ภายา น ภาสตีสุตฺถํ วากุญฺญํ อตฺตสุมิ ตาทีเต ฯ

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้าของชนชาวกาฬี ไซ้ว่าข้าพระ
องค์ยังตั้งดูบริษัทของพระองค์แล้วจะมีความกตัญญูได้ ข้าพระ
องค์จักไม่พูดเพราะความกตัญญูได้ เมื่อประโยชน์เช่นนี้เกิดขึ้นแล้ว
ข้าพระองค์จึงจักพูด ฯ

พระราชาทรงระคับคานันแล้ว เมื่อจะทรงกระทำความแค้นสัตว์
เพราะพระราชประสงค์เพื่อจะให้สูมุขหงส์เสนาบดีเพิ่มอภัยคำชื่อนี้ จึง
ตรัสคาถา (ที่ ๕๕—๕๖ และกึ่ง) ว่า

น เต อภิสฺสโร ปสฺสเถ น รเณนปี ปตฺติเก
นาสฺส จมฺมํ วา กิตฺติวา วมฺมิเน จ ชนฺนุคฺคเห ฯ
น หิริญฺญํ สุวณฺณํ วา นควํ วา สุมายีตี
โอบิณฺณปริกฺขํ ทุคฺคํ ทพฺพมฺมุชฺชาตโกฏฺฐกํ
ยตฺถ ปวีฏฺโฐ สุมุข ภายิตพฺพํ น ภายตี ฯ

ความว่า เรายังไม่เห็นผู้เป็นใหญ่ยิ่ง และพดรก พดเดินเท้า เกราะ
โด่หี นายขมังธนูผู้รวบรวมเกราะ ในสำนักของท่านเลย ฯ

ดูกรดุษฎี ท่านอาศัยสิ่งอะไรจึงไม่กลัวต่อสิ่งที่น่ากลัว เรายัง
มองไม่เห็นสิ่งนั้น อันจะเป็น เงิน ทอง หรือพระนครที่สร้างไว้เป็นอันดี
ซึ่งมีค่ายอันเรียงราย มีคู หอรบ และเชิงเทินอันมั่นคง (ในสำนักของ
ท่าน) เลย

ดุษฎีหงส์เส่นาบตี เมื่อพระราชชาติวิธถามว่าอะไรเป็นเหตุให้ท่าน
ไม่กลัวอย่างนั้นแล้ว เมื่อจะบอกเหตุนี้ จึงกราบทูลศกาศา (ที่ ๕๗—
๕๘ และกึ่ง) ว่า

น เม อภิสัสเรนตุโย	นคเวน ชเนน วา
อปถเนน ปถิ ยาม	อนตุตติเก จรา มยิ ฯ
สุตา จ ปณฺทิตาคุยมหา	นิปุณา จตุตถจินตกา
ภาเตมตุถวตี วาจํ	สจฺเจ จสฺสุ ปตฺติจฺจิตฺ ๑
กินฺนุ คุยหิ อสฺจฺจสฺส	อนริยสฺส กริสฺสตี ๑
มุตาวาทิสฺส ตฺถุทสฺส	ภณิตฺปี สฺภาสิตฺ ๑

ความว่า ความต้องการด้วยผู้เป็นใหญ่ยิ่ง หรือพระนครและ
ชนทรัพย์ ย่อมไม่มีแก่ข้าพระองค์ เพราะข้าพระองค์ไปสู่ทางโดยสถานที่
ที่ใช้ทาง ข้าพระองค์เป็นผู้เที่ยวไปในอากาศ (ต่างหาก)

ก็พระองค์ทรงทราบว่าข้าพระองค์เป็นบัณฑิต และเป็นผู้ละเอียด
คิดข้ออรรถ ถ้าพระองค์ดำรงมั่นในความดีโดยแท้แล้ว ข้าพระองค์

จะพึงกล่าววาทา (อันมีเนื้อความ) อิงเหตุ ฯ

แม้คำที่กล่าวเป็นคำสุภาษิตก็จะทำอะไรแก่พระองค์ผู้เว้นจากสิ่ง
ใช้ผู้ประเสริฐผู้มักมุสาวาทและผู้หยาบเข้าได้ ฯ

พระราชาทรงระดับค่านั้นแล้ว จึงตรัสว่า ท่านว่าเราว่าเป็นผู้มัก
มุสาวาท ใช้ผู้ประเสริฐ เพราะเหตุใด เราทำอะไรไว้หรือ ฯ จึงส่งมุข
หงส์เสนาบดีกราบทูลแด่พระราชาวา ข้าแต่มหाराชเจ้า ถ้ากระนั้น
ขอพระองค์ทรงระดับเถิด แล้วจึงกราบทูลคาถา (ที่ ๒๐—๒๓ และกึ่ง) ว่า

คัม พุราหุมนานัน วจนา อิมัม เชมัม อการยิ

อภยณฺจ ตยา ชฏฺจัม อิมายิ ทตฺธา ทิสฺสา ฯ

โศคฺคยฺห เต โปกฺขรณฺนิ วิปฺปลนฺโนทกัม สฺสจฺ

ปฺหุตฺมฺ ชาทนฺ ตตฺถ อหฺิสฺสา เจตฺถ ปกฺกฺขินฺนิ ฯ

อิทํ สฺสฺตฺวาน นิกฺโขสฺสํ อากตฺมฺหา ตวณฺติเก

เต เต พนฺชสฺมา ปาเสณฺ เอตฺนฺเต ภาตฺตี มฺลฺลา ฯ

มฺลฺลาวาทํ ปฺรฺกฺขตฺวา อิจฺฉนาโตภณฺจ ปาปกํ

อุโปถนฺธิ อติกกมฺม อสฺสํ อุปฺปชฺชติ ฯ

ความว่า พระองค์ได้ให้นายพรานชุดเชมสรณะไว้ ตามถ้อยคำ
ของพวกพราหมณ์ และพระองค์ให้บ่าวร้องซึ่งอภัยในทิศทั้งสี่นั้น ฯ

หงส์เสนาบดีจึงได้บิณฑส่งสรโปกขรณ มีน้ำอันได้สดอาดในระ
นั้น มีอาหารเครื่องจิกกินอันเพียงพอ และไม่มีการเบียดเบียนแก่ก
ทงหลายในระนั้นเลย ฯ

พวกข้าพระองค์ได้ยินคำกึ่งกึ่งนั้นแล้ว จึงพากันบินมาในสระ
โบกขรณีที่เป็นสระของพระองค์ พวกข้าพระองค์นั้น ๆ จึงถูกบ่วงรัด
ไว้แล้ว นี่และเป็นภาสติคุม์ดำวาทของพระองค์ ฯ

บุคคลผู้ประพฤติกึ่งมูสาวาท และความโงกคือความอยากได้
อันเป็นดังตามกเป็นเบองหน้า ดวงเดยที่ต่อแห่งโลกทั้งสองเดยแล้ว
ย่อมเข้าถึงซึ่งความเพติดเพติน คือนรก ฯ

ลุ่มขหงส์เส่นาบตี ยังพระราชำให้ชวยพระทัยในท่ามกตางบริษัท
อย่างนั้นแล้ว ฯ ถ้าตบนั้น พระราชาเมื่อจะทรงประกาศความกะลุ่มข
หงส์เส่นาบตีนั้นว่า ดูกรพ่อลุ่มข ไซ้ว่าเรามีความประสงค์จะให้จับพ่อ
มาฆ่ากินเนื้ออีกหาไม้ แต่เราทราบว่ำพ่อเป็นบัณฑิต มีความประสงค์
เพื่อจะฟังคำเป็นสุภาสิตจึงให้จับมา ตังนี้ จึงตรัสคาถา (ที่ ๖๔—๖๕
และกึ่ง) ว่า

นาปราชฌาม ลุ่มข นบี โถกาย มคฺคหี
สุตา จ ปณฺฑิตาตุยตุถ นิปุณา จตุถ จินฺตกา ฯ
อปฺเปวตฺถวตี วาจํ พฺยาหเรยฺยํ อิทาคคา
คตถยํ ลุ่มข เนสาโท วุตฺโต ลุ่มข มคฺคหี ฯ

ความว่ำ ดูกรพ่อลุ่มข เรามีได้ประพฤติกิถิต และเรามีได้จับพ่อ
มาด้วยความโงก ก็เราได้ทราบบว่ำพ่อเป็นบัณฑิต และเป็นผู้ละเอียด
คิดซ้ออรรถ ฯ

อดีตนิบาต

ในหนอ พ้อฟังมาในสถาน^{ที่๕}ที่กล่าววาจา (อันมีเนอความ) อิง
เหตุ^{นี้}นี้แหละ พ้อผู้^{ผู้๕}ผู้สุดท้าย นายพราน^{ผู้๕}ผู้เรายังไป จึงได้ไปจับเอา
พ้อมา ฯ

ผู้^{ผู้๕}ผู้หงตั้งเฝ้าบัดได้ฟังพระดำรัส^๕นั้นแล้ว จึงกราบทูลว่า ข้า
แต่่มหาราชเจ้า พระองค์^๕ผู้ผู้พระราชประสงค์^๕เพื่อจะทรงฟังคำเป็น
สุภาษิต ทรงกระทำกิจอันไม่ควรเสียแล้ว จึงกราบทูลคาถา (ที่ ๖๖—
๗๑ และกึ่ง) ว่า

เนว ภูตา กาสีปติ	อุปนัตตัมมิ ชีวิตะ
ภาเสมตถวดี วาจํ	ตมฺปคฺคา กาดปริยายํ ฯ
โย มิเคน มิคํ หนฺติ	ปกฺขัน ปน ปกฺขินา
ตุเตนวา ตฺตํ กัเตย	กั อนนริยตฺรนฺคโค ฯ
โย อริยรฺกํ ภาเต	อนนริยธมฺมตฺตํ
อุโร ไส ชีตเต โดกา	อิช เจว ปฺรตฺถ จ ฯ
น มชฺเชถ ยถํ ปตฺโต	น พุยาเช ปตฺตตํสยํ
วายนเมถว กิจฺเจตุ	ตํวเร วิวฺรานิ จ ฯ
เย วุฑฺฒมา อพฺภตฺติกนฺตา	ตมฺปคฺคา กาดปริยายํ
อิช ธมฺมํ จริตฺวาน	เอเวเต ติธิวงคฺตา ฯ
อิทํ ตฺตฺวา กาสีปติ	ธมฺมมตฺตนิ ปาถย
ชคฺรวฺวจิณฺจ มุญฺจาหิ	หัตถานํ ปวฺรุตฺตมํ ฯ

หมายความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้าแห่งชนชาวกาฬ ข้าพระองค์

เมื่อชีวิตน้อมเข้าไปใกล้มรณะภาคแล้ว ไม่พึงกล่าววาจา (อันมีเนื้อ
ความ) อิงเหตุเลย ฯ

ผู้ใดฆ่าเนื้อด้วยเนื้อต่อ และฆ่านกด้วยนกต่อ ตกผู้เดือดร้อนด้วย
เลี้ยงเลี้ยงดี อะไรเล่า จะเดวทรมายิ่งไปกว่าความเดวทรมานของผู้

ผู้ใดกล่าวคำอันประเสริฐแต่ปาก ประพฤติกรรมอันไม่ประเสริฐ
ผู้นั้นชื่อว่ายอมกำจัดเสียจากโลกทั้งสอง คือโลกนี้และโลกเบื้องหน้า ฯ

บุคคลถึงซึ่งยศแล้วไม่พึงมีนเมา ถึงความดั่งด้ายในชีวิตแล้วไม่
พึงเดือดร้อน พึงพยายามในกิจทั้งหลายให้จงได้ และพึงปิดเสียซึ่ง
ช่องของคน ฯ

ผู้ใดเป็นผู้เจริญด้วยคุณ ถึงพร้อมซึ่งเวลาใกล้มรณะ ไม่ดั่ง
เคยไปได้แล้ว ประพฤติกรรมในโลกนี้ ผู้นั้นยอมไปสู่ไตรยทศ(สวรรค์)
ได้ด้วยความประพฤติดังนี้ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้าของชนชาวกาฬี พระองค์ทรงพึงคำบริ
ยายนแล้ว ขอได้ทรงรักษารวมในพระองค์เกิด และขอพระองค์ได้
ทรงปล่อยพระยาชตรูราชสุพรรณหงส์ ผู้ประเสริฐดุคกว่าหมู่
หงส์เกิด ฯ

พระราชาทรงดะดับค่านันแล้ว จึงตรัสคาถา (ที่ ๗๒—๗๔ และ
กึ่ง) ว่า

อาหารนุกทุก	ปชช	อาสนนญจ	มหารหิ
ปณฺชโรโต	ปโมกขามิ	ชตรฏฺจ	ยตฺถสฺสินิ ฯ

หมตอายุ ๑๑/๐๑/๖๕๖๖

คณฺจ เสดนาปตี ชีวี นิปุณฺ์ อตฺถจินฺหุคํ
 โย สุเช สุชิตฺโธ รณฺโณ ทุกฺขิตฺเต โหติ ทกฺขิตฺโต ฯ
 เอตาทีโส โช อรหติ ปิณฺฑมฺสนฺนาคู ภคฺคฺโค
 ยถายํ สุมฺุโข รณฺโณ ปาณธฺาชาโรณฺ ธฺา ฯ

ความว่า ชาวพนักงานทั้งหลายจงนำน้ำดังเท่า น้ำมันชะโตมเท่า
 และอาสนะอันสมควรมาเถิด เราจักปลด้อยพระยาขจรฐราชสุพรรณ
 หงส์ผู้ทรงยศออกจากกรง ฯ

ผู้ใดเมื่อพระราชาทรงดำราญ เป็นผู้มีความสุขด้วย เมื่อพระ
 ราชามีความสุข ย่อมเป็นผู้มีความสุขด้วย เราจักปลด้อยผู้หนึ่งซึ่ง
 เป็นเสนาบดีมีปัญญา ผู้ตะเอยคคิตซ์อรรถด้วย ฯ

บุคคลเช่นนี้แล เหมือนสุนัขหงส์เสนาบดี ผู้เป็นราชสหายทั่วไป
 แก่สัตว์มีปาณ ย่อมสมควรเพื่อจะบริโภคนกอินเ้าของนายได้ ฯ

ชาวพนักงานมีอมาตย์เป็นคณฺ ได้ฟังรับสั่งของพระราชาดังนี้ จึง
 นำอาสนะมาเพื่อส่งสุพรรณหงส์นั้น แลจึงชำระเท้าส่งสุพรรณ
 หงส์ ผู้จับอยู่แควบนอาสนะด้วยน้ำหอม ชะโตมด้วยน้ำมันอันเคียว
 แดวตั้งร้อยหน ฯ

คตฺถุํ ปกาเสฺนุโธ สฺคฺธา อห สมฺเตจฺพระบรมคาสฺตคาจารยํ
 เมื่อจะโปรดประทานเ็นความนั้นให้ปรากฏ จึงตรัสเป็นบทพระคาถา
 (ที่ ๗๕-๗๗) ว่า

ปิรุณฺญ สพุโธวณฺณํ อฏฺฐปาทํ มโนรมํ
 มตฺถํ กาสีถวณฺณํ ฆตฺตวฺจฺโจ อูปาวิตี ๑
 โภจณฺญ สพุโธวณฺณํ เวยฺยคฺฆปฺริตีพฺพิตํ
 สุมฺโข อชฺฌปาเวกฺขิ ฆตฺตวฺจฺจฺสุตฺถนฺนุคฺรา ๑
 เคตฺสํ กานฺณจฺนปฺตฺเตหิ ปฺปฺตฺต อาทาย กาสีโย
 หิสาณํ อภิหาเวสุ อคฺคํ รมฺโอบิ ปวาสิตํ ๑

ความว่า พระยาชตฺตวฺจฺโจราชสุทฺถวณฺณหงส์เข้าไปเกาะซึ่งตั่งแปดเท้า
 ด่วนไปด้วยทองคำวันรม เกิดยงเกลียดตาดด้วยผ้าอันเกิดแต่แคว้น
 กาสี

สุมฺขหงส์เสนาบดีเกาะซึ่งเกาะอด่วนไปด้วยทองคำ หุ้มด้วยหนัง
 เสือโคร่ง ในลำดับแห่งพระยาชตฺตวฺจฺโจราชสุทฺถวณฺณหงส์ ๑

พวกชนชาวกาสีเป็นอันมาก ถือเอาซึ่งโภชนะอันเกิดที่เขาตั้งไป
 ถวายพระราชา น้อมนำเข้าไปให้แก่สองสุทฺถวณฺณหงส์นั้นด้วยภาชนะ
 ทองคำ

ฝ่ายพระเจ้ากาสีกราช เมื่อราชอำมาตย์น้อมนำโภชนะเข้าไปด้วย
 อาการอย่างนี้ ทรงรับภาชนะทองคำด้วยพระหัตถ์ จากมือของราช
 อมาตย์เหล่านั้น แล้วจึงทรงน้อมนำเข้าไปด้วยพระองค์เอง เพื่อจะ
 ทรงยกย่อง ๑

สองสุทฺถวณฺณหงส์นั้น จึงจิกกินเข้าตอกอันระคนด้วยหน้าผั่งแต่
 ภาชนะนั้น แล้วจึงคิมหันามร็ดหวาน ๑ ลำดับนั้น พระมหาสัตว์เห็น

บทที่ ๕๑ 01/๒๕5๘

อาหารที่นำมาซึ่ง และความเต็มใจของพระราชา จึงกระทำปฏิธัน-
ฐาร ๑

ตมตถุํ ปกาเสณฺโต สํคฺคา อาท สมนฺเตจฺพระบรมศาสดาจารย์
เมื่อจะโปรดประทานเนือความนั้นให้ปรากฏ จึงตรัสเป็นบทพระคาถา
(ที่๗๘—๘๔ และกึ่ง) ว่า

ทิสฺวา อภิทํ อนนํ กาสีราเชน เปตํ

กุตฺโต ชคฺคชมนํ ตโต ปุจฺฉิ อนนฺตฺวา ๑

ความว่า พระยาชคฺครัฐราชสุพรรณหงส์ผู้ฉลาด เห็นเข้าที่เขานำ
มา อันพระราชาแห่งชนชาวกาฬีทรงประทานให้แล้ว จึงได้ถามกรรม
เนียมเป็นเครื่องปฏิธันฐาร ในกาลเป็นลำดับนั้นว่า

กจฺฉิ นุ โภโก กุตฺตํ กจฺฉิ โภโก อนามยํ

กจฺฉิ รฏฺฐมิตํ ผุํคํ ชมนฺน อนุสาตฺติ ๑

พระองค์ทรงพระดำริว่าอยู่หรือ พระองค์ไม่ทรงประจบรับ
หรือ แฉ่นแฉ่วนอันมั่งคั่งนี้ พระองค์ปกครองโดยกรรมหรือ ๑

พระราชาจึงตรัสตอบว่า

กุตฺตมฺเจว เม หิสฺ อโถ หิสฺ อนามยํ

อโถ รฏฺฐมิตํ ผุํคํ ชมนฺน อนุสาตฺติ ๑

ดูกรพระยาหงส์ เรามีความสบายดี อนึ่งเรามีได้บวชใช้ และ
แฉ่นแฉ่วนอันมั่งคั่งนี้ เราได้ปกครองโดยกรรม ๑

หมดอายุ 01/09/2566
พระมหาสัตว์ จึงทูลถามว่า

กจฺจิ โภโต อมจฺเจสุ โทโส โกจิ น วิชฺชติ

กจฺจิ จ เตะ ตวตฺเตสุ นาวกฺกชนฺติ ชีวิตฺ ๑

ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่มีในหมู่ญาติของพระองค์ บ้างหรือ และญาติเหล่านั้นย่อมไม่จำนงต่อชีวิต ในประโยชน์ของ พระองค์บ้างหรือ ๑

พระราชารัตถ์ตอบว่า

อโถปี เม อมจฺเจสุ โทโส โกจิ น วิชฺชติ

อโถปี เตะ มมตฺเตสุ นาวกฺกชนฺติ ชีวิตฺ ๑

แม้ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมไม่มีในหมู่ญาติของเรา อนึ่ง แม้หมู่ญาติเหล่านั้นย่อมไม่จำนงต่อชีวิตในประโยชน์ของเรา ๑

พระมหาดัตถ์ทูลถามว่า

กจฺจิ เตะ สํทิตฺถี ภริยา อสฺสุวา ปิยภานินี

ปุกฺคฺตฺตฺรปฺยสุเปตา ตว นฺนทวตฺตานุกา ๑

พระมเหสีของพระองค์ ทรงด้มานชาติเชื้อพัง มีพระเสาวนีย์อัน ชื่อนหวาน ประกอบด้วยโอรสรูปและยศ เป็นไปตามอำนาจพระราช ธิษายศย์ของพระองค์แลหรือ ๑

พระราชารัตถ์ตอบว่า

อโถ เม สํทิตฺถี ภริยา อสฺสุวา ปิยภานินี

ปุกฺคฺตฺตฺรปฺยสุเปตา มม นฺนทวตฺตานุกา ๑

หมตอสย 01/09/2566

กแดพระมเหสีของเรา ทรงด้มานชาติเชื้อพัง มีพระเสาวนีย์อัน

อ่อนหวาน ประกอบด้วยพระโอรสรูปและยศ เป็นไปตามอำนาจช-
ยาศัยของเรา ฯ

พระมหาสัตว์ทูลถามว่า

กจฺจิ ฏฺฐจํ อนุปปีฬํ อุกุโตจิอุปททวํ
อสาหเสณ ชมฺเมน สฺเมน อนุสาสํตี ฯ

พระองค์ทรงปกครองแคว้นแคว้นไม่ให้เบียดเบียน ไม่มีอุปัททวะ
แต่ที่ไหน โดยความไม่เกรี้ยวกราด โดยธรรม โดยเสมอหรือ ฯ

พระราชชาติร์สตอบว่า

อโถ ฏฺฐจํ อนุปปีฬํ อุกุโตจิอุปททวํ
อสาหเสณ ชมฺเมน สฺเมน อนุสาสํตี ฯ

ก็แต่แคว้นแคว้น เราได้ปกครองไม่ให้เบียดเบียน ไม่มีอุปัททวะ
แต่ที่ไหน โดยความไม่เกรี้ยวกราด โดยธรรม โดยเสมอ ฯ

พระมหาสัตว์ทูลถามว่า

กจฺจิ สฺนฺโต อปฺปจิตา อสฺนฺโต ปรีวชฺชิตา
โน จ ชมฺมํ นีรํกโตวา อชฺมมมนฺนุคฺคตฺตี ฯ

พระองค์ทรงยำเียงสัตบุรุษ เว้นอดีตบุรุษแต่หรือ พระองค์
ไม่ห่างธรรม ไม่ทรงประพฤติกด้อยไปตามสิ่งที่ใช้ธรรมหรือ ฯ

พระราชชาติร์สตอบว่า

สฺนฺโต จ เม อปฺปจิตา อสฺนฺโต ปรีวชฺชิตา
ชฺมมเมวานฺนุคฺคามิ อชฺมโม เม นีรํกโต ฯ

เรายำเกรงดีศบุรุษ และเว้นอดดีศบุรุษแล้ว เราประพฤติกด้อย
ไปตามกรรม เราห่างจากสิ่งที่ใช้กรรม ฯ

พระมหาสัตว์ทูลถามว่า

กจฺจิ อนาคตํ ทิฆิ สํเวกฺขติ ชคฺติย

กจฺจิ มตุโต มทนฺเเย ปฺรโตกํ น สฺนฺตฺตี ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้กษัตริย์ พระองค์ทรงพิจารณาเห็นชาติ ซึ่งพระ
ชนมายุอันเป็นไปในอนาคตที่ยังยืนนานอยู่หรือ พระองค์ทรงมีนเมาใน
อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมีนเมา ไม่ทรงสะดุ้งกัฏฐ์ปรโลกบ้างหรือ ฯ

พระราชาตรัสตอบว่า

นาหิ อนาคตํ ทิฆิ สํเวกฺขามิ ปกฺขิม

จฺจิโต ทสฺสุ รมฺเมตุ ปฺรโตกํ น สฺนฺตฺตี ฯ

ทานํ สีสํ ปฺริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ คปํ

อฺกุโกธํ อวิหีสฺสฺยํ ชนฺติ ๑ อวิโรชนํ ฯ

อิจฺเจเต กุสฺสฺเต รมฺเม จีเต ปสฺสํมิ อคฺตนิ

คฺโต เม ชายเต ปีติ โสมนสฺสฺสฺสฺยจฺนปฺปกํ ฯ

สุมุโข ๑ อจินฺเตตฺวา วิสฺสฺสิ ฆรฺสฺสํ คิริ

ภาวโทสฺมนฺณฺณาย อสฺสฺมากายํ วิหิงคฺโม ฯ

โส กุฑฺโข ฆรฺสฺสํ วาจํ นิจฺจเวตฺติ อโยนิโส

ยานสฺมาสุ น วิสฺสฺชนฺติ นยิทํ ปณฺณวตฺตํมิว ฯ

หมตอายุ 01/09/2566

ดูกรพระยาหังถ เราไม่พิจารณาเห็นชาติ ซึ่งชนมายุอันเป็นไป

ในอนาคตยี่นนาน เราดำรงอยู่แต่ไว้ในธรรมดิบประการ จึงไม่สะดุ้ง
กลัวต่อปรโลก ฯ

เราเห็นธรรมที่เป็นกุศตเหล่านี้ ดำรงอยู่แต่ไว้ในคนคือ ทาน คีต
บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ตะบะ ความไม่โกรธ และ
ความไม่เบียดเบียน ขันตี และความไม่พิโรธ ต่อแต่นั้นไป ปิตติและ
โธมนัดจึงบังเกิดแก่เราไม่น้อย ฯ

ก็หงส์ดุมุขนี้ ไม่ทันคิด ไม่ทราบโทษที่เกิดขึ้นแก่จิตต์ จึงเปด่ง
วาจอันหยาบคายแก่เรา ฯ

ดุมุขหงส์เด้นาบดั้นนั้นโกรธแล้ว ไม่ทันตรึกตรอง จึงเปด่งวจา
หยาบคายออกมา ย่อมกล่าวถึงโทษที่ไม่มียู่ในเรา คำของดุมุขหงส์
เด้นาบดั้น ย่อมไม่เป็นเหมือนคำของผู้มีปัญญา ฯ

ดุมุขหงส์เด้นาบดี ได้ฟังพระราชดำรัสดั้นแล้ว ดำริว่า พระราชา
ทรงประกอบไปด้วยพระคุณเป็นอันมาก เราได้รุกรานและโกรธเคือง
พระองค์ เราจักขอขมาพระองค์เดี่ยเถิด จึงกราบทูลเป็นคาถา (ที่ ๕๕—
๕๖ และกึ่ง) ว่า

อติถิ	เม	ติ	อติดำว	เวเคน	มนุชาธิป
ชครฐเส	จ	พนชดมี		ทุกข	เม วิปุต
คฺว	โน	ปีดาว	ปุกฺตทาน	ภูตานิ	ชรณวิว
อตุมากม	ชิปนนาน			ชมดตุ	ราชกฺุณชร

หมตอาย 01/09/25๖๖
ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ในมนุษย์ ขอพดงพดาคัน

มีอยู่แก่ข้าพระองค์โดยความลับปรับ อนึ่งเมื่อพระยาศตราฐราชสุพรรณ
หงส์ติดบ่วง ความทุกข์ได้มีแล้วแก่ข้าพระองค์เป็นอันมาก ฯ

ขอพระองค์ได้โปรดเป็นที่พึ่งของข้าพระองค์ ดุจบิดาเป็นที่พึ่ง
ของบุตร และดุจแผ่นดินเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายเกิด ข้าแต่พระองค์
ผู้ราชกฤษร ขอพระองค์ได้โปรดคโโทษแก่ข้าพระองค์ ผู้อันความ
ผิดครอบงำแล้วเกิด ฯ

ดุษุฆหงส์เส่นาบตี ครันกราบทุดังนั้นแล้ว จึงตกลงจากอาสน์
ประคองบงกหงส์องชนกระทำอัญชต์กรรม ฯ

ลำดับนั้น พระราชาจึงด้รวมกอดดุษุฆหงส์เส่นาบตีนั้นแล้ว พา
ไปให้เกาะบนตั่งทองคำ เมื่อจะทรงรับการแสดงโทษ จึงครัดคทา
(ที่ ๙๗ กิ่ง) ว่า

เอวนเต อนุโมทาม ยัม ภาวัม น นิกุยหตี
ชิตัม ปฏิภินทตี ปกฺขิ อุษุโกตี วิหงคโม ฯ

ความว่า พ่อไม่ปกปิดซึ่งความในใจ เพราะฉะนั้นเราย่อมงด
โทษแก่พ่อด้วยอาการอย่างนั้น ดุจรหงส์ พ่อย่อมเป็นหงส์ชื่อตรง พ่อ
จงทำลายความตรึงจิตต์เสียเถิด ฯ

ครันพระราชาตรี้อย่างนั้นแล้ว ทรงเด็อมได้ด้วยกรรมกถาของ
พระมหาสัตว์ และด้วยความชื่อตรงของดุษุฆหงส์เส่นาบตี จึงทรงพระ
คำริว่า กรรมความผู้มีความเด็อมได้ ต้องกระทำอาการแสดงความเด็อม
ได้ดังนี้ เมื่อจะทรงมอบราชสมบัติอันเป็นศิริของพระองค์ แม่แก่ต้อง

สุพรรณหงษ์นั้น จึงตรัสคาถา (ที่ ๘๘—๑๐๐) ว่า

ยักนิจิ	รตนัน	อตุติ	กาดีราชนิเวสเน
รชฏ	ชาครูปญจ		มุกตา เวพฐิยา พหู ฯ
มณโย	สังฆมุกตญจ		วตุถิกัม หริจุนทัน
อชินัน	ทนตภณญญจ		โถหิ กายายลัม พหุ
เอตัม	ททามิ	โว วิตุคัม	อิตุสฺสริยัม วิสฺสชามิ โว ฯ

ความว่า เราขอมอบทรัพย์สินเครื่องประดับใจทุกชนิด ที่มีอยู่ในพระราชนิเวศน์ของเราผู้เป็นราชาแห่งชนชาวกาฬันนี้ให้แก่พ่อ คือ เงินเงินตรา แก้วมุกตา แก้วไพฑูรย์ เป็นอันมาก เครื่องแก้วมณี สังฆ-ทักษิณาวัฏฐุ ไข่มุกต์ ผ้า จันทน์แดง หนึ่งเลื่อหนึ่งเครื่องงา ทองแดง และเหล็ก เราขอส่งราชสมบัติให้แก่พ่อ ฯ

พระเจ้าดงยมราช ครั้นตรัสอย่างนั้นแล้ว จึงบูชาส่งสุพรรณหงษ์ด้วยเศวตฉัตร มอบราชสมบัติให้ ฯ ถ้าดับนั้น พระมหาสัตว์เมื่อจะตั้งต้นทนากับด้วยพระราชินี จึงกล่าวคาถา (ที่ ๑๐๑—๑๐๒) ว่า

อทฺธา	อปฺจิตา	ตฺยมหา	ตฺถกฺตา จ	รเถถภ
ชฺมเมตฺตุ	วตฺตมานานัน		ตฺถว โน	อาจฺริโย ภว ฯ
อาจฺริย	ตฺมณฺญญายา		ตฺยา	อนฺมตฺตา มย
ตัม	ปทฺทฺชิตฺตโต	กตฺวา	ญายตี	ปตฺถเสมฺภินฺนุทฺม ฯ

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐสุด ข้าพระองค์เป็นผู้อันพระองค์ทรงยาเยง และทรงสักการะโดยแท้แล้ว ขอพระองค์ทรงเป็น

ที่มา: ๐1/09/2566

อาจารย์ของข้าพระองค์ผู้ประพฤติกุณอยู่ในธรรมทั้งหลายเกิด ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้อาจารย์อันย้ายซึ่งข้าศึก ข้าพระองค์เป็นผู้อน
พระองค์ยอมอนุญาตแล้ว ข้าพระองค์กระทำพระองค์โดยเบองขวา
ปรารภนาเพื่อจะเห็นหมู่ญาติทั้งหลาย ฯ

พระราชาทรงอนุญาตการกดขี่ไปแก้ต้องผู้พรวณหงส์นั้น ฯ แม้
เมื่อพระโพธิสัตว์กำลังแสดงธรรมอยู่แท้จริง อรุณได้ดวงขึ้นมาแล้ว ฯ

ตมตถุ์ ปกาเสณุโต สตุถา อาห สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์
เมื่อจะโปรดประทานเนื้อความนั้นให้ปรากฏ จึงตรัสเป็นบทคาถา
(ที่ ๓๐๓) ว่า

สัพพตถุ์ จินุตยิตฺวาน มนุตยิตฺวา ยถากถุ์
กาตีราชา อนุญาตี หังดานุ์ ปวรุตฺตมุ์ ฯ

ความว่า พระราชาแห่งชนชาวกาตี ทรงพระดำริและทรงปรึกษา
ข้อคดี ตามที่ได้กล่าวมาตลอดราตรี ทรงอนุญาตแล้วแต่ต้องผู้พรวณ
หงส์ผู้ประเสริฐสุด ฯ

พระโพธิสัตว์ อันพระราชาทรงอนุญาตแล้วอย่างนี้ จึงถวาย
โอวาทแก่พระราชาวา ขอพระองค์อย่าทรงประมาท เสวยราชสมบัติ
โดยชอบธรรมเกิด แล้วจึงยังพระราชให้ประดิษฐานในค้ำห้ำ ฯ
พระราชาทรงน้อมเข้าคอกอันระคนนำฝั่งและน้ำหวานเข้าไปให้ แต่
ต้องผู้พรวณหงส์ ด้วยภาษาชะทองคำ ในเวลาที่เสร็จอาหารกิจแล้ว

ทรงบูชาด้วยของหอมและมาลัยเป็นต้น ส่วนพระองค์ทรงประคองพระ
โพธิสัตว์ขึ้นด้วยมือของคำ ฯ

พระนางเขมาราชเทวี ทรงประคองอุ้มขงหงส์เด๋นามด้ขึ้น แล้ว
ต่างพระองค์ทรงแผ่ดีห์บัญญัติว่า ดูกรพ่อทงต้องผู้เป็นเจ้าของ พ่อ
จงกลับไปเกิดคั้งนี้แล้ว จึงทรงปล่อยต้องสุพรรณหงส์ไปในเวลาพระ
อาทิตย์ขึ้น ฯ

त्मकुं पकादेनुोि सुकुा आह सुंदैजुपुुरेभुुुसुासुादुाजुाहु
เมื่อจะโปรดประทานเนื้อความนั้นให้ปรากฏ จึงตรัสเป็นบทพระคาถา
(ที่ ๓๐๕) ว่า

ตโต รตุยา วิวสเน สุริยสุสุकुมนุ ปติ
เบकुขโต กาสีราชสุสุ ภวนโต วิกาหิสุ ฯ

ความว่า พระอาทิตย์อัญญกคคแล้ว เมื่อเวลารাত্রีนั้นสว่างแจ้ง
ต้องสุพรรณหงส์มุ่งบินไปจาก พระราชวังของพระราชาแห่งชนชาวภาค
แล้ว ฯ

พระมหาสัตว์บินขึ้นไปจากมือของคำ แล้วจึงได้โถมพระ
ราชาว่า “ข้าแต่มหาราชาเจ้า ขอพระองค์อย่าทรงพระปริวิตกไปเลย
พระองค์พึงไม่ประมาท ทรงประพฤติกในโอวาทของข้าพระองค์ ดงนี้
แล้ว จึงพาอุ้มขงหงส์เด๋นามด้บินไปยังจิตตกุฎบรรพตแท้จริง ฯ

แม่หงส์เก้่าหมั้นหกพัน พากันบินออกจากกาญจนคูหา จับอยู่
แล้วบนพญภูเขา เห็นต้องสุพรรณหงส์นั้นบินมา จึงบินไปค่อนรับ

ห้อมด้อมแก้ว สองสุพรรณหงส์นั้น อันหมัญชาติห้อมด้อมแก้วบินเข้าไปยังภูเขาคิตตภูฏ ๑

त्मकुट्टि पकादेनोत्तु सत्तुता आह सम्देज्जพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อจะโปรดประทาน^๕เนื้อความนั้นให้ปรากฏ จึงตรัสเป็นบทพระคาถา (ที่ ๓๐๕—๓๐๖) ว่า

เต อโรके อนุปฺตเต ทิสฺวาน ปรมเ ทิเช
เกเกติมกรุํ หังสา ปุตุตฺโท อชายถ ๑
เต ปตีตา ปมุตฺเตน ภตฺตนา ภตฺตคารวา
สมฺนตา ปริกฺริตฺตุ อนฺนชชา ตทฺทปจฺจยา ๑

ความว่า หงส์ทั้งหลาย เห็นสองสุพรรณหงส์ผู้ใหญ่มิใช่
ต่ำบศุญย์มาถึงโดยลำดับ ได้เปล่งเสียงตามภาษาของตนออกว่า “เกเก”
ดังนี้ ๑ เสียงดังแซงแซว ได้บังเกิดขึ้นแล้ว ๑

หงส์เหล่านั้นได้ฟังแล้ว บัดนี้ไปด้วยความปราโมทย์ มีความ
เคารพในพระยาศรราชสุพรรณหงส์ผู้เป็นเจ้าของด้วยความภักดี ต่าง
ห้อมด้อมอยู่โดยรอบ ๑

พวกหงส์เหล่านั้น ก็แคะกรน^๕ห้อมด้อมอย่างนั้นแล้ว จึงได้ถาม
ว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า พระองค์พินมาได้อย่างไร ๑ พระมหาดัตต์
จึงเล่าถึงความพิน เพราะอาศัย^๕สุมุขหงส์เสนาบดี และกิจการที่ราช
ตระกูลกระทำ และกิจการที่ดุททบุตรกระทำแล้ว ๑

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๖
ผู้หงส์ได้ละดับค่านนั้นแล้ว จึงกล่าวอำนวยพรอีกว่า สุมุขหงส์

เสนาบดีและนายพรานจึงเป็นผู้มีสุขนี้ยรทุกข์ มีชีวิตยาวยืนเถิด ๑

สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนี้ จึง
ตรัสคาถา (ที่ ๑๐๗^๑) อันเป็นคาถาที่ลุดว่า

เอวํ มิตฺตวตํ อตุลา สัพเพ โหนติ ปทกฺขิณา

หังสา ยถา ชตฺรภูจํ ฌาติสังฆมุปากมฺ ๑

ประโยชน์ทั้งมวลของผู้ตั้งบารมีด้วยกัตยานมิตร ย่อมประ
กอบไปด้วยสุขเจริญ เหมือนพระราชาตรฐราชสุพรรณหงส์ และสุข
หงส์เสนาบดี ตั้งบารมีด้วยกัตยานมิตรทั้งสอง คือพระราชาและ
นายพราน จึงเกิดเป็นประโยชน์ประกอบด้วยสุขเจริญ คือได้กัตบเข้า
ถึงหมู่ญาติ ๑

สตุลา อิมํ ชมุเมทสํ อหริตฺวา สมเด็จพระบรมศาสดา
ครั้นทรงนำพระธรรมเทศน์มาแล้ว จึงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ใช้ว่าอาณนทฺจะบริจาคชีวิตเพื่อเราผู้ตลาทในกาลบัดนี้เท่านั้น ก็ห้ามได้
อาณนทฺสังชีวิตเพื่อเราผู้ตลาทแล้วแม้ในกาลก่อนดังนี้ แล้วจึงทรง
ประมวดมาซึ่งชาติกว่า นายพรานในกาลครั้งนั้น ได้มาเป็นภิกษุชื่อ
ว่าฉินนะ ในกาลครั้งนั้น พระนางเชมาราชเทวี ได้มาเป็นภิกษุชื่อ
ว่าเชมา พระราชาผู้ทรงพระนามว่า ดังยมราช ได้มาเป็นภิกษุชื่อว่า
ดาร์บุตฺร สุขหงส์เสนาบดี ได้มาเป็นภิกษุชื่อว่าอาณนทฺ บริษัทนอก

๑ ในอดีตนิบาตนี้ มีคาถาที่อ้างเรื่องอยู่ ๘๐ คาถา และมีคาถาที่อ้าง

หมวดอายุ 01/09/2566

พุทธภาคีตอยู่ ๒๗ คาถา ๑

นั้นได้มาเป็นพุทธบริษัท ส่วนพระยาศตราษฎ์พรพนหงส์ ได้มา
เป็นเวาผู้ตถาคตตั้มมาตั้มพุทธเจ้าแท้จริง กระนั้นแต่ ฯ

มหาหังตชาดกจบ

เรื่องที่ ๓

พระพรหมมุนี (อุปวิกาโส เข้ม) วัดราชประดิษฐ์เขมร

๓ สุทธาโกชนชาตก (๕๓๕)

นกุตตเม คิริเวระ คนุชมาทเนติ อิทํ สักกธา เขตตวเน วิหรนุโต
เอกํ ทานชฎาณํ ฆิกขุํ อารพุก กเถลลิตํ ๗

สมเด็จพระบรมศาสดา เสด็จประทับอยู่ณพระเชตวันวิหาร ทรง
พระปรารภภิกษุผู้มีอชยาศัยในการบำเพ็ญทานรูปหนึ่งให้เป็นเหตุ ได้
ตรัสพระธรรมเทศนาน่าว่า นกุตตเม คิริเวระ คนุชมาทเน ดังนี้ เป็นต้น ๗

ได้ยินว่าภิกษุนั้นเป็นบุตรสักกหนึ่งในเมืองดาวัดถ์ ได้ระดับพระ
ธรรมเทศนาของสมเด็จพระบรมศาสดา เป็นผู้มั่งคั่งได้มั่งคั่งศรัทธา
บวชแล้วบำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ ประกอบด้วยชดงคคุณ มีเมตตาจิตต์
เผื่อแผ่ไปในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย เป็นผู้ไม่ประมาทหมั่นในการ
อุปัฏฐากพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสังฆวันตะ ๓ ครั้ง มีอาจารย์รรมยาท
เรียบร้อยดี มีอชยาศัยชอบใจในทาน ได้บำเพ็ญดารานัยธรรม
บริบูรณ์แล้ว ๗

ภิกษุนั้น เมื่อปฏิคาหกยังมีอยู่ยอมให้ของที่ตนได้แล้วจนหมด
ถ้วนตนต้องอดอาหารไม่มีฉัน เพราะฉะนั้นเธอชื่อว่าเป็นผู้มีอชยาศัย
ชอบใจในทาน ยินดียิ่งในทานได้ปรากฏแล้วในภิกษุสังฆ ๗ ครั้นกาล

ต่อมาวันหนึ่งพวกภิกษุเจรจากันั้นขึ้นในโรงธรรมสภาว่า ดูกรผู้มีอายุ
 ทั้งหลาย ภิกษุชื่อนั้นเป็นผู้มีอหยาตัยชอบใจในทานยินดียิ่งในทาน
 ตัดความโงกเสียได้ แม้ถึงนาคควรตีประมาณของมือหนึ่งก็ตนได้
 แล้ว ย่อมให้แก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายเสีย เขม่อหยาตัยดูพระ
 โพธิสัตว์ ๆ สัมเด็จพระโสดนาถเจ้าทรงทราบเรื่องเจรจากันั้นด้วยทิพ
 ใต้ชธาตุ เสด็จออกจากพระคันชกภูมาตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 บัดนี้พวกเธอนั่งประชุมกันด้วยเรื่องอะไรหนอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูล
 เรื่องที่เจรจากันั้นให้ทรงทราบ แล้วจึงมีพระพุทธพจน์ตรัสว่า ภิกษุ
 นี้เมื่อชาติก่อนเป็นผู้ไม่ให้ทานเป็นปกติ เป็นผู้ตระหนี่ไม่ให้ของอะไร ๆ
 แก่ผู้อื่นสักหยาดนามันด้วยปลายัญญา ๆ เมื่อเป็นผู้ประพฤติด้อย
 เราผู้ตถาคตปรมาณเธอทำให้เสื่อมเสียยศแล้ว พรพรรณนาผลแห่งทาน
 ให้ตั้งอยู่ในทานแล้ว เธอได้รับพรในด้านนี้แห่งเราว่าแม่ได้นำสักว่าของ
 มือหนึ่งไม่ให้แก่ผู้อื่นก่อนจักไม่ตมนาณะนี้ เป็นผู้ม่อหยาตัยชอบใจใน
 ทาน ยินดียิ่งในทานเกิดชนด้วยผลแห่งการที่ได้รับพรในด้านนี้ของเรา
 ผู้ตถาคต ครั้นครั้นนั้นแล้วทรงดูษณภาพอยู่ พวกภิกษุผู้ฉลาดด้วย
 อนุสนธิในเรื่องเทศนาได้กราบทูลอาราธนาแล้ว จึงทรงนำอดีตนิทาน
 มาทรงแสดงต่อไปน ๆ

อดีต พาราณสีย พุรหมทตเต รชช การเนเต ในอดีตกาล ครั้ง
 เมื่อพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในพระนครพาราณสี ครอบด้ผู้
 หนึ่งเป็นผู้มั่งคั่งมั่งทรัพย์มากมีโภคสมบัติประมาณ ๘๐ โกฎิ เป็นพระ

โพธิสัตว์เกิดแล้ว ๑ ภายหลังพระเจ้าพรหมทัตพระราชทานที่เศรษฐีแก้
 คุกขุดนั้น ๑ เศรษฐีนั้นเป็นผู้ที่พระเจ้าแผ่นดิน ชนชาวพระนครชนบท
 นับถือบูชาแล้ว ๑ วันหนึ่งมาเดสดมภ์ของตนจึงคิดว่ายค้นเรามีได้
 นอนหลับอยู่ได้แล้ว ในอดีตภพเราทำทุกุจัตด้วยกายเป็นต้นอยู่ได้ก็หาไม่
 เราประพฤติชอบต้นัยกายเป็นต้นให้บริบูรณ์แล้ว จึงได้ถึงในภกตอนาคต
 ควรที่เราจะทำที่พึ่งของเราละนี้ ๑ เศรษฐีไปเฝ้าพระเจ้าพรหมทัต
 กราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทวดาเจ้า ทวปี ๘๐ โภฏีในเรือนของข้าพระ
 บาทมีอยู่ ขอจงทรงรับทวปีนั้นไว้ ครั้นกราบทูลแล้วพระเจ้าพรหม-
 ทัตจึงตรัสว่า เรามีได้ประสงค์ทวปีของท่าน ทวปีของเรามีมาก
 ตั้งแต่นั้นไปท่านจะปรารภณาดังใด จงถือเอาดังนั้นเถิด ๑ เศรษฐีกราบ
 ทูลว่า ข้าพระบาทจะได้ให้ทวปีของข้าพระบาทเป็นประโยชน์อย่างไร
 ดีหนอ ๑ ครั้นพระเจ้าพรหมทัตตรัสแก่เศรษฐีว่า ท่านจงทำตามชอบ
 ใจเถิด จึงให้สร้างศาลาทาน ๖ แห่ง คือที่ประตูพระนคร ๔ ที่ท่าม
 กวางพระนคร ๑ ที่ประตูเรือน ๑ ทำการบริจาคตวปีอยู่วันละ ๖ แฉ่น
 บำเพ็ญมหาทานทุกวัน ๆ เป็นนิตย์ ๑ เศรษฐีนั้นได้ให้ท่านจนตลอด
 ชีวิต แล้วตั้งสอนบุตรไว้ว่าเจ้าจงอย่าตัดทานวงศ์ของเราเสีย ครั้น
 สิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดเป็นท้าวลักกเทวราช ๑ ฝ่ายเศรษฐีบุตรนั้นก็
 ให้ท่านเหมือนบิดาละนั้น ครั้นทำตายชั้นแล้วได้ไปเกิดเป็นพระจันทร์
 เทพบุตร ๑ บุตรแห่งพระจันทร์เทพบุตรก็บำเพ็ญทานเหมือนบิดาละนั้น
 ก็ได้ไปเกิดเป็นพระสุริยเทพบุตร ๑ บุตรแห่งพระสุริยเทพบุตรก็บำเพ็ญ

ทานเหมือนบิดาณะนั้น ก็ได้ไปบังเกิดเป็นพระมาตลี ฯ บุตรแห่งพระมาตลีก็บำเพ็ญทานเหมือนบิดาณะนั้น ก็ได้ไปเกิดเป็นปัญจดิชเทพบุตร ฯ ฝ่ายบุตรที่ ๖ แห่งปัญจดิชเทพบุตรนั้น ได้เป็นเศรษฐีมีนามว่า มัจฉริยโกตติย มีทรัพย์ได้ ๘๐ โกฏิ ฯ เศรษฐีนั้นเป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น มานักว่าบิดาและปู่ของเราเป็นคนพาด ทั้งทรัพย์ที่แสวงหามาได้ยากเสีย แต่ที่เราจกรักษาทรัพย์ไว้ จักไม่ให้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ ครั้นคิดแล้วก็ให้หรือโรงทานให้เผาศรัยสิ้น ฯ

ลำดับนั้น พวกยาจกมาประชุมกันที่ประตูเวียนเศรษฐีนั้น ยกแขนทั้งสองขึ้นร้องว่าไรด้วยเลี้ยงดั่งว่า มหาเศรษฐี จงอย่ายังทานวงศ์ของบิดาและปู่ของตนให้ฉิบหายเลย จงให้ทานเสียเถิดนะ ฯ มหาชนได้ยินก็คิดเคียดว่ามัจฉริยโกตติยเศรษฐี ตัดทานวงศ์ของตนเสียแล้ว ฯ เศรษฐีก็มีความระอาใจตั้งคนรักษาไว้ เพื่อจะห้ามยาจกผู้มาที่ใกล้ประตูเวียน ฯ พวกยาจกไม่มีเหตุบังจัญก็มีได้แต่ประตูเวียนของเศรษฐีนั้นอีก ฯ จำเดิมแต่นั้นไป เศรษฐีเก็บรวบรวมทรัพย์เองตนเองก็ได้บริโภคนั้นทั้งหลายมีบุตรภรรยาเป็นต้นก็ไม่ให้ บริโภคเข้าปดายเกวียนเจ็ดด้วยว่า มีน้ำดื่มพอมเป็นกับเขา ฯ นุ่งผ้าเนื้อหยาบที่ช่างหูกดักว่าทำเป็นดังรากไม้ ผลไม้ ไข่กันรมไปไม้ ไข่รดเก่าคร่ำคร่ำเทียมด้วยโคแก่ ฯ ทรัพย์ของเศรษฐีผู้เป็นอดีตบุรุษนั้นเป็นดุจสุนัขได้ผดมะพร้าว ไม่อาจกัดกินได้ฉะนั้น ด้วยประการฉะนี้ ฯ วันหนึ่งมัจฉริยโกตติยเศรษฐีนั้น เมื่อจะไปสู่ที่เฝ้าพระราชาก็คิดว่าจะไป

ชวนอนุเศรษฐีไปด้วย จึงไปสู่เรือนอนุเศรษฐี ๑ ในขณะนั้นอนุเศรษฐีแหวด้อมด้วยบุตรีดา ก้างบริโภคเข้าปายาสที่ปรุงด้วยของที่เจือด้วยเนยใสใหม่หน้าผาตาถาวรวด ๑ ครั้นเห็นมัจฉกรียโกสัยเศรษฐีมาก็ตุงจากอาสน์นกด่าว่า เขิญท่านมหาเศรษฐีมานั่งที่บัลลังก์นี้ เขิญบริโภคเข้าปายาสด้วยกัน ๑ มหาเศรษฐีเห็นเข้าปายาสก็มีเขพะเหต ใครจะบริโภคบ้าง แต่มานึกอย่างนั้นว่า ถ้าเราจักบริโภคเราก็จะต้องทำสักการคอบแทน เมื่อเวลาอนุเศรษฐีไปยังเรือนของเราเมื่อทำอย่างนั้นอยู่ทรัพย์ของเราจักฉิบหาย เราจักไม่บริโภค ๑ ถ้าดับนั้นอนุเศรษฐีจึงวอนอยู่หลายครั้ง บอกว่าเราบริโภคแต่เดี๋ยวนี้ยังอิมอยู่มิได้อยาก ๑ ก็เมื่ออนุเศรษฐีบริโภคอยู่ มหาเศรษฐีหนึ่งแฉศอยู่มีเขพะเหตจากปาก เมื่อเสด็จภักตกิจของอนุเศรษฐีแล้ว ก็ไปสู่พระราชนิเวศน์พร้อมกัน ครั้นกลับจากพระราชนิเวศน์มาถึงเรือนของตนแล้ว เป็นผู้อยากเข้าปายาสับคนแล้วจึงนึกว่า ถ้าเราจักบอกว่าคุณเราเป็นผู้ใคร่จะบริโภคเข้าปายาสดังนี้ มหาชนผู้ใคร่จะบริโภคก็จักมีสิ่งของมากมีเข้าสารเป็นคณฉิบหาย เราจักไม่บอกแก่ใคร ๆ ๑ มหาเศรษฐีนั้นคิดถึงเข้าปายาสอยู่ ทำราตรีแฉฉวันให้ดวงไป ไม่บอกแก่ใคร ๆ เพราะกลัวทรัพย์จะหมดไป อคคณความอยากคิมกินไว้เมื่อไม่ดำมารถเพื่อจะอคคณโดยดำดับได้ ก็เป็นผู้มีโรคผอมเหตต้องเกิดชน ๑ แม้ถึงเมื่อร่างกายเกิดโรคผอมเหตต้องอย่างนั้นอยู่ ก็มีได้บอกแก่ใคร ๆ เพราะกลัวแต่ทรัพย์จะหมดไป ครั้นกาดค่อไปเป็นผู้

ทพฺพตถอยก่าดั่งหนักดง จึงเข้าไปยังที่เพ็ญที่นอนแอมซ้อนแม่แคว่เคียง
 แดวกันนอนอยู่ ฯ ครึ่งนั้นภรรยาเข้าไปใกล้แอมบ้นนวดด้วยมืออยู่ จึง
 ทามว่า ข้าแต่สามีความไม่สบายของท่านมีอยู่หรือ ฯ เศรษฐีตอบว่า
 ไม่มี ฯ ภรรยาทามว่า ความไม่สบายในศีรษะของท่านเองมีอยู่หรือ ฯ
 ศ. ตอบว่า ความไม่สบายในศีรษะของเราไม่มี ฯ ภ. ทามว่าท่าน
 เป็นผู้ผอมเหลืองซน ๆ ความคิดอะไร ๆ ของท่านมีอยู่หรือ หรือท่าน
 ถูกพระราชกริ้วแล้ว หรือว่าบุตรทั้งหลายทำการดูหมิ่นท่าน หรือว่า
 ความอยากอะไร ๆ เกิดขึ้นแล้วแก่ท่าน ฯ ศ. ตอบว่า ความอยาก
 เกิดขึ้นแล้วแก่เรามีอยู่ ฯ ภ. ทามว่า ถ้ากระนั้นท่านจงบอก ฯ
 ศ. ตอบว่าท่านจักอาจเพื่อจะรักษาอภัยของเราไว้ได้หรือ ฯ ภ. ตอบ
 ว่าถ้าว่าจากควรที่ข้าพเจ้าจะพึงรักษาได้ ก็จักรักษาไว้ ฯ เมื่อภรรยา
 ทว่าอยู่อย่างนี้ไม่สามารทเพื่อจะบอก เพราะกตัญญูแต่ทวพิทย์จะหมด
 ไป ฯ เมื่อภรรยาของเศรษฐีถามแค้นไค้อยู่บ่อย ๆ จึงบอกว่ วัน
 หนึ่งเราไปเห็นอนุเศรษฐี ก่าดั่งบริโศกเข้าปายาสที่ปรุงด้วยของที่เจือ
 ด้วยเนยใสใหม่ นำผงาตาดกรวด จำเดิมแต่นั้นมาเราเป็นผู้ใคร่จะบริ-
 โศกเข้าปายาสเช่นนั้นนี้ ฯ ภรรยาทว่าว่ตัวท่านเป็นคนยากจนหรือ
 ข้าพเจ้าจักหุงเข้าปายาสให้พอแกำหาชนอผู้อยู่ในพระนครทั้งหมดก็ได้ ฯ
 ในคราวนั้นราวกระกาดที่เศรษฐีถูกประหารที่ศีรษะด้วยท่อนไม้ฉะนั้น ฯ
 เศรษฐีนั้น โกรทภรรยาแล้วพูดประซดว่ เรารู้ว่ท่านเป็นผู้มีทวพิทย์
 มาก ถ้าว่าทวพิทย์นำมากแต่เรือนสกุลของท่านมีอยู่ จงหุงเข้าปายาส

ให้พอแก่ชนชาวพระนครเกิด ๆ ภรรยาบอกว่า ถ้ากระนั้นข้าพเจ้า
 จะหุงให้พอแก่ประชุมชนผู้อยู่ในถนนเดียวกัน ๆ เศรษฐีก็ว่าท่าน
 จะประโยชน์อะไรด้วยชนเหล่านั้น พวกเขาก็กินของที่มีอยู่ของตน ๆ
 ภรรยาบอกว่า ถ้ากระนั้นข้าพเจ้าจะหุงให้พอแก่พวกชนผู้อยู่โดยรอบ
 เรือนข้างตะเจ็ด ๆ ตั้งแต่ที่เรือนนี้ไป ๆ เศรษฐีก็ห้ามเสียโดยนัยที่
 กล่าวแล้วนั้น ๆ ภรรยาบอกว่า ถ้ากระนั้นข้าพเจ้าจะหุงให้พอแก่ชน
 บริวารในเรือนนี้ ๆ เศรษฐีก็ห้ามเสีย ๆ ภรรยาบอกว่า ถ้ากระนั้น
 ข้าพเจ้าจะหุงให้พอแก่ชนที่เป็นญาติพวกพ้องเท่านั้น ๆ เศรษฐีก็
 ห้ามเสีย ๆ ภรรยาบอกว่า ถ้ากระนั้นข้าพเจ้าจะหุงให้พอแก่ท่าน
 กับข้าพเจ้าแต่ ๒ คน ๆ เศรษฐีก็ว่า ตัวท่านเป็นอะไรเล่าจึงจะ
 บริโภคด้วย เข้าปายาสไม่สมควรแก่ท่าน ๆ ครั้นภรรยาบอกว่า
 ข้าพเจ้าจะหุงให้พอแก่ท่านคนเดียวเท่านั้น เศรษฐีจึงกล่าวว่า ตัวท่าน
 จะหุงให้พอแก่เราแล้วจงอย่าหุงในเรือนนี้เลย ก็เมื่อหุงเข้าปายาสใน
 เรือนของเรา ชนทั้งหลายมากจะอยากบริโภคเข้าปายาส แต่ตัวท่าน
 จงทำน้านมสดให้เป็น ๔ ส่วนแห่งแบ่งเข้าด้วง น้ำตาตกรวดดักหยิบ
 มือ ๓ เนยใส่สักชวด ๓ น้ำมันสักชวด ๓ กับภาชนะสำหรับหุงใบ ๓
 ให้แก่เรา เราจักเข้าไปดูป่าหุงในที่นั้นแล้วบริโภค ๆ ภรรยาได้ทำแล้ว
 อย่างนั้น ๆ เศรษฐีให้คนใช้ถือเอาสิ่งของทั้งปวงนั้นไปแล้วบอกว่าเจ้า
 จงไปยืนในที่โน้น ส่งคนใช้ไปข้างหน้าแล้วไปแต่ผู้เดียว ทำผ้าคลุมแปดง
 เพศไม่ให้ใครรู้จักไปถึงที่ป่าแล้วให้คนใช้ทำเตาที่โคนกอไม้แห่งหนึ่ง

ริมแม่น้ำ ให้นำฟืนและนำมาแฉับบอกว่า เจ้าฟั้งไปยืนอยู่ที่หนทางแห่ง
 หนึ่ง เห็นใคร ๆ มาฟั้งให้สัญญาแก่เราทีเดียว อนึ่งเมื่อเวลาเราเรียก
 ฟั้งมา ครั้นตั้งคนใช้นั้นไปแล้วจึงได้คิดไฟหุงเข้าปายาส ในขณะนั้น
 ทำวตักกเทวราชทอดทิพเนตรดีริดมบัติของพระองค์อย่างนี้ คือเทพ
 นครอันประดับแล้วสิ้นหมื่นโยชน์ ถนนแฉับด้วยทองคำหกสิบโยชน์
 เวชยันตปราสาทสูงพันโยชน์ สุขุมมตภาห้วยร้อยโยชน์ บันทุกัมพล-
 ดิตาอาศน์หกสิบโยชน์ เศวตฉัตร์มีพวงดอกไม้ทองเวียนอ้อมโดยรอบ
 ห้วยร้อยโยชน์ นางเทพอัปสรนับได้ดองโกฏิกว้าง ทั้งอศตภาพที่ประดับ
 ตกแต่งแล้ว ครั้นทรงเห็นฉนั้นแล้วจึงทรงนึกว่า ยศนี้เราได้เข็ดเพราะ
 ทำอะไรหรือหนอ จึงทรงเห็นทานที่พระองค์เป็นเศรษฐีได้บำเพ็ญแล้ว
 ในเมืองพาราณสี ฯ ในลำดับนั้นท้าวมฆวานเทวราชต้องทิพจักษุว่า
 ชนทั้งหลายมีบุตรเป็นต้นของเราเกิดแล้วณที่ไหน ได้ทรงเห็นที่เกิดของ
 ชนทั้งปวงคือ บุตรของเราได้เกิดเป็นจันทเทพบุตร บุตรของจันท
 เทพบุตรเป็นสุริย บุตรของสุริยเป็นมาคติ บุตรของมาคติเป็นบัญญัติ
 ดิขคันธเทพบุตรดังนี้ จึงทรงพิจารณาคือไปว่า บุตรของบัญญัติ
 เป็นเช่นไร ได้ทรงเห็นบุตรของบัญญัติเป็นผู้เข้าไปคัตทานวงศ์ของพระ
 องค์เสีย ฯ ครั้นนั้นความปริวิตกนี้เต็มแก่ท้าวตักกเทวราชว่า อดับ-
 บุรุษเป็นผู้ตระหนี่ได้บริโภคด้วยตน ไม่ให้แก่พวกชนอื่นเลย เข้าไป
 คัตทานวงศ์ของเราเสีย ทำกาตกิริยาแล้วจักไปเกิดในนรก เราจักให้
 โอวาทแก่อดับบุรุษมัจฉริยนั้น จักให้ประดิษฐานทานวงศ์ของเรา จัก

ทำเหตุอันจักเกิดขึ้นแก่อดีตบุรุษมัจฉริยในเทพนครนี้ ฯ ท้าวโกดีย
 เทวราชดำรัสเรียกเทวบุตรทั้งหลาย มีจันทเทวบุตรเป็นต้นมาแล้ว จึงมี
 เทวบัญชาสั่งว่าพวกเธอจงมา เราจักไปยังมนุษยโลก มัจฉริยโกดียเข้าไป
 ไปตัดทานวงศ์ของเราเสียแล้ว ให้เฝ้าทานศาลาเสียสิ้น ตนเองก็ไม่
 บริโภค พวกชนอื่นก็ไม่ให้เลย ก็บัดนี้เป็นผู้ใคร่จะบริโภคเข้าปายาส
 คิดว่าเมื่อหุงเข้าปายาสอยู่ในเรือน เราจักต้องให้เข้าปายาสแก่ชนอื่น
 จึงเข้าไปสู่ป่าหุงแต่คนเดียว พวกเราจักทรมานมัจฉริยโกดียนั้น ให้รู้
 จักผลแห่งทานแล้วจึงมา ก็แต่ว่าพวกเราทั้งปวงเมื่อตอนที่เดียวกันจะ
 พังตายในที่นี้ เมื่อเวตาเราไม่ของเข้าปายาสก่อนนี้แล้ว พวกเธอพึง
 นฤมิตเพศเป็นพราหมณ์ไปขอโดยลำดับ ครั้นดังแล้วส่วนท้าวด้ก
 เทวราชก็นฤมิตเพศเป็นพราหมณ์ เข้าไปใกล้มัจฉริยโกดียนั้นก่อนแล้ว
 จึงถามว่า หนทางที่ไปยังเมืองพาราณสีทางไหน ฯ ในลำดับนั้น
 มัจฉริยโกดียกล่าวว่ ท่านเป็นคนบ้าหรือจึงไม่รู้จักทางไปเมืองพารา
 ณสีจะมาอะไรทางนี้ จงไปทางนั้นเถิด ฯ ท้าวด้กรินทรเทวราช ทรง
 ณะดับถ้อยคำของเศรษฐีนั้นแล้วทำเหมือนไม่ได้ยิน ครัดถามว่าท่านพูด
 อะไรหรือ แล้วก็เข้าไปใกล้เศรษฐีทีเดียว ฯ เศรษฐีก็ร้องว่า แน่
 พรามณคนร้ายหูหนวก จะมาอะไรทางนี้จึงไปทางข้างหน้าเถิด ฯ ลำดับ
 นั้นท้าวมัชชวานเทวราชตรัสได้โถมเศรษฐีนั้นว่า แน่ผู้เจริญ เหตุอะไร
 ท่านจึงร้องก่นวาย ควันและไฟยังปรากฏอยู่ท่านคงหุงเข้าปายาส ชะรอย
 จะเป็นทีเขานิมนต์พราหมณ์มานั้น เมื่อพวกพราหมณ์มานั้นข้าพเจ้าจัก

พลอยได้บริโภคน้ำเล็กน้อย ท่านไม่นิมิตข้าพเจ้าบ้างหรือ เมื่ออินท
 พราหมณ์กล่าวแล้ว เศรษฐีตอบว่าการนิมนต์พวกพราหมณ์ในที่นี้ไม่มี
 ท่านจงไปข้างหน้าเถอะ อินทพราหมณ์จึงกล่าวว่า ก็ตั้งนั้นท่านโกรธ
 ข้าพเจ้าด้วยเหตุไร (จึงให้ไปเสีย) เมื่อเวดาท่านบริโภคน้ำ ข้าพเจ้าจักได้
 บริโภคน้ำเล็กน้อย ๆ ถ้าตบนั้นเศรษฐีหมายเอาอาหารที่ตนชอกะภรรยา
 ได้แล้วอย่างเดียวจึงกล่าวจะอินทพราหมณ์นั้นว่า ข้าพเจ้าจักไม่ให้แม่
 เพียงแม่คนเดียวแก่ท่าน ภทรวนน้อยพอเพียงอดีตภาพข้าพเจ้าผู้เดียว
 อนึ่งภทรวนแม่ข้าพเจ้าเองก็ขอเขาจึงได้มา ท่านจงแสวงหาอาหารของ
 ท่านแต่ที่อื่นเถิดดังนี้ ได้กล่าวคาถาว่า

เนว ก็ณามิ น วิภิกิณามิ
 น จาบี เม สนนิจโย อิธตฺถิ
 สุกิจฺจฺจรูปุ วตฺถิ ปฺริตฺถิ
 ปตฺถุโถทโน นาทมยฺ ทฺวณฺนิ ฯ

ข้าพเจ้าจะไม่ชอกจะไม่ชวยเตย แม้อันหนึ่งความดั่งส้มของข้าพเจ้า
 ในทนต์ก็ห้ามไม่ ภทรวนนิมนต์น้อยทั้งหาได้ยากนัก เข้าสู่กแด่งหนึ่งน
 หาพอแก่เราทั้งสองไม่ ๆ ทำวดีกกเทวราชได้ทรงระดับตั้งนั้น จึงครวั
 ว่า ข้าพเจ้าจักกล่าวคาถาธรรมเสวีญสักอย่างหนึ่ง ด้วยเสียงอันไพเราะ
 แก่ท่าน ขอท่านจงฟังคาถานั้น เมื่อเศรษฐีกำลังคัดค้านห้ามปรามอยู่
 ที่เดียวว่า ข้าพเจ้ามิได้มีความต้องการด้วยคำธรรมเสวีญของท่าน จึง

อปฺปมาหา อปฺปกั ทชฺชา อหฺมชฺชณฺโต มชฺชณฺกั
 พหุมาหา พหุกั ทชฺชา อทานันฺ นุสฺสชฺชติ ๑
 ตํ ตํ วทามิ โภทิสฺย เทหิ ทานานิ ญฺญชฺ ๑
 อริยมคฺคํ สมารุห เนกาถึ ตภเต สฺขั ๑

บุคคลสมควรแบ่งของน้อยให้ตามน้อย ควรแบ่งของส่วนนกตางให้ตามส่วนนกตางอันน้อย ควรแบ่งของมากให้ตามมาก การไม่ให้เสียเลยหากควรไม่ แน่ะ โภทิสฺย เศรษฐี เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าจะพูดกะท่าน ท่านจึงหันดูหนทางของพระอริยเจ้า จึงให้ท่านด้วยบริโภคด้วย เพราะผู้ที่บริโภคคนเดียวหาได้ความสุขไม่ ๑ เศรษฐีนั้นฟังคำของพราหมณ์แล้วกล่าวว่า พราหมณ์ท่านพูดน่าพอใจมาก เมื่อเข้าป่ายาดสูกแล้วท่านจักได้หน้อยหนึ่งท่านจึงนั่งลงเกิด ๑ ท้าวด้กกเทวราชประทับนั่งในที่นั่งสมควรข้างหนึ่ง ๑ เมื่อพระองค์ประทับนั่งแล้ว จันทเทพบุตรเข้าไปหาโดยท่านองนั้นเหมือนกัน แล้วจึงกล่าวคาถาเช่นเดียวกัน เมื่อเศรษฐีนั้นคิดคำนึงห้ามปรามอยู่จึงกล่าวต่อคาถาว่า

โมชณฺจสฺส หุคฺ โทติ โมชณฺจาบี สมิหิตั
 อติถิสฺมิ โย นิสินฺหฺสฺมิ เอโก ญฺญชฺติ โภชนันฺ ๑
 ตํ ตํ วทามิ โภทิสฺย เทหิ ทานานิ ญฺญชฺ ๑
 อริยมคฺคํ สมารุห เนกาถึ ตภเต สฺขั ๑

ชนผู้ใดเมื่อแชกนั่งแล้ว บริโภคโภชนอยู่แต่ผู้เดียว พลังกรรม
 ของผู้น้อยอมโรผต ทั้งความเพียรแสวงหาทรัพย์ก็ไร้ประโยชน์ แน่ะ

โกธียเศรษฐี เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจะพูดกะท่าน ท่านจงชนดูหนทาง
 ของพระอริยเจ้า จงให้ท่านด้วยบริโภคด้วย เพราะผู้ที่บริโภคคนเดียว
 หาได้ความสุขไม่ ฯ เศรษฐีฟังคำของจันทเทพบุตรนั้นแล้ว ได้กล่าว
 ถ้อยคำอย่างนั้นเหมือนกัน แล้วจึงพูดด้วยความลำบากผิดเคื่องว่า ถ้า
 ภาระนั้นท่านนั่งตงเกิดจักได้หน้อยหนึ่ง ฯ จันทเทพบุตรไปนั่งในสำนัก
 ของท้าวสักกะ ฯ ต่อมาสุริยเทพบุตรเข้าไปหาเศรษฐีโดยอุบายอย่าง
 เดียวกัน แล้วจึงกล่าวเหมือนอย่างนั้น เมื่อเศรษฐีนั้นกำลังคิดค้ำ
 ห้ามปรามอยู่ที่เดียว ได้กล่าวสองคาถาว่า

สัจจนุตตัสส หุต โหติ	สัจจญจาบี สัมมิตัง
อติถิสัมมิ โย นิสินฺนสมฺมิ	เนโก ภูษติ โภชนัง ฯ
คัม วทามิ โกธีย	เทหิ ทานานิ ภูษ จ
อริยมคฺคัง สมารุห	เนกาถึ ตถเค ธูมิ ฯ

ผู้ใดเมื่อเข้านั่งแล้วหาบริโภคโภชนแต่คนเดียวไม่ พัดกรรม
 ของผู้น้อยย่อมมีผลจริง ทั้งความเพียรแสวงหาทรัพย์ย่อมมีประโยชน์
 แท้ แน่ะโกธียเศรษฐี เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจะพูดกะท่าน ท่านจงชน
 ดูหนทางของพระอริยเจ้า จงให้ท่านด้วยบริโภคด้วย เพราะผู้ที่
 บริโภคคนเดียวหาได้ความสุขไม่ ฯ

เศรษฐีได้ระดับคำของสุริยเทพบุตรนั้นแล้ว จึงพูดด้วยความ
 ลำบากผิดเคื่อง (ไม่เต็มใจพูด) ว่า ถ้าภาระนั้นท่านนั่งตงเกิดจักได้
 หน้อยหนึ่ง ฯ สุริยเทพบุตรนั้นจึงไปนั่งในสำนักจันทเทพบุตรนั้น ฯ

ลำดับนั้น มาคตเทพบุตรเข้าไปหาเศรษฐีโดยอุบายนั้นเหมือนกัน
แล้วจึงกล่าวด้วยคำเหมือนอย่างนั้น เมื่อเศรษฐีนั้นคิดคำน้ามปราม
อยู่ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ว่า

ธรมจ ชุทธิ ไปได้	พหุกาย คยายจ
โทณ คิมพุทฺติตถุณฺณํ	ดีฆโถเต มหาวเห ฯ
อตุร จรสฺส หุคฺ โหติ	อตุร จรสฺส สมิหิตํ
อติถิสฺสํ โย นิสินฺนสฺสํ	เนโก ญฺชติ โภชนํ ฯ
คํคํ วทามิ โกลีย	เทหิ ทานานิ ญฺชจ จ
อริยมคฺคํ สมารุห	เนกาถึ ตถเต สฺขํ ฯ

ก็บุรุษเข้าไปยังสระแล้ว บุรุษที่แม่น้ำช้อพหุภักดี ที่สระช้อคยา
ภักดี ที่ท่าช้อโทณภักดี ที่ท่าช้อคิมพุทฺถภักดี ที่ห้วงน้ำใหญ่มีกระแด้งช้อภักดี
การบูชาและความเพียรของเขาในที่นั้น ๆ (ย่อมมีผลดีมิควรใด)

ผู้ใดเมื่อเข้านั่งแล้ว ไม่บริโภคน้ำแต่คนเดียว (จะกล่าวว่
ไว้ผลนั้นไม่ได้) แน่โกลียเศรษฐี เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าจะพูดกะท่าน
ท่านจงชนสู่หนทางของพระอริยเจ้า จงให้ท่านด้วยบริโภคน้ำด้วย เพราะ
ผู้ที่บริโภคน้ำคนเดียวหาได้ความสุขไม่ ฯ

เศรษฐีได้ระดับคำของมาคตเทพสารถึนั้นแล้ว ประหนึ่งถูกยอ
ภุชาทับ จึงพูดด้วยความแค้นยากลำบากใจว่า ถ้ากระนั้นท่านนั่งงงเกิด
จักได้หน้อยหนึ่ง ฯ มาคตเทพสารถึไปนั่งในสำนักสุริยเทพบุตรแล้ว ฯ
แต่บัดนี้บัญญัติเทพบุตรได้เข้าไปหาโดยนัยนั้นอย่างเดียวกัน แล้วกล่าว

ถ้อยคำเหมือนอย่างนั้น เมื่อเศรษฐีกำลังคัดค้านห้ามปรามอยู่ กล่าว
ของคาถาว่า

พดีลั หิ โส นิคิตติ	ที่ขลุ่คุดั สพนุชนั
อติถิดมึ โย นิสินุสนมึ	เอโก ฤฤษติ โภชนั ๑
คัคั วทามิ โกลีย	เทหิ ทานานิ ฤฤษ ๑
อริยมคคั สมารุห	เนกาถึ ตภเต สุขั ๑

ก็ผู้ใดเมื่อแรกนั่งแล้ว บริโภคโภชนแต่ผู้เดียว ผู้นั้นเท่ากับกตสัน
กินเบ็ดอันมีสายยาวพร้อมทั้งเหยื่อ แน่ะโกลียเศรษฐี เพราะเหตุนี้
ข้าพเจ้าจะพูดกะท่าน ท่านจงชั้นดูหนทางของพระอริยเจ้า จงให้ท่าน
ด้วยบริโภคด้วย เพราะผู้ที่บริโภคคนเดียวหาได้ความสุขไม่ ๑ มัจฉริย
โกลียเศรษฐีได้ฟังดังนั้นทอดถอนใจอยู่ เพราะกำลังทุกข์ทีเดียว จึง
พูดว่าถ้ากระนั้นท่านจงนั่งตงเกิดจักได้หน้อยหนึ่ง ๑ บัญญัติเทพบุตร
ไปนั่งในสำนักมาคติเทพดาร์ถิแล้ว ๑ เมื่อพราหมณ์ ๕ คนเหล่านั้น
พอนั่งพร้อมกันท่านนั้นเข้าปายาสก็พอสุดด้วยประการฉะนี้ ๑ ถ้าคัมภี
โกลียเศรษฐีจึงปลงเข้าปายาสนั้นตงจากเตา แล้วจึงเตือนว่าพวกท่าน
จงนำไปไม้มาเถิด ๑ พราหมณ์เหล่านั้นนั่งอยู่ในที่เดิมนั้นแล้วเหยียด
มือออกไปนำใบอย่างทรายมากจากหิมวันตประเทศ ๑ โกลียเศรษฐี
เห็นใบไม้ใหญ่นักจึงพูดว่า เข้าปายาสที่ควรให้ใบไม้เหล่านั้นไม่มี
พวกท่านจงนำไปตะเคียนเป็นต้นมา ๑ พราหมณ์ทั้งหลายก็นำใบไม้มา
แล้ว ๑ ใบไม้ใบหนึ่ง ๆ โดประมาณเท่าฝ่ามือของนักรบ ๑ โกลีย

หมดอายุ ๐1/๐๖/๒566

เศรษฐีนั้นได้ให้เข้าปายาสแก่พรหมณ์ทั้งหมดคนละทัพพี ๑ ในเวลา
 ให้แก่พรหมณ์บัญญัติขผู้อยู่ที่ท้ายกว่าเขาทั้งหมด หาปรากฏว่าพร้องถึง
 กันหม้อไม่ ๑ เศรษฐีนั้นให้แก่พรหมณ์ทั้ง ๕ คนแล้ว ส่วนคนหนึ่ง
 จับหม้อไว้ ขณะนั้นบัญญัติพรหมณ์ถูกชนจำแดงอืดภาพเป็นสุนัข
 ยืนข้างหน้าพรหมณ์เหตานั้นถ่ายบัสต์สำวะเดวก็ไป ๑ พวกพรหมณ์
 เขามือเปิดเข้าปายาสของคน ๆ ใจ แต่หยาดบัสต์สำวะกระเซ็นถูกหลังมือ
 ของโกธียเศรษฐี ๑ พวกพรหมณ์กำกุนที่เต้านำไปตักเอามาเกลี่ย
 เข้าปายาสแล้วทำอาการราวจะระบิโรค ๑ โกธียเศรษฐีก็กล่าวว่า
 พวกท่านจงให้น้ำแก่ข้าพเจ้าบ้าง ข้าพเจ้าต่างมือแล้วจกบิโรค ๑
 พ. กล่าวว่าท่านจงนำน้ำของท่านมาต่างมือแล้วบิโรคเถิด ๑ ก. กล่าวว่า
 ข้าพเจ้าให้เข้าปายาสแก่พวกท่านแล้ว ท่านจงให้น้ำแก่ข้าพเจ้าหน่อย ๑
 พ. กล่าวว่า พวกข้าพเจ้าจะไม่ทำการที่ชื่อว่าท่านให้ก่อนเข้าแล้วแต่ให้
 ก่อนเข้าคอบ ๑ ก. กล่าวว่า ถัดนั้นท่านทั้งหลายช่วยดูหม้อเขาน
 ใจด้วย ข้าพเจ้าต่างมือแล้วจกมา ครั้นดังแล้วจึงลงไปสู่แม่น้ำ ๑
 ขณะนั้นสุนัขถ่ายบัสต์สำวะลงไว้จนเต็มหม้อ ๑ โกธียเศรษฐีเห็นสุนัขนั้น
 กำดั่งถ่ายบัสต์สำวะแล้วจึงถือเอาท่อนไม้ใหญ่มาชู้ตวาดสุนัขอยู่ ๑ สุนัข
 กัดบเป็นสัตว์ใหญ่เท่าม้าอาชาไนยได้คิดตามเศรษฐีนั้นอยู่ กัดบแปลง
 เป็นสัตว์มีวณะต่าง ๆ คือดำบ้าง ขาวบ้าง สีกด้ายทองคำบ้าง
 ดำบ้าง ดำบ้าง ดุ้มบ้าง เป็นสัตว์มีดีต่าง ๆ อย่างนี้แล้ว ได้คิด
 ตามมัจฉริยโกธียเศรษฐีไป ๑ เศรษฐีก็ถ่วงต่อมรณภัยจึงเข้าไปหา

พราหมณ์ ฝ่ายพราหมณ์เหล่านั้นเหาะขึ้นไปประดิษฐานอยู่บนอากาศ ฯ
เศรษฐีเห็นฤทธาานุภาพของพราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวคาถาว่า

อุพารวณณา วต พุราหุมนา อิม
อยญจ โว สุนโฆ กิสูตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อุจฺจาวจํ วนฺณนิภํ ปกฺกพฺพติ
อกฺขาท โน พุราหุมนา เก นุ ตุมฺเห ฯ

พราหมณ์เหล่านั้นมีวรรณงามจริงหนอ แต่เหตุไฉนสุนัขของท่าน
จึงเปดงรัศมีมีวรรณต่าง ๆ ได้ พวกท่านใครเล่าจะบอกข้าพเจ้าได้ ฯ

ท้าวตักกเทวราชได้ทรงระดับตั้งนั้นจึงตรัสคาถาว่า

จนฺโท จ สุริโย จ อิทฺทคฺคา
อโย ปน มาคฺติ เทวสฺวารถํ
สฺสโกหฺมตฺตมิ ติทฺธานมิโน
เอโส จ โฆ ปญฺจสฺสิตฺติ วุจฺจติ ฯ

ผู้^๕นั้นคือจันทเทพบุตร ผู้^๕สุริยเทพบุตร และผู้^๕นั้นคือมาคตเทพสวารถ
มาแต่ไว้ใน^๕นี้ เราคือท้าวตักกะผู้เป็นจอมของพวกไตรทศเทพดา ก็
สุนัข^๕นั้นแต่เราเรียกว่าปัญจดิษเทพบุตร ฯ ครั้นท้าวตักกเทวราชได้ตรัส
คาถา^๕นี้แล้ว เมื่อจะทรงชมเชยยศของปัญจดิษเทพบุตรนั้น จึงตรัส
คาถาว่า

ปาณิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส มุทิงคฺคา จ มุรฺชาตมฺพฺรานิ จ
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ปโปเชนฺติ ปฏฺฐิพฺพุโฆ จ นนฺทติ ฯ

นั่งตะโพนและเบี่ยงมาง ย่อมปลุกเทพบุตรผู้หัดบั้งแค้นให้ตื่น
และตื่นขึ้นแล้วย่อมเพ็ดพิณใจ ฯ เศรษฐีได้ระดับคำของท้าวด้กกระ
ตั้งนั้นแล้วทูลถามว่า บัญญัติเทพบุตรนั้น ได้ทิพสมบัติเห็นปานนี้
เพราะทำอะไร ฯ เมื่อท้าวด้กกรินทรเทวราชจะทรงแต่งตั้งว่า ผู้ไม่ให้
โดยปกติมีกรรมอันเป็นบาป มีความตระหนี่จะไปเทวโลกไม่ได้ ย่อม
ไปเกิดในนรก จึงตรัสคาถาว่า

เย เกจิเม มจฺจฺริโน กทริยา

ปริภาสฺกา ตมณพฺรหฺมณานํ

อิเชว นิกฺขิปป สรวีรเทหํ

กายสุตฺส เกทา นิรยํ วชนฺติ เต ฯ

พวกชนผู้ที่มีความตระหนี่เห็นยวดจัด มักบริภาษตมณพราหมณ์
ทอดทิ้งสัตว์ระวางกายไว้ในโลกนที่เท่านั้น แล้วไปสู่นรกเพราะกายแตก ฯ
ครั้นท้าวด้กเทวราชตรัสคาถานั้นแล้ว เพื่อจะทรงแต่งตั้งการได้
เทวโลกของชนผู้ตั้งอยู่ในธรรม จึงตรัสคาถาว่า

เย เกจิเม สุคฺคิ อาสิตฺตมานา

ชมฺเม จิตฺตา ตยฺเม สวีภาเค

อิเชว นิกฺขิปป สรวีรเทหํ

กายสุตฺส เกทา สุคฺคิ วชนฺติ เต ฯ

พวกชนผู้หวังสุคติ ควรตั้งอยู่ในธรรมคือความดำรงม และ
ความจาคแก่ก ครั้นท้าวด้กเทวราชตรัสคาถานั้นแล้วไปสู่อสุคติ เพราะ

กายแตก ๆ ครั้นพระองค์ตรัสอย่างนั้นแล้ว เพื่อจะทรงประกาศแก่
เศรษฐีนั้นว่า แน่ะโกธีย เรามาตั้งสำนักของท่านเพื่อต้องการเข้าปายาส์
หาไม้ได้ แต่พวกเราพากันมาด้วยความเอ็นดูอนุเคราะห์ท่าน จึงตรัสว่า

ตุवं โน ฌาคิ ปุริมาย ชาคิยา

โส มจฺจรี โกธियो ปาปชฺชโม

ตเวว อตฺถาย อิชาคตฺมฺหา

มา ปาปชฺชโม นิรยํ อปคฺคฺท ฯ

ตัวท่านนั้นชื่อโกธีย มีความตระหนี่มีกรรมอันตมมากเป็นญาติ
ของเราในชาติก่อน เราทั้งหลายพากันมาในที่นี้เพื่อประโยชน์แก่ท่าน
ผู้เดียว ด้วยคิดว่าโกธียนี้อย่าได้มีกรรมอันตมมากไปนรกเลยตั้งนี้ ฯ

โกธียเศรษฐีได้ระดับคำที่ท้าวสักกะตรัสเล่าตั้งนั้นแล้ว มีจิตต์
เข้มแข็งว่า ได้ยินว่าเทพบุตรเหล่านี้ใคร่ประโยชน์แก่เรา ประสงค์จะ
ยกเราขึ้นเลยจากรนรก แล้วให้ประดิษฐานบนสวรรค์ จึงทูลว่า

อทุชา หิ เม เต หิตกามา ยัม มํ สมนุสฺสาตถ

โสหิ ตถา กริสฺสํามิ สัพฺพํ วุคฺคํ หิเตสิมิ ฯ

เอโสหฺมชฺเชว อปฺรมามิ

น จามิหิ กิณฺจิจิ กเรยฺย ปาปํ

น จามิ เม กิณฺจิจิ อเทยฺยมคฺคฺติ

น จามิทตฺตวา อุกกํ ปีวามิ ฯ

เฮวณฺจ เม ททโต สัพฺพกาตํ

โภคาบี เม วาสว ชียัสตสูติ

คโค อหํ ปพฺพชิสฺสํามิ สกฺก

หิตฺวาน กามานิ ยถาจิตานิ ฯ

ท่านเหล่านั้นใคร่ประโยชน์แก่ข้าพเจ้าโดยแท้ เพราะเหตุที่มาตาม
 พร้าสอนข้าพเจ้าอยู่เนื่อง ๆ ข้าพเจ้านั้นจักทำตามคำทักขังปวงที่ท่านผู้
 แสวงหาประโยชน์ก่่าวดั่งทุกอย่าง ข้าพเจ้านั้นจะเว้นจากความเป็น
 คนตระหนี่เดี่ยในวณันนั้แหละ อนึ่งข้าพเจ้าไม่พึงทำบาปอะไร ๆ อนึ่ง
 ชื่อว่าการไม่ให้ของอะไร ๆ จะไม่มีแก่ข้าพเจ้า อนึ่งข้าพเจ้ายังไม่ให้
 แล้วจะไม่ตีมน้ำ ข้าแต่ท้าววาสวจะก่เมื่อข้าพเจ้าให้อยู่อย่างนคดอดกาด
 ทักขังปวง จนถึงโภคทรัพย์ของข้าพเจ้ากว่าจะหมด ภายหลังข้าพเจ้าจัก
 ะกามทักขังปวงที่ยังคงมีอยู่อย่างไร แล้วจักบวชเดี่ย ฯ ท้าว
 ดักกเทวราชทรงทราบมัจฉริยโกตฺธิยเศรษฐีทำให้หมดพยศแล้ว จึง
 ใ้หฺรจกผลตของทานให้ตั้งอยู่ในคี่ด ๕ ด้วยพระบรมเทคณาแล้วเด็้จไป
 ยิงเพนศรของพระองค์กับด้วยเทพบุตรเหล่านั้นที่เดี่ยว ฯ ส่วนมัจฉริย
 โกตฺธิยเศรษฐีเข้าไปยังพระนครแล้ว ขอพระราชานุญาตให้ทรัพย์แก่
 ยาจก บอกว่าพวกเจ้าจงถือเอาไปให้เต็มภาชนะที่คนถือมา ๆ เกิด เดรั้จ
 แล้วออกจากเรือนไปในขณะนั้น ไปสร้างบรรณศาตาในระวางแม่น้ำ
 คงคาและชาติดระแห่งหนึ่ง ที่ข้างทิศทักษิณแต่หิมวันตประเทศแล้วจึง
 บวช เป็นผู้มีเง่าและผลไม้ในป่าเป็นอาหารได้อยู่ในที่นั้นนานจนถึงชรา ฯ

พจนานาย 01/22/2566

ในกาดนนิชิตาของท้าวดักกะมี ๔ คือ นางอาธา นางดีทธา นาง

สิริ นางทรี ฯ นางเทพธิดาทรง ๔ เหล่านั้นถือเอาของหอมและระเบียบ
 ดอกไม้เป็นของทิพย์ไปมาก ไปยังสระโนนาคดเพื่อจะเล่นน้ำ ครั้นเล่น
 ในที่นั้นแล้วจึงพากันนั่งบนพื้นมโนศิลา ฯ ขณะนั้นพราหมณ์ด่าบศซึ่ง
 นารทะไปสู่ดาวดึงส์พิภพ เพื่ออยู่ดำรงอายุในกวางวัน จึงทำที่อยู่กวาง
 วันในสวนนั้นทวันและจิตตตดาววัน แล้วถือเอาดอกปาริฉัตรดอกฤกษ์
 เพื่อบังเงาประหนึ่งร่ม, ไปยังกาญจนคูหาอันเป็นสถานที่อยู่ของคนบน
 มโนศิลา ฯ ครั้นนางเทพธิดาทรง ๔ ได้เห็นดอกไม้ในมือของ
 พระดาบศนั้นแล้วจึงขอ ฯ

เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์จะทรงประกาศเนื้อความนี้ ได้
 ตรัสพระคาถาว่า

นคฺคฺตเม คิริเว คนฺขมาทเน
 โมทนฺติ ตา เทววรภาปิฉิตฺตา
 อถาคมา อีสิวโร สพุพฺโลกุ
 สุปฺปฺสิคิ ทุมวรสาขมาทिय ฯ
 สฺจิจิ สฺจฺกนฺธิ ติทเสหิ สฺกุกฺคิ
 ปุพฺพคฺคฺตมฺ อมรเวหิ เสวิคิ
 อตทฺชมญฺเจหิ วา ทานเวหิ
 อญฺญศฺร เทเวหิ ตทวหิ หิตฺติ ฯ
 คโต จตฺสฺโส กนฺกคฺคฺจฺปมา
 อญฺจาย นาริโย ปมฺทาทิปา มฺนี้

อัสตินิบาต

อาสา ๑ สัทธา ๑ สิริ ตโต หิริ
 อิจฺจปุริ ๑ นารทํ เทวพราหมณํ ๑
 สเจ อนุกฺทิจฺจํ ตยา มหามุณี
 ปุณฺโณ อิทํ ปาวิคฺคตสฺส พุรุเหม
 ททาหิ โน สพุพา คติ เต อิชฺฌคฺค
 ตฺวํบี โน โหหิ ยถา วาสโว ๑
 คํ ยาจมานาภิสฺสเมกฺษ นารโท
 อิจฺจปุริ สกตํ อุกฺทริย
 นมยฺหมคฺติ อิเมหิ โภจัน
 ยาเยว โว เสยฺยสฺส สํ ปิตนุคฺค ๑

นางเทพธิดาเหล่านั้นท้าวสักกเทวราชทรงรักษาแล้ว บรรเทาอยู่
 ที่เขาคันธมาทน์เป็นภูเขานั่นประเสริฐสูงสุด ภายหลังพระนารทดาบศ
 ผู้ประเสริฐกว่าพวกฤษี สามารถไปในโลกทั้งปวงได้มาถึงเอากิ่งไม้อัน
 ประเสริฐ มีดอกบานงาม ๑ ดอกไม้นั้นสะอาดมีกลิ่นหอม เทพดา
 ชั้นไตรทศ พวกนี้ทำสักการะ เป็นดอกไม้สูงสุด ท้าวสักกผู้ประเสริฐ
 กว่าหมู่อมรได้ทรงอาศัย พวกมนุษย์อื่นหรือหมู่อสูรก็ไม่ได้ เว้นไว้แต่
 พวกเทพดา มีประโยชน์อันสมควรของพวกเทพดาเหล่านั้น แต่นั้น
 มานางเทพนารีทั้ง ๔ คือ นางอาสา นางสัทธา นางสิริ และนางหิริ
 ผู้มีวรรณะประหนึ่งทองคำ เป็นใหญ่กว่านางเทพธิดาผู้รื่นเริง ลูกชน
 กต่างจะพระนารทมนุ ผู้เป็นพราหมณ์ประเสริฐกว่าพวกเทพดาว่า

๓ สุตธาโภชนชาตก (๕๓๕)

๓๑๓

ข้าแต่พระมหามุนีผู้ประเสริฐ ถ้าดอกปาริฉัตตคน^๕พระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าไม่จะ
จง (ว่าจะให้แก่ชนชื่อนั้น) แล้ว ก็จงให้แก่พวกข้าพเจ้าเถิด คติทั้ง
ปวงจงสำเร็จแก่พระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้า ขอพระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้า
ตุงทำวราธวัชระนั้น พระนารทดาบศเห็นนางเทพธิดากำถงชอดอกไม้
จึงตอบว่าท่านกล่าวถ้อยคำชวนทะเลาะ เราหามีความต้องการด้วยดอก
ไม้เหล่านี้ไม่ บรรดาพวกท่านผู้ใดประเสริฐกว่า ผู้นั้นจงประดับดอกไม้
นั้นเถิด ฯ ฝ่ายนางเทพนารีทั้ง ๕ เหล่านี้ครั้นได้ฟังคำของพระดาบศ
แล้วจึงกล่าวคาถาว่า

ศุควิ โนศุตเมวภาสิธเมกช นารท
ยสฺสิจฺจติ ตสฺสํมนุสฺสฺสวเจจฺจตุ
ยสฺสํสา หิ โน นารท ศุควิ ปทสฺสํติ
ธํเยว โน โหติ ปเสฏฺฐจฺจํมตฺตา ฯ

ข้าแต่พระนารทผู้อุดม ขอพระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าจงพิจารณา
พวกข้าพเจ้า จะปรารภนาให้แก่นางใดจงเพิ่มให้แก่นางนั้น ก็บรรดา
พวกข้าพเจ้า พระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าจักเพิ่มให้แก่ผู้ใด ผู้นั้นแหละพวกข้าพเจ้า
สम्मตว่าเป็นผู้ประเสริฐกว่า ฯ เมื่อพระนารทดาบศได้ระดับคำของนาง
เทพธิดา เมื่อจะเจรจากะนางเทพธิดาเหล่านี้ จึงกล่าวคาถาว่า

อกถุตเมตํ วจันํ สฺสคฺคเต
โก พุราหุมนฺโน โโก กถํหิ อุตฺถิรเย

คนตุวาน ภูตาศิปเมว ปุจฺจถ

สเจ น ชานาถ อิชฺศตุตมขมฺมํ ฯ

เนาะนางผู้มีศีลวีระอันงาม คำที่พวกท่านพูดนี้ไม่ควร ใครเล่าเป็น
พราหมณ์ผู้ตอยบาป ใครเล่าจึงกล่าวการทะเลาะขึ้น ถ้าพวกท่านยัง
ไม่ทราบในที่นี้ว่าคนประเสริฐหรือธรรมประเสริฐ ก็จงไปทอดถามทำ
วักกะผู้เป็นใหญ่กว่าภูตนิกรเถิด ฯ ถ้าดับนั้นดมเด็จพระบรมโกลนาถ
เจ้าได้ตรัสพระคาถาว่า

ตา นารเทน ปรมปฺปโกบีตา

อุทฺธิตา วณฺณมเทน มตุตา

สีกาถํ คนฺตุวาน สหสฺสจฺจขุโน

ปุจฺจันตุ ภูตาศิปี กา นุ เสยฺยติ ฯ

นางเทพธิดาเหล่านั้น ที่พระนารททาบศได้กล่าวขึ้น เป็นผู้มีคุณ
โกธแค้นอย่างยิ่ง ผู้มีวเมาแฉ้วด้วยควมเมาเพราะวรณศีลวีระอัน
งาม จึงไปสู่สำนักแห่งท้าวสหัสสันยน์ แล้วทอดถามท้าวภูตาศิปีว่า
บรรดาพวกหม่อมฉัน ใครหนอเป็นผู้ประเสริฐกว่าพระเจ้าข้า ครั้น
นางเทพธิดายืนทอดถามอย่างนั้น ท้าวปรีนทผู้ประเสริฐกว่าหมู่เทพดา
พวกเทพดาทำอัญชดี ทรงเห็นพระธิดาเหล่านั้นมีใจพะวักพะวนอยู่ จึง
ตรัสว่า เนาะธิดาผู้งามเถิด พวกธิดาทังปวงเป็นผู้เช่นนั้นเหมือนกันจง
ยกไว้ ในที่นี้ใครเล่าหนอได้กล่าวการทะเลาะขึ้น ฯ

หมายเหตุ 01/09/2566

ถ้าดับค้อมา เมื่อนางเทพธิดาเหล่านั้นจะทอดแต่ท้าวสหัสสันยน์

จึงกล่าวคาถาว่า

โย สพุพโลกญจโร มหามุณี
ขมุเม จีโต นารโท สจฺจนิกฺกโม
โส โน พรวี ทิริเวเร คนฺธมาทเน
คนฺตุวาน ภูตาชิปเมว ปุจฺจนถ
สฺสเจ น ชานถ อธิชฺชุดมธมฺมํ ฯ

พระนารทมหามุนีนั่นใด ผู้เที่ยวไปยังโตกทั้งปวงดำรงอยู่ใน
ธรรม มีความเพียรบากบั่นแท้ ท่านนั้นได้บอกแก่หม่อมฉันทั้งหลาย
ณที่เขาค้นขมาทนนั่นประเดี๋ยวจึงว่า ถ้าพวกท่านยังไม่ทราบในทันทีว่าตน
ประเดี๋ยวจึงหรือธรรมประเดี๋ยวจึง ก็จงไปทอดถามท้าวด้กกฎดาชิบดีเถิด
ดังนี้ ฯ ท้าวด้กกฎเทวราชทรงระดับตั้งนั้นแล้วทรงพระดำริว่า พวก
ชิตาของเราทั้ง ๕ นี้ ในพวกชิตาของเราเหล่านั้น ถ้าเราจะกล่าวกะชิตา
ผู้หนึ่งว่า นางผู้นั้นเป็นผู้อุทิศมธุรสด้วยคุณธรรมดังนี้ พวกชิตานอก
นั้นจักโกรธ เรามีโอกาสจะวินิจฉัยความเรื่องนี้ได้ ต้องสั่งพวกนางเหต่า
นั้นไปยังสำนักพระโกธียดาบศ ที่หิมวันตประเทศ เธอจักวินิจฉัยความ
ของนางเหล่านั้นเอง จึงตรัสบอกว่า พ่อจะวินิจฉัยความของพวกเธอไม่ได้
ได้ในหิมวันตประเทศ มีพระดาบศชื่อว่าโกธียะอยู่ พ่อจักมอบสุทธา-
โกชนไปถวายแก่เธอ เธอยังไม่ให้แก่ผู้อื่นก่อนแล้วหาบริโภคไม่ อนึ่ง
เมื่อเธอจะให้ ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงให้แก่ท่านผู้มีคุณ บรรดา
พวกชิตาผู้ใดได้รับภตฺรจากหัตถ์ของเธอ ผู้นั้นจักเป็นผู้สูงสุด ตรัส

หมายเหตุ ๑๑/๑๑/๒๕๖๖

พระศาสดาว่า

อสุ พุทธาวณฺณจโร มหามุณี
 นาทคฺวา ภคฺคํ วรคคฺเต ญฺชติ
 ททฺโต วิจิณฺตฺวา ททาทิ โกลิโย
 ยสุตฺตา หิ โส ทสุตฺติ สว เสยฺยสิ ฯ

แน่ชิตาผู้มีสัตว์ระอันทงาม พระมหามุณีผู้อยู่ในป่าใหญ่โน้น ยังมี
 ได้ให้ก่อนแล้วหาบริโภคมัตว์ไม่ เมื่อพระโกลิยดาบสจะให้พิจารณา
 ก่อนแล้วจึงให้ ถ้าเขोजกให้แก่มุเฒ่าผู้นั้นและเป็นผู้ประเดรัจฉกว่า ฯ
 เพราะเหตุนี้ท้าวสักกเทวราชนั้น จึงส่งไปยงถึงสำนักพระดาบส ครัดเรียก
 พระมาตติเทพสารถ์มาแล้ว จึงส่งไปยงถึงสำนักของเธอ ครัดพระศาสดา
 คิดค้อกันไปว่า

อสุ หิ โส สมุตฺติ ทกฺขิณํ ทิสํ
 คกคาย ตีเร หิมวณฺตปสฺสสินิ
 ส โกลิโย ทฺตฺตภปานโกชนโน
 ทสุตฺ สฺสํ ปาปย เทวสารถิ ฯ

ก็พระโกลิยดาบสนั้นอยู่ในทิศทักษิณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคาข้าง
 หิมวันตบรรพตโน้น โกลิยดาบสนั้นมีน้ำปานและโภชนหาได้ยาก ดูกร
 เทพสารถ์ ท่านจงนำสุทธาโภชนไปให้ถึงแก่เธอ ฯ

ถ้าค้บนั้นสมเด็จ้พระโตกุตมาจาริย์เจ้าครัดว่า

โส มาตติ เทวเรน เปตฺติโค

สฺหสฺสยฺยตฺตํ อภิรฺยฺห สฺนทฺนํ

สฺขิปฺปเมวํ อฺปคฺมม อสฺสํ

อทิสฺสฺมาโน มฺุณฺโน สฺขํ อทา ฯ

พระมาตตินั้นท้าวสักกเทวราชใช้ไปแล้ว ขึ้นสู่วรเทียมนด้วยม้า
ประมาณพันหนึ่ง เข้าไปถึงอาศรมบทเรือดํ้าทีเดียว ผู้มีกายไม่เห็น
ได้ถวายสุทธาโภชนแก่พระมุนี ฯ พระโกสิยดาบสกำลังยืนรับสุทธา-
โภชนนั้นได้กล่าวสองคาถาว่า

อฺทคฺคิหฺตฺตํ อฺปตฺติจฺโตะ หิ เม

ปภงฺกํ โลกตโมนฺหุทฺตมํ

สฺพฺพานิ ภูตานิ อธิจฺจ วาสโว

โก เหนว เม ปาณิสฺสุ กิํ สฺสุโชนฺทฺติ

สฺงฺขุปมํ เสตมคฺคฺยทสฺสํ

สฺสํ สฺสฺนุหํ บิยฺรปมพฺภตฺตํ

อทิจฺจบุพฺพิ มม ชาตจกฺขฺยิ

กา เทวตา ปาณิสฺสุ กิํ สฺสุโชนฺทฺติ ฯ

ก็เมื่อเราบ่าเรือไฟที่เรามาบูชาแล้วยืนอยู่ใกล้พระอาทิตย์เพียงขึ้น มี
แสงสว่าง บรรเทาความมืดในโลกได้อย่างสูงสุด (ตั้งเราชอถาม)
ท้าววาสวะอันครอบงำสรรพภูตสัตว์หรือ ๆ ใดหนอ มาวางภัตต์ชาว
สัตวชาติลงในฝ่ามือของเรา มีพรพรณชาวประหนึ่งดังช
ดูชาวเกินปรย่น

อดีตินิบาท

เป็นของสะอาดมีกลิ่นหอมน่ารักใคร่ ไม่เคยมี่ เรายังไม่เคยเห็นด้วยซาศ
จักษุของเรา เทวดาอะไรมาวางภัตต์ชาวสะอาดลงในฝ่ามือของเรา ฯ

ดำดั้นนั้น พระมาตติจึงตอบว่า

อหิ มหินเทน มเหสี เปติโต
สุชาภิสัทถี คุริโต มหามุณี
ชานาติ มั มาตติ เทวดารถี
ภุชชัสสุ ภตุตตุตมัม มาภิวารยิ ฯ
ภุคฺตา จ ส่า ทวาทส หนฺติ ปาปเก
ชุกฺทํ บีปาดัส อรติ ทรณํ กิตํ
โกชฺฐปนาหฺนฺจ วิวาทเปสฺสนํ
สตีคฺชนฺทนฺทินฺจ รสฺสุคฺตมัม อิทํ ฯ

ข้าแต่พระมหารุณีผู้แสงวงหาคุณอันใหญ่ ข้าพเจ้าอันท้าวสักกะ
ผู้เป็นเจ้าของเทพคาใช้ให้นำสุทธาโภชนามาโดยด่วน พระผู้เป็นเจ้าของ
รัฐจักข้าพเจ้าว่ามาตติผู้เป็นเทพธรรณี ขอพระผู้เป็นเจ้าของบริโภคภัตต์
อันอุกฤษฐ์ อย่าห้ามเด็ดขาด เพราะสุทธาโภชนที่บุคคตบริโภคแต่
ย่อมขจัดบาปกรรมได้ถึง ๓๒ ประการ คือ ความหิวอยาก ๑ ความ
กระหายน้ำ ๑ ความกระสัน ๑ ความกระวนกระวายกาย ๑ ความ
ดำบาก ๑ ความโกรธ ๑ ความเข้าไปผูกโกรธ ๑ ความวิวาท ๑
ความดื้อเดียด ๑ ความหนาว ๑ ความร้อน ๑ ความเกียจคร้าน ๑
ภัตต์^๕นี้มีรสอันดีดัง^๖ ๑

พระโกธียดาบสได้ระดับตั้งนั้นแล้ว เมื่อจะแสดงวัตรสมาทาน
ของคนให้ปรากฏจึงกล่าวคาถาว่า

น กบฺปติ มาตติ มยฺห ภูณฺชิคฺคํ
บุพฺเพ อทฺตฺวา อิติ เม วตฺตฺตมํ
น จามิ เอกาถฺนํมรียปฺปฺชิคฺคํ
อธฺวิภาคิ จ สฺขํ นวินฺทติ ฯ

ดูกรมาตติ เรายังไม่ได้ให้ก่อนแล้วบริโภคย่อมไม่สมควร วัตร
ของเราเป็นวัตรอันอุดม อนึ่งการบริโภคคนเดียวพระอริยเจ้าไม่สรร
เสริญบูชาแล้ว ก็ชนผู้ไม่แบ่งบริโภคแต่ผู้เดียว ย่อมไม่ประดับความ
สุข ฯ ครั้นพระโกธียดาบสกล่าวคาถาแล้ว พระมาตติเทพสวรถจึง
ถามว่าพระผู้เป็นเจ้าเห็นโทษอะไรในการไม่ให้คนอื่นเลี้ยงก่อนแล้วบริโภค
จึงสมาทานวัตรนี้ จึงตอบว่า

ถิฆฺฆากา เย เกจิเม ปฺรทวาริกา
มิตฺตทฺทฺโน เย จ สฺปนฺติ สฺพุพฺเพ
สฺพุพฺเพ เต มจฺฉริปฺพจฺมาธมา
ตฺถมา อทฺตฺวา อุกทฺมึ นาสฺมิเย
โสหิตฺถิยา วา ปฺริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ทสฺสํมี ทานํ วิทฺถฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺทฺธา วทฺถฺญฺ อิชฺ วัฏฺมจฺฉรา

หมตอายุ 01/09/... ภอนฺติ เหตุ สฺจิสฺสฺจฺจฺมมฺตา ฯ

ชนเหล่านี้หนึ่งเหล่าใด ผู้ฆ่าหญิง, คบหาภรรยาของชนอื่น ผู้ประทุษร้ายต่อบุคคิรี อนึ่งย่อมต่ำสมณพราหมณ์ผู้มัวเมาอันดี (ตั้งอยู่ในธรรม) ชนเหล่านี้ทั้งหมดเที่ยว มีความตระหนี่เป็นที่ ๕ ชื่อว่าเป็นผู้เลวทราม เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้ายังไม่ให้ก่อนแล้วจักไม่คืนหน้า ข้าพเจ้านั้นจักให้ท่านแก่หญิงหรือชาย ที่ผู้รู้สรรเสริญแล้ว เพราะท่านเหล่านี้เป็นผู้มีศรัทธา รู้ถ้อยคำที่ปฏิคาหกขอ ปราศจากความตระหนี่ สัมมตว่าเป็นผู้สะอาดและมีดีจักษุอันอุดมในโลกนี้ ฯ พระมาตลีได้ระดับตั้งนั้นแล้ว จึงยืนแสดงกายให้ปรากฏ ฯ ขณะนั้นนางเทพกัญญาทั้ง ๔ เหล่านี้ ได้ยืนอยู่ในทิศทั้ง ๔ คือ นางสิริยืนอยู่ในทิศปราจีน นางอาลัยยืนอยู่ในทิศทักษิณ นางสังขายืนอยู่ในทิศประจิม นางหิริยืนอยู่ในทิศอุดร ฯ เมื่อสัมเด็จพระบรมศาสดาจะทรงประกาศเนื้อความจึงตรัสว่า

อโศก มตา เทวเรน เปตติตา
 กณฺเฒา จตฺถุโส กนกกตฺตจฺปมา
 อาสา จ สทฺธา จ สิรี คโธ หิริ
 คัม อสฺสํมํ อคฺมฺ ยตฺถ โทสิโย ฯ
 ตา ทิสฺวา สพฺพา ปรมปฺปโมทิตา
 สฺุณฺน วณฺเณน สีขาริวคฺคิโน
 กณฺเฒา จตฺถุโส จตุโร จตฺตฺติสา
 อิจฺจพฺุริ มาตลิโนว สฺมมุขา ฯ

ปฐิมทิสฺส กาทุํ ภาสฺสึ เทวเต

อตถกตา คารวราว โอสฺสึ

ปุจฺฉามิ ตํ กณฺจนเวตฺติวิคฺคเห

อาจิกฺข เม ตุํ กตมาสึ เทวตา ฯ

ลำดับนั้นนางเทพกัญญาทั้ง ๔ คือ นางอาสา นางธัทธา นางสิรี นางหิริ ผู้มีวรรณะประหนึ่งดีทองคำ ทำวอดักกะผู้ประเสริฐกว่าเทพดาทั้งหลาย ทรงอนมุตและตั้งไปแล้ว ได้ไปยังอาศรมบทซึ่งเป็นที่อยู่ของพระโกสิยดาบสนั้น ฯ พระโกสิยดาบสได้เห็นนางเทพกัญญาทั้งปวงนั้น มีวรรณงามประดุจเปลวเพลิง เป็นผู้บรรเทิงอย่างยิ่ง ได้กล่าวกะพวงนางเทพกัญญาทั้ง ๔ ในทิศทั้ง ๔ ในที่ต่อหน้าพระมาตลีว่า แน่ะเทวดาในบุรพทิศ ท่านชื่ออะไร จงกล่าว ท่านเป็นผู้มีสัตว์ระดับแต้วงามดุจดาวประกายพลุข อันประเสริฐกว่าดาวทั้งหลาย ฉะนั้น ท่านผู้มีสัตว์ระดับกับรูปทองคำ เราจักถามท่าน ท่านเป็นเทวดาอะไร จงบอกแก่เรา ฯ

นางสิรีได้ฟังดังนั้น เมื่อจะทำคนให้ปรากฏจึงตอบว่า

สิริหา เทวี มนุเสตฺสุ ปุชฺสิตา

อปาปสฺสคฺคฺขุนิเสวีนี สฺสทา

สุชฺชาวิวาเทน ตวนฺหุติมาคตา

ตํ มํ สุชฺชาย วรปญฺญ ภาชย ฯ

หมตอายุ 01/09/25๖๕ ยศุสฺสํหิมิจฺฉามิ สุชฺฉํ มหามฺขุนิ

อัสตินิบาต

โธ สัพพกามาเหิ นโร ปโมทติ

สิริตีมํ ชานาหิ ชุหตุคฺคตม

คํ มํ สฺขาย วรปญฺญ ภาชย ๑

ข้าพเจ้าชื่ออัสสิริเทวี เป็นผู้ไม่เคยพบด้คว์ตามก อันหม่มมนุษย์
บูชาแล้วทุกเมื่อ มาตั้งสำนักแห่งท่านเพราะความทะเลาะกันด้วยสุทธา-
โกชนะ ขอพระผู้เป็นเจ้าจงแบ่งสุทธาโกชนะให้แก่ข้าพเจ้าบ้าง ข้าแต่
พระมหามุนี ผู้อุ้มกว่าผู้บูชาทั้งหลาย ข้าพเจ้าจะปรารภความดี
แก่นรชนใด นรชนนั้นบรรเทิงอยู่ด้วยธรรมพงามสมบัติทั้งหลาย ท่าน
จงรู้จักข้าพเจ้าว่า สิริ ขอพระผู้เป็นเจ้าจงแบ่งสุทธาโกชนะนั้นให้แก่
ข้าพเจ้าเถิด ๑

โกลิยดาบสได้ระดับดังนั้นแล้ว จึงตอบว่า

สิปิเปน วิชฺชาจรเณน พุทฺธิยา

นรา อุเปตา ปคฺคณา สกมฺมุนา

ตยา วิหีนา น ตณฺหติ ภิณฺจิ นํ

ตยิทํ น สํราชู ยทิทํ ตยา กตํ ๑

ปสฺสํสามิ โปสฺสํ อตฺถํ มหคฺคผลํ

สุทฺถุกุณฺตีมี อรฺุปีมํ นรํ

ตยานุคฺคโต สิริ ชาติมามปี

เปเสตฺติ ทาสํ วิย โภควา สฺขี ๑

หมตอายุ 01/09/2๕6๓ ตี ๖ อัสจจํ อภิภชฺช เสวินี

๓ สุตธาโกชนชาตก (๕๓๕)

ชานามิ มุพฺหิ วิทฺฐานุปาตินิ

น คาทิสฺสึ อรหติ อาตฺนุทกั

กุโธ สุตฺธา คจฺจน น มยฺห รุจฺจติ ฯ

พวกนรชนผู้มีความเพียรประกอบด้วยความศรัทธาและ ความประ-
พาศิตี ความรู้และการงานของตน เป็นผู้ที่ท่านตั้งธงเดี่ยวแล้ว ย่อม
ไม่ได้ประโยชน์อะไร ๆ กิจที่มีความขาดแคลนใดที่ท่านทำแล้ว กิจนั้น
ขาดไม่ ด้วยนี้ที่เราเห็นนรชนผู้เป็นบุรุษเกียจคร้าน บริโภคมาก
ทั้งมีดีถูกตำมีรูปแปดก เน้นนางสิริ นรชนที่ท่านได้รักษาไว้แม้มีมบูรณ์
ด้วยชาติ ผู้มีโรคทรมัยมีความสุขยอมใช้เหมือนทาส เพราะฉะนั้นเรา
จึงยกท่านเป็นผู้ไม่มีดีจะ ไม่รู้สิ่งอันควรและไม่ควรแล้วและเสียดพบ
เป็นผู้หลงทำผู้รู้ให้ตกไปตาม (ให้ทุกข์แก่บัณฑิต) นางเทพธิดาเช่น
ท่านย่อมไม่สมควรอาตนะและหน้า สุตธาโกชนจักมีแต่ไหนแต่ไร เราไม่
ชอบใจ จึงไปเสียเถิด ฯ

นางสิริเทพธิดานั้น ถูกพระโกตสิยดาบสห้ามเดี่ยวแล้ว อันตรธาน
ไปในที่นั้นทีเดียว ฯ ต่อมาเมื่อพระโกตสิยดาบสจะสนทนากับนางอาตมา
เทพธิดาได้กล่าวว่

กา สุกฺกทาจา ปฏิมุตฺตกุณฺฑตา

จิตฺตงคทา กมฺพุมิฏฺฐาจริณี

โอสิตฺตวณฺณํ ปรีทฺยฺห โสภติ

กุตฺตคฺคิรฺตํว อปีพฺยฺห มณฺชรี ฯ

อัสตินิบาต

มิกิ๋ว ภนฺตา ธรฺจาปชารินา

วิราคิตา มนุทมิว อุกฺกชฺติ

โก เตะ ทฺติโย อธิ มนุทโถจนเ

น ภายตี เขกิกกา กานเน วนเ ๑

ใครนั่นเป็นผู้มีพ่นขาว ด้รวมกคุณชดด้ม้อวยวะอันวิจิตร ทรง
เครื่องประดับเกิดยงด้ด้ด้วยทองคำวิเศษ นุ่งห่มผ้ามีด้ด้ดังด้ยนำหยด
ด้ด้ประดับช่อดอกไม้ (เช่นดอกอโศก) มีด้ด้แดงคุดเปลวไฟไหม้หน้าค
ย้อมงามเหมือนฉนั้น ท่านเป็นเหมือนนางเนื้อด้ด้ชดาด ที่นายขม้งช
ยงผิดด้ด้ มอญคุดอยู่คุดทำชดฉนั้น ฉนั้นนางเทพชิตาผู้ตาชว ในที่
นี้ใครเป็นด้ด้หายของท่าน อยู่ในป่าใหญ่แต่ผู้ด้ด้ยวไม้กด้ด้หรือ ๑

ด้ด้ด้นั้นนางอาฉ้าเทพชิตาฉ้ฉตอบว่า

น เม ทฺติโย อธิมคฺติ โกลีย

มด้กุกฉารบปภวมุหิ เทวตา

อาฉ้า สุชยา ทวนคฺติมาคตา

คิ มํ สุชยา วรปณฺณ ภาชย ๑

ฉ้แต่พระโกลียตาบด้ ในที่นั้นด้ด้หายของฉ้ฉเจ้าย้อมไม้มี ฉ้-
พเจ้าเป็นเทวดาชื่อฉ้ฉ้อฉ้า เกิดในดาวด้ด้ด้สพิภพ มาสู่ด้ด้ฉฉฉฉ
ผู้เป็นเจ้า เพราะหวังสุทธาโกชน ฉ้แต่ท่านผู้มีบัญญัติอันประด้ริรัฐ
ท่านฉฉแบ่งสุทธาโกชนนั้นให้แก่ฉ้ฉเจ้าบัง ๑ โกลียตาบด้ได้ด้ด้
ด้ฉฉนั้น เมื่อฉฉแด้ฉฉว่า ท่านให้ผิดแห่งความหวังด้ด้ฉฉแก่ผู้ที่ท่านชอบ

๕๑๑๐๑๑ ๐๑/๐๙/๒๕๖๖

ใจ หาให้แก่ผู้ที่ท่านไม่ชอบใจไม่ ความพินาศแห่งความปรารถนาที่
ท่านตั้งใจไว้โดยชอบมิได้มี ได้กล่าววว่า

อาธ่า ยนฺติ วณฺชิชา ธเนสิโน
นาวิ สมารุญฺห ปเรนฺติ อณฺณเว
เต ศคฺคํ สํทนฺติ อโถปี เอกทา
ชินาธนา เอนฺติ วินฺนฺจฺปาภตา ฯ
อาธําย เชตฺตานิ กสฺนฺติ กสฺสํถา
วปนฺติ พิชานิ กโรนฺคฺพายโส
อัสสันิปาเตน อวฺจฺจิตาย วา
น กิณฺจิ วินฺทนฺติ ตโต ผลากมฺ ฯ
อถตฺตการานิ กโรนฺติ ภคฺคฺสุ
อาธํ ปุรฺกชฺชว นวา สฺุเชสิโน
เต ภคฺคฺรตฺตถาย อติตฺพิตา ปฺน
ทิสฺสา ปนสฺสํนฺติ อถทฺธ กิณฺจิ นํ ฯ
ชหิตฺว ธมฺมธมฺจ ธนธมฺจ ฆาตเก
อาธําย สํคฺคาธิมนา สฺุเชสิโน
ตปนฺติ ลฺุชฺชี ตปํ จิรตฺตรํ
กฺุมมฺคฺคมารุญฺห ปเรนฺติ ทฺุคฺคตฺติ ฯ
อาธํ วิสฺวาทิกสฺสมฺมตาสิเม
อาเส สฺุชาสํ วินยสฺสํ อคฺคฺนินิ

หมตอายุ 01/09/2566

น ตาทีลี อรหสิ อาสนุทกั

กุโต สุชา คจฺจน มยฺห รุจฺจติ ฯ

พ่อค้าทั้งหลายมีความหวังแสวงหาทรัพย์ ย่อมขึ้นเรือแค้นไป
ในทะเล อนึ่งบางครั้งพ่อค้าเหล่านั้น ย่อมอับปางจมลงในกตางสมุทร
นั้น เขามิ่ทรัพย์สิ้นไป ทั้งทรัพย์คันทุนคูนย้หายแฉ้วก็กดับมา ชาวนา
ย่อมไถนาตามความหวัง หว่านพืชก็ทำโดยแยบคาย เขาไม่ได้ประสพ
ผลอะไร ๆ แต่เข้ากดับนั้น เพราะอุปัทวจัญไรอย่างใดอย่างหนึ่งตก
ตงบ้าง เพราะฝนแต้งบ้าง ภายหลังนรชนผู้แสวงหาความสุขทำความ
หวังเป็นอิสต์ระข้างหน้า ย่อมทำการงานของตนเพื่อดำมี นรชนเหล่า
นั้นถูกศัตรูเบียดเบียนแล้วไม่ได้ประโยชน์อะไร ๆ ย่อมหนีไปสู่ทิศเพื่อ
ประโยชน์แก่ดำมีอีก สัตว์เหล่านั้นผู้แสวงหาความสุขผู้ใคร่จะไปสู่สวรรค์
ตะทั้งัญญาชาติทรัพย์แฉะหมู่ญาติเฉฉย ย่อมทำความเพียรอันเคร้าหมอง
(คืออศตกิดมถานุโยค) ตดอดกาดนาน เฉฉรหนทางฉฉดย่อมแฉฉไปสู่
ทุกติเพราะความหวัง เพราะฉฉนั้นท่านฉฉว่าอาสาที่เขาดมมตีว่าเป็นผู้มัก
กล่าวให้กตาดจากความจริง ฉฉนางอาสาท่านฉฉนำความหวังสู่ชรา-
โรชฉนในตนออกฉฉย ฉฉนางเทพฉฉิตาฉฉนฉฉท่านไม่ควรวอาสาฉฉฉฉฉฉฉฉ
สู่ชราโรชฉนฉฉฉมีแต่ที่ใหนฉฉฉ เราไม่ชอบใจฉฉไปฉฉย ฯ

ฝ่ายนางอาสาฉฉนั้นถูกพระโกถฉฉิตาฉฉฉห้ามฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉ
ไป ฯ ฉฉฉฉฉฉฉฉเมื่อพระโกถฉฉิตาฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

ททฺทตฺตมานา ยสฺสา ยสฺสฺสฺสนึ

ชิฆณฺณนามวฺหยนํ ทิสฺสปติ

ปฺุณฺนามิ ทํ กณฺจณเวตฺติวิกฺกห

อาจิกฺข เม ตวํ กตมาสิ เทวตา ฯ

ท่านผู้มียศรุ่งเรืองอยู่ด้วยยศ ยืนเป็นเจ้าในทิศ เราเรียกโดยชื่ออันตามก ณะนางผู้มีดรักรถ้ายของคำ เราจะถามท่าน ท่านเป็นเทวดาอะไร จึงบอกแก่เรา ฯ ถ้าดั้นนั้นนางสัตถาเทพริดาจึงกล่าวคาถาว่า

สฺตทฺธาห เทวึ มนุเชตฺตุ ปฺุชิตา

อปาปสฺตคฺคฺุปนึเสวฺวินึ สฺทา

สฺตฺธาวิวาเทน ตวนฺตุมากตา

ติ มํ สฺตราย วรปญฺญ ภาชย ฯ

ข้าพเจ้าเชื่อว่าสัตถาเทวีที่มนุษย์บูชาแล้ว เป็นผู้ไม่เล่าเพศสัตว์อันตามกในกาลทุกเมื่อ มาสู่สำนักของพระผู้เป็นเจ้า เพราะวิวาทด้วยสัตถาโภชน ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญาอันประเสริฐ จงแบ่งสัตถาโภชนนั้นให้แก่ข้าพเจ้าบ้าง ฯ

ถ้าดั้นนั้นพระโกสิยดาบสจึงกล่าวกะนางสัตถานั้นว่า

ทานึ ทมึ จากมโถปี ติยมิ

อาทาย สฺตราย กโรนฺติ เหกทา

อัสติติกิยาต

เกษย์ มุสา กุฏุมโถบี เปสุณั
 กโรนติ เหเก ปุณ วิจุจตุตา ตยา ฯ
 ภริยาสุ โปโส สทิสัสสุ เปกขวา
 สัตฺตูปปนนาสุ ปติพฺพคาสุบี
 วิเนติ ฉนทํ กุตฺธิคฺชยาสุบี
 กโรติ สทฺธิ ปุณ กุมภทาสฺยา ฯ
 ตฺวเมว สทฺθε ปฺรทฺทารเสวีนี
 ปาปํ กโรตี กุสฺลํ นิวิจฺจติ
 น ตาทิสี อรหฺสี อาสฺนุทกํ
 กุโธ สุธา คจฺจน มยฺห รุจฺจติ ฯ

ก็บางครั้งวามนุษย์ทั้งหลายถือเอาการให้บ้าง การผูกฝนบ้าง การ
 บริจาคบ้าง การดำริรวมบ้าง ย่อมทำด้วยความเชื่อ แต่มนุษย์พวก
 หนึ่งทำโจรกรรมบ้าง พดเท็จบ้าง ต่อดวงบ้าง กด่าด่อเดียดบ้าง ท่าน
 อย่าประกอบ (อย่าชักชวน) ต่อไป บุรุษผู้มีความเพ่งหวังโยในภรรยา
 ประกอบด้วยศีตปฏิบัติต่ำมีดี ทั้งมีชาติโคตรเสมอกัน ย่อมนำความ
 พอใจในนางกุดริคาออกเสีย เพราะเขาทำความเชื่อตามคำของนาง
 กุมภทาสีในภายหลัง แนะนางดีทธาตัวท่านนั้นและให้คนอื่นได้พบ
 ภรรยาของผู้อื่น ท่านยอมทำบาปละทิ้งกุศลเสีย นางผู้เช่นดังท่านยอม
 ไม่สมควรซึ่งอาสนะและน้ำ สุทธาโรชนจักมีแต่ไหนแต่ เราไม่ชอบใจ
 จงไปเสีย ฯ ก็พระคยาบถนั้น กถ่าวกระนางดีทธาเทพธิดาว่า ดีตัวเหล่านี้

เชื่อกถ้อยคำของผู้ใดผู้หนึ่งแล้ว ทำกรรมนั้น ๆ เขาย่อมทำกรรมซึ่งไม่
สมควรทำให้มากไปกว่ากรรมที่จะพึงทำเสียอีก กรรมนั้นชื่อว่าเป็น
กรรมที่ท่านใช้ให้เขาทำแล้วทุกอย่าง เพราะมุ่งหมายอย่างนั้นจึงกล่าว
ไว้ ฯ นางเทพธิดานอนันตรธานไปในที่นั่นเอง ฯ

ฝ่ายพระโกถิยดาบสเมื่อจะสนทนากับนางหิรัญเทพธิดา ผู้ยืนอยู่ ด้าน
อุตรทิศ จึงกล่าวต่อองค์เธอว่า

วิฆเนศวรคฤดี อรุณธัมมิ อูหเต
ยา ทิสฺสตี อุตฺตมรूपธารินี
ตถุปมา มํ ปฏิภาติ เทวเต
อาจิกฺข เม ตวํ กตมาตี อจฺจนรา ฯ
กาพา นิทาเขริว อคฺคิชาริว
อนิเดริตา โถหิตปตฺตมาตี
กา ติญฺจตี มนฺทมิคาว โลกย
ภาเสถ์มานาว ทิรํ น มุญฺจตี ฯ

เมื่ออรุณชนไปในที่สุดแห่งราตรี นางเทพธิดาใด เป็นผู้มรูปรทง
งามนักที่เราเห็นอยู่ ท่านเป็นผู้เปรียบเหมือนอย่างนั้น จะพูดตอบกะ
เราหรือ ท่านเป็นนางอับสรอะไร จึงบอกแก่เรา ท่านชื่ออะไรยืนอยู่
ประหนึ่งแถวตั้งคำในฤดูร้อน และเหมือนเปลวไฟที่ห้อมล้อมอยู่ด้วย
ใบไม้สีแดง ถูกลมพัดแล้วดงามอยู่ฉะนั้น ท่านราวจะเป็นผู้ใคร่จะพูด
แต่ทำเปล่งถ้อยคำไม่ แแต่ดูอยู่เหมือนนางเนื้อเขาดานะนั้น ฯ

หมตอาษ ๐๔/๐๙๒๕๖๖

อัสตินิบาต

ดำดั้นนางหิรัญเทพิตาจึงกล่าวคาถาว่า

หิราห เทวี มนุเชสุ ปุชิตา

อปาปสตุคฺคฺปิณเฒิวินิ สฺทา

สุชาวิวาเทน ทวฺนุติมาคฺคา

สา คํ น สกฺโกมิ สุรึบี ยาจิตฺตุ

โกปีนรฺปา วีย ยาจนิตฺติยา ฯ

ข้าพเจ้าชื่ออหิรัญเทวีอันหม่อมมนุษย์บุษบาแล้ว เป็นผู้ไม่เล็ดพศบัสต์ด้วยอันตามกทุกเมื่อ ข้าพเจ้ามาสู่สำนักของพระผู้เป็นเจ้า เพราะวิเวกด้วยสุทธาโภชนะ ข้าพเจ้านั้นมีดำมารถเพื่อจะขอสุทธาโภชนะกะท่านได้ การขอของหญิงดหม่อมนี้จะนำอายุ

พระโกสีย์คาบสได้ระดับดั่งนั้นแล้ว ได้ภาสิดิสองคาถาว่า

ชมฺเมน ฉาเยน สุกฺคฺเต ฤจฺฉติ

เฮโส หิ ชมฺโม น หิ ยาจนา สุชา

คํ คํ อยาจนฺติมหํ นิมนฺตเย

สุรึ ยํ ยมิจฺฉติ คํบี ทมฺมิ เต ฯ

สา ทฺวํ มยา ชชฺช สกฺมฺหิ อสฺสเม

นิมนฺติตา กณฺจนเวตฺติวิคฺคฺเห

ทฺวํ หิ เม สพฺพรเสหิ ปุชิตา

คํ ปุชยิตฺวา สุรึ อสฺมิเย ฯ

หมตอายุ 01/02/2564

แฉะนางผู้มีดีระอ้นงาม ท่านจะได้ตามธรรมสภาพที่ขอบ ตาม

หเรณุกา^๑ เวตุกา^๒ เวณู^๓ คินุฑกา^๔

สามากนิวารมโถปี จันกา

โมจา กทตฺ พหุเกตุธ สัตติโย

ปวฺหโย อากฺษิโนปี ตณฺฑุตา ฯ

คตฺต ๑	อตุตฺรปฺพเพน	ชาตา	โปกฺขรณฺ์	สิวา
อกกฺกธา	อบพฺภารา	สํทฺ	อบปฺปฏิคฺคฺชิกา	ฯ
คตฺถ	มจฺฉา	สฺนฺนิรตา	เขมิโน	พฺหุโรชฺนา
สิงฺคฺตฺวงกา ^๕	สฺกฺตา ^๖	สฺตฺตฺวงกา ^๗	๑	โรหิตา
อาตฺติคฺคฺรกาภิกฺคฺฉนา		ปฺราฐิณา	กาทมจฺฉกา	ฯ
คตฺถ	ปฺกฺชฺ	สฺนฺนิรตา	เขมิโน	พฺหุโรชฺนา
หํสา	โกณฺจ	มยฺวรา	๑	จาทวาทา
				๑ กุกฺกฺหา
กฺุณฺนาตกา	พฺหุ	จิตฺตรา	สิชฺฉินฺฑา	ชิวชิวฺกา
				ฯ
คตฺถ	ปฺาณา	สฺมายนฺติ	นทานามิกคฺฉนา	พฺหุ

-
- ๑ หเรณุกา อรรถกถาแก้ว่า อปรันณชาติจะเป็นถั่วแระ
- ๒ เวตุอจฺฉุ แปลว่าอ้อย ในที่นี้ เป็น เวตุกา แปลว่าอ้อยแซม
- ๓ เวณู ถั่วป่า ถั่วฝักเรียว
- ๔ คินุฑฺโก คันตะโก คิมมฺรุ คันมะพดฺบ
- ๕ สฺตฺวงกา ปตฺตากรทฺงเหว หรือปตฺตากรทฺง
- ๖ สฺกฺตา ปตฺตากรายกฺ์ไม่แน่
หมายเหตุอายุ 01/09/2566
- ๗ สฺตฺตฺวงกา มีอวยวะคคเป็นบั้ง ๗ แปลว่ากึ่ง

สี่หา พุคคชา วราหา ๑ อจฺจโลกตฺรจฺจโย ๗
 ปลตฺสทา ๑ ควชา มหิดา โรหิตา รุฏ
 เขณฺดยา ๑ วราหา ๑ คณฺโณ นีกฺคฺกุรา
 กตฺติมิกา พหุ จิตฺรา วิพารา สํสฺกณฺณิกา ๗
 ฌมาคิริ ปรุปลจฺจิตฺรณฺนตฺตา
 ทิชฺชาภิชฺชุกฺขา ทิชฺชงฺฆเสวิตฺตา ๗

ในกาดนั้นนางหิริเทพธิดาผู้ไม่ได้พบสัตว์ผู้ตามกทุกเมื่อนั้น พระ
 โกลีสยดาบสผู้มัวนอนุภาพยอมให้เข้าไปสู่อาศรมสถานอันน่านรื่นรมย์ มีน้ำ
 และผลไม้ดมบูรณ์ดี ท่านผู้ประเสริฐบุรุษแล้ว ในที่ใกล้อาศรม
 สถานนั้นมากไปด้วยหมู่รุกชชาติ อันผลิดอกออกผลเต็มทั้งมะม่วงมะหาด
 ขนุน ทองกวาว มะรุม อีกทั้งต้นโตทและบัวบก การะเกดจันกะพ้อ
 และหมากหอมกระบือ ในที่นั้นมากด้วยต้นไม้ชนิดใหญ่ๆ คือคันธัง
 คันกุ่ม และคันหว่า ต้นโพธิ์ ต้นนิโครช อีกทั้งมะทรางและราชพฤกษ์
 แคล้อย ไม้ยางทราย ไม้จิกและดำเจียก ต่างก็มีกิ่งก้านอันห้อยย้อย มี
 กลิ่นหอมพุ่งไปน่ายวนใจ ถั่วแระอ้อยแฉม ถั่วป่า ต้นตะโกเข้าฟ้าง ดูก
 เตื่อย อีกถั่วขาวเล็ก และกด้วยไม้มีเมล็ด กด้วยมีเมล็ดเข้าดำดี เข้า
 เปลือก และราชคืด เข้าสาร อันเกิดเองก็มีอยู่ในอาศรมสถานนั้นมาก
 เองหน้าคานทศอุตรแห่งอาศรมสถานนั้น มีสระโบกขรณีอันงามสง่า
 เป็นสถานราบริน มีพื้นท่า (หินดง) สม่่าเต็มอ ทั้งมีน้ำใสจิตตนิท และ
 ในสระโบกขรณีนั้นมีวาริชชาติต่างชนิด คือปลาตุก ปลากระทุงเหว

ปลาดกรายแฉะกึ่ง ปลาดตะเพียน ปลาดนาค ปลาดกา เกดื่อนกตาดไปใน
 สระโบกขรณที่มีชอบคัน พวกนี้แหวกว่ายไว้จากภัย ทั้งเหยือกมี้มาก
 และที่โกลดเคียงสระโบกขรณนี้มีมีทิสชาติต่างชนิด คือ หงส์ นกกระ-
 เรียน นกยูงแฉะกาน้ำ นกออก กระเหว่าด้าย นกยูงทอง ทั้งนกพริก
 และนกประทิด ตัวนี้มีขนมีงามวิจิตร ได้พากันจับอยู่อย่างปลอดภัย
 ทั้งอาหารก็มี้มาก ในที่โกลดเคียงสระโบกขรณนี้มี มีปานชาติและหมู่
 เนื้อต่าง ๆ มาก คือ สัหราช เตื่อโคร่ง ช้าง หมู เตื่อปลา เตื่อดาว
 แรดและโคदान กระบือ ตะมั่ง กวาง เนื้อทราย หมูป่า ะมาด หมู
 บ้าน กวางทอง แมว กระต่าย วัวกระทิง ตัวนี้มีวิจิตรหลาดหลาด
 ภูมิอดแฉะบรรพตได้ดาดาชงามวิจิตรไปด้วยดอกไม้ ทั้งทิสชาติก็ตั้ง
 เตื่องอันกักก้อง และเป็นสถานที่อาศัยของหมู่ปักษี ฯ

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงพรรณนาอาศรมสถานที่นางหิริ
 พระโกถียดาบสอย่างนั้นแล้ว ต่อไปนี้เพื่อจะทรงแสดงอาการที่นางหิริ
 เทพธิดาเข้าไปในอาศรมสถานที่เป็นต้นนั้น จึงตรัสว่า

ธำ สุกตจา นัตถุมาริถมุพิตา

วิษขุมหาเมฆวิวานุพลชถ

คตุธำ สุตมฺพนฺชสิวิ กุสํมยํ

สุจํ สุกนฺธํ อชินฺนุปลเตวิคํ

อตุวิจฺจนโกจฺจนํ หิริเมตทพฺริวิ

นิสํท กตฺยาณิ สุกฺขยิทมาสนํ ฯ

ศัสตรา ตทา โภจนคตย โภถโย
 ยทิจนมานาย ชฎาฐตินุโร
 นเวหิ ปตฺเตหิ สยํ สหุทกํ
 สุธาภิหาสี ตรีโต มหามุณี ฯ
 ส่า คํ ปฏิกุคฺคห อุภอหิ ปาณนิกิ
 อิจฺจพฺรวั อตฺตมนา ชฎาฐรํ
 หนฺทาท เอตฺรหิ ปุชิตา ตยา
 คจฺเฉยฺยํ พฺรหมํ ติทิวํ ชิตาฉินํ ฯ
 ส่า โภถียนานุมตา ฐคัมตา
 อุตฺริตา วณฺณมเทน มตฺตา
 สํกาเส คนฺตฺวาน สหสฺสจฺกฺชฺโน
 อยํ สุธา วาสว เทหิ เม ชยํ ฯ
 ตเมเน สกฺโกปปี ตทา อปฺชยิ
 สหินฺททา เทวา สฺรฺกณฺณมฺมุคฺคํ
 ส่า ปณฺชตี เทวมณฺุสฺสฺปุชิตา
 นวมุหิ โภจนมุหิ ตทา อฺปาวิตี ฯ

นางหิริเทพธิดานั้น มีผิวพรรณอันงามทักตอกไม้เขียว ดำเนิร
 เข้าไปยังอาศรมสถาน ปานประหนึ่งมหาเมฆเมื่อขณะฟ้าแดงสว่าง
 ฉะนั้น พระโกถียดาบสได้พุดเจรจากะนางหิริผู้ผูกข้องผมเรียบร้อยแต่
 ด้วยหย้าคาอันระอาด มัดดินหอม (เจ็ดด้วยหย้าอันอีก) มีเกาอันง

ตั้งไว้ที่ประตูบรรณศาลา ใช้ลาดหนังเนื้ออิน (เรียกว่าโครัม) เพื่อ
นางหิรัญนี้ แล้วจึงว่าแนะนำภักตยาณีเทพธิดา เชิญท่านนั่งอาสนะ
ตามสบายเถิด ในภกานั้นเมื่อนางเทพธิดานั่งเก้าอี้แล้ว พระโกศ
มหารุณีผู้ทรงชฎาอันรุ่งเรือง ได้รับนำโภชนะมากับหน้าด้วยใบบัวใหม่
เอง เพื่อให้เพียงพอความประสงค์ นางหิรัเทพธิดาผู้มีใจเบิกบาน
รับสุทธาโภชนะด้วยมือทั้งสองแล้วจึงกล่าววาทะพระฤๅษีว่า ข้าแต่พระ
มหารุณีผู้ประเสริฐ ตามเถิด ข้าพเจ้าเป็นผู้ใต้ชานะที่พระผู้เป็นเจ้าของ
แล้ว จะพึงไปในไตรทิพยสถานในบัดนี้ นางหิรัเทพธิดานี้ เป็นผู้
เฒ่าแล้วด้วยความเฒ่าเพราะบรรณอันงาม โกลีตตามผู้มั่งอานุภาพ
อนุมิตต์แล้ว ไปณสำนักท้าวดหิสต์นัยเทวราช ได้ทูลว่า ข้าแต่พระบิดา
สุทธาโภชนะที่พระโกศตามสั่งให้แล้ว ขอพระบิดาจงประทานความ
ชานะแก่หม่อมฉัน แม้ท้าวดหิกเทวราชได้ทรงบูชานางหิรัญนี้แล้ว ใน
ขณะนั้นท้าวดหิกเทวานมินทร์ทั้งหมื่นเทพดา ได้พากันบูชานางสุรภัญญา
ผู้ประเสริฐแล้ว นางหิรัเทพธิดานี้ ท้าวดหิกให้ขันบนตั้งทองใหม่
เมื่อใด เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายบูชาแล้วด้วยประณมหัตถ์เมื่อนั้น ฯ
ท้าวดหิกเทวราชครั้นบูชานางหิรัเทพธิดาอย่างนี้แล้ว จึงทรงพระดำริ
ว่า เพราะเหตุอะไรหนอพระโกศตามสั่งจึงไม่ให้แก่นางเทพธิดาทั้ง ๓
นอกนี้ ฉะเพาะให้สุทธาโภชนะแก่นางหิรัญเท่านั้น มีพระประสงค์จะ
ทราบเหตุนี้ จึงทรงใช้พระมาตลีไปอีก ฯ

จึงตรัสว่า

ตเมว ขลังดี ปุณฺเทว มาคตตี
สหัสสเนตฺโต ติทธานมินฺโท
คนฺวาน วากฺยํ มม พฺรุหิ โกลิยํ
ชาตํย สฺตฺธา สิริยา จ โกลิย
หิริเยว สุขํ เกณมตฺตถ เหตุนา ฯ

ท้าวสหัสเนตรผู้เป็นเจ้าของเหล่าไตรทศเทพดา ได้ตรัสกะพระ
มาคตนั้นต่อไปอีกว่า ท่านจงไปถามพระโกลิยตามคำของเราว่า
นางหิริผู้เดียวได้สุตธาโภชนะ เว้นนางชาตํ นางสัทธา นางสิริผู้เดียว
ด้วยเหตุไร พระมาคตนั้นรับเทวบัญชาทำวธาตฺวเทวราชแล้ว ได้ขึ้นสู่
เวชยันตรถไป ฯ เมื่อสมเด็จพระนราธิปบรมศาสดาจะทรงประกาศ
เนอความนั้น จึงตรัสว่า

คิ สุปฺตฺตถุํ อุตฺตารยํ รัตํ
ททฺตถฺตฺตฺมานํ อปฺภุรียสํทิตํ
สมฺโพหนทํ คปฺเนยฺยตฺตฺนิกํ
อตฺตกตํ กณฺจนจิตฺตตฺตฺนถตํ ฯ
สุวณฺณจนฺเทตฺตถ พฺหู นิปาติตา
หคฺถิ ควตฺตํ กิปรุสฺสพฺยคฺษทํปิโย
เอณฺเนยฺยกา ตงฺกมฺเมตฺตถ ปกฺขินโน
มิเคตฺตถ เวพฺุริยมฺยา ยถายุตฺตา ฯ

อัสตินิบาท

ตฤถุสฺสวราชหริโย อโยชยุ
 ทสฺสทานิ สฺสฺนาคธาภิเส
 อตงกเต กณฺจนชาตฺตฺรจฺจเต
 อาเวติเน สฺสฺททกเม อตฺสฺกิตเ ๑
 คํ ยานเสฏฺฐํ อภิรฺยฺห มาตติ
 ทสฺ ทิสฺสา อิมมา อภินาทยิตฺถ
 นภณฺจ เสตฺตยฺจ วณฺปฺปตฺตินิ ๑
 สฺสฺสาคฺร์ ปพฺยตยิตฺถ เมทฺธิ ๑
 สฺสฺ จิปรเมวํ อฺปกมฺม อตฺสฺสํ
 ปาวารเมกํ สฺสฺกโต กตฺตยชฺตํ
 พหุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 อิจฺจพฺรวิ มาตติ เทวพฺรหฺมณิ ๑
 อิทฺทสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ทฺุโต อหิ ปฺจฺจตฺติ คํ ปฺรินฺทโท
 อาสฺย สฺสฺทฺชย สฺสฺริยา ๑ โทสฺย
 หิริ สฺสฺจํ เกณมตฺถุ เหตุณา ๑

พระมาตตฺชนรทนนอนเดือนดอยไปตามสบายรุ่งเรืองอยู่ เช่น
 เครื่องอุปกรณฺ์ใช้สอย มีงอนรทแล้วไปด้วยของชมพูทมิฬแดง คด้าย
 ทองวิเศษ มีเครื่องลาดวิจิตรด้วยทองคำประดับแล้ว รูปทงฺหตายมี
 มากเป็นอเนกประการ ในรทนั้นคือรูปพระจันทร ข้าง โคน ม้า กิณนร

หน้าอายุ 01/09/2566

เลื่อไคร่ง เลื่อเหลื่อง เนื้อทราย ถ้วนแฉ้วด้วยทองคำ หมุ่นกโนรณ
 ๕ นั้น ทำด้วยรัตนต่าง ๆ คุจกระโดดเต็น หมุ่นเื่อโนรณนั้น จัดไว้ตาม
 ฝูงตามพวกกันถ้วนแฉ้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ฯ พวกเทพบุตรได้เทียม
 พระยาอัศวราชมีดีดังทองโนรณนั้น ๕ คด้ายข้างหมุ่นมีก่าตั้ง ประดับ
 ด้วยสุวรรณพอรณตั้งแต่หลังถึงอุรประเทศ ทำด้วยตาข่ายทองคำ ทั้ง
 ห้อยเครื่องประดับหู ไปโดยเลี้ยงปกติ ไม่ขัดข้องวิ่งเร็ว ฯ พระ
 มาตตีเทพสารัตถ์ขึ้นสู่ยานอันประเสริฐฐนั้น ทำทิศทั้งสิบเหล่าน้าใหม่บนดือ
 ๕ ดันด้วยเลี้ยงยาน ให้ทองฟ้าภูษาและต้นไม้ใหญ่ในไพรส์ณท์ พร้อม
 ทั้งสำคร ตลอดจนถึงเมทน์ดตให้หวั่นไหวทั่วไป ฯ พระมาตตีเข้าไปถึง
 อาศรมสถถานเร็วที่เดี่ยว จึงทำผ้าทิพปาวารเฉวียงบ่าข้างหนึ่งทำอัญชต์
 ๕ แฉ้ว กถ่าวกะพระโกตียดาบสผู้เป็นพราหมณ์ประเสริฐกว่าหมุ่นเทพดา
 ผู้เป็นพหุสูตร์ ผู้เจริญด้วยคุณ มีวัตรอันฝึกหัดดีเดฉ้วว่า ท่านจงฟัง
 พระดำรัสของพระอินทร์ ข้าพเจ้าเป็นทูตของพระอินทร์ ทำวปุรินทท
 เทวราชตรัสถามว่า ข้าแต่พระโกตียะ เพราะเหตุไฉน นางหิริจึงได้
 ๕ สุทธาโฆชนะ ยกเว้นนางอาส่า นางสัทธา นางสิรีเดี่ย ฯ พระโกตีย
 ดาบสได้ระดับคำของพระมาตตีนั้นเดฉ้ว จึงกถ่าวคาถาว่า

อทุชา สิรี มํ ปฏิภาติ มาตติ
 สทุชา อนิจฺจา ปน เทวสารถิ
 อาส่า วิธัวาทิกัสสมตทา หิ เม

๕ หิริ จ อริยมหิ คุเณ ปติฏฺฐิตา ฯ

อัสติทิบาต

ดูกรมาตติเทพธำรตี นางสิรีเทพธิดากล่าวตอบข้าพเจ้าว่า แน่ ส่วนนางด้ถธาภกถ่าวตอบข้าพเจ้าว่า ไม่เที่ยง แต่นางอาส่าที่ข้าพเจ้า ส้มมติว่าเป็นผู้กล่าวให้ผิด ส่วนนางหิริเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณอันประเสริฐ ฯ

อธิบายความในพระคาถานั้นว่า นางสิรีพูดตอบกระเราว่าแน่ เพราะ คบชนที่ส้มบูรณ์ด้วยศีลปศาศัตรเป็นต้นบ้าง ชนที่ไร้จากคุณเช่นนั้น บ้าง ส่วนนางด้ถธาพูดตอบกระเราว่าไม่เที่ยง เพราะบุทคตดระวัตถุนั้น ๆ แด้วจึงไปเกิดชนในที่อื่น เพราะอาการที่ม่แदैวกถับม่มี ฝ่ายนางอาส่า พูดตอบกระเราว่า พวกชนผู้ม่มีความต้องการด้วยทรัพย์ แด่นเรือไปย้ง ส้มทร้ชาติทุนหมตแदैวกถับมา เพราะฉะนั้นชื่อว่าเป็นผู้พูดให้ผิด แต่ นางหิริเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณอันบริสุทธึ แดะในคุณอันประเสริฐ ชื่อว่าเป็น ผู้ม่หิริโศคตปปะเป็นปกติ ฯ

ต่อไปนี้ เมื่อพระโกสิยตาบดจะพรรณนาคูณของนางหิริเทพธิดา จึงกลถ่าวว่า

- กุมาริโย ยาจิมา โคตุตฤชิตา
- ชินณา ๑ ยา ๑ สภคคฺฤชิติโย
- ตา นนุทราคํ บุริเสตุ อุกคคํ
- หิริยา นิวาเรนติ สจิตตมคฺตโน ฯ
- สังคามดีเส สรรตคฺติสฺยคฺเต
- ปราชิตานํ ปตคํ ปตายนํ
- หิริยา นินวคฺตุนติ ชหิตว ชีวิตํ

เต สัมปฏิจฺจนฺติ ปุณ หิริมนฺนา ฯ

เวตา ยถา สํครเวควาริณฺ

อัย หิริ ปาปชนํ นิวาริณฺ

คํ สัพพะโตเก หิริมริยปฺปตฺ

อินฺทลฺลํ ตํ เวทย เทวสํวาริ ฯ

นางกุมารีกัตต์ หญิงที่สฤตรักษาแต่วกัตต์ หญิงแก่ไม่มีด้ามักด์
 หญิงมีด้ามักด์ ได้รู้ฉันทราคที่เกดขึ้นแรงกล้าในบุรุษอื่นแล้วห้ามกัน
 จิตต์ของตนเสียด้วยความระอายใจ (ว่ากรรมนี้ไม่ควรแก่เรา) ดุจ
 นักรบเหล่าใด ที่ต้องสังฆวัชิตในทีสังคราม อันกำลังต่อสู้กันด้วยศร
 และหอก เมื่อพวกนักรบแพ้แล้วในระวางผู้ตกไปอยู่แะหน้ไป (พ้น
 จากมือข้าศึกแล้ว) ย่อมกตัมมาด้วยความระอาย พวกนักรบที่แพ้
 สังครามเหล่านั้นมีใจระอาย ย่อมกตัมมารับนายอีกฉะนั้น นางหิริ^๕
 เป็นผู้มักห้ามชนเสียจากบาป เหมือนท่านบเป็นทักนกระแแต่หน้าเขี้ยวไว้
 ฉะนั้น เพราะฉะนั้น ดุจรเทพสํวาริ ท่านจงทุดตามคำที่ข้าพเจ้ากล่าว
 แแต่ฉนั้นแต่พระอินทร์ว่า นางหิรินี้อันท่านผู้ประเสริฐบุชชาแต่ไว้ในโลก
 ๕
 ทังปวงฉะนี้ ฯ

พระมาตได้ตั้งดับตั้งฉนั้นแล้ว จึงกล่าวคานฉว่า

โก เต อิมํ โกสย ทิจฺจุจิมทหิ

พฺรหฺมา มหินฺโท อถวา ปชชาติ

หิรายัม เทเวสุบี เสฏฺฐจตมมตฺตา

ฐิตา มหินฺทสุตฺต มเหสี ชายถ ๑

ข้าแต่พระโกศิยะผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ท้าวมหาพรหม ท้าวมหินทรเทวราชหรือท้าวปชาบดี ใครเล่าได้เข้าใจความเห็นนี้ของท่าน นางหิรันเป็นพระธิดาของท้าวมหินทรเทวราช ย่อมได้ตั้งมตว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดใหม่เทศา ๑ เมื่อพระมาตตีกำลังกต่าอยู่อย่างนั้นทีเดียว ธรรมคือความดี่อมได้เกิดขึ้นแก่พระโกศิยดาบสในทันใดนั้นเอง ๑ ถ้าคัมภีร์พระมาตตีกล่าววว่า ข้าแต่พระโกศิยะ ท่านปลงอายุสังขารเสียเถิด แม้ธรรมคือความเกิดขึ้นพองถึงกาดของท่านแล้ว ท่านจะประโยชน์อะไรด้วยมนุษย์โลกเล่า เราจงพากันไปสู่เทวโลกเถิด ประสงค์จะนำพระโกศิยะไปในเทวโลกนั้น จึงกล่าวคาถาว่า

หนุเทหิ ทานิ ติทิวํ อปฺปกม

รภิํ ตมารุญฺห มมายิตํ อิทํ

อินฺโท จ ตํ อินฺทสุตฺต กงชติ

อชฺเชว ตวํ อินฺทสุตฺตพฺยตํ วช ๑

เชิญเถอะท่านจงมา จงขึ้นรถอันนำรักนำพอใจ จงไปสู่ไตรทิพเทพดาเดี่ยวนั้น ข้าแต่ท่านผู้มีโคตรเต็มอด้วยพระอินทร์ ทั้งพระอินทร์ก็ทรงหวังท่านอยู่ ท่านจงถึงความเป็นดีหายภัยกับพระอินทร์ในเวลานี้แหละ ๑ เมื่อพระมาตตีนั้นกำลังกต่าอยู่กับพระโกศิยะอย่างนี้ทีเดียว พระโกศิยะได้จุติเป็นอุปปาตักเทพบุตร แล้วขึ้นยืนอยู่บนทิพยรถ ๑

ดำดั้นนพระมาตตีได้นำท่านไปสู่สำนักของท้าวสักกเทวราช ฯ พอท้าว
 สักกเทวราชทรงเห็นท่านแล้ว มีพระหฤทัยยินดีได้พระราชทานนางหิริ
 เทวี่ผู้เป็นพระธิดาของพระองค์ ให้เป็นอัครมเหสีของเธอแล้ว ฯ โกลิย
 เทพบุตรนั้นได้มีอิสตรียศหาประมาณมิได้ ฯ สัมเด็จพระบรมโกล
 หนาคำสวดจารย์ทรงทราบเนื้อความนั้นแล้วจึงตรัสว่า ชื่อว่ากรรมของ
 สัตว์ผู้มีคุณไม่ทราบย่อมนิรุตฺตได้อย่างนี้ แล้วจึงตรัสพระคาถาที่
 สุตว่า

เอวํ วิสุตฺตมฺหิติ อปฺปํภมฺมิโน
 อโถ สฺสจฺฉินฺนสฺสํ ฌถํ น นสฺสํติ
 เย เกจฺจ อทุททญฺหุ สุตฺตาโภชนํ
 สฬฺเพว เต อิทฺถสฺสทฺทพฺพตํ คตา ฯ

สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่กระทำความชั่วเป็นบาป ย่อมบริสุตฺตอย่าง
 หนึ่งผลของกรรมที่ประพฤติดีแล้ว ย่อมไม่เสื่อมเสียไป สัตว์เหล่าใด
 เหล่าหนึ่งได้เห็นสุตฺตาโภชนะแล้ว สัตว์เหล่านั้นทั้งปวง (ได้อุญฺโฆทนา
 ทานนั้นทำจิตดีเต็มใจแล้ว) ถึงความเป็นสหายกับพระอินทร์เทียว ฯ

ครั้นสมเด็จพระบรมศาสดาเจ้า ทรงนำพระธรรมเทศนานั้นมาแล้ว
 ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราผู้ตถาคตปรมาณิกษุผู้ไม่มีนิตฺในทาน
 ผู้มีความตระหนี่จิตในกาตบัตินเท่านี้หาไม่ได้ ถึงในกาตก่อนเราก็ได้
 ทรมานแล้วเหมือนกัน จึงทรงประชุมชาดกว่า นางหิริเทพธิดาในกาต
 นั้นได้เป็นนางอุปตฺตวรวณา โกลิยคาบสได้เป็นทานปติภิกษุ บัญญัติ

เทพบุตรได้เป็นอนุรุทธะ มาตตตีเทพธำรณีได้เป็นอาณนที สุริยเทพบุตร
ได้เป็นกัณโถปะ จันทรเทพบุตรได้เป็นโมคคัลลิตานะ นารทดาบศได้เป็น
ธำริบุตร ส่วนท้าวสักกเทวราชได้เป็นเรารู้จักตากคนี้เอง ด้วยประการ
ฉะนี้แล ฯ

ศุทธาภิธานชาดก จบ ฯ

เรื่องที่ ๔

พระพินิจวรรณการ (แสง สาลิตุล) ประโยค
วัตรระมัง เรียง

๔ กุณาสชาตก (๕๓๖)

เอวมกุชยคีติ อิทํ สตุถา กุณาสทเห วิหรนุโต อนภริตปิพิเท
ปณฺจสฺเต ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

สตุถา สัมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ริมสระชื่อ
กุณาส ทรงพระปรารภภิกษุ ๕๐๐ รูปซึ่งความกระดั้นกระดืบกัน จึงตรัส
เทศนานมคำเริ่มว่า เอวมกุชยคีติ ดังนี้

ลำดับเรื่องในกุณาสชาตกนั้น ดังนี้

กิริ ดั่งได้ยินมา ระวังเมืองกบิลพัสดุ์กับเมืองโกதியทั้งสอง
มีแม่น้ำโรหิณีสายเดียวผ่านลงมา เมื่อชนชาวสาภิยกกับชนชาวโกதியทำ
เขากดักทำท่ารบกันนำรวมอันเดียวกัน ครึ่งหนึ่งในต้นเดือน ๗ เข่า
กต่างเฝ้า พวกกรรมกรของชนทั้งสองพระนครจึงประชุมกัน พวก
ชาวเมืองโกதியกล่าวชนก่อนว่า น้ำที่บดกันไว้นี้ถ้าจะเข้าไปเข่านางทั้งสอง
ฝ่าย ก็ไม่พอเพียงตนเข่าทั้งของเราและพวกท่าน เข่ากต่างของพวก
เราถ้าได้น้ำคราวเดียวเท่านั้นก็จักสำเร็จผลได้ จึงให้นานแก่พวกเราเถิด
พวกชาวเมืองกบิลพัสดุ์พูดว่า เมื่อพวกท่านได้เข่ากต่างบรรทุกไว้เต็ม

ยุงเต็มฉางแล้วต้งบังอยู่ พวกเราไม่กล้าจะถีอกหาปณทองคำ เงิน นิต
 มณี สัมฤทธิ์ แแบกกระเข้ากระสอบ เทียวไปขอซื้อตามประตูเรือนของ
 พวกท่านได้ เข้ากล้าของเราจักสำเร็จด้วยนาคราวเดียวเหมือนกัน
 ขอให้พวกท่านให้นานแก่พวกเราเถิด ทั้งสองฝ่ายต่างก็ว่าไม่ให้ ๆ ครั้น
 พุดกันมากชน ๆ คนหนึ่งก็ตักขันตเอาคนหนึ่งเข้า ผู้ตักก็ตักตอบและตัก
 ต่อไป ต่างฝ่ายต่างก็กัน ก็เกิดทะเลาะถ้ำเด็กชาติไปถึงราชตระกูล พวก
 กรรมกรชาวโกถียกถ้ำวชนก่อนว่า พวกมิ่งจงพาเด็ก ๆ สำกิชชาวเมือง
 กบิลพัสดุ์ไปเถิด อ้ายพวกตั้งวาลด้วยน้องถ้ำวของคนเหมือนถ้ำวด้วย
 วจฉาน คือถ้ำวบ้านและถ้ำวป่าเป็นต้น ถึงจะมีพดเป็นต้นว่าช่างมา
 ไล่ให้และอาวฤษก็จะมาทำอะไรแก่พวกกุกได้ พวกกรรมกรชาวสำกิชก็
 ถ้ำวตอบว่า พวกมิ่งก็เหมือนกัน จงพาเด็ก ๆ ข้เรือนไปเถิด อ้าย
 พวกอนาถาหาที่ไปมิได้ เทียวอาศัยอยู่ในโพรงไม้กระเบาเหมือนถ้ำว
 ด้วยวจฉาน ถึงจะมีโยธาหาญ เป็นต้นว่าช่างมาไล่ให้และอาวฤษจะทำ
 อะไรแก่พวกกุกได้ ต่างฝ่ายต่างก็ไปร้องเรียนแก่อำมาตย์ผู้เป็นเจ้าของ
 ในกรณนี้ อำมาตย์เหล่านั้นก็ทุกแก่ราชตระกูลต่อไป ถ้ำวบนนั้นกษัตริย์
 สำกิชทั้งหลายก็ตรัสว่า พวกเราจะถ้ำวแดงเรียวแรงกำลังของคน
 ถ้ำวด้วยน้องถ้ำวให้ดู แล้วเตรียมการรบยกไป กษัตริย์พวกโกถีย
 ก็ตรัสว่า พวกเราจะถ้ำวแดงให้เห็นเรียวแรงและกำลังของคนที่อยู่
 ในถ้ำวให้ดู แล้วเตรียมทบยกไปเหมือนกัน

หนี่เรื่องที่เกิดวิวาทกันนี้ บางอาจารย์ถ้ำวว่า พวกถ้ำวของชาว

ส่ากียและชาวโกถียไปตักน้ำที่แม่น้ำ ต่างปดเอาเทริดลงวางไว้ที่แผ่นดินแต่วั่งพักอ่อนสนทนากัน ทาสีคนหนึ่งหยิบเอาเทริดของคนหนึ่งไปด้วยสำคัญว่าของตน เพราะเทริดนั้นเป็นค่นเหตุ ต่างก็ทุ่มเถียงกันว่าเทริดของมิ่งของกู จนเกิดทะเลาะกันใหญ่โตขึ้นโดยดำดบับขึ้น มาแต่ทำตกรรมกรเสวกนายบ้าน อำมาคย์อุปราชและพระราชา ต่างฝ่ายก็เตรียมรบจะออกไปทำสงครามกัน ดังนี้ แต่นัยก่อน (คือแย่งน้ำเข้านา) มีมาในอรรถกถาหลายแห่ง และรูปเรื่องก็พอฟังได้ เพราะฉะนั้นควรถือว่าที่เกิดเรื่องขึ้นเพราะอาศัยเหตุแย่งน้ำเข้านากัน

เศ ปน ส่ากียโกถีย กัษัตริย์ส่ากียและโกถียทั้งสองฝ่ายเมื่อต่างเตรียมรบเสร็จแล้วก็ยกออกไปในเวลาเย็น

ตลัมมี สัมเย ภควา ในสมัยนั้น สัมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอยู่ในเมืองสาวัตถีทรงพิจารณาตุโลกในเวลาปัจจุสมัย ทอดพระเนตรเห็นกษัตริย์ทั้งสองพระนครเตรียมรบยกไป เมื่อทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงทรงใคร่ครวญต่อไปว่า เมื่อเราไปห้ามจักรงับการวิวาทได้หรือไม่หนอ ก็ทรงเห็นว่า เมื่อเราไปในที่นั้นแล้ว จักแสดงชาคกตามเรื่อง เพื่อระงับการวิวาท ความวิวาทที่จักรงับลงในขณะนั้น แล้วเราจักแสดงชาคกอีกสองเรื่อง เพื่อทำให้ส่ามคักกัน แล้วจักแสดงอิตตกัณฐ์ครต่อไป กษัตริย์ทั้งสองพระนครเมื่อได้ฟังเทศนาแห่งเราแล้ว จักให้ราชกุมารฝ่ายละ ๒๕๐ เราจักให้ราชกุมารเหล่านั้นรบชัคเกิดสงครามใหญ่ เมื่อตกลงพระฤทษ์ดังนี้แล้ว พอรุ่ง

อัสตินบาท

เข้าทรงทำการชำระพระสร้อยระแหง ก็เสด็จเที่ยวไปบิณฑบาตในเมือง
 ลาวัดดี เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ถึงเวลายืนก็เสด็จออกจาก
 พระคันธกุฎีไปโดยมิได้ใคร่ให้ใคร ๆ ทราบ ทรงบาตรและจิวด้วยพระ
 องค์เอง ทรงคู้พระเพลาเข้าเป็นบับดังกประทับนั่งณอากาศระวางเด่นา
 ทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็ทรงเปล่งพระรัศมีจากพระเศียร ทำให้เกิดมณีใน
 กตางวัน เพื่อให้เกิดความท้อใจแก่พวกนักรบเหล่านั้น เมื่อพวกนักรบ
 เหล่านั้นท้อใจแล้วก็ทรงเปล่งพระรัศมีมีพรพรรณ ๖ ประการ แด่ดวงพระ
 องค์ให้ปรากฏ ฝ่ายเหล่ากษัตริย์สามัญเมืองกบิลพัสดุ์ครั้นเห็นลุ่มเด็จ
 พระผู้มีพระภาคก็ดำริว่า ญาติผู้ประเสริฐของเรามาแล้ว ชะรอยพระ
 องค์จะได้ทรงทราบแล้วว่าพวกเราทำการทะเลาะวิวาท ดำริดังนั้นแล้วก็
 พากันวางเครื่องอาวุธด้วยศกกลงใจว่า เมื่อลุ่มเด็จพระศาสดาเสด็จ
 มาแล้ว พวกเราไม่อาจให้อาวุธตกต้องร่างกายของผู้อื่นได้ พวกชาว
 เมืองโกถียจะฆ่าจะแกงเด็ก็ตามเกิด ฝ่ายพวกโกถียก็คิดจะทำตาม
 อย่างเดียวกัน ถ้าดับลุ่มเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าก็เสด็จลงมาประทับ
 ณพุทธอาสน์อนประเสริฐซึ่งเขาแต่งตั้งถวายเป็นนทราย ในประเทศ
 อันวันนม รุ่งเรื่องด้วยพุทธสิริอันงามหาตั้งเปรียบมิได้ พระราชาทั้งสอง
 ฝ่ายก็พากันนั่งถวายนั่งคม

อถ เน ๓๓๓ ถ้าดับลุ่มเด็จพระศาสดา แม้ทรงทราบเรื่อง
 อยู่แล้ว แต่ครัดตามอีกว่า มหาราชทั้งหลายเสด็จมาที่นี้ทำไม กษัตริย์
 เหล่านั้นกรวยหน้า^๖ ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า หม่อมฉันทั้งปวงมาที่

นี้ มิได้ประสงค์ผู้แม่เฒ่า มิได้ประสงค์ผู้เกี่ยวด่อน มิได้ประสงค์ผู้ภาพอัน
 วันรมโนป้า มีเหตุเริ่มการสงครามขึ้นในทันท่วงทีพากันมา ส้มเด็จพระ
 ศาสตร์ดาตว์ถามว่า เกิดเหตุทะเลาะวิวาทกันเพราะเรื่องอะไร ครั้นกษัตริย์
 เหล่านั้นทูลว่าเพราะเรื่องน้ำ จึงตรัสถามว่าน้ำราคาเท่าไร ฯ น้ำราคา
 เด็กน้อยพระเจ้าข้า ฯ ก็แผ่นดินราคาเท่าไร ฯ แผ่นดินหาค่ามิได้พระ
 เจ้าข้า ฯ ก็กษัตริย์เจ้าราคาเท่าไร ฯ กษัตริย์ก็หาค่ามิได้พระเจ้าข้า ฯ

สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่าดูก่อนมหาราชทั้งหลาย ใน
 พระองค์จึงจะยิงกษัตริย์ทั้งหลายซึ่งหาค่ามิได้ให้พินาศไปเพราะอาศัยน้ำ
 ซึ่งมีค่าเด็กน้อย ตรัสตั้งนิตยภัตจึงประทานเทศนาแผ่นดินนชาดกโดยความ
 ว่า ดูก่อนมหาราชทั้งหลาย ความหายใจต้องเพราะเหตุทะเลาะวิวาท
 นั้นไม่มีเลย ดูก่อนมหาราชทั้งหลาย รุกขเทวดากับหมีผู้กอาชาฎกัน
 เพราะเหตุทะเลาะวิวาท เวรนั้นก็ตกตามอยู่ตลอดกตสันต์ ต่อขึ้นไปจึง
 ตรัสเทศนาทุกุทธชาดกกว่า ดูก่อนมหาราชทั้งหลาย เกิดมาเป็นคนไม่
 ควรหนีไปตามเหตุถึงของคนอื่น (คือไม่ควรเอาเรื่องของคนอื่นมา
 ยึดถือ) จะเล่าถวายเป็นเรื่องของคนอื่น พวกสัตว์จึงดูบาทในประเทศหิมพานต์ประมาณตาม
 โยชน์ยึดถือเรื่องของคนอื่น พวกนั้นจึงจะไปตงทะเล เพราะฟังถ้อยคำ
 กระต่ายตัวหนึ่ง เพราะเหตุนี้บุคคลไม่ควรยึดถือเรื่องของคนอื่น แล้ว
 ส้มเด็จพระศาสดาตรัสตรึงกษัตริย์ชาดกสืบไปว่า ดูก่อนมหาราชทั้งหลาย
 บางคราวผู้ที่มีกำลังน้อยยกทัพของทำตายผู้ที่มีกำลังมากได้ บางคราวผู้
 มีกำลังมากก็ตายของทำแก่ผู้ที่มีกำลังน้อย แต่นางนิกัษิตซึ่งฆ่าพญาช้างตัว

ประเสริฐไว้

สมเด็จพระบรมศาสดา ตรัสเทศนาชาดกต่างเรื่องเพื่อระงับการทะเลาะวิวาทตั้งแต่นั้นแล้ว จึงตรัสเทศนาชาดกอีกสองเรื่อง เพื่อแสดงต่างคัมภีร์ธรรมเหมือนดังนั้นอีก คือมีพระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูก่อนมหาพรหมทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลพร้อมเพรียงกันอยู่แล้ว ใคร ๆ ก็ไม่อาจหาช่องทำร้ายได้ แล้วตรัสเทศนากรุขธรรมชาดก คือไปนึ่งเทศนาวิฏฐกชาดกว่า ดูก่อนมหาพรหมทั้งหลาย เมื่อฝูงนกกระจาบพร้อมเพรียงกันอยู่ นายพรานก็ไม่อาจหาช่องทำร้ายได้ ต่อเมื่อฝูงนกกระจาบแย่งกันชน บุตรนายพรานจึงทำตายชีวิตเขาไปกินเลี้ยง ความหายใจคดองในการทะเลาะวิวาทไม่มีเลย สมเด็จพระศาสดาทรงตรัสชาดกทำเรื่องอย่างนั้นแล้ว ในที่สุดจึงตรัสเทศนาอัคคทัณฑสูตร ฯ

คำ สุตฺวา สพฺเพปิ ราชาโน พระราชาทั้งสองพระนครได้ระดับธรรมเทศนาก็ทรงเดื่อมได้ ทรงปรึกษากันว่า ถ้าหากสมเด็จพระศาสดาจากไม่เสด็จมาไซ้ พวกเราก็จักฆ่าซึ่งกันและกันจนโตหินตองเป็นแม่น้ำ พวกเราได้รับอดชีวิตอยู่ก็เพราะสมเด็จพระศาสดา ก็ถ้าหากว่าสมเด็จพระศาสดาจากเสด็จอยู่ทรงครอบครองฆราวาสไซ้ สมบัติในทวีปใหญ่ทั้ง ๔ มีทวีปน้อย ๒๐๐๐ เป็นบริวารก็จักตกอยู่ในเงอมพระหัตถ์พระองค์ก็จักมีพระราชบุตรกว่าพัน แต่นั่นก็จักมีกษัตริย์เป็นบริวารเสด็จเที่ยวไป ก็แต่ว่าสมเด็จพระศาสดาทรงส่งสมบัติเช่นนั้นเสียเสด็จออกภิเนษกรรมจนบรรลุสัมโพธิญาณแล้ว ถึงอย่างนั้นด้วย

พระองค์มีความกษัตริย์เป็นบริวารแต่ตั้งเที่ยวไป เมื่อปรึกษากันดังนี้
 แล้วกษัตริย์ทั้งสองพระนครก็พร้อมกันถวายพระราชกุมารฝ่ายละ ๒๕๐
 พระองค์ ส้มเด็จพระผู้มั่งพระภาคเจ้าก็ประทานบรรพชาแก่พระราชกุมาร
 เหล่านั้นแล้วตั้งไปสู่มหาวัน

จำเดิมแต่วันใหม่เป็นต้นไป ส้มเด็จพระผู้มั่งพระภาคอันภิกษุราช
 กุมารเหล่านั้นแควดล้อมแล้ว ตั้งเที่ยววิธินทบาตไปในพระนครทั้งสอง
 คือบางคราวก็เมืองกบิลพัสดุ์ บางคราวก็เมืองโกถีย ชาวพระนครทั้งสอง
 ต่างก็ทำดีการบูชาเป็นอันมาก ฝ่ายพระภิกษุราชกุมารเหล่านั้นบวชด้วยความ
 เคารพในพระบรมครู หาได้บวชด้วยความเต็มใจของคนไม่ จึง
 เกิดความกะสัน ไข้แต่เท่านั้นพวกหญิงชานาเก่ายังกล่าวถ้อยคำและสั่ง
 ข่าวด่าสั่งไปช่วยชวนให้เกิดความกะสันอีกเล่า ภิกษุราชกุมารเหล่านั้น
 ก็ยังกะสันหนักขึ้น

สมเด็จพระผู้มั่งพระภาคทรงพิจารณาทราบ ว่า ภิกษุเหล่านั้นเกิด
 ความกะสันจึงทรงใคร่ครวญว่า ภิกษุเหล่านั้นอยู่ร่วมกับพระพุทธรเจ้า
 อย่างเช่นเรายังมีความกะสัน ธรรมกถาเช่นไรหนอจะเป็นที่สบายของ
 ภิกษุเหล่านั้น ก็เห็นว่ากุณาตธรรมเทศนาเป็นที่สบาย แล้วทรงตรึกต่อ
 ไปว่าเราจักพาภิกษุเหล่านั้นไปสู่มิหิพาน ประกาศโทษมาตุคามตามถ้อย
 คำของนวกดูเหว่าชื่อกุณาตให้ภิกษุเหล่านั้นฟัง กำจัดความกะสันเสีย
 แล้วให้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติมรรค ครั้นเวลาบุพพันห่มมัยเบองต้นแห่ง
 วัน ส้มเด็จพระผู้มั่งพระภาคทรงผ้าสังฆบทรงบาตรและจีวรแล้วตั้งเจ้า

ไปบิณฑบาตในเมืองกบิลพัสดุ์ พอเพลตบัจฉนากัดคักกดับจากบิณฑบาต
 ครั้นเรียกวรภิกษุเหล่านั้นมาในเวลาเสร็จจากตักกแล้ว มีพระพุทธรูฏีกา
 ถามว่า ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย หิมวันตประเทศอันเป็นที่รวมท่านทั้ง
 หลายเคยเห็นแล้วหรือ พระภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ยังไม่เคยเห็น
 พระเจ้าข้า ครั้นมีพุทธรูฏีกาถามว่า ท่านทั้งหลายจักไปเที่ยวหิมพาน
 หรือไม่ ก็กราบทูลว่า ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่มีฤทธิ จักไปอย่างไรได้
 จึงมีพุทธรูฏีกาตรัสว่า ถ้าใครคนใดคนหนึ่งจะพึงพาท่านทั้งหลายไปได้
 จะไปหรือ พระภิกษุทั้งหลายก็ทูลรับพระพุทธรูฏีกา

สมเด็จพระศาสดาจึงทรงพาภิกษุเหล่านั้นไปด้วยฤทธิของพระองค์
 เหาะไปในอากาศจนถึงหิมพานแล้วทรงประทับอยู่ณอากาศ ทรงชี้ให้
 ตมเขา ๗ ตมอันต่าง ๆ กัน คือภูเขาเงิน ภูเขาทอง ภูเขาอมณี ภูเขา
 หวดาด ภูเขาอม ภูเขาไฉน ภูเขาแก้วผลึก ทรงชี้ให้ตมแม่น้ำใหญ่ทั้ง ๕
 คือคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหิ และทรงชี้ให้ตมสระทั้ง ๗ คือสระ
 ชื่อกณณมุนาท รกการ มัณฑาทิณี ดิหปปบาด นัททันต อโนดาต
 กุณาต

ที่เรียกว่าภูเขาหิมพานนั้นสูง ๕๐๐ โยชน์ กว้าง ๓๐๐๐ โยชน์
 สมเด็จพระศาสดาทรงชี้สถานอันรรมัน เป็นแต่บางส่วนของภูเขาหิม
 พานัน ด้วยอานุภาพของพระองค์ แล้วทรงชี้ตมวตุมบาท เป็นต้นว่า
 ราชสีห์เสือโคร่ง กระจงช้าง และสัตว์สองเท้า มีนกกุเหว่า เป็นต้น
 ซึ่งอาศัยภูเขาหิมพานันโดยเอกเทศอีก แล้วทรงชี้ป่าอันเป็นที่รวม

ราวกับว่าสวนที่แต่งไว้ มีทั้งพรรณไม้อันมีดอกออกผล เกิดออกต้น
 ด้วยหมู่สัตว์ภูษาติต่าง ๆ ทั้งดอกไม้น่าและบกก็ดาษดิน ฝ่ายทิศตะวันออก
 ออกนหม่นฝนแผ่นดินสุวรรณ ด้านตะวันตกพินหนวดต จำเดิมแต่เหล่าภิกษุ
 ราชกุมารแต่เห็นสถานที่และวัตถุอันน่ารื่นรมย์ ความกำหนดยินดีในชายา
 เก่าก็เสื่อมหาย

สมเด็จพระศาสดาจึงทรงพาพระภิกษุทั้งหลายลงจากอากาศเสด็จ
 ประทับบนอาสน์มโนศิลาอันมีปริมาตรได้ ๓ โยชน์ ภายใตต้นไม้วง
 อันตั้งอยู่ตลอดกตปี่ ต้นไม้นั้นมีปริมาตรได้ ๗ โยชน์ ขึ้นอยู่บน
 ฐานมโนศิลาอันกว้างใหญ่ได้ ๑๐ โยชน์ อยู่ข้างทิศตะวันตกแห่งภูเขา
 หิมพาน ครั้นเหล่าภิกษุราชกุมารแวดล้อมพร้อมกันแล้ว พระองค์
 ทรงเปล่งพระรศมีมีพรรณ ๒ ประการ ดุจดวงพระสุริยอันชัชวาลต้อง
 สว่างกลางท้องมหาสมุทร ทรงเปล่งพระสุรเสียงอันไพเราะตรัสเรียก
 พระภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใด ๆ ในเขาคิมพาน
 ที่ไม่เคยเห็น ก็จงถามเราเถิด

ศรัสมิ์ ชน ในขณะนั้น มีนางนาคคูเหว่างาม ๒ ตัวคาบปลาไม้
 ข้างตะติว ให้สามีของตนจับอยู่กลาง แล้วมีนางนาคคูเหว่าอีก ๘ ไปข้าง
 หน้า อีก ๘ ข้างหลัง อีก ๘ ข้างขวา อีก ๘ ข้างซ้าย อีก ๘ ข้างล่าง
 อีก ๘ ฉายเงาในเบื้องบน แวดล้อมนาคคูเหว่าอันงามบินตามกันมาใน
 อากาศ เหล่าภิกษุราชกุมารได้เห็นฝูงนกนั้นแล้ว จึงทูลถามสมเด็จพระ
 พระศาสดาว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ฝูงนกเหล่านั้นเรียกว่าอะไร สมเด็จพระ

พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า นี่เป็นวงศ์เก่าของเรา เราได้ตั้งประเพณีไว้ แต่ก่อนนางนาคดูเหว้าก็บำเรอเราอย่างนี้เหมือนกัน ก็แต่คราวนั้นฝูงนาคยังเป็นฝูงใหญ่ นางนาคที่ตามแวดล้อมเราถึง ๓๕๐๐ ต่อ ๆ มา ก็ร่วงโรยลงจนเวदानเหลือเท่าที่เห็น พระภิกษุราชากรมารทงหลายจึงทูลถามว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค นางนาคเหล่านี้ได้บำเรอพระองค์มาอย่างไรในไพร่ธณัทเห็นสภาพปานฉะนี้ สัมเด็จพระศาสดาจึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าฉะนี้ท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟังโดยเคารพ ตรัสแล้วพระองค์ก็ดำรงพระสติ เมื่อจะทรงนำอดีตนิทานมาแสดง จึงมีพระพุทธานุญาตดังต่อไปนี้

เอวมกขายติ เอวมนุสฺสยติ ฯ ๑ ๓ ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เต่ากันมาอย่างนี้ ได้ยินมาอย่างนี้ว่า ที่ภูเขามิพพานอันเป็นที่อาศัยของสัตว์จตุบาท พวกฤษีดีชีวิตยาศรรต่าง ๆ นานา ประดับด้วยธรรพฤกษาทรงดอกออกผลต่าง ๆ อันเป็นทรมนยนิ มีนาคดูเหว่า

๑ ความตอนที่พรรณนาดด้วยภูเขามิพพาน นี้ได้แปลบาตทั้งหมดลงไว้ เพราะค้นหาศัพท์สัตว์และไม้ไม้ได้หมด แม้ศัพท์ค้นหาได้แล้วก็มิได้ลงไว้เพราะไม่บริบูรณ์ ทั้งมีเสียงกล่าวกันในสมัยนั้นว่า ภูมิประเทศที่ต่างชาดกกับประเทศที่แปลชาดกกันไกลกัน ยากที่จะปรับข้อให้ตรงตัวจริงได้ ผู้ต้องการสอบจึงค้นดูบาตี้เกิด

ชื่อกุณาสผู้มีร่างกายบึกและขนอันงดงามเหลือเกินอาศัยอยู่ และนก
 ดูเหว่าชื่อกุณาสนั้นนางนกดูเหว่าเป็นบิวารถึง ๓๕๐๐ กต่างกัณมา
 ว่า นางนก ๒ ตัวเอาปากคาบท่อนไม้ข้างละตัวแล้วให้นกกุณาสจับอยู่ที่
 ทักตางพามินไป ด้วยประสงค์จะมีให้พญากุณาสเห็นตเห็น้อยในทางอัน
 ยืดยาว ยังเหต่าทิกัญญานางนกดูเหว่าอีก ๕๐๐ คอยบินชดอไปใน
 เบื้องต่ำ ด้วยประสงค์ว่า ถ้าพญากุณาสพลาดจากที่เหยียบแล้ว จะ
 ได้เอาปีกรับรองประคองไว้ นางนกอีก ๕๐๐ คอยบินไปในเบื้องบนด้วย
 ประสงค์จะบังแสงพระอาทิตย์มิให้ส่องลงมาถูกพญากุณาสได้ ยังนาง
 นกที่บินไปข้างซ้ายขวาอีกข้างละ ๕๐๐ คอยป้องกันเย็น ร้อน หย่า
 ตะออง ลมและน้ำค้างมิให้มาถูกต้อง นางนกอีก ๕๐๐ บินนำไปข้าง
 หน้า ด้วยประสงค์จะกั้นมิให้เด็กเตยงโค เตยงสัตว์ คนเกี่ยวพญา
 คนหาฟัน คนทำกรในป่า ขว้างปาพญากุณาส ด้วยไม้ ด้วยกระบอง
 ด้วยมือ ด้วยหิน ด้วยก้อนดิน ด้วยไม้ตะบอง ด้วยศัสตรา ด้วย
 ก้อนกรวด ยังนางนกอีก ๕๐๐ บินคด้อยไปข้างหลัง คอยระวังมิให้
 กอไม้ เกรือเขา ต้นไม้ กิ่งไม้ เสา หิน และนกที่มีกำลังกว่ามาถูก
 ต้องพญากุณาส นางนกอีก ๕๐๐ บินไปข้างหลังเจรจาถ้อยคำที่ละเอียด
 ไพเราะอ่อนหวาน ด้วยประสงค์จะมีให้พญากุณาสซึ่งจับอยู่ที่คอนไม้
 เียบเหงากระสัน ยังนางนกอีก ๕๐๐ นั้นเที่ยวตั้งญจรไปในทิศานุทิศนำ
 ผลไม้อันอร่อยมากหลายมาให้ ด้วยประสงค์จะมีให้พญากุณาสหิว

กระหายในกตางทาง^๑

ไต่ยินว่านางนกทงหลายนั้น พาพญาภูณาดเข้าป่าออกป่า ส่วน
 อุทยาน ทำน้ำ ยอดกุเขา ส่วนมะม่วง ส่วนชมพู ส่วนขนุนส้มตอ
 ส่วนมะพร้าว โดยรวดเร็วเพื่อให้มีกลิ่นรื่นเริง ไต่ยินว่าเมื่อนางน
 กทงหลายบำเรออยู่ตลอดวันเช่นนี้ พญาภูณาดจะก็ยงรุกรานว่า อ้อถ้อย
 นิบหาย อ้อถ้อยจะตาย อ้อโจร อ้นักแดง อ้อเผอเรือ อ้อใจง่าย อ้อไม่รู้
 คุณคน อ้อตามใจคนเหมือนนม

เออเฉลย ปน วดุดา ส้มเด็จพระผู้มพระภาคตรัสตั้งนแล้ว จึง
 ตรัสค้อไปว่า คุณก่อนภิกษุทงหลาย แม่เมื่อเราเป็นสัตว์เดียรัจฉาน ก็
 ย่อมรู้ว่าหญิงทงหลายเป็นคนนอกคตบุญ เป็นคนมีมายามาก เป็นคน
 ประพฤติอนาจาร เป็นคนทุ่กั๊ต แม้คราวนั้นเรากั๊มได้อยู่ในอำนาจของ
 หญิง กัดบให้หญิงอยู่ในอำนาจของคน ส้มเด็จพระผู้มพระภาคทรง
 นำเสี้ยซึ่งความกะเด็นแห่งพระภิกษุทงหลาย ด้วยพระธรรมกถานแล้วก็
 ทรงนั่งอยู่

ศลัมี ขณ ในขณะนั้นนางนกดุเหว่า ๒ ตัว คายท่อนไม้ที่
 ปลายต้องข้าง ให้นักดำมีจับกตาง ส่วนทีก่เบื้องหน้า ข้าง ๆ เบื้อง

๑ ถ้านับจำนวนตามรายละเอียดจะเป็นนางนก ๔๐๐๐ มีไข่ ๓๕๐๐ ดัน
 นิษฐานว่านางนกดุเหว่าดังที่ว่าเป็นพวกกระวังหลัง ๕๐๐ กับพวกร้องเพลง
 จะเป็นจำนวนเดียวกัน คือร้องเพลงไปด้วย แแต่วางไวยากรณผู้ตั้งกตาง

หงษ์ เองบน เองต่ำ มีนางนกบินประจำทิศละ ๕ ๆ มาถึงประเทศ
 ๕๒ ทินน พระภิกษุทั้งหลายได้เห็นแล้วจึงทูลถาม สัมเด็จพระศาสดาจึงมี
 พุทธฎีกาตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แต่ปางก่อน มีนกดูเหว่าชาว
 ๕๓ คิวหนึ่งชื่อปุณณมุขเป็นสหายของเรา ๕๔ เป็นวงศ์ของนกดูเหว่าปุณณ
 ๕๕ มุข เมื่อพระภิกษุทั้งหลายทูลถามคืบไปโดยนัยนหนหงษ์ จึงตรัสว่า
 ๕๖ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ช้างทิศตะวันออกภูเขาหิมพานนั้นมีแม่น้ำอันใหญ่มา
 ๕๗ แค้ชอกเขาผ่านมาลงสู่ระภูณาด ๕๘ ประดับด้วยบัวต่างพรรณ และโดย
 ๕๙ รอบสระนั้นมีพรรณต้นไม้ต่าง ๆ เป็นที่ถึงสถิตแห่งฤๅษีดีทริทวิทยากร
 ๖๐ เป็นคัน ๖๑ เป็นทรันเริงดำราญ ไต่ยนิว่านกดูเหว่าชาวผู้มีถ้อยคำอันอ่อน
 ๖๒ หวานเหลือเกิน มีตาตังตาคนเมา (คือตาแดง) สอดคล้ายไปมา อาศัย
 ๖๓ อยู่ในไพรส์ณท่อนรินรมนีน นกดูเหว่าชื่อปุณณมุขนั้น มีนางนกดูเหว่า
 ๖๔ บำเรอ ๓๕๐

กล่าวกันว่า นางนกดูเหว่า ๒ ตัวคาบที่นอนไม้ตัวละข้างแล้วให้
 ๖๕ พญาปุณณมุขจับลงที่กลางพยับินไป ด้วยความประสงค์จะมีให้พญา
 ๖๖ ปุณณมุขเห็นดเห็น้อยในหนทางยัดยาว เหล่านางนกอีก ๕๐ บินไปใน
 ๖๗ เองต่ำด้วยประสงค์ว่า ถ้าพญาปุณณมุขพลาดจากที่จับแล้วจะได้เอา
 ๖๘ บั๊กทั้งต้องประคองรับไว้ ยังนางนกอีก ๕๐ บินไปในเองบน ด้วย
 ๖๙ ประสงค์จะบ่อกันมิให้แตกต้องต้องพญาปุณณมุขได้ นางนกอีก ๓๐๐

๓ ความทพรรณนาตอนนักตคเหมือนกัน ดูอธิบายเชิงหน้าที่พรรณนา
 ๖๗ เขาหิมพาน ตอนพญาภูณาด

บินชะตอไปข้างซ้ายและข้างขวาข้างละ ๕๐ ด้วยประสงค์มิให้หนาวร้อน
 หนาวระออง ดมและหยาดน้ำค้าง ตกต้องพระยาปुณณมุข นางนก
 อีกร ๕๐ บินไปข้างหน้า ด้วยประสงค์จะป้องกันพวกเลี้ยงโค เลี้ยงสัตว์
 คนหาหญ้า คนหาฟืน คนทำงานในป่า มิให้ประหารด้วยไม้ ด้วย
 ตะบอง ด้วยมือ ด้วยก้อนหิน ก้อนดิน ไม้ซ้อน ศัสตรา และ
 ก้อนกรวด นางนกอีกร ๕๐ บินตามไปในเบื้องหลัง ด้วยประสงค์มิให้
 พญาปुณณมุขกระทบกระทั่งกอไม้ เครือเขา ต้นไม้กิ่งไม้ เสา หิน
 และนกที่มีกำลังมากกว่า ยิ่งนางนกอีกร ๕๐ เปร่งเลี้ยงอันละเอียดอ่อน
 หวานไพเราะจับใจ บินตามไปข้างหลัง ด้วยประสงค์จะมีให้พญา
 ปุณณมุขซึ่งจับอยู่บนคอนมีความเงียบเหงากระสันเป็นทุกข์ ยิ่งนางนก
 อีกร ๕๐ บินไปในทิศต่าง ๆ นำผลไม้อันอร่อยมากหลายมาให้ด้วยประ-
 สัตว์จะมีให้พญาปุณณมุขหิวโหยในกลางทาง”

ได้ยินว่านางนกที่ชกัญญาเหล่านี้ พาพญาปุณณมุข เข้าป่า
 ออกป่า ส่วนอุทยาน ทำน้า ยอดภูเขา ส่วนมะม่วง ส่วนชมพู ส่วน
 ชนุนดำมะตอ ส่วนมะพร้าวโดยรวดเร็ว เพื่อให้มีความรื่นเริงยินดี
 ได้ยินว่า เมื่อนางนกทั้งหลายบำเรออยู่อย่างนี้ตลอดวัน พญาปุณณมุข
 ย่อมสรรเสริญอย่างนี้ว่า ดีมาก ๆ น้อยหญิงทั้งหลาย การปฏิบัติดี
 อย่างนี้สมควรแก่เจ้าทั้งหลายผู้เป็นลูกเหล่าตระกูล

ได้ยินว่าต่อมา พญาปุณณมุขดูเห็นว่าชาวได้ไปหาพญาภูณาด

นางนาคคูหาว่าวิจาริกาของพญากุณาส เห็นพญาปุณณมุขมาแต่ไกล จึงออกไปหาแล้วพูดว่า สหายปุณณมุข พญากุณาส^๕หายาบช้า วาจา ก็หายาบคาย ถึงท่านมาหาไฉนจะได้ฟังวาจาอันเป็นที่รัก พญาปุณณมุข ตอบว่า บางทีจะได้บ้างกระมัง น้องหญิง^๕ทั้งหลาย แล้วยังไปหาพญา กุณาส กต่าวล้มไม่นี่ยกถากับพญากุณาสแล้ว ก็สถิตอยู่ที่ควรรส่วน หนึ่ง ครั้นปกติแล้วพญาปุณณมุขก็กต่าว่า ดูก่อนสหายกุณาส เพราะ เหตุไรท่านจึงปฏิบัติผิดต่อหญิง^๕ทั้งหลายที่เป็นลูกเหล่าตระกูลมีชาติเสมอกันซึ่งเขาปฏิบัติดีต่อท่าน ดูก่อนสหายกุณาส ได้ยินเขาว่ากันว่า หญิง^๕ทั้งหลายที่บริบูรณ์ด้วยมารยาทถึงจะพูดไม่ถูกใจเรา ๆ ก็ควรพูดให้ถูกใจเขา ก็จะไม่ยกถ่าไปโยถึงหญิง^๕ที่มีมารยาทดีพูดถูกใจเราและเราจะ ไม่พูดให้ถูกใจเขาเล่า เมื่อพญาปุณณมุขกต่าอย่างนี้ พญากุณาสจึง รุกรานเอาพญาปุณณมุขว่า ดูก่อนสหายตามกชั่วถ้อย ใครเขาจะ นดาตผลจัญเมี้ยกว่าเธอเล่า พญาปุณณมุขถูกพญากุณาสรุกรานเขาก็ กลับจากที่นั้น

ได้ยินว่าต่อมาเวลายื่น อาพาชอันแรงกล้าได้เกิดขึ้นแก่พญา ปุณณมุขโดยไม่ช้า ก็องลงเป็นโลหิต เกิดเวทนากดดันแรงจนตาย จำดับนั้นนางนาคคูหาว่าวิจาริกาทั้งหลายของพญาปุณณมุข ก็เกิดปริ- วิตกว่า พญาปุณณมุข^๕นี้เกิดอาพาชหนักแล้ว จะหายหรือไม่หายก็ไม่รู้ คิดแต่ว่าก็ทั้งพญาปุณณมุขไว้แต่ผู้เดียว ไม่มีเพื่อนสอง พวกนั้นเข้าไป หาพญากุณาส^๕ๆแต่เห็นนางนาค^๕ทั้งหลายมาแต่ไกลก็ถามว่า พวกอ้อถ้อย

ผัวเองไปไหนเล่า นางนกทั้งหลายก็บอกว่า ข้าแต่สหายกุณาต พญา
 ปุณณมุขดูเหว่ขาวเจ็บหนัก จะหายได้หรือไม่หายก็ไม่รู้ เมื่อนางน
 กทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ พญากุณาตก็รุกรานว่า อ้อถ้อยนิบหาย อ้อถ
 อยตาย อ้อโจร อ้อนักแดง อ้อเผอเรอ อ้อใจง่าย อ้อไม่รู้คุณคน อ้อตาม
 ใจตนเหมือนนม ครั้นรุกรานแล้วจึงเข้าไปหาพญาปุณณมุขดูเหว่ขาว
 แล้วร้องเรียกว่า แอ๊ะ สหายปุณณมุข พญาปุณณมุขก็ชวนว่า หา
 สหายกุณาต เมื่อทักทายกันแล้วพญากุณาตก็ประคบประหงมพญา
 ปุณณมุขด้วยปึกตะจะงอยปากพอให้ลุกขึ้นได้แล้ว ก็ให้ดื่มยาต่าง ๆ
 อาหารของพญาปุณณมุขก็ระงับ

ฝ่ายนางนกดุเหว่ทั้งหลายที่เป็นบริจาริกา พอพญาปุณณมุข
 หายเจ็บก็พากันกลับมา พญากุณาตหาผลาผลไม้ม่าให้พญาปุณณมุข
 กินอยู่สองสามวัน พอพญาปุณณมุขมีกำลังแล้ว จึงกล่าวว่า สหาย
 บดินท่านก็หายโรคแล้ว จงอยู่กับหญิงบริจาริกาทั้งหลายของท่านเถิด
 เราจักไปอยู่ที่อยู่ของเรา ถ้าบดินพญาปุณณมุขจึงกล่าวว่า นางน
 กบริจาริกาเหล่านี้พากันละทิ้งเราเมื่อไข้หนัก หนีไปแล้ว เราไม่ต้องการ
 อยู่กับอ้อพวกนักแดงเหล่านั้นต่อไป พระมหาสัตว์โคตพั้งแล้วจึงดำ
 ว่าดูกรสหาย เราจะเล่าความตามกของหญิงทั้งหลายให้ท่านฟัง ว่าแต่
 ก็พาพญาปุณณมุขไปสู่พนมโนศิลาข้างเขาหิมพาน พักอยู่ที่มโนศิลา
 โคนไม้รังอันมีบริเวณตลอด ๗ โยชน์ พญาปุณณมุขกับบริวารก็พา
 กันสถิตอยู่ในที่ควรข้างหนึ่ง ฝ่ายเทวดาก็เที่ยวบ่าวร้องไปทั่วหิมพาน

ว่าฉันพญาคุณาจะแสดงธรรมด้วยพุทธดีดาทพิณมโนคิดา ขอให้
 ท่านทั้งหลายไปฟัง เทวดาในกามาจรทั้ง ๖ ได้รู้เพราะร้องป่าวกันต่อ ๆ
 ไป ก็พากันมาประชุมในที่นั้นเป็นอันมาก ไซ้แต่เท่านั้น พวกภาค ยักษ์
 รากษสส์ สุปรรณ วิชชาธร แร้ง และเทวดาที่อาศัยอยู่ในดงก็โชนนา
 เนอความนั้นต่อไป ๆ คราวนั้นพญาแร้งชื่อว่าอนนทัมแร้งบริวารหมื่น
 หนึ่ง อาศัยอยู่ที่ภูเขากิสมกฏ เมื่อไต่ยินเดี่ยวป่าวร้องเป็นโกดาหุด
 ก็พาบริวารมาอยู่ข้างหนึ่งด้วยประสงค์จะฟังธรรม ยังพระนารทฤษฏ์
 ดำเร่จอกัญญา ๕ มีดาบสบริษัทหมื่นหนึ่ง อยู่ในหิมวันตประเทศ
 ไต่ยินเดี่ยวป่าวร้องก็ค้ำิ่งว่า ไต่ยินว่าพญาคุณาดีหลายของเราจะช
 โทษของหญิงทั้งหลาย จักมีดีมากมใหญ่ ควรเราจักไปฟังเทศนาของ
 พญาคุณา คิดแต่จักพาดาบสหมื่นหนึ่งมาด้วยฤทธิ ครั้นถึงก็สถิต
 ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ถ้าตบนั้นพระมหาดัศว์อ้างพญาบุณณมุขเป็นพระยานตัวแล้ว ก็
 แสดงเหตุที่ตนได้เห็นมาแต่ในอดีตภพ ซึ่งประกอบด้วยโทษแห่งหญิง
 โดยชาติสรณญาณ (ญาณที่ระลึกชาติได้)

ตมตถ์ ปกาเสโนโต สตถา อาห เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดา
 จะประกาศเนอความนั้นจึงตรัสว่า ไต่ยินว่าพญาคุณาได้ก่ด่ากับพญา
 บุณณมุขดุเหว่าชาว ซึ่งหายจากไซ้ และหายยังไม่นานว่า ดูก่อนสหาย
 บุณณมุข เราเคยเห็นมาแล้ว นางกัณหา ๒ พ่อ นางมีผัว ๕ คน ยัง
 มีจิตต์ปฏิพัทษญูกพันซ์ในบุรุษที่ ๖ ซึ่งเป็นคนเป็ดยหดงโอง โค้งงอคอกัม

ตงมาถึงท้อง เหมือนคนคีรีชะขาด และเรื่องนมค้ำกตัวเป็นคาถาอีก
 ด้วนหนึ่งว่า

ชกชชุโน นกุด ภัมเสโน
 ยุธิฏฐิโต สหเทโว จ ราชชา
 เอเต ปตี ปณฺจมคิจฺจ นาวี
 อกาดี ชุชชวามนเกน ปาปี ฯ

ความว่า ครั้งนั้นนาง (คนหนึ่ง) ด่วงตะเมิดด้ามี่ ๕ คน คือพระ
 ราชาช้อชชุน ช้อนกุต ช้อภัมเสน ช้อยุธิฏฐิต ช้อดหเทพ แด้วทำ
 ดามกกับบุรุษเบตยเคยแควะ

(พระอรรัตนกถาจารย์นำเรื่องพิสดารมาสาธกไว้ว่า) ในกาดอันด่ง
 มาแล้ว พระเจ้าพรหมทัตผู้ทรงราชย์ในแคว้นกาดี เด็ดจไปต้ได้แคว้น
 โกศต ซ่าพระเจ้าโกศตเสี้ยแด้วพ้อัครมเหษีของพระเจ้าโกศตผู้ทรง
 ครรรภ้ออน ๆ มา ทรงตั้งให้เป็นอัครมเหษีของพระองค์ ไม่ซ่านางก็
 ประสูติพระธิดา โดยปกติพระเจ้าพรหมทัตมิได้มีโอรสธิดา จึงทรง
 ยินดีมากถึงออกพระโอรสฐุพระราษทานพร พระอัครมเหษีก็ทรงยึดเป็น
 คำนันต์ัญญาไว้ พระประยูรญาติทั้งหลายถวายพระนามราชกุมารันันว่า
 นางกัณหา เมื่อนางเจริญวัยแด้วพระมารดาจึงบอก่า พระราชบิดา
 ของเจ้าพระราษทานพรไว้ แม่ได้ถือเป็นคำนันต์ัญญาไว้แด้ว เจ้าจึง
 เลือกตามพอใจของเจ้าเกิด นางกัณหาทูลว่า ทพยัสสัมบัติใด ๆ
 ของหม่อมฉันซึ่งจะไม่มันันห้ามมิได้ ขออนุญาตให้หม่อมฉันเลือกด้ามี่

ได้ตามชอบใจเกิด ที่นางหมดความอายความกตัญญูพระมารดาได้ตั้ง
 นี้ ก็เพราะกิเลสแรงกล้า พระมารดาจึงนำความกราบทูลต่อพระเจ้า
 พรหมทัต ๆ ตรัสรับว่าดีแล้ว จึงให้ป่าวร้องบุรุษมาให้ธิดาเด็กออกมา
 ชอบใจ พวกบุรุษทั้งหลายก็พากันประดับประดาด้วยเครื่องอสังการมา
 ประชุมพร้อมกันที่หน้าพระदान นางกัณหาถือธิดาไปยืนอยู่ที่ช่อง
 พระแกลดอันสูง แด่บุรุษเหล่านั้นแล้วก็มีได้ชอบใจสักคนหนึ่ง

คราวนั้นมีราชกุมาร ๕ พระองค์ เป็นราชบุตรแห่งพระเจ้ามณฑ-
 ฑุราช องค์หนึ่งชื่อชชชุน องค์หนึ่งชื่อนกุต องค์หนึ่งชื่อภิมเด็น องค์
 หนึ่งชื่อยุทธิฐิต องค์หนึ่งชื่อสหเทพ พากันไปเล่าเรียนศิลปศาสตร์
 ในสำนักอาจารย์ที่ศาปาโมกข์เมืองตักกศิลา ดำเร็จแล้วใครจะทราบ
 จารึกในประเทศต่าง ๆ จึงพากันไปเที่ยวถึงเมืองพาราณสี ได้ยิน
 เขาอุณวยกันในเมืองจึงเข้าไปถาม ครั้นทราบความแล้วก็ปรึกษากัน
 ว่าจะไปบ้าง กุมารทั้ง ๕ องค์นี้มีรูปร่างงามผ่องใสคล้าย ๆ กัน
 ต่างก็พากันไปยืนอยู่ต่อ ๆ กัน ฝ่ายนางกัณหาเห็นราชกุมารทั้ง ๕
 ก็มีความดีเนหาทุก ๆ องค์ จึงโยนพวงมาดาไปคล้องให้ทั้ง ๕ แด่
 กราบทูลพระมารดาว่า หม่อมฉันเด็กเอกเอนคนทั้ง ๕ คนนี้ พระมารดา
 ก็ไปกราบทูลพระเจ้าพรหมทัต ๆ ไม่พอพระเหตุภัย แต่ไม่อาจตรัสว่า
 ไม่ได้ เพราะพระราชทานพรไว้เสียแล้ว จึงตรัสถามถึงชาติตระกูลและ
 นามบิดา ครั้นทรงทราบว่า เป็นราชบุตรของพระเจ้ามณฑฑุราช ก็พระ
 ราชทานราชศักดิ์การ^๖ ด้วยนางกัณหาให้เป็นบริจาริกาพระราชกุมาร

ทั้ง ๕ องค์ นางกนิหาก็บำเรอราชกุมารทั้ง ๕ ด้วยด้ามวารีเกิดอยู่
บนปราสาท ๗ ชั้น

และนางกนิหานั้นมีบุรุษรักใช้อยู่คนหนึ่ง เป็นคนเปลยาค่อม เมื่อ
นางกนิหามำเรอราชกุมารทั้ง ๕ ด้วยก็เดส์แล้ว พอราชกุมารเหล่านั้น
ออกไปภายนอก นางมีเวลาดำรง เมื่อเกิดเดส์ดูตามชนกทำความชวกับ
บุรุษเปลย เมื่อนางเจรจากับบุรุษเปลยนั้นได้กล่าวว่ คนอื่นซึ่งเป็น
ที่รักของเรายังกว่าท่านไม่มี เราก็จำพระราชกุมารทั้ง ๕ เดีย เขา
เด็ดในดำคอดำรงเท่าท่านดงนี้ ถึงพระราชกุมารทั้ง ๕ นางก็พูดอย่าง
นี้ คือเวลาดคดเค็ยอยู่กับราชกุมารพีชายใหญ่ นางก็พูดว่หม่อมฉัน
รักพระองค์ยิ่งกว่าพระราชกุมารทั้ง ๕ ชีวิตของหม่อมฉันดะถวายพระ
องค์เด็ว ถ้าพระบิดาของหม่อมฉันทิงคค หม่อมฉันจะไห้เขาถวาย
ราชสมบัติแก่พระองค์ดงนี้ เวदानางคดเค็ยอยู่กับราชกุมารองค์อื่น
อีกนางก็กล่าวอย่างนี้ทั้ง ๕ พระองค์ พระราชกุมารทั้ง ๕ ก็ทรงยินดี
ด้วยนางกนิหายิ่งนัก ด้วยได้ใจว่ นางกนิหารักตนเดะอดีตสริยศจะ
เกิดกับตนักเพราะอาศัยนางกนิหา

ต่อมาภายหลังวันหนึ่ง นางกนิหาประชวรใช้ พระราชกุมารทั้ง
๕ ก็ไปนั่งเวดเด็ม องค์หนึ่งนวดพันศัวัระ อีก ๔ องค์นวดมือเดะเท้า
ทั้ง ๕ เจ้าเปลยนั่งอยู่ใกล้เท้า ดงนางกนิหาก็ให้อาณัติสัญญาอย่าง
รวม ๆ แก่ชชุนกุมารผู้เป็นเชษฐาด้วยศัวัระ เป็นเชิงแดดงไห้รวาคน
อื่นซึ่งเป็นที่รักของหม่อมฉันยิ่งกว่าพระองค์ไม่มี เมื่อหม่อมฉันมีชีวิต

อยู่ก็จะมีชีวิตอยู่สำหรับพระองค์ ถ้าพระราชบิดาทิวงคตแล้ว จะให้
 เขาถวายราชสมบัติแก่พระองค์ ส่วนราชกุมารอีก ๔ องค์ นางก็ให้
 อาณัติสัญญาด้วยมือและเท้าตามที่หนึ่ง แสดงเดชะอย่างเดียวกัน
 ไซ้แต่เท่านั้น ยังทำดังนี้ให้อาณัติสัญญาแก่บุรุษเบียดตามถ้อยคำที่เคย
 พูด คือว่า เจ้าคนเดียวและเป็นทวิภรรยา ข้าจึงมีชีวิตอยู่สำหรับเจ้า
 ทุก ๆ คนเห็นอาณัติสัญญาแล้วก็รู้เนื้อความเพราะนางเคยพูดมาแต่ก่อน
 เนื่อง ๆ แต่อชชุนกุมารตั้งเกิดเห็นอาการเกิดขึ้นในห้อมมือเท้าและดินของ
 นางก็ดำริว่า นางก้นหาให้อาณัติสัญญาแก่เราฉันใด ชะรอยจะให้แก่
 ผู้อื่นฉันนั้น เห็นจะทำความรักใคร่ชิดชมกับอ้ายเปเตยด้วยโดยไม่ต้อง
 ดั่งดีย์ ดำริแล้วจึงพาน้องชายออกไปข้างนอกแล้วถามว่า นาง ๕ ผู้
 แสดงท่าทางด้วยศีรษะให้เรา เจ้าเห็นหรือไม่ พระราชกุมาร ๔ องค์
 ก็รับว่าเห็น อชชุนกุมารจึงถามว่าเจ้ารู้เท่าทันหรือไม่ พระราชกุมารทั้ง
 ๔ ตอบว่าไม่รู้ อชชุนกุมารจึงถามว่า ก็ที่นางทำอาณัติสัญญาให้เจ้าทั้ง
 ๔ ด้วยมือและเท้าทั้ง ๔ นั้นเจ้ารู้หรือไม่เท่า พระราชกุมารทั้ง ๔ ตอบว่ารู้
 อชชุนกุมารจึงบอกกล่าวว่า นางให้สัญญาแก่พวกเราด้วยเรื่องอย่างเดียวกัน
 นั้นแหละ แล้วถามต่อไปว่า ที่นางแสดงกิริยาพิรุณด้วยดินแก่อ้ายเปเตย
 นั้นเจ้ารู้เท่าทันหรือไม่เท่า พระราชกุมารทั้ง ๔ ก็ตอบว่าไม่รู้ อชชุน
 กุมารจึงบอกแก่น้องชายว่า ชะรอยนางนี้จะได้ประพฤติกุศลกับอ้ายเปเตย
 ด้วยอีกคนหนึ่ง เมื่อเห็นว่าน้องชายทั้ง ๔ ไม่เชื่อ จึงให้เรียกบุรุษเบียด
 เข้ามาถาม บุรุษเบียดก็รับสารภาพทั้งหมด พระราชกุมารทั้ง ๕ ได้

www.dhammadownload.com

ฟังแล้วก็หมดความยินดีรักใคร่ ตีเคียนมาตุคามโดยอเนกปริยายว่าน่า
 สดุดใจนัก ขึ้นชื่อว่ามาตุคามแล้วตามทุกผู้ดี มาสละคนทีบริบูรณ์
 ด้วยชาติและส่วยงามเช่นพวกเราเลย แล้วไปประพฤติตามกบกับด้วย
 ข้ายเปลี่ยอันน่าเกลียดปฏิกุลได้ ก็ใครเล่าที่เขาเป็นนักปราชญ์จะฟัง
 วัณมยินต์กับด้วยหญิงทั้งหลายผู้หาความอายมิได้ มีแต่กรรมตามก
 เมื่อตีเคียนแล้วพระราชกุมารทั้ง ๕ ก็ตกลงใจว่า ไม่ต้องการอยู่เป็น
 ฆราวาส จึงพากันเข้าไปสู่ป่าหิมพาน ถือเพ่งบรรพชา กระทำกสิณ
 ปริกกรรม เมื่อสิ้นอายุแล้วก็ไปตามยถากรรม

ก็ในกาลนั้น พญาภูณาดเกิดเป็นอชชุนกุมาร เมื่อแฉ่งตงเหตุที่
 ตนได้เห็นมาจึงกล่าวว่ เราได้เห็นมาแล้วดังนี้ แล้วพญาภูณาดกล่าว
 ต่อไปว่า ดูก่อนสหยาปุนณมุข ยังมีอีกเราได้เห็นมาแล้ว นางส้มฉี่
 ชื่อปัญจปตาวิ อาศัยอยู่ในป่าช้า ถือพรตอดอาหาร ๔ วันจึงบริโภคน
 ครึ่งหนึ่ง นางได้ทำกรรมตามกกับนักแดงดูรา

(เรื่อง^๕นี้พระอรรถกถาจารย์นำเอานิทานพิสดารมาเล่าว่า) ตั้ง
 ได้ยินมา เมื่อในอดีตกาล ยังมีนางส้มฉี่นางชารูปหนึ่งชื่อปัญจปตาวิ
 อาศัยอยู่ในเมืองพาราณสี นางให้ทำบรรณศาตาอาศัยอยู่ในป่าช้า
 นางถือพรตอดอาหารข้ามเวลาถึง ๔ วันจึงฉันครึ่งหนึ่ง จนเกียรติคุณ
 ปราภคุดังพระจันทร์และพระอาทิตย์ ถึงกับพวกชาวพาราณสีโง่จาม
 หรือพลาดล้ม ก็เปล่งเสียงนมัสการนางปัญจปตาวิ

หมดต่อมาภายหลัง ครึ่งหนึ่งเป็นเวदानักชัตตฤกษ์ วันแรกพวกช่าง

ทองก็ชวนพวกไปสร้างปราสาทหนึ่ง แล้วจัดหาของต่าง ๆ เป็นต้น
 ว่าปลา เนื้อ สุรา ของหอม หนึ่งล้อมกันจะเด็ดสุรา เวลานั้นช่างทอง
 คนหนึ่งทำกะตึกเหล้าตกตงก็ตกใจ เปดั่งเสียงนมัสการนางบัญญัติ
 ในทณมีชายฉาดคนหนึ่งพูดขึ้นว่า ท่านเศรษฐิก ในจึงนอบน้อม
 ใหว่ผู้หญิงซึ่งมีจิตตักตบกดอกเล่า ช่างทองนั้นตอบว่า ดูก่อนสหาย
 ทำนอย่ำพูดอย่างนือย่ำทำกรรมที่จะนำไปตกนรกเลย บุรุษผู้ฉาดจึง
 ตอบว่า ท่านนงมายหาบัญญัติได้ มาพะหนักนพนหนึ่งหรือ ต่อนี้ไป
 อีก ๗ วัน เราจะไปพานางบัญญัติให้แต่งตัวงดงามให้นางตั้งให้
 ถือกะตึกเหล้าวินให้เรากินให้ได้ ชนชื่อว่ามาตคามแล้ว ที่จะมัสตยง
 ยินนไม่มเดียว ช่างทองคนนั้นก็ตอบว่าเป็นไปไม่ได้ จึงพะหนักกับบุรุษ
 บัณฑิตพนหนึ่ง

บุรุษบัณฑิตนระบรูเรื่องการพะหนักให้ช่างทองอื่นๆฟังแล้ว ครน
 รุ่งขึ้นเวดาเช้าก็เข้าไปในป่าช้า หนึ่งนมัสการพระอาทิตย์อยู่ใกล้กับที่อยู่
 ของนางบัญญัติ เมื่อนางบัญญัติเข้าไปเที่ยวภิกขาจารในพระ
 นครกตบมาพบบุรุษนั้นแล้วก็คิดว่า คาบสัรพินเห็นจะมีฤทธิมากมาย
 เราอัยริมป่าช้านี้เข้ามาอยู่ถึงกลาง เห็นจะมีตั้งบุรุษกรรมอยู่ในภายใน
 จำเราจักเข้าไปทำความเคารพ คิดแล้วนางก็เข้าไปไหว้ คาบสัรพดอม
 แถงนึ่งเฉย มิได้เห็ดยวดแต่ไม่ทักทาย วันที่ ๒ ก็ทำอย่างนั้นอีก
 พอถึงวันที่ ๓ เมื่อนางบัญญัติไหว้แล้ว คาบสัรพดอมก็หันหน้าพูดว่า
 ไปเถอะ ครนวันที่ ๔ จึงทักทายปราศรัยว่า ท่านไม่ลำบากด้วยภิกขา

หารดอกหรือ นางบัญญัติว่าดีใจมากที่ได้รับคำปฏิญาณฐาร ครั้นวันที่ ๕ นางได้รับคำปฏิญาณฐารมากขึ้นอีก ถึงต้องนั่งอยู่หน้าห้องหนึ่งจึงลุกไป ครั้นวันที่ ๖ พอนางมานั่งไหว้ ดาบสปลดอมก็ถามว่า น้องหญิงวันเดียวกันขบร้องเอ็กเกริกในเมืองพาราณสีทำไมกันหนอ นางบัญญัติตอบว่า พระผู้เป็นเจ้าไม่รู้หรือ เขาเดนมหรสพกั๊กกั๊กในพระนคร นั่นเป็นเสียงนักเดนมหรสพ ดาบสปลดอมแกล้งทำเป็นไม่รู้ว่าจะยิงอะไร โถดตามอื่นต่อไปว่า เจ้ามาประพฤติกพรคยูนเว้นอาหารเท่าไร นางตอบว่าเว้น ๔ วัน แล้วย้อนถามว่ากัพระผู้เป็นเจ้าเว้นเท่าไรเล่า ดาบสปลดอมตอบว่าเว้น ๗ วัน ที่แท้เท็จจริงนั้น เว้นแต่กต่างวันกลางคืนกินทุกคืน แล้วยอดาบสปลดอมถามต่อไปว่า น้องหญิง เจ้าบวชมาได้กี่ปีแล้ว ครั้นนางบอกว่า ๑๒ ปี แล้วย้อนถามบ้างว่า พระผู้เป็นเจ้าเจ้าบวชมากี่ปีแล้ว จึงตอบว่า ๖ ปีแล้ว แล้วยอดาบสปลดอมถามต่อไปว่าเจ้าได้บรรพชากรรมเครื่องระงับแล้วหรือ ครั้นนางปฏิเสธว่าไม่ได้บรรพชาและย้อนถามบ้าง ดาบสปลดอมก็บอกว่ายังไม่ได้เหมือนกัน ตอนนั้นก็รำพรรณเป็นเชิงชวนให้เกิดความกระตั้นตั้น น้องหญิง เราทั้งสองนมได้รับความสุขทั้ง ๒ อย่าง ทางกามโภคีสำหรับผู้ครองเรือนที่จะเป็นสุขด้วยทรัพย์สมบัติก็ไม่ได้ เนกขัมมสุขเครื่องระงับทางใจก็ไม่เกิดขึ้น ฟันรภมันจะร้อนแต่เราสองคนเท่านั้นหรือ ถ้าเราจักประพฤติกอย่างมหาชนคนหนุ่มมากเขาทำกัน ข้าเห็นจะทนทุกข์เช่นนี้อยู่อีกไม่ได้ จักต้องตั้งเป็นคฤหัสถ์อายุ ทรัพย์สมบัติของแม่ก็ยังมีอยู่บ้าง พอจะก่อร่างสร้างคนต่อ

ไป นางปัญจปตาวิได้ฟังคำเช่นนั้นก็เกิดกำหนดรักใคร่ จึงปฏิญาณ
 ความในใจออกมาว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า เรื่องนี้เป็นห้วงอกอันเดียวกัน
 แต่จิตใจด้วยมีธุระหันไปหาใคร ถ้าท่านจะไม่ทิ้งขว้างข้าพเจ้าแล้ว
 ข้าพเจ้าจะยอมเป็นน้องสาวลี้กไปอยู่ให้ท่านใช้ ตาบดปลอมจึงตอบว่า
 ถ้าปลงใจเช่นนั้นก็มาเถิด พี่จะไม่ทิ้งขว้าง จะเลี้ยงเจ้าเป็นภรรยา ว่า
 แล้วก็พากันเข้าไปในเมือง อยู่ต่อมาครั้นถึงวาศอย่างสามมีภริยาทั้งหลายแล้ว
 ก็ให้นางถือกระตักสุราพาไปสู่ประเวศสุราบาน นั่งดื่มสุราอยู่ ฝ่ายนายช่าง
 ทองก็แพ้เสียเงินพันหนึ่ง นางปัญจปตาวิก็เกิดบุครชิชาด้วยนักแดงสุรา
 นั้นหลายคน

ในคราวนั้น พญาकुณดาเกิดเป็นนักแดงสุรา เมื่อนำเหตุขึ้นมา
 แสดงจึงได้กล่าวว่ เราได้เห็นมาแล้วดังนี้

(พญาकुณดาต่อไปว่า) ดูก่อนสหยาปุนณมุข ยังมีอีกเรา
 ได้เห็นมาแล้ว นางเทวีช็อกากวันต์อยู่ในท่ามกตวงแห่งสมุทร เป็น
 ภริยาแห่งพญาครุฑเวไนย ยังทำกรรมตามกตด้วยนาฏกุเวรผู้เงินใน
 การพื่อนรำชบรวง

(เรื่องนี้มีพรรณนาไว้แล้วในกาควันต์ชาตคในจตุกกนิบาต คือ
 เรื่องกาคีในภาษาไทย ไม่จำเป็นต้องกล่าวอีก กล่าวแต่ว่า) ในกาค
 นั้นพญาकुณดาเกิดเป็นพญาครุฑ เมื่อจะประกาศเหตุที่ตนประสบมา
 แล้วจึงได้กล่าวว่ เราได้เห็นมาแล้ว ดังนี้

(พญาकुณดาต่อไปว่า) ดูก่อนสหยาปุนณมุข เราได้เห็นมา

แล้ว นางชนงามชื่อกรุงคเทวี รักใคร่ได้เดียวกับเทพกษุมารอยู่ ยังทำตามกบกับนพพิงคกุมารเสนาบดี และชนันเดวาลัยคนใช้ของนพพิงคกุมารอีก (พระอรรคกถาจารย์นำเรื่องพิสดารมาเล่าชกไว้ว่า) ในอดีตกาลพระเจ้าพรหมทัตปลงพระชนม์พระเจ้าโกศศรราชบริบราชดมบดีแล้ว พาอัศวมเหสีของพระเจ้าโกศศรไปสู่เมืองพาราณสี แม่ทรงทราบอยู่ว่านางนมมีครรภ์ ก็ยังทรงตั้งนางนมเป็นอัครมเหสี ครั้นนางมีครรภ์แก่แล้วก็ประสูติพระราชบุตรอันงามดังว่าทอง นางจึงดำริว่า เมื่อกุมารขึ้นเติบโต พระเจ้าพาราณสีก็จักให้ฆ่าเสีย ด้วยทรงเห็นว่าเป็นบุตรของข้าศึก ไม่ต้องพระประสงคฺ์เลยไว้ อย่าให้บุตรของเราตายด้วยมือคนอื่นเลย นางดำริแล้วจึงตั้งนางนมว่า เจ้าจงเอาผ้าเก่า ๆ ห่อทารกนั้นแล้วจงนำไปทิ้งเสียที่ป่าช้าผัดคิบบ นางนมทำตามตั้งอาบน้ำชำระเกล้าแล้วจึงกลับมา

ฝ่ายพระเจ้าโกศศรราชทิวงคคแล้วไปเกิดเป็นรุกขเทวดา จึงบันดาลด้วยอาณภาพของตนให้คนเดียงแพะค้อนแพะไปสู่ประเทศนั้น นางแพะตัวหนึ่งไปพบทารกนั้นเขาก็เกิดความดีเนหา จึงให้ทารกนั้นนมกิน นานนม แล้วก็เที่ยวไปแฉ้วกลับมาให้กินอีก ๓-๔ ครั้ง คนเดียงแพะเห็นภริยานางแพะจึงเข้าไปดู เห็นทารกนั้นแล้วก็เกิดความรักใคร่เหมือนบุตร จึงอุ้มมาให้ภริยาแห่งตน ภรรยาของคนเดียงแพะไม่มีบุตรก็ไม่มีความให้กิน จึงให้ทารกกินนมแพะตัวนั้น แต่ว้นนั้นนางแพะก็ตาย ๒ ตัว ๓ ตัวทุกวัน ๖๖ คนเดียงแพะจึงคิดว่า ถ้าเราเดียงเด็กคนนั้นไว้ นาง

แพะก็จะตายหมด จะเลี้ยงไว้ทำไม จึงเอาทารกนั้นวางลงในภาชนะดิน
 ใบหนึ่ง แล้วเอาอีกใบหนึ่งปิดลง เขาแบ่งถั่วยาปากไม่ให้มีช่องแล้ว
 ปล่อยให้ลอยน้ำไป มีคนจันทาดผิวเมียซึ่งเป็นคนช่อมของเก่าในพระราช
 นิเวศน์ ลงไปล้างบ่อที่ทำข้างใต้ เห็นภาชนะลอยมาก็รีบวิ่งไปพาดขึ้น
 มาบนฝั่ง พอเปิดรับก็ได้เห็นทารกรูปร่าง ภูริยาของคนจันทาดไม่มี
 บุตรก็มีความรักใคร่ทารกเหมือนอย่างบุตร จึงนำไปเลี้ยงไว้ที่เรือน
 พอทารกนั้นเจริญวัยได้ ๗ ปี เมื่อบิดามารดาไปสู่ราชตระกูลก็พาไป
 ด้วย พอทารกนั้นเจริญวัยได้ ๑๖ ปี ก็ได้ไปช่วยทำการปฏิสังขรณ์
 ของเก่าในราชตระกูล ก็พระอัครมเหสีของพระเจ้าพรหมทัตนั้นมีพระ
 ราชธิดาองค์หนึ่งชื่อว่ากุมารณเทวีมีรูปร่างงดงาม ตั้งแต่นางกุมารณเทวีได้
 เห็นกุมารณนั้นมีจิตศรัทธาพิชฌวัชฌิโกว ไม่ยินดีในผู้อื่น นางเสด็จไปสู่ที่
 ทำการของกุมารณนั่นเอง เมื่อพบกันบ่อยๆ เข้า ทั้งสองก็มีจิตศรัทธา
 พินิจรักใคร่กัน ตอบประพาศสังวาสกันในที่ลับในราชตระกูลนั่นเอง
 นานๆ เข้าพวกเหล่าบริวารก็รู้เรื่อง จึงนำความกราบทูลพระเจ้า
 พรหมทัตฯ ทรงพระพิโรธ จึงให้ประชุมอำมาตย์ทั้งหลายตรัสปรึกษา
 โทษ ว่าตูกคนจันทาดทำอย่างนี้ ท่านทั้งหลายจงวางบตามควรแก่
 โทษ อำมาตย์ทั้งหลายก็กราบทูลว่า โทษผิดใหญ่หลวงควรทำโทษ
 ทรมาณก่อนแล้วจึงฆ่าในภายหลัง

ตลุมิ ชณ ในขณะนั้นรุกขเทวดาผู้เป็นบิดาของกุมารณนั้น จึง
 มาเข้าถึงนางอัครมเหสีผู้เป็นมารดา นางก็เข้าไปเฝ้าพระเจ้าพรหมทัต

ด้วยอาณูภาพแห่งเทวดาแล้วทูลว่า ข้าแต่มหाराช กุมารนไม่ใช่ดูคน
 จันทรชาติ กุมารนเกิดในครรภ์ของหม่อมฉัน เป็นบุตรพระเจ้าโกศ
 ราช หม่อมฉันได้ทูลมธุสาทแก่พระองค์ว่าพระโอรสตายแล้ว ด้วย
 คิดเห็นว่าเป็นบุตรของพระราชผู้เป็นชาติกษัตริย์ของพระองค์ จึงมอบให้
 นางนมเอาไปทิ้งเสียในป่าช้าลึก คนเลี้ยงแพะคนหนึ่งจึงรับไปชุบค้อ
 มา ครั้นเกิดเหตุแม่แพะตายชนหลายตัว คนเลี้ยงแพะก็เอาไปดอยน้ำ
 เสีย คนจันทรชาติซึ่งเป็นผู้ซ่อมของเก่าในราชตระกูลของพระองค์พบ
 กุมารนดอยน้ำมาจึงเอาเลี้ยงไว้ ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อจริงให้หาเขาเหล่า
 นันมาตรัดถามดูเถิด

พระเจ้าพรหมทัตครดีให้หาคนเหล่านั้นตั้งต้นแต่นางนมเข้ามาถาม
 เขากัทุกความตั้งแต่ต้นจนจบด้าน พระเจ้าพรหมทัตก็ทรงยินดีว่ากุมาร
 ประกอบด้วยชาติ จึงให้สร้างสถานแต่งเครื่องอสังการแล้วพระราชทาน
 ราชธิดาให้ และคนทั้งหลายขนานนามว่าเอพกกุมาร ถือเอาเหตุที่แพะ
 ตาย ต่อมาพระเจ้าพรหมทัตจึงพระราชทานเสนาพาหนะแก่เอพกกุมาร
 แล้วสั่งให้ไปปกครองราชสมบัติของพระบิดา เอพกกุมารก็พานาง
 กุรุงคเทวีไปครองราชสมบัติ ภายหลังพระเจ้าพรหมทัตทรงพระดำริ
 เห็นว่า เอพกกุมารมีได้ศึกษาศิลปศาสตร์ จึงทรงตั้งฉงคกุมารเป็น
 อาจารย์ แล้วส่งไปเพื่อให้ฝึกสอน เอพกกุมารก็ตั้งฉงคกุมารเป็น
 เสนาบดีด้วยเห็นว่าเป็นอาจารย์ของพระองค์

ต่อมาภายหลังนางกุรุงคเทวีสอดรัก ประพฤติ อนาคตกับฉงค-

กุมาร นพังกุมารมีคนใช้คนหนึ่งชื่อชนันเดวาสี นพังกุมารเคยใช้
ให้นำสิ่งของเป็นต้นว่าผ้าและเครื่องประดับไปให้นางกรุงกเทวี ๆ ก็ประ-
พฤติตามกบคนใช้นั้นอีก

เมื่อพญากุณาดำเหตุนมาแต่ดง จึงได้กล่าวว่ เราได้เห็นมา
แล้ว คราวนั้นพญากุณาดเกิดเป็นนพังกุมาร

(พญากุณาดกล่าวต่อไปว่า) เราได้รู้มาแต่อย่างนี้ มารดาของ
พระเจ้าพรหมทัตตะเดียซึ่งพระเจ้าโกศลราช ไปประพฤติตามกบกับ
พราหมณชื่อบัญจาดัจฉนท

(พระอรรคถาจารย์นำเรื่องพิสดารมาด่าชกไว้ว่า) ในกาลอัน
ล่วงมาแล้ว พระเจ้าโกศลราชย์ัตราชสมบัติเมืองพาราณสีได้ จึงทรง
ตั้งอัครมเหษีของพระเจ้าพาราณสีซึ่งทรงครภอยู่แต่ให้เป็นอัครมเหษี
ของพระองค์ ต่อมาไม่ช้าพระอัครมเหษีนั้นก็ประสูติพระราชบุตร ส่วน
พระเจ้าโกศลราชย์ก็ทรงเดียงไว้ด้วยความรักใคร่ เหมือนพระโอรสของ
พระองค์ เหตุพระองค์หาพระโอรสมิได้ ครั้นกุมารนั้นทรงพระเจริญก็
ให้ศึกษาศิลปศาสตร์ แล้วส่งไปให้ปกครองราชสมบัติของพระบิดา
พระราชกุมารก็ไปเสวยสมบัติอยู่ในเมืองพาราณสี

ต่อมาภายหลัง พระมารดาของพระเจ้าพาราณสีจึงเข้าไปทูลดา
พระเจ้าโกศลราชย์ว่าจะไปเยี่ยมพระราชบุตร แต่นางก็พาบวิวารเป็น
อันมากไปสู่มืองพาราณสี หยุดพักอาศัยในนิคมอันหนึ่งอันอยู่ในระวาง
แคว้นทางต้อง มีพราหมณกุมารคนหนึ่งชื่อบัญจาดัจฉนทรูปว่างสะสวย

อยู่ที่นครมนัน ไต้นำเครื่องบรรณาการมาถวายพระนาง ๆ เห็นก็มีจิตต์
 ประดิพัทธ์รักใคร่ตอบทำตามกับพราหมณ์ผู้นั้น พักอยู่สองสามวัน
 แล้วจึงไปเมืองพาราณสี พบกับพระราชบุตรแล้วก็รีบกลับมาพักที่นคร
 นันนีก์ ตอบประพฤติอนาจารกับพราหมณ์ผู้นั้นอีกสองสามวันแล้วจึงไป
 เมืองโกศต ตั้งแต่นั้นมาไม่ช้านักก็เข้าไปทูลดาพระเจ้าโกศตอ้างเหตุ
 ไปเยี่ยมพระราชโอรสอีก เวลาก็ไปแตะงัดก็ไปพักประพฤติอนาจารกับ
 พราหมณ์ที่นครมนันอยู่ตั้งครั้งเดือน

เมื่อพญาภูณาดแต่งซึ่งเรื่องนั้นจึงได้กล่าวว่ เราได้รู้มาอย่าง
 นี้ ไตยินว่า คราวนั้นพญาภูณาดเกิดเป็นพราหมณ์กุมารชื่อปัญจาต-
 จันตะ (พญาภูณาดกล่าวเป็นคาถาต่อไปนี้ว่า)

เฮตา จ อญญา จ อกัตุ ปาบี
 ตตุมาหิ อิตถินิ น วิสุตเต นปปลิเต
 มหิ ยถา ชคคิสมานรตุตา
 วสุษฐา อิตริตฺรานิ ปติฏฺฐา
 สพุสสา อณฺทนา อกุปฺปา
 ตถิตฺถิโย ตาโย น วิสุตเต นโร ฯ
 สึโห ยถา โถหิตมัสสโรชโน
 พาพมิโค ปญฺจาอุโห สุรฺกฺโข
 ปลยฺห ขาติ ปฺรหิสะเน รโต

หมตอายุ 01/09/25๕๕ ตถิตฺถิโย ตาโย น วิสุตเต นโร ฯ

หญิงทั้งหลายที่กล่าวมาแล้วนั้นก็ดี หญิงอื่นก็ดี ได้กระทำมาแต่
ซึ่งกรรมอันลามก เพราะเหตุนี้เราจึงไม่วิบัติสาหัส ไม่สรรเสริญหญิง
ทั้งหลาย แผ่นดินอันทรงไว้ซึ่งสรรพแก้วล้อมแต่ไว้ในสัตว์โลกเล่มอกัน
รับรองตั้งตั้งดีและชั่ว ทนทานได้ทั้งหมด ไม่ตื่นร่นหว่นไหวฉั่นไต่
หญิงทั้งหลายก็เหมือนกัน เพราะฉะนั้นไม่ควรวิบัติสาหัสกับหญิงทั้งหลาย

อนึ่งราชสีห์พาพมฤคสุราย บริโภคเนื้อเด็ดเป็นอาหาร ยินดี
ในที่จะเบียดเบียฬสัตว์ ใช้อาวุธ ๕ (คือปากและเท้า ๔) ช่มชืดสัตว์ทั้ง
หลายกินฉั่นไต่ หญิงทั้งหลายย่อมใช้อาวุธ ๕ อย่าง (คือ รูป เสียง
กลิ่น รส สัมผัส) เหมือนกัน เพราะฉะนั้นไม่ควรวิบัติสาหัสกับหญิงทั้ง
หลายเหล่านั้น

ดูกรสัตว์ปวงมนุษย์ หญิงทั้งหลายไม่ใช่แพศยา ไม่ใช่นางงาม
ไม่ใช่ดีญจร ชื่อทั้ง ๓ นี้ไม่ใช่ชื่อโดยกำเนิด ชื่อโดยกำเนิดของแพศยา
ของนางงาม ของดีญจร ก็คือว่าเป็นผู้ฆ่า หญิงทั้งหลายมีนุมนวยผม
เหมือนพวกโจร ประทุษร้ายให้เป็นพิษเหมือนสุราเจือยาพิษ พุดไธ
ฮวดเหมือนคนขายของ ตลบแคลงพดิกพดิวเหมือนเขาเนื้อ ต้องฉั่น
เหมือนงู ปกบีตความชั่วเหมือนเขาแผ่นกระดานบีตหลุมคุงไว้ บรรทุก
ให้เต็มยากเหมือนบาตาด ทำให้ยินดียากเหมือนรากษส กวาดไปไม่มี
เหลือเหมือนพระยม กินไม่เดือดเหมือนไฟ พัดพาไปไม่เดือดเหมือน
แม่น้ำ ประพฤติกรรมอำเภोजใจเหมือนลม ไม่ทำอะไรให้วิเศษเหมือน
เขาพระเมรุ (อรุณกถาอธิบายว่าสัตว์เข้าไปที่ภูเขาพระเมรุแล้วดีเป็น

ทองเหมื่อนกันหมด) มีคาถากถ้าวความเหล่านี้ไว้อีกส่วนหนึ่งว่า

ยถา ใจโร ยถา ทฏุโจ	วาณิไชว จิกคณัน
อิสต์สังคมิว ปวิวคตา	ทุชชิวหา อุโรโค ยถา ฯ
โสฬภมิว ปฏินนนา	ปาตาดมิว ทุปปุรา
รกุขตี วิย ทุคโตสา	ยโมเวกนคทหริโย ฯ
ยถา สีสัน นที วาโห	อนิโต กามปารวา
เนรวุ อวิเสสา ฯ	วิสฺรกุไชว นิจุจผลี
นาตยนคติ ชมเร โภค	รัตนานนคทริคฺติโย ฯ

ความแห่งคาถานี้^๕ เนื้อความเหมือนที่กล่าวมาแล้ว^๕ แปลกแต่
ต้องบาทสุดท้ายว่า^๕ หมึงทั้งหลายเป็นผู้กอบกำรณะทั้งหลายนับไม่
ถ้วนไว้ในมือแล้ว^๕ ทำโภคดมบัติในเรือนให้พินาศ

เบื้องหน้า^๕ แค้นไป^๕ พญาภูณาดเมื่อจะแสดงกถาอันสังสรัดวดยของ
ตนโดยประการต่างๆ จึงกล่าววว่า^๕ ดูก่อนสหายปุณณมุข ทรัพย์ &
อย่างนั้นคือ^๕ โคผู้ โคนม ยาน ภริยา ไม่ควรวให้อยู่ในตระกูลอื่น ผู้เป็น
บัณฑิตยอมไม่ยอมให้ทรัพย์ & อย่างนั้นอยู่พวจากจากเรือน

(ก่อนเป็นคาถาแสดงเหตุผลแห่งทรัพย์ & อย่างนั้นว่า)

โคณั เชนุญจ ยานญจ
ภริยั ฌาติกุเต น วาสเย
ภุญชนคติ วถั อยานกา

โทเหน หนนุติ วจฺณกั

ภริยา ฌาติกุเต ปทุสฺสตี

ความว่า ผู้คนดัดยอมไม่ให้ทรัพย์ ๔ อย่างอยู่ในตระกูลญาติ คือ โคผู้ ๑ โคนม ๑ ยานพาหนะ ๑ ภริยา ๑ (เพราะเหตุว่า) คนทั้งห้าตายที่ไม่มียานยอมใช้รถที่ฝาก ย่อมฆ่าโคตัวผู้เสียเพราะใช้ตากเข็นเกินกำลัง และยอมฆ่าตุ๊กโคเพราะวัดนมแม่หมด ภริยายอมประทุษร้ายตระกูลญาติ

ตูก่อนสวดหยาปนุณมุข ของ ๖ อย่างนี้ เมื่อเกิดธุระจำเป็นขึ้นแล้วใช้ประโยชน์ไม่ได้ (ต่อนี้เป็นคาถาแสดงเหตุผลของวัตถุ ๖ อย่างนี้ว่า)

อคุณั ฆนุ ฌาติกุเต ๑ ภริยา
ปาวั นาวา อกฺขภกฺคณฺจ ยานั
ทฺูเว มิตฺุโค ปาปสฺสหายโก ๑
ภิจฺุเจ ชาติ อนตฺุถจาวินิ ภวณฺุติ

ความว่า ฆนุไม่มีสาย ๑ ภริยาอยู่ในตระกูลญาติ ๑ เว็อยู่ฝั่งโน้น ๑ รถเพดาหัก ๑ มิตรอยู่ไกล ๑ สหายตามก ๑ ทั้ง ๖ นี้ เมื่อเกิดธุระขึ้นแล้วใช้ประโยชน์ไม่ได้

ตูก่อนสวดหยาปนุณมุข หมิงยอมดูหมิ่นสามีด้วยฐานะ ๘ อย่างดูหมิ่นเพราะความจน ๑ เพราะความเจ็บกระเดาะกระแสะ ๑ เพราะความชรา ๑ เพราะเป็นหนักแดงสุรา ๑ เพราะโง่เซอะ ๑ เพราะมี

เมมา ๑ เพราะอนุวัตรตามภาระงานไม่ทัน ๑ เพราะทำให้ทรพยเกิดขึ้น
ไม่ได้ ๑

ต่อไปนี้เป็นคาถาอีกส่วนหนึ่งแสดงเหตุผลแห่งวัตถุทั้ง ๘ ว่า
ทติทฺทํ อาศฺรณฺจายี ฐิณฺณกํ สุราโธณฺทกํ
ปมคฺคํ มุทฺธปคฺคณฺจ ทคฺคํ กิจฺเจสุ หาปนํ
สพฺพกามาปณฺนิชานน อวชานนฺติ ตํมิกํ

(ความแห่งคาถานี้เหมือนกับข้างบน)

ดูก่อนดีหายปุณณมุข หญิงทั้งหลายย่อมนำความประทุษร้าย
มาให้สามีด้วยฐานะ ๘ อย่าง คือมักไปเที่ยวอาราม ๑ มักไปเที่ยว
สวนอุทยาน ๑ มักไปเที่ยวตามท่าหน้า ๑ มักไปหาตระกูลญาติ ๑ มัก
ไปหาตระกูลผู้อื่น (ที่คบกัน) ๑ มักชอบใช้กระจกและประดับผ้าผืน ๑
มักดื่มหน้าเมา ๑ มักเยี่ยมมองหน้าต่าง ๑ มักยื่นแอบประตุ ๑

ต่อไปนี้เป็นคาถาพินัยอีกส่วนหนึ่งแสดงฐานะทั้ง ๘ นั้นว่า

อารามคมนลฺลิตา

อุทยานํ นทํ ฌาติปรกฺคํ

ทุสฺสํณฺทนมนฺยคฺคา

ยาจิตฺถํ มชฺชปายินี

ยา ๑ นิโถกนลฺลิตา

ยา ๑ ปทฺวารวฺจายินี

ปโทตมารหฤติ อิตฤติโย

(ความอย่างเต็ยวกับทีกถ่ำวมาเต็ย)

คูก่อนตหอยปฤณณมุข หฤิงย้อมยัวยวณชยด้วยฐำนะ ๔๐ ค็ือ
ทำตคตกาย ทำกั้ม ทำกรัฎกรย ทำอชย ทำเกะเต็ย ทำเออเท้ำเห็ยยบ
กัณ ทำเออไม้ชั้ตเม่นดิน ทำกระโตตเออง ทำให้เต็ยกระโตต ทำว้งเออง
ทำให้เต็ยว้ง ทำเอ่นกบเต็ย ทำให้เต็ยเอ่น ทำจวบเต็ย ทำให้เต็ยจวบ
ทำกัณเออง ทำให้เต็ยกัณ ทำให้ชองแ่ก่เต็ย ทำชอ ทำวอนชอ ทำเออ
อย่างเต็ย ทำเล็ยงสูง ทำเล็ยงค้ำ ทำพุดเบ็ยตเอย ทำพุดคกระชัย ทำ
ชัคชั ด้วยพ็อน ด้วยชัย ด้วยเบ้า ด้วยว้งให้ ด้วยครวณู ด้วย
กรัฎกย ด้วยเต่งกย ทำบ้ง ทำยักเออ ทำถ่ำยผ่ำที่บ็ยตชองดบั ทำ
เต็ยชช ทำบ็ยตชช ทำให้เห่นนหม ทำให้เห่นรักแ่ว ทำให้เห่นท็องน็อย
ทำหัดวต ทำเต็ยคัค ทำเม็ยปาก ทำเต็ยบดิน ทำชยยผ่ำเต็ยคดบั
นุง ทำถ่ำยยแตะมุ่นณม

คูก่อนตหอยปฤณณมุข นัคปราชญ์พ้งทรบเอ็ยถ่ำหฤิงเบ็ยคน
ประทุษฐรวัย ด้วยฐำนะ ๒๕ อย่าง ค็ือ ย้อมพรวรณนาการไปแรมโกถ
ชองถ่ำมี ย้อมไม้ระถึคถึงถ่ำมีที่ไปแรมโกถ ย้อมไม้แ่ตงความยัณต
ค่อถ่ำมีทีกถบัมถึง ย้อมกถ่ำวโทษแแห่งถ่ำมี ย้อมไม้กถ่ำวคณแแห่ง
ถ่ำมี ย้อมประพฤคถึงที่ไม้เบ็ยประโยชนแ่ก่ถ่ำมี ย้อมไม้ประพฤคถึงที่
เบ็ยประโยชนค่อถ่ำมี ย้อมคกระทำกัจที่ไม้ควกรแ่ก่ถ่ำมี ย้อมไม้ทำกัจที่
ควกรแ่ก่ถ่ำมี ย้อมคคฤมหวัณอนเบ็ยอนหน้ำหนึ่ ย้อมนอนพตคกถบัไป

หมตอย ๑1/09/2566

กตัญญู ย่อมมนอนนอนใจยาวทำวุ่นวาย ย่อมทำระทมทุกข์ ย่อมไป
อุจจาระปัสสาวะบ่อย ๆ ย่อมประพฤติดรกันข้าม ย่อมเงี้ยวพั้งเพราะ
ไต่ยนิคนอื่นพูด ย่อมด่างทรวัยส่มบัตติ ย่อมทำทอดสันนิทษิตชมกับชาย
ผู้คุ้นเคย ย่อมออกนอกบ้านเด่มอ ย่อมประพฤติผิดความดี ย่อมประ
พฤตินอกใจไม่เคารพในสามีแต่คิดประทุษฐร้วย ย่อมยื่นที่ประทุเนื่อง ๆ
ย่อมทำให้เห็นรักแร้ ย่อมทำให้เห็นนม ย่อมไปเฟ่งศุทิสค์ต่าง ๆ ตุก่อน
สหายปุลณมุข บัณฑิตพิงทราบเกิด ว่าหญิงเป็นคนประทุษฐร้วยด้วย
ฐานะ ๒๕ อย่างเหล่านี้

มีคาถาพันร็ดดำวฐานะเหล่านี้ไว้่อักัด่วนหนึ่งว่า

ปวาล์ ตลด์ล วนุเนติ

คตัม ตลด์ล น โสจติ

ทิสฺวา ปตี อากตัม นานินทติ

ภตฺตุ วนุณัน น กทาจิ ภาสฺติ

เอเต ปทฏฺจาย ภวนฺติ ตกฺษณา ฯ

อนตฺถํ ตลด์ล จรติ อสฺมณฺเต

อตฺถณฺจ หาเปติ อภิจฺจการินี

ปริทหิตฺวา สยติ ปรมฺมุขี

เอเต ปทฏฺจาย ภวนฺติ ตกฺษณา ฯ

ปริวตฺตกฺษาคา กุญฺมิยชาตา

๔ กุณาสวรรค (๕๓๖)

อุจฺจวรปฺลฺลํ อภินฺทํ คจฺจนฺติ
เอเต ปทฺฐจฺจาย ภวฺนฺติ ตกฺขณฺนา ฯ
วิโตมมาจฺวติ อภิจฺจกาวิํ

สทฺทํ นิสํเมติ ปรฺลฺลํ ภาสฺสโต
นํหตฺโภคา จ กโรติ สฺนฺถวํ

เอเต ปทฺฐจฺจาย ภวฺนฺติ ตกฺขณฺนา ฯ
ภิจฺเจเน ตทฺธํ กตฺติราภํ ชนํ
วิตฺตํ วินาเสติ ทฺกฺเขน สฺมฺภตํ
ปฏฺวิสฺลฺลเกหิ จ กโรติ สฺนฺถวํ

เอเต ปทฺฐจฺจาย ภวฺนฺติ ตกฺขณฺนา ฯ
นิกฺขนฺตปาทา วิสฺสขานฺจาวินํ
นิจฺจณฺจ สํมิมิหิ ปทฺฐจฺจมานสํ
อติจาวินํ โหติ อเปตคาววา

เอเต ปทฺฐจฺจาย ภวฺนฺติ ตกฺขณฺนา ฯ
อภิกฺขณํ ติวฺจฺจติ ทฺวารมฺมุเด
ถนานิ กจฺจนานิ จ ทสฺลฺลยฺนฺตํ
ทิสฺสทิสฺสํ เปกฺขติ ภนฺตจิจฺจตา

เอเต ปทฺฐจฺจาย ภวฺนฺติ ตกฺขณฺนา ฯ

(คาถาเหล่านี้ เนื้อความ ก็เหมือนกับพื้นฐานะ ๒๕ ข้างต้น ที่กล่าวมา

แล้ว หมดอายุ 01/09/2566 แปรตกแต่บาทสุดท้ายแห่งคาถาหนึ่ง ๆ ที่บอกไว้เป็นตอน ๆ ว่า

เหล่านี้เป็นลักษณะของหญิงผู้ประทุษร้าย ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำ และมีคาถาต่อไปอีกว่า)

สพฺพนา นที วงกคติ สพฺเพ กฏฺจฺมยา วนา
สพฺพพิศฺฐิโย กเร ปาปํ สพฺพมานเ นินฺวาตเก ฯ

สเจ ตเถถ ชณฺ์ วา รโห วา
นินฺวาตกํ วาปี ตเถถ ตาทิธฺ์

สพฺพาว อิตฺถิ น กเรยฺยุํ โน ปาปํ
อณฺเณ อตฺตถ ปิจฺฉปฺปิณา สทฺธิ ฯ

นรานมารวมกธาตุ นาริธฺ์
อนเกจิตฺตาธฺ์ อนิคุคฺหาธฺ์ จ

สพฺพตฺตคา ปิตฺติกรามิ เจ สฺสิยฺุ
น วิธฺ์ธฺ์ ติตฺตธฺ์มา ทิ นาริโย ฯ

ความว่า แม่น้ำทั้งปวงมีทางไปอันคดเคี้ยว และป่าอันรกเรียว ด้วยต้นไม้ฉุนโต หญิงทั้งหลายทั้งปวงเมื่อได้ชองก็ยอมทำกรรมอัน ตามกณฺ์นั้น ถ้าว่าได้คราว ได้ที่ดับหรือได้ชองเช่นนั้นแล้ว ที่หญิง ทั้งปวงจะไม่ทำตามก็ไม่มีเสียเลย ไม่ได้คนอื่นก็ทำกับคนเบียด ในจำ พวกนารีที่หายใจไม่มีใครข่มขืนได้ เป็นผู้กระทำให้เกิดความช่วยวอนแก่ ชายทั้งหลาย หากนารีพวกใดถึงจะทำให้เกิดบิตฺติได้โดยประการทั้งปวง กัด ก็ไม่ควรวิสาธน์ด้วย เพราะฉะนั้นเห็นแต่เมอดด้วยเท่านั้น ใครจะ อापจะกินก็ไม่ห้าม

พจนานุกรม ๒๕๖๖

ก่อนไปพระอรพตทวารายนำเรื่องต่าง ๆ มาเล่าชกไว้ว่า ในอดีต
 กาดมีพระราชองค์หนึ่งทรงพระนามว่ากนิหรี ด้วยราชย์อยู่ในเมือง
 พาราณสี มีพระรูปโฉมงามยิ่ง อำมาตย์พหนึ่งยอมนำหีบเครื่องหอม
 มาถวายทุก ๆ วัน เมื่อประพรมเครื่องหอมในพระราชนิเวศน์ทั่วแล้ว
 ก็นำหีบทำเป็นพื้นไม้หอมหุงพระกระยาหารถวาย พระเจ้ากนิหรีมีพระ
 มเหษีรูปงามองค์หนึ่งทรงพระนามว่ากนิหรี พระเจ้ากนิหรีมีบุโรหิตมี
 บัญญาหัดกแดดมผู้หนึ่งชื่อบัญญัติจันตมิชฌนมาคุยเท่ากับพระองค์ ก็ที่
 ค่อกับปราสาทของพระเจ้ากนิหรีนั้น มีต้นหว้าต้นหนึ่งอยู่ในกำแพงวัง
 กิ่งหว้าทอดข้ามกำแพงออกไป มีบุรุษเปลี้ยคนหนึ่งรูปร่างชั่วช้าน่า
 เกียดยศ อาศัยอยู่ที่ริมไม้หว้า

อถกทิวดี อยู่มาภายหลังวันหนึ่ง นางกนิหรีเทวีเยี่ยมมองไปตาม
 ช่องหน้าต่าง เห็นบุรุษเปลี้ยนั้นแต่ก็ผูกพันรักใคร่ เวตาราตรียังพระ
 เจ้ากนิหรีให้ทรงยินดีด้วยก็เด็ดแล้วแต่บรรทมหลับ นางค่อย ๆ ถูกชน
 จัดอาหารอันประณีตมีรสอร่อย ได้ฉันทองห่อไว้ที่พกแต่ก็ไต่เชือก
 ดงทางหน้าต่าง บินชนบนต้นหว้าไต่ลงมาตามกิ่ง เชิญบุรุษเปลี้ยให้
 กินอาหารแล้วทำการตามกกับบุรุษเปลี้ย ถ้าเรื่งแล้วก็กลับขึ้นปราสาท
 ตามทางเดิม ประพรมสัตว์รกายด้วยของหอมแล้วก็เข้าไปนอนกับพระ
 เจ้ากนิหรี ประพฤติตามกอย่างนั้นได้มอมา พระเจ้ากนิหรีก็มีได้ทรง
 ทวาม จนอยู่มาวันหนึ่งเสด็จประทับนิพนพระนคร เวตาดัดจกดับพระ
 ราชนิเวศน์ ได้ทอดพระเนตรเห็นบุรุษเปลี้ยมีอาการน่ากรุณาอย่างยิ่ง

จึงตรัสถามปุโรหิตว่า เห็นมนุษย์แปรคนนั้นหรือไม่ ครั้นปุโรหิตทูลรับ
 พระราชโองการว่าเห็นแล้ว จึงตรัสถามต่อไปว่า บุรุษที่มีรูปร่างน่า
 เกิดยึดเห็นถึงภาวะปานฉะนี้ ยังจะมีหญิงคบหาด้วยอำนาจฉันทราศบ้าง
 หรือไม่ บุรุษเปลี้ยได้ฟังพระราชดำรัสดังนั้นก็เกิดมานะขึ้นว่า พระเจ้า
 แผ่นดินพูดอะไรเช่นนั้น ชะรอยจะไม่รู้ว่าเทวี่ของตัวมาหาเรา คิดแต่จะ
 ประณมมือไหว้ต้นหญ้า กล่าววาจาที่ค่อย ๆ ว่า เขียวเทพดาซึ่งเป็นเจ้า
 ดึงอยู่ที่ต้นหญ้าพึงเกิด คนอื่น ๆ นอกจากพระองค์แล้วก็ไม่มีใครรู้
 ปุโรหิตเห็นกริยาของบุรุษเปลี้ยจึงคิดว่า อัครมเหสีของพระราชางค์ได้
 ไต่ต้นหญ้ามาทำตามกับบุรุษเปลี้ยนั้นเป็นแน่แท้ คิดแต่จะจึงทูลถามว่า
 ขอพระราชทาน ในเวตารাত্রีพระองค์ทรงสัมผัสสัตว์ร่างกายแห่งพระเทวี่
 เป็นเช่นไรบ้าง พระเจ้ากนิทรตอบว่า ดั่งอื่นก็ไม่แต่เห็น เป็นแต่เวต
 เทียงคินสัตว์ร่างกายของนางเย็น ปุโรหิตจึงทูลว่า ขอพระราชทาน ถ้า
 กระนั้นหญิงอื่นยกไว้ก่อนเกิด พระนางกนิหรือนักกรรมเหี้ยของพระองค์ได้
 ประพฤติแล้วซึ่งกรรมตามกับบุรุษเปลี้ยนี้ พระเจ้ากนิทรตรัสตอบว่า
 ดุร้ายพูดอะไร นางกนิหรืบริบูรณ์ด้วยรูปร่างอันอุดมเห็นปานนั้น จะมา
 ร่วมภิรมกับบุรุษเปลี้ยอันน่าเกิดยึดอย่างยิ่งนี้ ขอพระราชทาน ถ้า
 กระนั้นพระองค์จงสังครอยคอยจับเกิด พระเจ้ากนิทรก็ทรงรับ ครั้น
 เสวยเย็นแล้วก็เข้าบรรทมกับนางกนิหรื ตั้งพระหฤทัยคอยสังครจับ
 พอถึงเวตาศยบรรทมหลับตามปกติ ก็ทรงแสร้งทำเหมือนหลับไป

ไปยืนแอบอยู่ที่เงาต้นหว้า วันนั้นบุรุษเปลี้ยโกรธชู้ตะคอกว่าทำไมถึง
 มาช้าแล้วเอามือตบเข้าที่กอกหูนางเทวี นางเทวีก็ร้องขอโทษว่านายอย่า
 เพื่อโกรธ ข้าพเจ้ารอให้พระราชสาส์นมาถึงมาได้ ว่าแต่ก็ประพฤติกปฏิบัติ
 บุรุษเปลี้ยเหมือนหญิงบำเรอในเรือน เมื่อบุรุษเปลี้ยตบหูนางกนิษฐ์นั้น
 กุณฑลหน้าราชสีห์หลุดจากหูกะเด็นไปตกอยู่ที่ใกล้พระบาทพระเจ้ากนิษฐ์
 พระเจ้ากนิษฐ์เห็นควรเก็บเอาไปเป็นพระยานกัทรังเก็บเอาไป ฝ่ายนาง
 กนิษฐ์ประพฤตินางจรรกับบุรุษเปลี้ยนั้นแล้ว ก็กลับไปด้วยนัยหนหลัง
 เริ่มจะนอนด้วยพระราชดำริ พระเจ้ากนิษฐ์ก็ทรงห้ามเสีย พอรุ่งขึ้น
 จึงรับสั่งให้คนไปบอกว่า ให้นางกนิษฐ์เทวีประดับเครื่องอสังการที่เรา
 ให้ทั้งหมดเข้ามาเฝ้า นางกนิษฐ์ก็สั่งให้ทูลว่า กุณฑลหน้าราชสีห์ตั้ง
 ไปไว้ที่ข้างทองเสี้ยแล้ว นางก็มีได้มาเฝ้า ครั้นพระเจ้ากนิษฐ์รับสั่งให้
 หาอีก นางก็ประดับกุณฑลข้างเดียวเข้าไปเฝ้า พระเจ้ากนิษฐ์ตรัสถาม
 ว่า กุณฑลไปไหน นางก็ทูลว่า ส่งไปที่ข้างทอง พระเจ้ากนิษฐ์รับ
 สั่งให้หาข้างทองมาตั้งกระทูถามว่า ทำไมเจ้าจึงไม่ให้กุณฑลแก่นางกนิ
 ษฐ์ ข้างทองก็ทูลว่ามีได้รับไว้ พระเจ้ากนิษฐ์ก็ทรงพระพิโรธตรัสว่า
 เฮ้ย อีบาปจัญชาติ คนอย่างกนิษฐ์จะเป็นข้างทองของมึง ตรัสแล้ว
 ก็ขว้างกุณฑลลงไปที่หน้านางกนิษฐ์แล้วฉินมาตรัสกับบุโรหิตว่า ต่หาย
 พุดจริงแท้ จงไปสั่งให้ตัดหัวอันนี้เสีย บุโรหิตก็พานางกนิษฐ์ไปซ่อน
 ไว้ในที่แห่งหนึ่งภายในพระราชวังนั้น แล้วกลับไปแล้วกราบทูลว่า ขอ
 พระราชทานอภัยทรงกริ้วนางกนิษฐ์เลย หญิงทั้งปวงย่อมเหมือนกัน

อย่างนั้นหมด ถ้าไม่ทรงเชื่อต้องพระประสงค์ทรงทราบเรื่องทุกสิ่งของ
หญิงทั้งหลายแล้ว ข้าพระองค์จะดำแดงให้ดูความตามกคความมีมายา
มากของหญิงทั้งหลาย เชนิเด็ด้จปลตอมพระองค์ประพาดไปในชนบท
ด้วยกัน พระเจ้ากนิทรก็ทรงรับ ทรงมอบราชสมบัติให้พระมารดาแล้ว
ก็เด็ด้จชอกซอนไปกับบุโรหิต

เมื่อพระเจ้ากนิทรกับบุโรหิตไปได้ประมาณโยชน์หนึ่งแล้ว พัก
นั่งอยู่ข้างหนทางใหญ่ มีกุกุมพินหนึ่งกระทำการวิหาหมงคตเพื่อบุตร
ชาย ให้นางกุมาริคนหนึ่งนั่งอยู่ในยานกำบังแล้วพาดผ่านมาด้วยบริวาร
เป็นอันมาก บุโรหิตได้เห็นแล้วจึงทูลว่า ขอพระราชทาน ถ้าต้องพระ
ประสงค์ ข้าพระองค์ดำมารดจะให้นางกุมาริคนนั้นทำตามกับพระองค์
ได้ พระเจ้ากนิทรตรัสว่า เพื่อนพุดอะไร เขามากับบริวารเป็นอันมาก
ท่านไม่ดำมารดจะทำได้ บุโรหิตจึงทูลว่า ขอพระราชทาน ถ้าเดชะ
ก็คอยทอดพระเนตร ทูตเด็ด้ก็ตอบไปข้างหน้า รถม่านเข้าใกล้ๆ หน
ทางให้พระเจ้ากนิทรประทับในม่าน แล้วตนก็ไปนั่งร้องให้อยู่ข้างทาง
พอกุกุมพินเห็นเข้าก็ถามว่า เพื่อนั่งร้องให้ทำไม จึงตอบว่าข้าแต่ นาย
ภริยาของข้าครรรภ์แก่ ข้าพาเดิรทางมาหวังจะพาไปตระกูลของเขา พอ
มาถึงกลางทางนางก็เจ็บท้องทนลำบากอยู่ในม่าน เพื่อนหญิงสักคนหนึ่ง
ก็ไม่มี คัวซักไม่กล้าเข้าไป ไม่รู้ว่าจะเป็นอะไรต่อไป ถ้าได้หญิงสัก
คนหนึ่งจะค่อยยังชั่ว กุกุมพินจึงตอบว่า ถ้ากระนั้นก็อย่าร้องให้ไป
หมดอายุ 01/09/2564
เตย หญิงพวกเรามาด้วยกันมีเป็นอันมาก พอจะไปช่วยได้สักคนหนึ่ง

ปุโรหิตจึงกล่าวว่า ถ้ากระนั้นขอให้นางกุมารีคนนั้นเหาะไปจักได้เป็น
 สวัสดิ์คิมกตแก่เขา กุญมพีผู้หนึ่งคิดเห็นว่าชายผู้หนึ่งพูดถูก สวัสดิ์คิมกต
 จักมีแก่สระไภ้ของเราเป็นแน่ และด้วยนิมิตคนสระไภ้ของเราจักเจริญด้วย
 บุตรและธิดา คิดแล้วจึงส่งนางกุมารีคนนั้นไป นางกุมารีนั่นก็เข้าไป
 ในม่าน พอเห็นพระเจ้ากนิหรวรก็รักใคร่ ได้ประพฤติตามกด้วยกันแล้ว
 พระราชาทรงถอดพระธำมรงค์ประทานให้ พอสำเร็จกิจนางกุมารีนั่น
 กัดับมา สนทนงหทัยถามว่า เขาคดอดถูกเป็นชายหรือหญิง นางก็
 ตอบว่าชายงามเหมือนดังทอง กุญมพีก็พานางกุมารีไป

ฝ่ายปุโรหิตก็กัดับมาเฝ้าพระเจ้ากนิหรวรแล้วทูลว่า ขอพระราชทาน
 พระองค์ได้ทอดพระเนตรแล้ว นางกุมารีรุ่นสาวยังตามกอย่างนี้ ก็จจะ
 บัวยกกล่าวไปโยเด่าถึงหญิงพวกอื่น ขอพระองค์ประทานอะไรแก่นางไป
 บ้างหรือเบด่า พระเจ้ากนิหรวรว่า เราให้แหวนที่ตีคิมมีมาแก่นางไป
 ปุโรหิตจึงทูลว่า พระองค์ประทานมันทำไม ข้าพระองค์ไม่ยอมให้
 ว่าแล้วก็วิ่งไปยึดยานไว้ ครั้นคนทั้งหทัยถามว่าอะไรกัน ก็ตอบว่า
 นางกุมารีคนนั้น ยิบเอาแหวน ที่วางไว้ข้างคั้วชะ ของนางพราหมณ์ภรรยา
 ของข้ามา ขอแหวนให้ข้าเกิดแม่ นางกุมารียื่นมือออกไปหยิกมือปุโรหิต
 ตะคอกว่า ตาโจร เอาของแก่ไปเกิด แล้วส่งแหวนคืนให้

ปุโรหิตดำแดงหญิงที่ประพฤติออกใจผัวหทัยคนถวายพระเจ้ากนิ
 หรวรด้วยอุบายต่าง ๆ อย่างอื่นแล้วทูลว่า ขอพระราชทาน ทินแทนก็ขอ
 แล้ว ขอเชิญเสด็จไปที่อื่นเกิด พระเจ้ากนิหรวรว่า ถึงจะเที่ยวไป

ให้ทิวชมพู่ท้อป หนึ่งท่งปวงก็จักเป็นเช่นเดียวกันหมด เราจะต้องการ
 คุชระโรมันอีกเล่า กัดบเกิด ครัดแด้วกก็แด้จกดับเมืองพาราณสี ปุโรหิต
 จิ่งทุดขอประทานโทษนางกนิหรีว่า ขอพระราชทาน ชื่อนชื่อว่าหญิง
 ท่งหลายเด๋วย่อมตามกอย่างนี้ ปกติของเขาเป็นอย่งนเอง พระองค์
 จงงดโทษนางกนิหรีเด๋ยเกิด พระเจ้ากนิหรีทงยกโทษให้รับตั้งให้
 ใตเด๋ยจากพระราชนิเวศน์ เมื่อทงขับใตจากตำแหน่งแด้วกก็ทงตั้ง
 หญิงอื่นเป็นอัครมเหษี แด้วรับตั้งให้ใตบุรุษเป็ดยเด๋ยจากที่นั้นแด้ให้
 ตัดกึ่งต้นหว้าเด๋ย

ในคราวนั้นพญาภูณาดเกิดเป็นปัญจาดจันทปุโรหิต เมื่อนำเหตุ
 ที่ตนได้เห็นมาแด้งจิ่งกล่าววว่า

ยชญ จิตฺวา กนิหรีกนิหรี
 สัพพิตฺติโย น รมนติ อคาเร
 ตํ ตาทิตํ สามีกํ จชิตฺวาน ภริยา
 อญญํ ทิตฺวา ปรปฺริตํ ปิจฺสํปปี ๑

ความวว่า บัณฑิตได้เห็นแด้วซึ่งเรื่องอย่งไรของพระเจ้ากนิห
 แะนางกนิหรี ก็พึงรู้เกิดวหญิงท่งปวงยอมไมยินดีในเรือนของตน
 ภริยาไปเห็นบุรุษอื่นแม่เบ่งออยเป็ดย ยังท่งเด๋ยซึ่งด้าม้อย่างพระเจ้า
 กนิหรีไต้

เรื่องอื่นยังมีอีก ในอดีตกาล พระเจ้าพาราณสีทงพระนามวว่าพะ

แด้จกทงราชย์โดยธรรม ยังมีหญิงชื่อปัญจปาปีเป็นธิดาของคนยาก

ไว้คนหนึ่งซึ่งอยู่ในบ้านข้างประตูตะวันออกเมืองพาราณสี เต่าก้นมาว่า เมื่อชาติก่อนนางเกิด เป็นธิดาของคนยากไร้ คนหนึ่งนั่งขำดิ้นทาปลาเวียนอยู่ เวदानันท์พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งคำนึงว่า จักหาดินละเอียดที่ไหนดมาบทาเงอมผ้าที่อาศัย ครั้นตกลงใจว่าอาจหาได้ในเมืองพาราณสีตั้งนแล้ว จึงห่มคลุมถือบาตรเข้าไปในเมือง ไปยืนอยู่ใกล้หญิงนั้น นางแฉเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วก็โกรธ จึงพูดขึ้นด้วยใจร้ายว่า ชนคินก็ขอ พระปัจเจกพุทธเจ้าก็นิ่งมิได้หวั่นไหว นางเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้ามิได้หวั่นไหวก็เกิดมีใจเดือมีใจอ้อจึ่งกล่าววว่า สัมณะท่านจักได้ดินเหนียวหะ ว่าแต่ก็ยกดินเหนียวก้อนใหญ่ใส่ลงในบาตร พระปัจเจกพุทธเจ้าก็เอาไปนาบทาเงอมผ้าที่อาศัย ไม่ช้าหญิงนั้นก็จุกจากอศตภาพนั้น ไปถือปฏิสันธิในท้องหญิงทุกคนจะชาวบ้านใกล้ประตูนอกเมืองนั้น เมื่อครบ ๓๐ เดือนแล้วนางก็คลอด ด้วยผลที่ได้ถวายดินเหนียวกายของนางประกอบด้วยสัมผัสดียังนั้ก แต่เพราะวิบากที่แดงพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยความโกรธ มือเท้าปากตาจุมุก ๕ แห่ง วิกตวิปริตไปตั้งนั้นเขาจึงตั้งชื่อให้ว่านางบัญญัติปาปี

วันหนึ่งพระเจ้าพาราณสีปลดอมพระองค์เที่ยวตรวจพระนคร ไปถึงประเทศนั้นเข้า นางบัญญัติปาปีเดินอยู่กับด้วยนางทาริกาเพื่อนบ้านไม่รู้จักพระเจ้าพาราณสีก็เอามือคว้าพระหัตถ์เข้า พระเจ้าพาราณสีถูกสัมผัสมือของนางบัญญัติปาปีก็ดำรงพระองค์ไม่อยู่ คุจดังสัมผัศทิพเกิดกาหนดยन्दในสัมผัสดียังนั้ก จึงเอาพระหัตถ์จับนางบัญญัติปาปีซึ่งมี

รูปวิกิตถึงปานนั้นแล้วตรัสถามว่า เจ้าเป็นลูกสาวใคร ครั้นนางตอบ
ว่าเป็นลูกสาวชาวบ้านที่ประทุ จึงทรงซักถามได้ความว่ายังไม่มิด่ามีก็
ตรัสว่า เรานี้แหละจะเป็นสามีแห่งเจ้า เจ้าจึงไปขออนุญาตต่อบิดา
มารดา นางบัญญัติเข้าไปหาบิดามารดาแล้วบอกว่า ชายคนหนึ่ง
เขาต้องการข้า บิดามารดาคิดเห็นว่า ชายนั้นเห็นจะไม่ใช้คนทุกคนจึง
กล่าวว่ ถ้าเขาอยากได้คนอย่างเองก็ดีแล้ว นางจึงกลับมาบอกว่าบิดา
มารดาอนุญาตแล้ว พระเจ้าพาราณสีก็อยู่กับนางบัญญัติที่เรือนนั้น
จึงรุ่งเช้าจึงกดับพระราชนิเวศน์ ตั้งแต่นั้นมาพระเจ้าพาราณสีก็ปลดอม
พระองค์ไปหานางบัญญัติเสมอ ไม่ทรงปรารภนาจะเห็ดยวแต่หญิงอื่น

อยู่มาภายหลัง วันหนึ่งบิดาของนางบัญญัติบังเกิดโรคลงโลหิต
ยาที่จะรักษาโรคนี้คือเข้าปายาสอันปรุงด้วยนมสดล้วน กับเนยใส่น้ำ
ผึ้งนำตาลกรวดเป็นต้น แต่คนบ้านนั้นขัดสนก็ไม่สามารถจะหาได้ ถ้าดับ
นั้นมารดาของนางบัญญัติจึงว่าแก่ลูกสาวว่า ผู้ของเจ้าอาจหาเข้า
ปายาสได้หรือไม่ นางบัญญัติจึงตอบว่า ผู้ของข้าเห็นจะจนกว่า
บ้านเรา แต่เขาเถอะจะต้องถามดู อย่าวิตกไปเลย ว่าตั้งนี้แล้วนางบัญญัติ
ปฏิบัติกิจวิริยาทำทุกครั้น นิ่งคอยทำรอเวลาที่พระเจ้าพาราณสีเคย
เสด็จมา พอพระเจ้าพาราณสีเสด็จมาแล้ว จึงตรัสถามว่า ไฉนเจ้าจึง
นั่งโทมสนั่งอยู่ ครั้นได้ทรงทราบเนื้อความแล้ว จึงตรัสว่า ดูก่อน
น้องหญิง ยาขนานนี้เป็นยาสำหรับท่านผู้เป็นอดีตละ เราจะได้มาแต่
ไหน ครตตั้งนี้แล้วทรงคิดต่อไปอีกว่า เราไม่อาจเที่ยวไปมาอย่างนี้ได้

น่าจะต้องประตบอันตรายตามทาง ก็แต่ว่าถ้าจะพานางบัญญัติเข้าไ
 ไว้ในวัง ชนทงหลายทที่ไม่รู้ว่านางนั้นมีสมบัติคือดีมีดี ก็จักพากันหัว
 เราะเยาะเย้ยว่าพระเจ้าแผ่นดินของเราไปพานางยักซิ่นที่ไไหนมา จำเราจัก
 ทำให้ชาวพระนครรู้ดีมีดีของนางเดี่ย จึงจะปลดเปลื้องข้อครหานินทา
 ได้ ทรงดำริแล้วจึงตรัสว่าเจ้าอย่าวิตกไปเลย ข้าจะหาเข้าปายาสมา
 ให้บิดาเจ้า ครั้นทรงอภิรมด้วยนางบัญญัติแล้วก็เด็ด้จกดับพระราช
 นิเวศน์ พอวันรุ่งขึ้นจึงตรัสสั่งให้หุงเข้าปายาสอย่างว่า ให้เอาใบไม้
 มาทำห่อเป็นสองห่อบรรจุเข้าปายาสตงแล้ว ก็ใส่พระจุพามณีตงในห่อ
 หนึ่งผูกเดี่ยให้ดี พอเวลาราตรีก็เด็ด้จไปตงห่อเข้าให้แล้วกำชับว่า เรา
 เป็นคนจนแทนที่หาได้โดยยาก เจ้าจงบอกกับบิดาว่า วันนั้นจึงกินเข้า
 ปายาสห่อน พวังนั้นจึงค่อยกินอีกห่อหนึ่ง นางบัญญัติก็ทำตามตง
 พอบิดานางบัญญัติบริโภคเข้าไปหน่อยหนึ่ง ก็อ้มหน้าดำราญมีควม
 ดุขตบมาย เพราะเข้าปายาสนั้นมืรตไอช้ายิ่งนัก นางบัญญัติก็เอาเข้า
 ปายาสที่ห่อให้มารดา แล้วจึงบริโภคเองในกายหตง ก็พออ้มทง
 ต้ามคน ส่วนห่อเข้าที่มีจุพามณีก็เก็บไว้เพื่อวันต่อไป

ครั้นพระเจ้าพาราณดีเด็ด้จกดับพระราชนิเวศน์ ตรงพระพักตร
 เด็รวจแล้วจึงตรัสสั่งให้พนักงานนำจุพามณีมาถวย เมื่อเจ้าพนักงานทุด
 ว่าหาไม่พบก็ตรัสสั่งว่า คนให้ทวดพระนคร เขาพากันคนจนทวดเด็ด้หา
 ไม่ได้ จึงตรัสสั่งต่อไปว่าให้คนนอกพระนคร ที่ตุดจนห่อเข้าในเรือคน
 ทุคตระกือยาเวณ ราชบุรุษทงหลายก็พากันเที่ยวคนจึงไปพบจุพามณีใน

เรือนางบัญญัติป้า ก็พากันผูกมัดเอาบิดามารดาหาว่าเป็นโจร ชนทั้ง
สองจึงร้องว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่โจร คนอื่นนำมาให้ ครั้นเขาซักไซ้ว่าใคร
ก็บอกว่าคุณเขย ครั้นเขาถามหาตัวว่าไปไหนก็ซัดว่าถูกสาวรู้ แล้วบิดา
จึงหันมาพูดกับลูกสาวว่า เจ้ารู้จักผัวเจ้าหรือไม่ นางก็ตอบว่าไม่รู้จัก
บิดาก็กล่าวถ้ากระนั้นชีวิตของเราไม่มี นางบัญญัติป้าจึงกล่าวว่
ผัวของข้ามาในเวทมืดแล้วก็กักตัวไปในเวทมืด ข้าจึงไม่รู้ว่ารูปร่าง
เป็นอย่างไร แต่ถ้าถูกมือแล้วก็รู้ได้ แล้วนางก็บอกแก่ราชบุรุษทั้งหลาย
เช่นนั้น ราชบุรุษทั้งหลายจึงนำความมากกราบทูล พระเจ้าพาราณสีทำ
เป็นไม่รู้เห็น จึงตรัสสั่งว่า ถ้าเช่นนั้นจงให้หญิงนั้นนั่งอยู่ในม่านที่หน้า
พระदान แล้วเจาะช่องม่านพอมืออดอดได้ สั่งชาวเมืองมาประชุมให้
หญิงนั้นจับโจรให้ได้ด้วยดีมีฝีมือ ราชบุรุษทั้งหลายก็ทำตามรับสั่ง
พากันไปสู่สำนักนางบัญญัติป้า แต่รูปร่างแล้วก็เกิดเดือยเดือยเกิดยด
ซึ่งว่า ฤษ ฤษ อิมิศาจ ต่างไม่อาจถูกต้องได้ ครั้นพานางมาแล้วก็ให้
นั่งในม่านที่หน้าพระदान จักการให้ชาวพระนครทั้งหมดมาประชุมพร้อม
กัน นางบัญญัติป้าก็จับมือบุรุษที่มาแล้วและยื่นเข้าไปในช่องแห่งม่าน
บอกขานเรื่อยไปว่ามีใช้ด่ามี บุรุษทั้งหลายที่ได้สัมผัสถูกต้องก็คิดข้อง
ในสัมผัสแห่งนางอย่างสัมผัสทิพ ต่างคนคิดในใจว่า ถ้าหญิงคนนั้นควร
แก่สินไหม เราจะยอมหาให้ ถึงจะต้องเป็นทาสกรรมกรก็ไม่ว่า จะ
พาไปเลี้ยงไว้ในเรือน ต่างคนต่างไม่สามารรถจะหัดกไปได้ จนราชบุรุษ
ทั้งหลายโบายด้วยไม่จึงได้หนีไป คนทั้งปวงตั้งแต่อุปราชลงไปมีอากาศ

ปานกับจะเป็นบ้า พอหมดคนอื่นแล้วพระเจ้าพาราณสีคิดว่า จะเป็น
 เราเองบ้างกระมัง จึงยื่นพระหัตถ์เข้าไป พอนางจับพระหัตถ์ก็ร้อง
 เดียงสนันว่าจับใจได้แล้ว พระเจ้าพาราณสีจึงตรัสถามราชบุรุษทั้ง
 หตายว่า เมื่อนางจับมือเข้า ชาวเจ้าคิดอะไรบ้าง ราชบุรุษทั้งหตายก็
 กราบทูลตามจริง

ถ้าตบนั้นพระเจ้าพาราณสีจึงคิดว่า ที่เราให้ทำอย่างนี้ ก็เพื่อ
 จะนำหญิงนั้นมาไว้ในวัง แต่ยังคิดเห็นว่า เมื่อท่านทั้งหตายไม่รู้ดีมีผิด
 ของหญิงนักจะหมิ่นประมาทเราได้ เพราะเหตุนี้จึงให้เจ้าทั้งหตายรู้ไว้
 จงว่าไปอยู่ที่ หญิงนี้จะสมควรอยู่ในเรือนใคร ราชบุรุษทั้งหตายก็กราบ
 ทูลว่าสมควรอยู่ในวังของพระองค์ พระเจ้าพาราณสีก็พระราชทาน
 อภิเชกตังให้เป็นอัครมเหสี และประทานอิสตรียศแก่บิดามารดาของ
 นาง ดังแต่นั้นมาพระเจ้าพาราณสีก็ทรงมีเมตตาด้วยนางบังญาปามี จน
 ไม่เอาพระทัยได้ในที่จะตัดดินความของราชธูร และไม่ทรงเหยียดแ
 หญิงอื่น พวกนางนักดนมทั้งหตายจึงคอยจ้องหาโทษได้

ต่อมาภายหลังวันหนึ่งนางบังญาปามีฝันเห็นเป็นนิมิตที่ตนจะได้เป็น
 อัครมเหสีพระเจ้าแผ่นดินสองพระองค์ นางจึงกราบทูลให้ทรงทราบ
 พระเจ้าพาราณสีจึงรับสั่งให้หาผู้ทำนายฝันเข้ามาเผ่าครัดถามว่า ฝันเห็น
 อย่างนี้จะมีผลเป็นอย่างไร พวกทำนายฝันได้สินบนจากนางดังนั้นอื่น ๆ
 แล้วจึงทูลทำนายว่า ขอพระราชทาน การที่พระราชเทวีทรงดูบินว่า
 ๙ ๖๖ หมดอายุ 02/09/2566 ๕ เป็นบุพพนิมิตนำมาสู่พระองค์ ที่พระ

นางทรงสับินว่า นิ่งอยู่บนคอข้างแฉวดูบคดำพระจันทร์เด่นนเห็น เป็น
 บัพพนิมิตที่จจะนำพระราชชาคักมาสู่พระองค์ ครั้นพระเจ้าพาราณสี
 ทรงซักว่า ถ้าฉะนั้นจะควรทำอย่างไร จึงกราบทูลว่า ขอพระราชทาน
 ไม่ควรจะให้สำเร็จโทษพระนางเสีย ควรได้เรือปด้อยตอยไปเสียนในแม่
 น้ำ พระเจ้าพาราณสีจึงให้นางบัญญัติปาบตั้งนึ่งในเรือพร้อมทั้งอาหาร
 แตะเครื่องอดังการ พอเพดาราครักก็ปด้อยตอยไปในแม่น้ำ เรือนาง
 บัญญัติปาบตอยไปตามน้ำ ก็ไปถึงหน้าฉานพระเจ้าพาววีย์ซึ่งทรงดงเด็น
 เรืออยู่ข้างใต้ เสดนามดีของพระเจ้าพาววีย์แต่เห็นเรือจึงร้องว่า เรือนี้
 เป็นของเรา พระเจ้าพาววีย์ครัดว่าของในเรือเป็นของเรา พอเรือมา
 ถึงเขาได้ทอดพระเนครเห็นนางบัญญัติปาบ จึงครัดถามว่า นางนี้ชื่อไร
 รูปร่างคล้ายมีค่าจ นางบัญญัติปาบยอมแฉวทุกความที่ตนเป็นอกรรมเหษี
 พระเจ้าพะคะ แตะทุดเด่าเหตุทั้งปวงให้ทรงทราบ ก็นางบัญญัติปาบนั้น
 ชื่อเสียงปรากฏตอดชมพทอวปี พระเจ้าพาววีย์จึงทรงจับมือจูงขึ้นจาก
 เรือ พอจับเขากก็เกิดกำหนดยินดีในดัมผัดจันไมรูด้กว่าหญิงอนันมี จึง
 ทรงดงนางบัญญัติปาบไว้ในทอกรรมเหษี นางก็เป็นทริกได้มอพระชนมชีพ
 พระเจ้าพะคะทรงทราบข่าวก็ทรงดำริว่า เราจักไม่ยอมให้พระเจ้าพาววีย์
 ดงนางบัญญัติปาบเป็นอกรรมเหษี จึงประมอดเส่นาเลดีจเป็นกระบวนทัพ
 ไปดงพักอยู่ที่ทำน้ำ แฉวส่งราชสัดสนไปว่า ให้พระเจ้าพาววีย์คั้นภริยา
 ให้หรือจะรบกันก็ตามที่ พระเจ้าพาววีย์จึงตอบว่ายอมรบไม่ยอมให้
 ภริยา แฉวทรงตระเตรียมการรบ พวกอำมาตยทงต้องฝ้ายจึงปรึกษาก

หมตอายุ 01/09/2566

กันว่า ที่จะพากันมาตายเพราะเหตุมาตุคามนั้นไม่เป็นกรรมสมควร นาง
 บัญญาป้าควรได้แก่พระเจ้าพละเพราะได้เป็นสามีมาก่อน แต่ก็ได้
 แก่พระเจ้าพาวรีย์ เพราะทรงเก็บได้ในเรือ ต่างก็กราบทูลพระเจ้า
 แผ่นดินทั้งสองให้ทรงตั้งัญญา พระราชาทั้งสององค์ก็ตกลงพระเหตุ
 ตั้งให้สร้างนครขึ้นฝั่งนครแควเสด็จประทับอยู่ นางบัญญัติทำ
 หน้าที่เป็นอัครมเหสีต้องพระราชา คืออยู่ประจำฝ่ายละ ๗ วัน เมื่อ
 นางลงเรือไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง นางได้ทำตามกับชาวประมงคอมพิวเตอร์
 ซึ่งเป็นคนขับเรือในท่ามกดาแม่น้ำ

คราวนั้น พญาภูณาดเกิดเป็นพระเจ้าพละ เพราะเหตุนี้ เมื่อ
 จะนำเรื่องที่คุณได้พบแล้วมาเล่าแดง จึงกล่าวว่

พกดุ้ด จ พาวรีย์ดุ้ด รมโย
 อจจนาตคามานุกตดุ้ด ภรียา
 อจจาจวิ พทชวดานุกตดุ้ด
 กิ วา อิตถิ นาคิจเว ตทณมฺ ๑

ความว่ พระเจ้าพละและพระเจ้าพาวรีย์หมกมุ่นอยู่ในกามเกิน
 ล้วนแล้ว ภรียาของท่านยังประพฤติด่วงกับคนใช้ใกล้ชิดและอยู่ในอำ
 นาจอีก มีหรือที่หญิงจะไม่ประพฤติด่วงคนอื่นนอกจากคนนั้นอีก

ยังมีเรื่องอื่นอีก ในอดีตกาล อัครมเหสีพระเจ้าพรหมทัตมีนาม
 ว่าบึงคิยานี เบ็ดดีหับญชรแลดูไปเห็นคนเดียวงม้ามังคกก็มีจิตต์ประ
 คิ พศทอายุ 01/๒๒/2๕66
 ตีพทช ครนเมือพระเจ้าพรหมทัตบรรทมหลับก็ตอบดงทางหน้าต่าง

ประพฤติด่วงกับคนเดียงมาแต่กกัดกับชนปราวาท ประพรมสัตว์ระด้วย
ของหอมแต่กกัดเข้าไปนอนกับพระเจ้าพรหมทัต

ภายหลัง วันหนึ่งพระเจ้าพรหมทัตทรงดำริว่า เพราะเหตุอะไร
หนอ เวดาทึ่งคั้นสัตว์ระของพระเทวีจึงเย็นเล่มือ จำจะระกตรอยค
วันหนึ่งทรงแตรังทำอาการเหมื่อนหัดบ พอนางดุกไปพระองคักก็ตามไป
ข้างหลัง ทอดพระเนตรเห็นนางประพฤติด่วงกับคนเดียงมา แต่กกัดตั้ง
กติดกับขันธ์ที่บรรทม ส่วนนางบึงคียนี่ประพฤติด่วงแต่กกัดกับมานอนอยู่
บนที่นอนน้อย รุงเข้าพระเจ้าพรหมทัตก็ให้หานางบึงคียนี่มาเดว ทรง
ช้โทษให้เห็นแจ้ง แต่วตรัดว่า หมึงทงปวงยอมมีธรรมดาตามกตั้ง
เดว พระองคักทรงดโทษฆ่าจำกัดทำดาให้ เป็นแต่ถอดออกเดยจาก
ตำแหน่งทรงตั้งหมึงอื่นเป็นอัครมเหษ้ต่อไป

ควาวนพญาภูณาดเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต เพราะเหตุนี้ เมือ
จะดำแดงเหตุที่ตนเห็นมาเอง จึงกล่าววว่า

บึงคียนี่ สัพพโตกิสต์รสุต

รณฺโฆ ปียา พรหมทศุตตัสส ภริยา

อจุจจวิ พทฺธวธานุกตัสส

ตํ วาปี ส่า นาสฺสคฺคา กามกามินี ฯ

ความวว่า นางบึงคียนี่ภริยาที่รักของพระเจ้าพรหมทัต ผู้เป็น
อิสต์ระแก่ปวงโลก ได้ประพฤติด่วงกับคนเดียงมาผู้ไถ้ชิตและเบ็นไปใน
อำนาจเดว นางผู้ไคร่กามหนักไม่ได้ประดบความไคร่ทงตั้งองราย

พญากุณาดกล่าวโทษหญิงทั้งหลายว่ามีธรรมอันตามกอย่างนี้ ๆ
ตั้งเรื่องอดีตที่พรรณนาแล้ว เมื่อจะกล่าวโทษแห่งหญิงทั้งหลายโดย
ปริยายอื่นอีก จึงกล่าวว่

ชุกุทานัน ๓ หุจิตุทานัน ๓ ออกตณณัน ๓ พุภินัน ๓
นาเทวดตโต ปุริโส ๓ ถัน ๓ สททาคุมรหิ ๓

น ตา ปชานนติ กตํ น กิจจํ

น มาตริํ ปิตริํ ภาตริํ วา

อนริยา สํมตฺติกุกนตฺตมา

สัสเสว จิตฺตสัสส วสํ วชนฺติ ๓

จิราอนุตฺตปปี ปียํ มนาปํ

อนุกมฺปนํ ปาณสํปปี สฺนุตํ

อาวาสุ กิจฺเจสุ จ นํ ชนฺติ

ตสฺมาหํ อิตฺถินํ น วิสฺสัสสํมิ ๓

ถันํ หิ จิตฺตํ ยถา วานรสฺส

กนฺนปฺปกนฺนํ ยถา รุกฺขชฺฉายา

จตาจตํ หทยํ อิตฺถิยานํ

จกฺกสฺส นมิ วิย ปริวตฺตมานา ๓

ยทา ตา ปสฺสณฺติ เปกฺขมานา

อาเทยฺยรูปํ ปุริสฺสสฺส วิตฺตํ

สฺนุหาหิ วาจาหิ นยฺนฺติ เอตํ

อัฐิตินิบาต

กมโพรชฎฐา ชตเชเนว อัสถ์ ๑
 ยทา น บัสถ์นติ สเปกขมานา
 อาเทยยุรูปุ์ ปริสัสถ์ วิตติ
 สมนตโต ตั ปวิชชยนติ
 ตินุโน นทึปารคโตว กุตุล ๑
 สีสถุสุมมา สิชีริว สพุพภกฐา
 ติกขมายา นทึริว สัสโสตา
 เสถนติ เหตา ปิยมปปียญจ
 นาวา ยถา โอรกุตุ์ ปรมญจ ๑
 น ตา เอกัสถ์ น ทุวินัน อापโนว บัสวาริโต
 โย ตา มยहनติ มณญเยย วาตี ชาเตน พนชเย ๑
 ยถา นทึ จ ปนุโถ จ ปานาคาร์ สภา ปถา
 เอว โดกิตุธิโย นาม เวลา คาส์ น วิชชติ ๑
 สตามันตมา เอตา กณ्हสัปปัสสิริฐปมา
 คาโว พหิ ตินุสเสถ โอมสนติ วรึ วรึ ๑
 สตามันนึ กุญชว์ กณ्हสัปปิ
 มุทฐากิสิคิตุ์ ปมุทา จ สพุพา
 เอเต นโร นิจจยโต ภเชถ
 เตสึ หเว ทุพุพิทุ สจจภาโว ๑
 นัจจันตวณณา น พหูน กนุตา

น ทกฺขินา ปมฺพา เสวิตพฺพา

น ปรตฺถํ ภรียา น ธนตฺถํ เหตุ

เอตฺติถิโย ปญฺจ น เสวิตพฺพา ฯ

ความว่า บุรุษผู้ไม่ถูกผู้ถึงไม่ควรเชื่อหญิงทั้งหลายที่หยามซ้ำใจ
เบา ไม่รู้จักตน และประทุษร้ายมิตร

หญิงทั้งหลายย่อมไม่รู้จักสิ่งที่ทำแล้ว ไม่รู้สิ่งที่ควรทำ ไม่รู้จัก
มารดา บิดา หรือพี่น้อง เป็นคนเดวด ก้าวดวงเดี้ยซึ่งกรรม ย่อมไป
ตามอำนาจจิตต์ของตน

เมื่อมีอันตราย มีกิจเกิดขึ้น ย่อมตะหงัดเดี้ยซึ่งสามีแม้อยู่ด้วย
กันมานาน ทงเป็นที่รัก เป็นที่เอิบอิมใจ และเป็นผู้อนุเคราะห์ แม้
เหมือนกับชีวิต เพราะเหตุนี้เราจึงไม่วิตสาธิตด้วยหญิงทั้งหลาย

แท้จริง จิตต์ของหญิงทั้งหลายเหมือนกับจิตต์ถึง ตุ่ม ๆ คอน ๆ
เหมือนเงาไม้ หัวใจของหญิงทั้งหลายย่อมไหวไปไหวมาเหมือนดั่งรถ
กำลังหมุน

เมื่อใดหญิงทั้งหลายเพิ่งได้แต่เห็นทรัพย์สินของบุรุษที่ควรจะถือเอา
ได้ เมื่อหนักใช้วาจาอ่อนต้อเยี้ยชักพาไปซึ่งบุรุษนั้น เหมือนชาว
กัมโพชนัดอ้อมน้ำป่าด้วยสาหร่าย (ตรงนพระอรชรกถาจารย์อธิบาย
ความว่า เมื่อชาวกัมโพชนัดอ้อมน้ำป่า จึงกั้นคอกดงในที่แห่งหนึ่ง ตก
แต่งประตูแล้วก็เอานาผงทาสาหร่ายอันลอยอยู่บนน้ำที่พวกน้ำป่าเคยกิน
แล้วทอดเหนียวบนผิวน้ำให้ต่อเนื่องกับสาหร่ายต่อ ๆ ไปจนถึงประตูคอกทา

นางตอดตมา มาทางหาดายตงไปตมหน้าแถวเทียวกินหญ้าทานาผง ด้วยคติใจรส จนเคยเข้ามาในคอก)

เมื่อใดหญิงทั้งหาดายพ่งเต่งแต่ไม่เห็นทรัพย์ของบุรุษที่ควรจะถือ เขาได้ เมื่อนั้นก็ทิ้งบุรุษอันสิ้นตัวแล้วหนีไปเสีย เหมือนคนข้ามฟาก ถึงฝั่งโน้นแล้วก็ทิ้งแพเสีย

หญิงทั้งหาดายอุปมาเหมือนเครื่องผูกมัด ก็นิไม่เด็กเหมือน เปดวไฟ มีมายากด้าแข็งเหมือนกระแด้งอันเขี้ยว ย่อมคบบุรุษทั้งที่ น่ารักแะไม่น่ารัก เหมือนเรืออันจอดไม่เด็กฝั่งนี้แะฝั่งโน้น

หญิงทั้งหาดายไมใช่ของบุรุษคนเดียวหรือตองคน ย่อมแผ้วรับ เหมือนร้านตลาด ผู้ใดสำคัญมันหมายว่าหญิงเป็นของตน ก็เท่ากับคัก ดมด้วยตาซ้าย

แม่น้า หนทางจร โรงคิม แะด่ภา ฉันใด หญิงในโลกก็ ฉันนั้น ฝั่งฝ้าของเขาไม่มีเลย

หญิงทั้งหาดายเด่มอด้วยไฟอันกินเบรียง (ไฟสำหรับบูชา) และ อุปมาด้วยคี่ระงูเห่า ย่อมเด็กจับแคที่อ้วยๆ เหมือนโคที่เด็กกิน หญ้าในภายนอก

ไฟอันกินเบรียง ๑ ช้างด้าร ๑ งูเห่า ๑ พระราชาอันได้มูรธาภิเศก ๑ หญิง ๑ ทั้ง ๕ นี้ บุคคลพึงคบด้วยความระวังเป็นนิตย์ เพราะว่ทั้ง ๕ นี้มีด่ภาพที่แน่นอนอันรู้ได้ยาก (พระอรรคถกถาจารย์
หมดอายุ 01/09/256๕) ไฟถึงจะบำเรออยู่นาน ถ้าเผดอก็ใหม่เอา ช้าง

ถ้าประมาทฆ่าผู้เดียวได้ พระราชา
แม่จะโปรดปรานคุ้มเคย ถ้าพดถึงชีวิต หญิงก็เหมือนกันถึงจะถู
คดีกันนาน ถ้าเกิดร้ายวณชนก็อาจถึงตายได้)

หญิงที่งามเกิน ๑ หญิงที่คนหม่อมมากไม่รักใคร่ ๑ หญิงที่เหมือน
มือขวา (เห็นจะหมายความว่าไม่มีความสงบตั้งมอย่างมือขวาที่ถนัด
ทำอะไรต่าง ๆ อรรถกถาแก้ว่าหญิงต้นทัดในการพ้อนจับ มีคน
ปรารภนามาก มีเพื่อนมาก) ๑ หญิงที่เป็นภรรยาคนอื่น ๑ หญิงที่
เห็นแก่ทรัพย์ ๑ ทั้ง ๕ พวกนี้ไม่ควรคบ

เอวี่ วุฑูเต เมื่อพญากุณาสวดกด้วยอย่างนี้ ประชุมชนได้ฟังคาถา
อันไพเราะของท่าน ก็ให้สาธุการว่า กถาดุดนำชม พญากุณาสแต่ดง
โทษแห่งหญิงทั้งหลายด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล้วก็นั่งอยู่

พญาแวงชื่ออานนทได้ฟังแล้วจึงกล่าวว่ คุณก่อนดีหายกุณาส
ข้าพเจ้าจักชอกถ่าวโทษแห่งหญิงทั้งหลายตามกำลังความรู้ของข้าพเจ้า
บ้าง ว่าแต่ก็ปรารภกถาแต่ดงโทษต่อไป

คั ทสฺเสนุโต สตุถา ฮาห สมนเตจพระศาสดาเมื่อจะทรงแต่ดง
ซึ่งเรื่องราวที่พญาแวงปรารภกถาแต่ดงโทษของสตรี จึงตรัสว่า ได้
ยินว่าในครั้งนั้น พญาแวงชื่ออานนทว้แจซึ่งคาถาเบื่องต้นท่ามกถาง
แต่เบื่องปดายแล้ว จึงได้ภษิตคาถาเหล่านี้ในเวदानันว่า

ปุณณบี เจมิ ปจวี ชเนน

หมดอายุ 01/09/2566

ทชชิตฺติยา ปุริโส สุมมตฺยา

อัสตินิบาต

ตทฺชา ชณฺ์ อติมณฺเฑยฺยํ คํปึ
 ตาลํ วถฺ อสฺสํ น กจฺเณ ๑
 อฏฺฐจายกณฺเฑว อสฺสํวคฺคึ
 โโกมารภคฺคตารํ ปึยฺ มนาวํ
 อาวาสฺสุ กิจฺจเจตฺสุ จ นํ ชนฺหติ
 ตสฺสํมาหิ อิตฺถึนํ น วิสฺสํสํมิ ๑
 น วิสฺสํสํสํ อิจฺฉนฺติ มนฺติ โปโส
 น วิสฺสํสํสํ โรทฺติ เม สกฺกาเส
 เสวณฺติ เหาตา ปึยฺมปฺปึยฺมจ
 นาวา ยถา โอรกฺกุตํ ปรมฺจ ๑
 น วิสฺสํสํสํ สํวปฺปรานสฺสํนฺตํ
 น วิสฺสํสํสํ มิตฺตปฺปรานจิวํ
 น วิสฺสํสํสํ ราชา สฺชา มนฺติ
 น วิสฺสํสํสํ อิตฺถิ ทสฺนุน มาตวํ
 น วิสฺสํสํสํ อารามกฺรราชฺสุ นาริสฺสุ
 อจฺฉนฺตสฺสํสํสํสํ อสฺสํมณฺเฑยฺยํ
 อจฺฉนฺตปฺเปมาหุคตสฺสํสํสํ ภาวึยา
 น วิสฺสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํ
 หนฺเยยฺยํปึ ฉินฺนฺเทยฺยํปึ อาทาเปยฺยํปึ
 กณฺจึปึ เณตฺวาน รุจึริ ปึเวยฺยํ

๕ กุณาสวดก (๕๓๖)

มา ทินกามาสุ อัสฌณตาสุ

ภาวงกเว กงคตัตถุปมาสุ ฯ

มุดา ตาส์ ยถา สจจัม สจจัม ตาส์ ยถา มุดา

คาโว พหิ ตินสเสถว โอมสฺนติ วรํ วรํ ฯ

คัคเนตา ปโตภนติ เปกฺขิตน หลิตน จ

อโถปี้ ทุนฺนิวคฺเชน มณฺชฺษา ภณิตน จ ฯ

โจริโย กจินา หета พาวา จ ตปนสฺกฺขรา

น ตา กิณฺจि น ชานนฺติ ยํ มนุสฺสเสถสุ วณฺจันํ ฯ

อสา โถกิตฺติโย นาม เวตา ตาส์ น วิชฺชติ

สํารตฺตา จ ปคพฺภา จ ลีชี สพฺพฆโธ ยถา ฯ

นตฺติตฺถันํ ปิโย นาม อปฺปิโยปี้ น วิชฺชติ

เสวณฺติ หета ปิยมปฺปิยณฺจ

นาวา ยถา โอรกฺกุตํ ปรมฺจ ฯ

นตฺติตฺถันํ ปิโย นาม อปฺปิโยปี้ น วิชฺชติ

ชนตฺถาย ปติเวเจณฺติ ตดาว ทุมนฺิสฺสิตา ฯ

หตฺติพนฺธิ อสฺสพนฺธิ โคปฺริสฺสณฺจ จณฺทาดํ

ฉนทาหํ ปุปฺผณฺทกํ สฺชนํ อณฺุปนฺติ นาริโย ฯ

กฺฤตฺปฺกฺตํปี้ ชนฺติ อภิณฺจันํ ฉนคฺสํ

สฺทิสฺสํ อณฺุปนฺติ ชนฺเหตุ จ นาริโย ฯ

หมดอายุ 01/09/2566

ความวา ถาบุรุษจะพึงยกแผ่นดินอันเต็มด้วยทรัพย์ให้แก่หญิง

ที่คนนับถือใช้ หญิงนั้นได้ชื่อของก็จะคงดูหมิ่นบุรุษผู้นั้น เราจึงไม่ยอม
อยู่ในอำนาจของพวกหญิงที่ไม่มีสติ

เมื่อมีอันตรายและกิจเกิดขึ้น หญิงยอมทั้งผัวหนุ่มผู้หมั่นขยันไม่
ประพฤติเหลวและเหาะ เป็นที่รักเป็นที่อิมเอิบใจไปได้ เพราะเหตุนี้
เราจึงไม่วิธด่าสะกับหญิงทั้งหลาย

บุรุษอย่าพึงวิธด่าสะว่าหญิงคนไหนอยากได้เรา อย่าพึงวิธด่าสะว่า
หญิงคนไหนร้องไห้กระซิกเรา เพราะว่าหญิงเหล่านั้นยอมคบบุรุษทั้งน่ารัก
และไม่น่ารัก เหมือนเรืออันจอดที่ฝั่งโน้นและฝั่งนี้

อย่าวิธด่าสะกับใบไม้ดาดที่เก่า อย่าวิธด่าสะกับเพื่อนเก่าที่เป็น
โจร อย่าวิธด่าสะกับพระราชาว่าเป็นเพื่อนของเรา อย่าวิธด่าสะกับ
หญิงว่ามีลูกสืบคนแล้ว

อย่าวิธด่าสะในหญิงซึ่งทำความยินดีให้ เป็นผู้ดวงคิดและไม่
ดำรวม ถึงภรรยาที่มีความรักอันแน่นแค้นแล้วก็อย่าวิธด่าสะ เพราะว่า
หญิงทั้งหลายเต็มอเหมือนกบทำน้ำ

หญิงทั้งหลายพึงฆ่าชายก็ได้ พึงตักก็ได้ พึงต่างผจญ พึงตัด
คอตีเม็ดเอ็ดกินก็ได้ อย่าทำความรักใคร่ในหญิงซึ่งมีความรักใคร่อัน
เดวทราม ไม่ดำรวม และเต็มอด้วยทำน้ำเลย

คำเท็จของหญิงคล้ายคำจริง คำจริงก็คล้ายคำเท็จ หญิงทั้ง
หลายยอมเอ็ดอกจับแต่ที่อ่อย ๆ เหมือนโคเอ็ดอกกินหญ้าในภายนอก

แย้ม ด้วยนุ่งผ้าไม้ไคร้มีดขีด ด้วยพุดเพราะ

หญิงทั้งหลายเป็นโจร หัวใจแข็ง ตูร้าย บั่น เป็นหน้าตาถาวร
หญิงทั้งหลายยอมไม่รู้ว่าจะไรเป็นเครื่องดัดดวงในมนุษย์

ชื่อว่าหญิงในโลกแล้วเป็นผู้ตามก ผังผ้าของเขาไม่มีเดย เป็น
ผู้ยอมด้วยกิเลสและคนอง เหมือนเปลวไฟไหม้ไม่เด็ก

บุรุษซึ่งเป็นที่รักของหญิงไม่มี ไม่เป็นที่รักก็ไม่มี เพราะหญิง
ยอมคบทั้งบุรุษอันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รัก เหมือนเรืออันจอดทั้งฝั่ง
และฝั่งโน้น

บุรุษซึ่งเป็นที่รักของหญิงไม่มี ไม่เป็นที่รักก็ไม่มี หญิงทั้งหลาย
ยอมคบทุกคึดเพราะต้องการทรัพย์ เหมือนแถววัดดัดฟันไม้

ถ้าบุรุษมีทรัพย์แล้วจะเป็นคนเพียงข้างเดียวมาเพียงโค จันทาด
ดัดแปรื่อ เทหยากเขือกข้าง หญิงทั้งหลายยอมโอดตาม

ถ้าชายเป็นลูกตระกูลแต่ไม่มีอะไร หญิงก็ทั้งเดียวเหมือนซากศพ
โอดตามชายเช่นว่าเพราะเหตุอยากได้ทรัพย์

พญาแร้งชื่ออานนท์ดำรงอยู่ในความรู้อของตนกล้าวโทะษแห่งหญิง
ทั้งหลายอย่างนี้แต่ก็หนึ่งอยู่ พระนารทฤษีได้ฟังคำของพญาแร้งแล้วก็

ดำรงอยู่ในญาณของตน กล้าวโทะษแห่งหญิงทั้งหลายบ้าง
คัม ทสุเสนโต สตุถา อาห เมื่อสมเด็จพระเจ้าดาจะทรง

แต่ดงเรื่องพระนารทฤษีกล้าวโทะษแห่งหญิงจึงตรัสว่า ได้ยินว่าครั้งนั้น
พราหมณฤษีชื่อนานารทฤษีจึงชดซึ่งเบองตนท่ามกตางและเบองปดาย

หมตอ๕๑1/๑9/2566

แห่งคาถาของพญาเวรังชื่อว่าอาหนนค์แล้ว จึงภษิตคาถาท้งหลายใน
เวदानันว่า

จตุตาโร เม น ปุเรนติ	เต เม สุนาถ ภาสโต
สมุทโท พุราหุมนโณ ราชา	อิตถึ วาบี ทิชมุปติ ฯ
สรีตา สาคร์ ยนติ	ยากาจิ ปจวิสัถิสิตา
ตา สมุทท์ น ปุเรนติ	โอนตุตา หิ น ปุรติ ฯ
พุราหุมนโณ จ อธิยาน	เวทมกษานปณจัม
ภियโยบี สุตมิจุเฉยย	โอนตุตา หิ น ปุรติ ฯ
ราชา จ ปจวี สัพพ์	สัสมุทท์ สปพพคั
อชฌมาวเส วิชินิตวา	อนนคั รตโนจิตั
ปาวี สมุทท์ ปตเถติ	โอนตุตา หิ น ปุรติ ฯ
เอกเมกาย อิตถิยา	อฏฺฐจฺฐจ ปติโน สिया
สูรา จ พตวนตา จ	สัพพกามรสัาหรา
กเรยฺย นวเม นนุทั	โอนตุตา หิ น ปุรติ ฯ

สัพพิคฺติโย สิชฺวีริว สัพพภกฺขา

สัพพิคฺติโย นทฺวีริว สัพพวาหิณี

สัพพิคฺติโย กณฺฐกานัง สัาชา

สัพพิคฺติโย ชนเหตุ วรฺนติ ฯ

วาคั ชาเตน นโร ปรามเส

โอสฺธิณฺจिया สาคร์ เอกปาณินา

ตฺเถน หตฺเถน หนฺเยย โฆธํ

โย สฺพพภาวํ ปมฺพทาสฺส โอบุสฺสเส ๑

โจรํนี้ พหุพุกฺขํนี้ ยาสฺส สฺสจฺจํ สฺสทฺตฺตํ

ถํนี้ปี้ ภาโว ทฺชฺชานโน มจฺจตฺเตโวกทํ คคฺติ ๑

อนตา มฺพฺพ สฺมฺภาสฺสา ทฺพฺพฺพฺพวรา ตา นทฺตฺตมา

สฺสทฺตฺตํ นํ วิทิตฺตวาน อารกา ปวิวชฺชเย ๑

อาวฏฺฏนํ มหามายา พฺรหฺมจฺริยวิโกปนา

สฺสทฺตฺตํ นํ วิทิตฺตวาน อารกา ปวิวชฺชเย ๑

ยณฺเจตา อุปฺเสวณฺติ ฉนฺทสา วา ชเนน วา

ชาติเวโทว สฺถนฺจํนี้ ชิปปิ อนฺทฺทฺตฺตํ นํ ๑

ความว่า ดูก่อนพญานก ท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้ากล่าว สัมพุทธ ๓
พราหมณ์ ๓ พระราชา ๓ หญิง ๓ ย่อมไม่เต็ม

แม่น้ำใดที่อาศัยแผ่นดินไหลผ่านแล้วก็ไปสู่สัมพุทธ แม่น้ำเหล่านั้น
ก็ทำสัมพุทธให้เต็มไม่ได้ เพราะฉะนั้นสัมพุทธชื่อว่าไม่เต็ม เพราะยัง
พร่องอยู่

ส่วนพราหมณ์เวียนเวทมีการบอกเป็นคำรบ ๕ ใต้แล้ว ก็ยัง
ปรารถนาการเวียนยิ่งขึ้นไปอีก เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่าไม่เต็ม เพราะยัง
พร่องอยู่

ส่วนพระราชาเล่าทรงชนะแผ่นดินทั้งหมดอันประกอบด้วยรัตนะนับ
ไม่ถ้วน พร้อมทั้งสัมพุทธบรรพตครอบครองอยู่แล้ว ยังปรารถนาสัมพุทธ

หมตอา ๐1/๒/2566

ฝั่งโน้นอีก เพราะฉะนั้นชื่อที่ไม่เต็ม เพราะยังพร่องอยู่

หญิงคนหนึ่ง ๆ มีผิวแปดคน ๆ ตัวแต่แกตัวดำมีกำลังสามารถนำมาซึ่งรัตติกาลทั้งปวง หญิงยังจะกระทำความพอใจในบุรุษคนที่ ๙ อีก เพราะฉะนั้นจึงชื่อที่ไม่เต็ม เพราะยังพร่องอยู่

หญิงทั้งปวงกินไม่เลือกเหมือนไฟ หญิงทั้งปวงพาไปไม่เลือกเหมือนแม่น้ำ หญิงทั้งปวงเป็นเหมือนกิ่งไม้มีหนาม หญิงทั้งปวงยอมไปเพราะเห็นแก่ทรัพย์

ผู้ใดวางความรักทั้งปวงไว้ในหญิง ผู้นั้นเหมือนตกตมด้วยตาข่าย เหมือนตกน้ำได้ทะเลด้วยมือข้างเดียว จะได้ยินแต่เสียงมือของตนเท่านั้น ความเป็นไปของหญิงโจรหญิงรุ่มมากหญิงหาความจริงได้ยาก เป็นของที่ใคร ๆ ก็รุ่มยาก เหมือนกับช่องน้ำที่ปลาไป

บุทกตรูได้เห็นว่า หญิงทั้งหลายไม่มีพอ อ่อนโยน พุดเพราะ เต็มยากเต็มอกกับแม่น้ำ มีแต่ทำให้ลุ่มจม ก็พึงเว้นเสียให้ห่างไกล

บุทกตรูได้เห็นว่า หญิงทั้งหลายเป็นเหมือนน้ำวน เป็นนมหามายา ทำพรหมจรรย์ให้กำเริบ มีแต่ทำให้ลุ่มจม ก็พึงเว้นเสียให้ห่างไกล

เมื่อหญิงเหล่านั้นเข้าไปคบบุรุษใดด้วยความพอใจของตนเอง หรือเพราะอยากได้ทรัพย์ ไม่ซำกั้เผาบุรุษนั้นเสีย เหมือนไฟป่าอันเผาที่เกิดขึ้นของคน

เมื่อพระนารทฤๅษีประกาศโทษของหญิงทั้งหลายอย่างนั้นแล้ว พญาकुณาดก็ประกาศโทษแห่งหญิงให้วิเศษขึ้นไปอีก

ทำ ทสุเสนุโต สตุภา อาห เมื่อดมเด็จพระศาสดาจารย์จะทรง
แสดงการที่พญากุณาสวดประกาศโทษหญิงโดยวิเศษนั้น จึงตรัสว่า ได้
ยินว่าครั้งนั้นพญากุณาสวดรู้แจ้งแล้วซึ่ง เบื้องต้นท่ามกตางและที่สุด คากา
ของพระนารทฤษี จึงภาษิตคากาท้งหุดายนี้ในเวदानันว่า

สตุตเป นิสิตชคคปาณินา

ปณทิตโต อปี บีสัจโทสินา

อุคคเตช อูรคปี อาสึเท

เอโก เอกาย ปมูทาย นาดเป ฯ

โดกจิตตมถนา หิ นารโย

นจจคัตถณนิตคหิตาวุชา

พาชยนติ อนุปฏิจิตตตี

ทีเป รกขสึคณาว วาณิเช ฯ

นคฺติ คาสํ วินโย น สํโร

มชชมัตนिरตา อสฺฉเวตฺตา

ตา กิตนฺติ ปุริสฺสุตฺ ปาภคํ

สํคเวร มกรํ ติมิงคโต ฯ

ปฉเจกามคฺณสํคโคจฺรา

อุทฺธตา อนิยตา อสฺฉเวตฺตา

โอสฺรนฺติ ปมูทา ปมาทินํ

โตนฺโตยวตฺติยํ อาปคา ฯ

อัสตินิบาต

ยัม นรั อูเปนฺติ นาริโย
 ฉนฺทสา วา รัตติยา วา ชเนน วา
 ชาตเวทสทิสฺสปี ตาทิสฺ
 ราคโทสวชิโย ทหนฺติ นัม ๑
 อทุชฺ ฌตฺวา ปุริสฺ มหฺทุชฺ
 โอสฺรณฺติ สฺรณฺ สหฺตฺตนา
 ปรตฺตจิตฺตํ อติเวรยฺนฺติ นัม
 สํถ มาตุจฺจตาว กานเน ๑
 ตา อูเปนฺติ วิวิเชน ฉนฺทสา
 จิตฺตวิมฺพมฺชิโย อตฺตกฺตา
 โอสฺนฺติ ปหฺสฺนฺติ นาริโย
 สํวโร สหฺสฺสํมายโกวิทฺทา ๑
 ชาตฺรฺปมณฺนิมฺตฺตภูตฺติตา
 สํกฺกฺตา ปตฺติกฺเตตฺตํ นาริโย
 ปรกฺชิตฺตา อติจฺรณฺติ สํมิกฺ
 ทานวํ หทยนฺตฺรณฺติสฺสิตฺตา ๑
 เตชวามิ หิ นโร วิจฺกฺชฺโณ
 สํกฺกฺโต พหุชนสฺสํ ปุชฺชิตฺ
 นารึนํ วตฺตคฺโต น ภาตฺติ
 ปรานุมา อูปรโศว จนฺทิมมา ๑

๕ กุณาดชาตก (๕๓๖)

ยัม กรวยย กุบีโต ทิโส ทิสัม
 ทุฏฺฐจิติโตว สฺมากคัม อริ
 เตน ภियโย พุยสันนํ นิคจฺจนติ
 นารีนํ วตฺสงคโต อเปกฺขวา ฯ
 เกตฺถุนนชฉินนตฺตชฺชิตา
 ปาทปาณิกตฺถนุทตฺตาทิตา
 หีนเมวูปคตา หิ นาริโย
 ตา รมนฺติ กุณเปว มกฺขิกา ฯ
 ตา กุเตตฺถุ วิตฺธิชฺนตฺตเรตฺถุ วา
 ราชชานีตฺถุ นิคเมตฺถุ วา ปน
 โอชฺชทิตํ นมุจิปาตฺถวาคูรํ
 จกฺขุมา ปวิวชฺชเสย สฺตฺตฺตติโก ฯ
 โอตฺถสฺตฺตชฺชิตฺถวา กุตฺถตฺถํ ตโปคฺคณํ
 จนฺริยจฺวิตานิ โย อจฺจริ
 เทวตฺตาทิ นิริยํ นิมิตฺถสฺตฺติ
 เณทคามมณฺนิยํ วาณิโช ฯ
 โส อธิ ครหิโต ปฺรตฺถถ จ
 ทุมฺมตฺถิ อฺอุปฺหโต สกมฺมฺมฺนา
 คจฺจนตฺถิ อนฺนิยโต คตฺถาคถํ
 ทุฏฺฐคทฺทฺรภฺรโตว อฺอุปฺปเต ฯ

อดีตนิบาต

โส อุเปติ นิริยัง ปตาปนัง
 สัตตีสิมุพถิวนญจ อยัส
 อวสิตถวาน ทิรจฺจนโยนินยัง
 เปตราชวีสย น มุญจติ ฯ
 ทิพฺยา ชิฑฺฐา รติโย จ นนฺทเน
 จกฺกวตฺติจฺริตฺตญจ มานุเส
 หนาสฺนติ ปมฺุทา ปมาทินัง
 ทฺุคฺคตฺตญจ ปฏิปาทยนฺติ นํ ฯ
 ทิพฺยา ชิฑฺฐา รติโย จ ทฺุตฺตภา
 จกฺกวตฺติจฺริตฺตญจ มานุเส
 โสวณฺณพฺยมฺหนิตฺยาว อจฺจนฺรา
 เย จรฺนติ ปมฺุทาหนตฺติกา ฯ
 กามชาตฺตมตฺติกฺกมา คติ
 รุปรชาตฺตมฺภโว น ทฺุตฺตโก
 วัตฺตวาควีสฺยปฺปตฺติ ยา
 เย จรฺนติ ปมฺุทาหนตฺติกา ฯ
 สฺพพฺทฺุชฺชตฺตมตฺติกฺกมํ สิวํ
 อจฺจนฺตํ อจฺริตํ อสงฺขตํ
 นิพฺพุเตภี สฺจฺจฺภี น ทฺุตฺตภํ
 เย จรฺนติ ปมฺุทาหนตฺติกา ฯ

ความว่า ผู้เป็นบัณฑิตพึงเจรจาเกิดกับด้วยบุรุษผู้ถือดาบอันคม
กล้า หนึ่งพึงเจรจาด้วยปศุสัตว์อันดุร้าย พึงเข้าไปนั่งใกล้ผู้มีเดชสูง
แต่อย่าพึงเจรจากับหญิงตัวต่อตัว

เพราะว่าหญิงทั้งหลายเป็นผู้ย่ำยีจิตต์ของโลก ถืออาวุธคือฟัน
รำชับขาน ย่อมเบียดเบียบบุรุษที่ตั้งสติไว้ไม่ได้ เหมือนนางรากษสดีที่
เกาะเบียดเบียบบพพกพาณิข (ตรงนี้พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า นาง
รากษสดีอาศัยอยู่ที่เกาะกตางสัมพุท นิมิตพิเศษเป็นหญิงมนุษย์มาต่อ
ดวงพวกพ่อค้าพาไปไว้ในอำนาจของตนแล้วเคยกินเลี้ยง)

วินัยหรือสังวรของหญิงเหล่านั้นไม่มี หญิงเหล่านั้นยินดีในน้ำ
เมาและเนื้อสัตว์ ไม่มีความดีรวม ย่อมอุปเอาทรัพย์ที่บุรุษหามาได้
ด้วยยาก เหมือนปลาตมิงคักดินกินมังกรในท้องสัมพุท

หญิงทั้งหลายมีกามคุณห้าอันจัดสนิทเป็นทำเดหากิน หึงจอง
หองจิตต์ไม่เที่ยงตรง ไม่ดีรวม ย่อมชานไปหาชายผู้ประมาท เหมือน
แม่น้ำทางหลายอันไหลไปสู่สัมพุท

หญิงทั้งหลายผู้ได้นามว่าฆ่าชายด้วยราคะโทษะ เมื่อเข้าไปหา
ชายคนใดด้วยความพอใจ หรือด้วยความกำหนัด หรือเพราะเหตุเห็น
แก่ทรพย์แล้ว ก็เผาเสียซึ่งบุรุษเช่นนั้น ๆ ดังเปลวไฟ

หญิงทั้งหลายรู้ว่าบุรุษมั่งคั่งมีทรพย์มากก็ย่อมชานไปหา พร้อม
ทั้งทรพย์และตนของตน พอย่อมจิตต์บุรุษนั้นได้แล้วก็เกาะแน่น เหมือน
หมาต้อย ๐๔/๐๒/๒๕๖๑
เถาอย่างชายพันตนวิ่งในป่า

หญิงทั้งหลายนั้น ประดับร่างกายหน้าตาให้ วิจิตรแต่ก็เข้าหาชาย
โดยความพอใจมีประการต่าง ๆ ทำให้น้อยยมิใหญ่ใช้มาyardังพัน ดัง
คนเด่นกตและอดุรินทรหา

หญิงทั้งหลายตลอดดั่งมประดับกายด้วยทองและแก้วมณี มีคน
ทำดีการระแคะรักษายู่ในตระกูลผัว ก็ยอมประพฤติดั่งวงซึ่งดามี
เหมือนหญิงที่อยู่ในทรวงอกประพฤติดั่งวงทานพ (มีเรื่องกล่าวแต่ไว้ใน
กวีณฑกษาคโดยความว่า ทานพคนหนึ่งให้ภรรยาที่นั่งในฉอบแล้ว
กตั้นเข้าไปไว้ในห้อง วันหนึ่งไปคายฉอบออกเชยชมกันแล้วดองอาบ
น้ำในสระ วิชาชรัตนหนึ่งเหาะมาเห็นภรรยาทานพก็ดงไปทำชู้ด้วย พอ
ทานพขึ้นจากน้ำ นางก็เอาวิชาชรวมเดี่ยว ทานพก็เอาภรรยาอมชู้ได้
ฉอบอมไปอีก)

แท้จริงคนผู้มีเดชมัยบัญญัติอดดั่งมีมหาชนลัการบุชา ถ้าดู
อำนาจแก่หญิงแต่ก็ไม่รู้เรื่อง เหมือนพระจันทร์ที่ถูกราหูจับ

โจรต่างทศมีจิตต์โกรขประทุษฐร้าย ย่อมทำแก่โจรต่างทศอื่น
ซึ่งเป็นข้าศึกมาประจันหน้าอย่างไร ผู้ที่ดูอำนาจแก่นารีไม่มีอุเบกขา
ยอมถึงความพินาศยั้งกว่านั้นอีก

นางนารีทั้งหลาย ถ้าชายทรามดุคระชากตากดมหยิกช้วนด้วย
เล็บทูปตัดด้วยคันมือและไม้ก็ดัดบังเข้าหา เหมือนหมูแมดงวันอันชอบ
ศพ (อรรถกถาว่า ถ้าชายช้วนทำเช่นนั้นหญิงมักอยู่ด้วยได้ ถ้าชายดียัง
นอกใจหนักชน)

บุรุษผู้มีปัญญาปรารถนาความสุขพึงเว้นเสียซึ่งหญิงเหล่านี้ อัน
เป็นเหมือนบ่วงปอและป่านในตระกูล ในถนนหนึ่ง ในราชธานี ในนิคม
ทั้งหลาย

ผู้ใดได้แต่เพียงซึ่งคุณ คือตะบะ อันเป็น กุศุตถ์แล้ว มาประพฤติ ซึ่งจริต
อันมิใช่ของพระอริยะ ผู้นั้นจักเคลื่อนจากเทวตาไปคลุกเคล้าอยู่กับนรก
เหมือนพ้อคำซ้อหมอนาอันแตก

บุรุษผู้ดูอำนาจแห่งหญิง ย่อมถูกติเตียนทั้งโลกนี้และโลกหน้า
กรรมของตนกระตบเข้าแล้วก็มีความคิดที่บ่ เทียงที่จะไปพดั่งๆพดาดๆ
เหมือนรถที่ตาชัว่พาไปผิดทาง

ผู้ดูอำนาจแห่งหญิงย่อมไปสู่่นรกเป็นที่เผาตัด้วให้รุ่มร้อน (ปตาป
นรก) และนรกอันมีป่าไม้ังร่มหนามแหลมเป็นหอกเหล็ก แล้วจะมา
อยู่ในกำเนิดตัด้วเด็ยร์จาดาน และไม่พ้นจากวิดิยเปรตอสุร์กาย

หญิงทั้งหลายย่อมทำความเด่นหัวความยินดี ความเพติดเพตินอัน
เป็นทิพ (ทิพดัมมัต) และจักรพรรดิสมมัตในมนุษย์ของชายผู้ประมาท
ให้พินาคไป และทำบุรุษผู้นั้นให้ตกไปยังทุกคคอีกด้วย

บุรุษจำพวกใดไม่ต้องการด้วยหญิงแล้วและประพฤติพรหมจรรย์
การเด่นหัวและความยินดีอันเป็นทิพ (ทิพดัมมัต) และจักรพรรดิสมมัต
ในมนุษย์ นางเทพอับสรอันอยู่วิมานทอง ก็ได้ไม่ยาก

บุรุษพวกใดไม่ต้องการหญิงแล้วและประพฤติพรหมจรรย์ คคิ
ที่กล่าวดวงเสียซึ่งกามธาตุ (หมายความถึงพรหมโลก) กัตติ รูปธาตุ

อัสติวินาต

สัมภพ (หมายความว่ารูปพรหม) กัตติ คคิที่เข้าถึงความปราศจากภาวะ
 (หมายความว่าถึงสุทธชาตภาพของพระอนาคามิ) กัตติ เป็นของได้ไม่ยาก
 บุรุษพวกใดไม่ต้องการหญิงแล้วและประพฤติพรหมจรรย์ ภาพ
 อันเกษมก้าวล่วงพ้นทุกขทั้งปวง ดวงสว่าง ไม่หวั่นไหว ไม่มีอะไรแต่ง
 (หมายความว่าถึงนิพพาน) อันผู้มีก็เกิดดับแล้ว เป็นผู้สะอาด ได้ไม่ยาก
 พระมหาสัตว์ จ้ายังเทศนาให้สำเร็จลงกระทั่งถึง อมตมหานิพพาน
 อย่างนี้ สัตว์ทั้งหลายเป็นต้นว่ากนิทรและนาคในป่าหิมพาน และเทวดา
 ในอากาศก็พากันให้สาธุการว่า น่าอัศจรรย์ พญากุณาดกต่างอย่าง
 ดีตาของพระพุทธเจ้า ดีมาก ๆ

พญาแวงชื่ออานนท์ และพราหมณฤๅษีชื่อนารท พญาปุณณมุข
 ดูเหว่าชาว ก็พาบริวารของกัน ๆ ไปอยู่ที่อยู่เดิม พระมหาสัตว์เจ้าก็ไป
 ที่อยู่ของพระองค์ พวกที่ออกนามมาน้อยอมไปมาหาสู่กันเสมอ และ
 ตั้งอยู่ในโอวาทของพระมหาสัตว์ ก็มีสัตว์จรกเป็นทไปเในเบื้องหน้า

สตุถา อิมิ ชมฺมเทสนํ อหริตฺวา สฺมเตจฺพระบรมศาสดาจารย์
 ครนฺทวงนำธรรมเทศนานมาแล้ว เมื่อจะทรงประชุมชาตก จึงตรัส
 คาถาที่สุดว่า

กุนาโลหิ ปุเร ฮาดิ	โทยายิ ปุสุตฺตโกกิตโต
อานนฺโท ทิชฺฌมราชาติ	สารีปุคฺคโต จ นารโท
ปริธา พุทฺธปริธา	เอวํ ชาเรถ ชาตกํ ฯ

หมตอายุ 09/2566

๔ กฎนาคชาดก (๕๓๖)

๒๑๗

ความว่า ในกาลก่อนเราเกิดเป็นนกกุณาด อุทายเป็นนก
ดูเหว่าชาว อานนท์เกิดเป็นพญาแร้ง สารีบุตรเกิดเป็นนารทฤษี บริษัท
ทั้งหลายมาเป็นพุทธบริษัท ท่านทั้งหลายจงทรงชาดกไว้ดังนี้

ฝ่ายพระภิกษุราชกุมารทั้งหลาย เวลามา ไป ๆ ด้วยอานุภาพของ
สัมเด็จพระศาสดา แต่เวลามา ๆ ด้วยอานุภาพของตน คือสัมเด็จพระ
บรมศาสดาทรงแต่งตั้งกรรมฐานให้ภิกษุเหล่านั้นในป่ามहांวัน พระภิกษุ
เหล่านั้นได้บรรลุพระอรหัตต์ในวันนั้นเอง และได้มีเทวดาส้มามากมโหด
ลำดับนั้นสัมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแต่งตั้งมหาสมณีสัตว์ เมื่อจบ
ลงเทวดาทั้งหลายได้บรรลุมรรคผลมีพระโสดาเป็นต้น

จบกฎนาคชาดก

เรื่องที่ ๕

พระพิมลธรรม (เขมจารี เฮง) วัดมหาธาตุ เรียง
๕ มหาสุตโสมชาดก (๕๓๗)

กตฺมา ตฺวํ รัสถ อธิธานฺตี อิทํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต
องฺคฺติมาตฺตฺเถรํ ขารพฺภ กเถลี ฯ

สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อเสด็จประทับในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระอังกุติมาเถร ตรัสพระธรรมเทศนานี้มีคำว่ กตฺมา ตฺวํ รัสถ อธิธานิ เป็นอาทิ ฯ

การอุปบัติและบรรพชาของพระอังกุติมาเถรนั้น ฟังทราบโดย พิศดาร ตามนัยที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาอังกุติมาสูตร ฯ จับ ความจำเดิมแต่พระอังกุติมานั้น ได้ทำความสวดตั้งแก้หญิงผู้มีกรรม หอง ด้วยทำความสัจย์ ท่านได้อาหารระคอกชั้น เจริญวิเวกอยู่ ต่อมา ได้บรรดุงพระอรหัตต์เป็นพระอรหันต์ มีนามปรากฏ นับเข้าในภายในพระ อัสติมหาเถร ฯ ในกาลนั้น เกิดสนทนากันในธรรมสภาว่า ดูก่อนอาดู- โสทั้งหลาย นำอัครจริย์ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทรมานพระอังกุติมาผู้เป็นมหาโจรมีฝ่ามือของด้วยโลหิต ร้ายกาจเห็นปานนั้น โดยไม่ ต้องใช้ทัณฑะหรือคัสตรา ทำให้สิ้นพยศได้ ทรงทำกิจที่ทำได้ด้วยยาก ชนชื่อว่าพระพุทฺธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ทำกิจที่คนอื่นทำได้ยากนำอัครจริย์ ฯ

สมเด็จพระบรมศาสดา เสด็จประทับในพระคันชุกูฏ ได้ทรงระดับ
 ถ้อยคำของภิกษุเหล่านั้น ทรงทราบว่าเราไปวันนั้นจักมีอุปการะมาก
 พระธรรมเทศนาจักเป็นประการใหญ่ดังนี้ จึงเสด็จออกจากพระคันชุกูฏ
 เสด็จไปยังธรรมสภา ด้วยพุทธดีดาหาอุปมามิได้ ประทับนั่งณบัณ-
 ญัติคาอาสน์อันประเสริฐ ตรัสถามว่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวก
 เรอนั่งประชุมกันด้วยเรื่องอะไรหนอ เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลให้ทรง
 ทราบแล้ว ตรัสว่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลายเราผู้ได้บรรดอุปมาภิธัมโพธิ
 ธรรมานพระอังกุติมาตได้ในบัดนี้นั้นไม่อัศจรรย์ ครั้นเรายังบำเพ็ญบุรพ
 จริยาแม้ตั้งอยู่ในประเทศญาณ ก็ทราบพระอังกุติมาตนี้ได้ ตรัสตั้ง
 นี้แล้วทรงคุษณิ ต่อภิกษุเหล่านั้นทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทาน
 มาแสดงดังต่อไปนี้

อดีต กุรุภูเจ อินทปศุตนครเว โกรโพบย นาม ราชา ชมเมน
 ราช กาวเรตี ในอดีตสมัย พระราชาทรงพระนามว่าโกรพย ทรงราชย์
 โดยธรรมในพระนครอินทปัตถ แคว้นกุรุ ฯ ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เจ้า
 ของเราทั้งหลาย เสด็จอุปบัติในคัพโภทระของพระอัครมเหสีแห่งพระเจ้า
 โกรพยนั้น ก็เพราะพระราชกุมารนั้นมีพระพักตรดังดวงจันทร์และมีนิต-
 ติยชอบในการศึกษา จึงได้นามว่าสุตโถม ฯ พระราชบิดา ทรงเห็น
 พระโอรสเจริญรุ่งแล้ว จึงพระราชทานนิกขระราคาพันหนึ่ง^๑ ดังไปยัง
 พระนครตักกิลดาเพื่อเรียนคิดปะในสำนักอาจารย์ทีด้าปาโมกซ์ ฯ สุต-

๑ สมตอายุ ๐๙/09/2566

๑ นิกขระ ดิมทองอย่างดีราคาแพง พระราชกุมารอาจเอาไปได้ ฯ

โศดมกุมารรับพระราชทรัพย์สำหรับครุแล้วออกเดินทางไป ๗ แม่
 พรหมทัตตกุมารพระโอรสของพระเจ้ากาต้ในพระนครพาราณสี พระ
 ราชนิบัติก็ตรัสส่งไปอย่างเดียวกัน เดินไปทางนั้นเหมือนกัน ๗ ครั้น
 สุตโศดมกุมารเดินทางไปถึงแล้ว นั่งพักที่แผ่นกระดานในศาลาโถงประตู
 พระนคร แม่พรหมทัตตกุมารก็ไปนั่งที่กระดานแผ่นเดียวกันกับสุตโศม
 กุมาร ครั้นเมื่อสุตโศดมกุมารจะทำปฏิสันถาร จึงถามว่า คุณก่อนส่งหาย
 ท่านเดินทางมาเห็นดเห็น้อย ท่านมาแต่ไหน ๗ พรหมทัตตกุมารตอบ
 ว่า ข้าพเจ้ามาแต่เมืองพาราณสี ๗ เป็นบุตรใคร ๗ เป็นโอรสของ
 พระเจ้ากาต้ ๗ มีนามว่าอย่างไร ๗ ข้าพเจ้าชื่อพรหมทัตตกุมาร ๗
 ท่านมาด้วยเหตุไร ๗ พรหมทัตตกุมารตอบว่า ข้าพเจ้ามาเพื่อเรียน
 คีตปะตั้งนี้แล้ว ถามสุตโศดมกุมารโดยนัยนั้นแล้ว ๗ แม่สุตโศดมกุมารก็
 แจ้งแก่พรหมทัตตกุมารทุกประการ ต้องราชกุมารกล่าวแก่กันว่าเราทั้ง
 สองเป็นกษัตริย์ จึงไปศึกษาคีตปะในสำนักอาจารย์เดียวกันเทอญ กระ
 ทำมิตรภาพแก่กันและกันแล้ว เข้าพระนครไปยังสังกุตอาจารย์ อภิวัต
 อาจารย์แล้วแจ้งชาติของตน แถดงความที่มาเพื่อจะศึกษาคีตปะ เมื่อ
 อาจารย์รับ ให้ทรัพย์สำหรับครุแล้วเริ่มเรียนคีตปะ ๗ เวदानั้นไม่ใช่
 แต่ต้องราชกุมารเท่านั้น แม้ราชบุตรอื่น ๆ ในชมพูทวีปประมาณร้อย
 เอ็ดดองค์ ก็เรียนคีตปะอยู่ในสำนักอาจารย์นั้น ๗ บรรดาราชนบุตรเหต่า
 นั้น สุตโศดมกุมารเป็นเชษฐาอันเศวตสิก เถ่าเรียนอยู่โดยขมกั้ขมมัน ได้
 ถึงความสำเร็จไม่นานเทียว ๗ สุตโศดมกุมารไม่ไปสู้สำนักราชบุตร

อื่น ๆ ไปหาแต่พรหมทัตตกุมาร ด้วยเห็นว่าเป็นสหาย เป็นปฤษฎาจารย์^๑ สอนพรหมทัตตกุมารให้สำเร็จการศึกษาได้รวดเร็ว ๆ คิดปะแม่ของราชบุตรนอกนี้ ก็ดำริ่ใจโดยดำดัดกับมา ๆ ราชบุตรเหล่านั้นให้เครื่องค้ำนบให้ผู้อำนวยการแล้ว แวดล้อมสุตโถมออกเคียวทางไป ครั้นถึงทางที่จะแยกกัน สุตโถมกุมารพักส่งราชบุตรเหล่านั้น ตั้งว่าท่านทั้งหลายแสดงคิดปะแต่พระราชบิดามารดาแล้ว จักตั้งอยู่ในราชสมบัติ ครั้นตั้งอยู่ในราชสมบัติแล้วพึงกระทำโอวาทของเรา ๆ ทำอย่างไรท่านอาจารย์ ๆ จงรักษาอุโบสถทุกวันบักษ์ อย่าทำการเบียดเบียน ๆ ราชบุตรเหล่านั้นรับคำเป็นอันดี ๆ พระโพธิสัตว์เจ้าทรงทราบดวงหน้าอยู่แล้วว่า มหาภิกษุอาศัยพรหมทัตตกุมาร จักเกิดขึ้นในพระนครพาราณสี^๒ ดั่งนี้ เพราะปรากฏในองค์วิทยา จึงได้ให้โอวาทแล้วส่งไป ๆ

ราชบุตรเหล่านั้นทุกองค์ ไปถึงชนบทของตน ๆ แล้ว แสดงคิดปะแต่พระราชบิดามารดาแล้ว ตั้งอยู่ในราชสมบัติแล้ว ต่างส่งราชดำเนินพร้อมด้วยเครื่องราชบรรณาการ เพื่อให้ทราบความที่ตนตั้งอยู่ในราชสมบัติแล้ว และทรงประพฤติกอยู่ในพระโอวาทด้วย ๆ พระมหาสัตว์เจ้าได้ทรงทราบประพฤติกเห็นคุณแล้ว ทรงตอบพระราชดำเนินไปว่า ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาทดังนี้ ๆ ในพระราชอาณาเขตนั้น พระเจ้าพาราณสีวันมั่งสะเสวยอาหารไม่ได้ พวกห้องเครื่องตนต้องเก็บมั่งสะไว้ถวายท้าวเธอแม่ในวันอุโบสถ ครั้นวันหนึ่ง มั่งสะ

๑ หมายเหตุ 01/09/2566

๑ เป็นครูช่วยแนะนำ ในเวลาที่พักการเรียน หรือครูใหญ่ไม่อยู่ ๆ

ที่เก็บไว้อย่างนั้น ^๕สุนัขหวดลงในพระราชวังกินเสีย เพราะความเกิ่นเดื่อ
 ของคนทำเครื่องต้น ๆ คนทำเครื่องต้นไม่เห็นมั่งงัด ^๕ถ้อยหาปะนะ
 กำมือหนึ่งเที่ยวไป ไม่อาจได้มั่งงัด ^๕ดำริว่า ถ้าเราจักตั้งเครื่องไม่มี
 มั่งงัด ^๕ชีวิตของเราไม่มี ^๕จักทำอย่างไรหนอ ครั้นนึกอุบายได้ เวลา
 คำจึงไปดู่ป่าช้าตีบ นำมั่งงัดบุรุษที่ตายครู่หนึ่งนั้นมา ทำให้สุกดีแล้ว
 หุงเข้าเต๋อตั้งเครื่องพร้อมด้วยมั่งงัด ๆ ^๕ชั้นมั่งงัดพอพระราชาวางณ
 ปรายพระชีวหา ^๕ได้แฉไปดู่เดินประสาทที่รับรดทั้งเจ็ดพัน ชามชานไป
 ท้วพระสร้อยระ ^๕มีคำถามสอดเข้ามาว่า ^๕เป็นดังนี้เพราะเหตุไร ๆ
 วิถีชชนาว่า เพราะเคยเสวย ๆ ^๕ได้ยินว่า ท้าวเธอเป็นยักษ์กินเนื้อมนุษย์
 เป็นอันมาก ในอดีตภาพต่อกันที่ดวงไปแล้ว เพราะฉะนั้นมั่งงัดมนุษย์
 จึงได้เป็นสิ่งที่โปรดของพระองค์ ^๕ท้าวเธอทรงพระราชดำริว่า ถ้า
 เราจักนั่งเสีย ^๕เจ้าจักไม่บอกมั่งงัดนี้แก่เรา ^๕จึงทรงดำให้ตักณภาค
^๕พันพร้อมด้วยพระเชพะ ^๕เมื่อคนทำเครื่องต้นกราบทูลว่า ขอเดชะ มั่งงัด
^๕นี้หาโทษมิได้ ^๕เชิญเสวยดังนี้ ^๕ครัดให้ราชเสวกออกไปแล้ว ^๕ครัดถาม
 ว่า ^๕เราเองก็ทราบความที่มั่งงัดนี้หาโทษมิได้ ^๕มั่งงัดอะไร ๆ ^๕มั่งงัดที่
 พระองค์เสวยในวันก่อน ๆ ^๕เวลาอื่นรดไม่ใช้อย่างนี้มิใช่หรือ ^๕พึง
 ทำได้ตัวนี้เอง ^๕แม่เมื่อก่อนเจ้าก็ทำเช่นนี้มิใช่หรือ ^๕ครั้นคนทำ
 เครื่องต้นนั่งอยู่ ^๕ครัดต่อไปว่า ^๕เจ้าจงบอกตามจริง ^๕ถ้าไม่บอกชีวิต
 ของเจ้าไม่มี ^๕เขาทูลขอพระราชทานอภัยแล้ว ^๕กราบทูลตามจริง ๆ
 พระราชาครัดว่า ^๕เจ้าอย่าอิ่งไป ^๕เจ้าจงกินมั่งงัดที่ทำตามปกติ ^๕จงทำ

มังสะมนุษย์เช่นนี้แก่เรา ฯ ทำได้ยากมิใช่หรือ ฯ อย่างตัวไม่ยาก ฯ
 จักได้ทีไหนเป็นนิตย์ ฯ คนในเรือนจำมีมากมิใช่หรือ ฯ เขาได้ทำ
 อย่างนั้นตั้งแต่นั้นมา ฯ ครั้นต่อมา คนในเรือนจำหมด จึงกราบทูล
 ว่า บัดนี้จักทำอย่างไร ฯ เจ้าจึงท้วงทรมพยพหนึ่งไว้ที่ระวางทาง
 คนใดจับถูทรมพยพนั้น จึงจับคนนั้นว่าเป็นโจรแล้วฆ่าเสีย ฯ เขาได้
 กระทำอย่างนั้น ฯ ครั้นต่อมาไม่พบแม่คนที่แดงถูทรมพยพนั้น เพราะ
 เขากลับ จึงกราบทูลว่า บัดนี้จะทำอย่างไร ฯ เวลานั้นกึ่งคืนพระนคร
 ย่อมอดหม่าน เวลานั้นเจ้ายัดคอกที่ตรอกบ้าน หรือถนน หรือทางดี
 แพร่งแห่งหนึ่ง อาจฆ่าเอาเนื้อได้ ฯ จำเดิมแต่นั้น เขาทำอย่างนั้นแล้ว
 เอาเนื้อที่ตำ ๆ ไป ฯ ทราบศพเห็นปรากฏอยู่ในที่นั้น ๆ พระนครอาภุ
 ด้วยทราบศพ ได้ยินเสียงประชาชนปริเทวนาว่า มารดาของเราหายไป
 บิดาของเราหายไป พี่ชายน้องชายของเราหายไป พี่หญิงน้องหญิงของ
 ของเราหายไป ดังนี้ ฯ

ทวยนาครกลับหวาดเสียว ประวิงกันว่า คนเหล่านี้ถนัดหะกิน
 หรือพยัคฆ์กิน หรือยักษ์กินหนอ ตรวจตุเห็นปากแผลที่คองประหาร
 ดันนิษฐานกันว่า เห็นจะเป็นมนุษย์โจรคนหนึ่งกินคนเหล่านี้แน่ ฯ
 มหาชนได้ประชุมกันร้องทุกข์ที่พระदानหลวง ฯ พระราชาตรัสถามว่า
 อะไรรักพ่อ ฯ ขอเดชะ โจรกินคนมีอยู่ในพระนครนี้ ขอพระองค์
 ตรัสให้จับโจรนั้น ฯ เราจะรู้ได้อย่างไร เราเป็นคนรักษานครเที่ยว
 ไปหรือ ฯ มหาชนปรึกษากันว่า พระราชาไม่เป็นพระจระด้วยการ

เมือง เพราะฉะนั้นพวกเขาจักแจ้งแก่ท่านกาพหิตถ์เสนาบดีตั้งนั้นแล้ว จึง
 ไปแสดงแก่ท่านเสนาบดี กราบเรียนว่า ควรจะจับจับตัวให้ได้ ท่าน
 เสนาบดีบัญชาว่า จงรออยู่สัก ๗ วัน เราจักจับจับตัวให้ได้ตั้งนั้นแล้ว
 ตั้งมหาชนกลับไปแล้ว บังคับพวกบุรุษว่า ตูก่อนพ่อทั้งหลาย ได้ยิน
 ว่าโจรกินคนมีอยู่ในพระนคร พวกเจ้าจงซ่อนตัวอยู่ในที่นั้น ๆ จับ
 ตัวให้ได้ พวกบุรุษรับบัญชาแล้ว ลอดแนมพระนครตั้งแต่นั้นมา ฯ
 ส่วนคนทำเครื่องต้นแอบอยู่ที่ครอกบ้านแห่งหนึ่ง ซ้ำหญิงได้คนหนึ่ง
 ประวารถจะเอาเนื้อดำ ๆ บรรจงดงกระเช้า ฯ ทันใดนั้นพวกบุรุษเหล่านั้น
 จับคนทำเครื่องต้นนั้นโดยผูกไฟดัดหวัง ร้องว่าโจรกินคนจับได้แล้ว ฯ
 ประชาชนห้อมล้อมเป็นอันมาก ฯ เขามัดคนทำเครื่องต้นนั้นนั้นคงแล้ว
 ผูกกระเช้ามั่งสะที่คอเอาตัวไปแสดงแก่ท่านเสนาบดี ฯ ท่านเสนาบดี
 เห็นคนทำเครื่องต้นนั้นแล้ว ดำริว่า เจ้ากินมั่งสะเอง หรือเอาไป
 ปนกับมั่งสะอื่นจำหน่าย หรือฆ่าตามพระดำรัสของพระราชอา เมื่อจะ
 ถามความนั้นได้กล่าวคาถาที่หนึ่งว่าดังนี้

กตฺมา ตฺวํ รัสถก อธิธานิ
 กโรติ กมฺมานิ สฺตฺวารุณานิ
 หนาสิ อิตฺถิ ปฺริเส ๑ มุพฺโพ
 มัดฺสัดฺสฺ เหตุ ขาทุ ธนฺสัดฺสฺ การณา ฯ

ดูก่อนคนทำเครื่องต้น ทำไมเจ้าจึงทำกรรมอันร้ายกาจเช่นนั้น
 ได้ หมายเหตุ ปี ๒/09/2566 เจ้าเป็นคนหลงฆ่าหญิงและบุรุษได้ เพราะเหตุมั่งสะหรือเพราะ

๕ มหาสุตโถ่มชาตก (๕๓๗)

๒๒๕

เหตุทรมัฬ ๑

ถ้าดับนั้น คนทำเครื่องตนกราบเรียนโดยศาถาว่าตั้ง
น อตตเหตุ น ธนลด์ การณา
น ปุคตทารลด์ สหายฉาศัน
ภคคา จ เม ภควา ภูมิปาโต
โล ชาทติ มังมัท ภทนเต ๑

ไม่ใช่เพราะเหตุคน ไม่ใช่เพราะเหตุทรมัฬ ไม่ใช่เพราะเหตุถูก
เมี้ยหรือสหายและญาติ เป็นด้วยพระจอมภูมิบาดนายข้าพเจ้าพระองค์
เสวยมังลันนะท่าน ๑

ถ้าดับนั้น เสนาบตีบัญญัติโดยศาถาว่าตั้ง
ลเจ คุวั ภคตุรคฤเถ ปยุคโต
กโรตี กมุทานิ สทุทรรุณานิ
ปาโตว อนคปุวั ปาปุนิตวา
ตเปยยาตี เม วาชิโน ลมุมุเช ตั ๑

ถ้าเจ้าชอนชวายนิกิจของเจ้านาย ทำกรรมร้ายกาจเช่นนี้ เวทนา
เข้าถึงภายในพระราชวังแล้ว พังแถดงเหตุนี้ต่อเรา จำเพาะพระพักตร
พระเจ้าอยู่หัว ๑

ถ้าดับนั้น คนทำเครื่องตนรับบัญชาโดยศาถาว่าตั้ง
คถา กวิลด์ลามี อหิ ภทนเต
ยถา คุวั ภาลลิตี กาทหคฤติ

หมตอายุ 01/09/2566

ปาโตว อนฺเตปุริ ปาปุณฺณิดวา

วุกฺขามิ เต ราชินิ ธรรมุเช ทํ ฯ

ท่านภาพหัตถ์ ข้าพเจ้าจักทำตามบัญชาของท่าน เวตนาเข้าถึงภายในพระราชวังแล้ว จักแสดงเหตุนี้ต่อท่าน จำเพราะพระพักตร์พระเจ้าอยู่หัว ฯ

ลำดับนั้น ท่านเสนาบดีสั่งให้จำคนทำเครื่องดนตรีอย่างมั่นคง เมื่อราตรีสว่างแล้ว ปรีกษากับด้วยคณะอำมาตย์และทวยนาคร เมื่อร่วมฉันทกันทั้งหมดแล้ว วางอาภรณ์ทั่วทุกแห่ง ทำพระนครให้อยู่ในเงื่อมมือแล้ว ผู้กระเข้ามาฝั่งตั้งที่คอกคนทำเครื่องดนตรี นำตัวเข้าไปสู่พระราชนิเวศน์ เฝ้ายงแซ่ไปทั่วทั้งพระนคร ฯ วันวานนั้นพระราชารโดยพระกระยาหารเวตนาเข้าแล้ว ไม่ได้มั่งงะในเวตนาเย็น ประทับนั่งรอกทำด้วยห้วงพระทัยว่า คนทำเครื่องดนตรีจักมาในบัดนี้ ประทับรอกทำตลอดตราตรินัน แมวฉนคนทำเครื่องดนตรียังไม่มา ครั้นได้ทรงงัดขี้เฝ้ายงแซ่ของทวยนาคร ทรงพระราชดำริว่า นั้นเรื่องอะไรกันหนอ ทอดพระเนตรโดยช่องพระเกด ทรงเห็นคนทำเครื่องดนตรีอันเขานำมาอย่างนั้น ทรงดำริว่า เหตุนี้ปรากฏขึ้นแล้ว ทรงดำรงพระสติมั่น ประทับนั่งณพระราชบัลลังก์ไม่หวั่นหวาด เมื่อภาพหัตถ์เสนาบดีเข้าไปเฝ้าทูลถามสออบ ก็ทรงแสดงตามคดีไม่มีผิดพลาด ฯ

ตมตถํ ปกาเสณฺโต สตฺถา อหา สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อทรงประกาศข้อความนี้ ได้ตรัสพระคาถาว่าดังนี้

ตโต รตฺยา วิวสฺสเน สุริยสุตฺตคฺคมนํ ปติ

กาโผ รตฺถกมาทาย ราชานํ อุปสงฺกมิ

อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ อิทํ วจฺจนมพรวิ ฯ

ครั้นราชตรีตว่าง พระอาทิตย์อุทัย กภาพหัดถัดได้นำตัวคนทำเครื่อง
ต้นเข้าไปเฝ้าพระราชา กราบทูลว่าดังนี้

สจฺจํ กิร มหาราช รตฺถโก เปตฺติโต ตยา

หนติ อิตถึปฺริเส ตฺวํ มํสาณิ ชาทลฺลิตฺติ ฯ

ข้าแต่มหาบพิตร ได้ยินว่า คนทำเครื่องต้น ถูกพระองค์ใช้มา
หญิงแฉะบุรุษเป็นอันมาก พระองค์เสวยมังสะเป็นความจริงละหรือ ฯ
ลำดับนั้น พระราชาตรัสตอบโดยพระคาถาว่าดังนี้

เฮวเมว ตถา กภาพ รตฺถโก เปตฺติโต มยา

มม อตฺถํ กโรนฺตสฺสํ กิเมตํ ปรีภาสลฺลิตฺติ ฯ

ท่านกภาพ อย่างนั้น ๆ เป็นความจริง ฉันทใช้มัน เมื่อมันทำกิจ
ของมัน ท่านบริภาษมันทำไม ฯ

ครั้นตรัสรู้เสนาบดีว่า ท่านกภาพหัดถัด ท่านทำราชกิจยากที่คน
อื่นจะทำได้ น่าชม โจรอื่นท่านไม่จับ ให้จับคนใช้ของเราดังนี้ ฯ
เสนาบดีได้ระดับตงนั้น คำว่า พระราชานัทรงรับด้วยโอรุของพระองค์
เอง เธอร้ายกาจน่าสยดสยอง เธอกินมังสะมนุษย์มาตลอดเวลาดัง
เพียงนี้ จักทุดห้ามเธอตุดนี้แล้ว กราบทูลว่า ขอพระมหाराชเจ้า
อย่าทรงทำอย่างนี้ อย่าเสวยมังสะมนุษย์เลย ฯ พระราชาตรัสว่า

หมตอาข 01/09/๕66

ท่านภาพหัตถ์ ท่านพูดอะไร ฉันไม่อาจจะอดได้ ฯ ถ้าพระองค์จักไม่อด พระองค์เองจักทำพระองค์และแคว้นแคว้นให้พินาศ ฯ แม้ฉันจะต้องพินาศด้วยอาการอย่างนี้ ก็ไม่อาจจะอดได้ ฯ ถ้าตบนั้นเดฉานบดีประสงค์จะให้ท้าวเธอรู้ดีกพระองค์ จึงนำเรื่องมาแสดงเทียบดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล ที่ในมหาสมุทรนี้มีปลาใหญ่ ๖ ตัว ชื่ออานันทตัวหนึ่ง ชื่ออุปนันทตัวหนึ่ง ชื่ออชโณหารตัวหนึ่ง ๓ ตัวนี้ยาวห้าร้อยโยชน์ ชื่อติมิงคคตัวหนึ่ง ชื่อติมิริมิงคคตัวหนึ่ง ชื่อมหาติมิริมิงคคตัวหนึ่ง ๓ ตัวนี้ยาวพันโยชน์ ทั้ง ๖ ตัวนี้ มีหินและสาหร่ายเป็นภักษาในปลาใหญ่ ๖ ตัวนี้ ปลาอานันทอยู่ในส่วนข้างหนึ่งแห่งมหาสมุทร ฯ พวกปลาเข้าไปหาปลาอานันทนั้นเป็นอันมาก ฯ ครั้นวันหนึ่ง ปลาเหล่านั้นดำริกันว่า พระราชาของสัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้าทุกเหล่าย่อมปรากฏ พระราชาของพวกเราไม่มี พวกเราจักกระทำปลาตัวหนึ่งให้เป็นพระราชาดังนี้ ร่วมฉันทะกันทั้งหมด ยกปลาอานันทขึ้นเป็นพระราช เจ้าเดิมแต่นั้น ปลาเหล่านั้นไปเฝ้าบำรุงปลาอานันททุกเวลาเย็นเช้า ฯ ครั้นวันหนึ่งปลาอานันทกินหินและสาหร่ายอยู่ณภูเขแห่งหนึ่งกินปลาตัวหนึ่งโดยไม่รู้ดีกว่าเป็นปลา ดังคำญว่าสาหร่าย ฯ เนื้อปลานั้นแฉ่ไปทั่วรั้วระของเขา เขาคิดว่า น้ออะไรหนอ อร่อยเหลือเกิน คายออกดูเห็นเป็นชันปลา ดำริว่า เราไม่รู้จักกินมานานถึงเพียงนี้ เจ้าเดิมแต่นั้นคิดหาอุบายต่อไปว่า พวกปลามาสู่ที่บำรุงทั้งเวลาเย็นและเช้า เวลาคจะไปเราจะกินมันตัวหนึ่งหรือสองตัว แต่เมื่อจะกินมันอย่างเบ็ดเตล็ด

ปลาแม่ตัวหนึ่งจักไม่เข้าใกล้เรา จักหนีไปหมด เราจักต้องทำอย่าง
ตะเมียด จักกินตัวที่ย่อยค้ำบไปที่หลังตั้งนั้นแล้ว ได้กระทำตามที่ดำริ
นั้น ๆ ปลาเหล่านั้นถูกกินสิ้นไปโดยลำดับ ดำริกันว่า ภัยเกิดขึ้น
แต่ที่ไหนหนอ ๆ ปลาตัวหนึ่งฉลาดดำริว่า กิริยาของท่านอานันท์
ไม่ชอบใจแก่เรา เราจักต้องกำหนดจับความท่าของเขาตั้งนี้ เมื่อฝูง
ปลาไปสู่ที่บ่ารุงแล้ว ได้แฝงตัวอยู่ที่ใบหูของปลาอานันท์ ๆ ปลา
อานันท์ส่งฝูงปลาไปแล้ว กินตัวที่ไปที่หลังเสีย ๆ ปลาฉลาดตัวนั้น
เห็นความท่าของอานันท์นั้นแล้วแจ้งแก่พวกของตน ปลาเหล่านั้นตกใจ
กลัวหนีไปทั้งหมด ๆ จำเดิมแต่นั้น อานันท์ไม่จับอาหารอื่น เพราะ
คิดในเนื้อปลา เขาถูกความหิวบีบคั้นลำบากอยู่ ดำริว่า ปลาเหล่านั้น
ไปอยู่ที่ไหนหนอ เมื่อเที่ยวหาปลาเหล่านั้น ได้เห็นภูเขาดูหนึ่ง ดำริ
ว่า ชะรอยมันจะอาศัยภูเขาน้อย เพราะกลัวเรา เพราะฉะนั้นเราจักโอบ
ภูเขาตรวจดูตั้งนั้นแล้ว ได้โอบไว้ทั้งสองข้างด้วยหางและคี่ร์ชะ ดำริ
ต่อไปอีกว่า มันจักอยู่ในที่หนทางหมด จักหนีไปทางไหนตั้งนั้นแล้ว โอบ
ภูเขาไว้เห็นหางของตน โกรธด้วยสำคัญว่าปลาน้ำนั้นดวงเรา ชูหาง
ของตนประมาณห้าสิบโยชน์ไว้มันด้วยสำคัญว่าปลาอื่น เคียวกินเลี้ยง
ตั้งดังนั้น เกิดทุกขเวทนา ๆ เพราะกั้นเด็ด ฝูงปลาจึงประชุมกัน
พอนกินตลอดถึงคี่ร์ชะ ๆ อานันท์ไม่อาจกดับตัวได้เพราะตัวใหญ่ ได้
ถึงความสิ้นชีวิตในที่นั้นเอง ๆ กองกระดูกได้เป็นเหมือนอย่างภูเขา
ใหญ่ ๆ ตามลและบริพพาชกผู้เที่ยวทางอากาศ ได้บอแก่พวกมนุษย์ ๆ

อัสตินิบาต

พวกมนุษย์ในชมพูทวีปจึงรู่ทวกัน ฯ

ภาพหัตถ์เสนาบดี เมื่อนำเรื่องนมาแสดง ได้กล่าวคาถาดังนี้

อานนุโท สัพพมจฺจนันํ ชาติตฺตฺวา รตฺตฺทฺธิมา

ปริกฺขัณฺนาย ปริสําย อตุตฺตานํ ชาตฺติย มโต

เจ้าปดาอานันท์ ผู้คิดรตฺชอยปดาทุกชนิด กินปดาชาติเดียวกัน
เมื่อบริษัทหมดไปกินตัวตายแล้ว ฯ

เอจํ ปมตฺโต รตฺตฺคารเว รโต

พาโต ยทิ อายตี นาวพฺุชฺณตี

วิฆมฺม ปฺุคฺเต จ จฐิ ฌาตเก จ

ปริวตฺติตฺตฺวา อตุตฺตานเมว ชาตฺติ ฯ

พระองค์เป็นผู้ประมาทยินดีในการเคารพรด ถ้ายังเป็นพาดไม่รู
ลึกต่อไป จะต้องจำทั้งพระราชโอรสพระธิดา และพระประยูรญาติ
กดับด้วยพระองค์เองเหมือนอย่างปดาอานันท์ฉะนั้น

อิทํ เต สุตฺวาน วิรชฺชตุ ฌนฺโท

มา ภกฺขชิ ราช มนุสฺสํมัต

มา ตฺวํ อิมํ เกวถํ วาริโชว

ทฺวิปทาธิป สฺุณฺณมกาตี รฏฺุจํ ฯ

ขอฉันท์ของพระองค์จึงจางเพราะได้ทรงระดับเรื่องนี้ ขอพระองค์
อย่าด้วยมังสละมนุษย์เลย ขอพระองค์ผู้ปกครองประชาชน อย่าได้ทรง
ทำแค้นแค้นทั้งมวลไว้ในหว่างเบต่า เหมือนปดาฉะนั้นเลย ฯ

๕ มหาสุตโถ่มชาตก (๕๓๗)

๒๓๓

พระราชชาติทรงระดับดังนี้ ตรัสว่า ท่านภาพหคถึ จะรู้เรื่อง
เปรียบเทียบแต่ท่านผู้เดียวก็หาไม่ได้ แม้นกฐีเหมือนกันดังนี้ โดย
ที่พระองค์ทรงคิดอยู่ในมังละมนุษย์ จึงนำเรื่องดึกดำบรรพ์มาแสดง
ไต่ ตรัสพระคาถาว่าดังนี้

สุชาโต นาม นามเน โอรโส คสฺส อตฺรโช

ชมฺพฺเปลี อตฺตฺธาน มโต โส คสฺส สงฺขเย

กุฎุมพีนามว่าสุชาต โอรสบุตรตัวของเขาไม่ได้ขึ้นชมพู่ เขา
ตายเพราะสิ้นไปแห่งชั้นชมพู่ ฯ

ท่านบรรยายนิทานแห่งคาถานี้ว่า ในอดีตสมัย กุฎุมพีนามว่า
สุชาตในพระนครพาราณสี เห็นฤษี ๕๐๐ ผู้มาแต่ป่าหิมพาน เพื่อ
ต้องการจะได้ฉันท์เค็มและเปรี้ยว นิมนต์ฤษีเหล่านั้นให้อยู่ในสวน
ของตน อุปถัมภ์ค้ำชูเป็นอย่างดี ฯ ในเรือนของกุฎุมพีนั้นได้จัด
ภิกษาประมาณ ๕๐๐ ไร่เป็นนิตย์ ฯ แต่ดาบสเหล่านั้นบางครั้งไป
เที่ยวภิกษาในชนบท นำชั้นชมพู่ใหญ่มาฉน็ดเล็กมี ฯ เวลาที่ดาบส
เหล่านั้นนำชั้นชมพู่มาฉน็ด สุชาตดำริว่า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลายไม่
มา ๓-๔ วันเข้าวันนี้ ท่านไปไหนหนอ เขาให้บุตรจับนิ้วมือของตน
แล้ว ไปในสำนักดาบสเหล่านั้น ในเวลาที่ท่านกำลังฉน็ด ฯ เวลานั้น
ดาบสที่เป็นนวกะที่สุด ให้นำต่างปากแก่ดาบสผู้ใหญ่ ๆ แล้วกำลังฉน็ด
ชั้นชมพู่อยู่ ฯ สุชาตให้พวกดาบสเดฉน็ดหนึ่งถามว่า พระผู้เป็นเจ้าของฉน็ด
อะไร นวกะดาบสตอบว่า ฉน็ดชั้นชมพู่ใหญ่ท่าน ฯ กุมารได้ยินดังนั้น

เกิดความอยากจน ท่านเจ้าคณะสั่งให้ให้แก่กุมารหนึ่งหนึ่ง เขา
 กินขนมพูนแล้ว ซึ้งอยู่ในรศรบขออยู่ว่า จงให้ขนมพูนแก่นั้น ๆ
 ดั่งนี้ ๆ กุฎุมพีกำลังฟังธรรม พุดดวงบุตรว่า อัยว์องดู เจ้าไปบ้าน
 แดงจักได้กินดั่งนี้แล้วดำริว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายจะรำคาญ เพราะ
 อากัยเจ้านี้ ปดอบบุตรอยู่ ไม่ทันตาพอกฤษ์ไปบ้าน ตั้งแต่ไปถึง
 บ้าน บุตรของเขาก็ปริเทวนารบเจ้าจะเอาขนมพูน ๆ พอกฤษ์กล่าว
 ว่า เราอยู่ในที่นานแล้วดั่งนี้ กัดไปป่าหิมพานแล้ว ๆ กุฎุมพี
 ก็ไม่พบฤษ์ในอาราม ได้ให้ขนมผลไม้มีมะม่วงขนมพูนและกดยเป็น
 ต้น ปรงด้วยนาฝางและน้ำตาลกรวดแก่บุตรนี้ แต่ขนมผลไม้เหล่านั้นพอ
 ถึงปดอบดนั้นก็เหมือนยาพิษที่วายแรง เขาอดอาหารอยู่ ๗ วันถึง
 ความสิ้นชีวิตแล้ว ๆ พระราชาเมื่อทรงนำเหตุมาแดง ได้ตรัสพระ
 ภาตดั่งที่เรียงไว้ในเบื้องตนแล ๆ

เอวเมว อหิ กภาพ ฤคดา ฤกขิ รศุคตมิ

อดทุชา มนุสส์มัตติ มนุญเย เหตุส่ามิ ชีวิติ ฯ

ท่านกาพะ ฉันทินรศที่ตั้งซึ่งควรจะกิน ไม่ได้มีงละมนุษย์เห็นจัก
 ละชีวิต เหมือนอย่างบุตรของสุชาตินั่นแล ฯ

ลำดับนั้น กภาพหัดถึเด้นาบตี ดำริว่าพระราชาชนิดรศจัด จัก
 นำอุทากรณอื่น ๆ มาแดงแต่พระราชาดั่งนี้แล้ว กราบทูลว่า ขอมหา
 ราชเจ้าจงงดเดี่ยเกิด ฯ พระราชาตรัสว่า เราไม่อาจจะงดได้ ฯ ขอ
 เดชะ ถ้าจักไม่งด พระองค์จะต้องจำจากพระญาติวงศ์และสิริราชสมบัติ

เหมือนอย่างในอดีตสมัย ได้มีสัตว์คู่ศรัยผู้รักษาคืดห้า ในพระนคร
 พาราณสี^๕ สัตว์ชนิดนี้มีบุตรคนหนึ่ง เป็นที่รักที่ชอบใจของมารดาบิดา
 เป็นบัณฑิต ถึงฝั่งแห่งไตรเพท มาณพนั้นได้ไปเที่ยวกับพวกเพื่อน
 ที่หนุ่ม ๆ ารุ่นราวคราวเดียวกัน พวกเพื่อนเขาก็กินปลาและเนื้อเป็นต้น
 ต้มสุร่ากัน^{๕๕} มาณพไม่กินไม่ดื่ม ๆ เขาคิดกันว่า เจ้าไม่ดื่ม
 สุร่าจะไม่ให้คำสุร่าแก่พวกเรา พวกเราจักให้เขาต้มโดยอุบายดังนี้
 แล้ว ประชุมกันกล่าวว่า เพื่อน พวกเราจักเดินมหรสพในสวน ๆ
 มาณพนั้นตอบว่า เพื่อน พวกท่านต้มสุร่า เราไม่ดื่ม พวกท่านไป
 กันเถิด ๆ เพื่อน พวกเราจักให้เอาน้ำนมไปสำหรับให้ท่านต้ม ๆ
 มาณพนั้นรับไปด้วย ๆ พวกนักเดงไปถึงสวนแล้ว ห้อสุร่าอย่างแรง
 ในใบบัว วางไว้หลายห่อ ครั้นถึงเวลาต้ม เขาตั้งน้ำนมให้มาณพ ๆ
 นักเดงคนหนึ่งพูดขึ้นว่า เพื่อน เอาน้ำผึ้งใบบัวมาให้เรา ให้พวกเพื่อน
 นำห้อสุร่าเหล่านั้นมาเถิด จับห้อใบบัว ทำให้เป็นช่องในเบื้องต่ำ วาง
 นิ้วมือไว้ที่ปากช่อง ประคองมาต้มแล้ว แม่พวกเพื่อนนอกนั้นก็ให้นำ
 มาต้มอย่างนั้น ๆ มาณพถามว่า นั่นอะไร ๆ นี้ชื่อว่าไปกขรมขุณาณง
 ใบบัว ๆ ให้กันลองดูหน่อย ๆ พวกนักเดงเหล่านั้นพูดขึ้นพร้อมกัน
 ว่า ให้แกลองดูหน่อยดังนี้ ดังให้แล้ว มาณพนั้น ได้ต้มสุร่าโดย
 คำคัญว่าน้ำผึ้งใบบัว คำคบน พวกเพื่อนได้ให้เนื้อบึงแก่เขา มาณพ
 ได้กินเนื้อบึงนั้นด้วย เมื่อต้มอย่างนั้นบอย ๆ เขาก็เมา เวลานั้นพวก
 เพื่อนก็กล่าวว่า นั่นไม่ใช่ น้ำผึ้งใบบัว นั่นแหละสุร่า ๆ มาณพนั้น

กล่าวว่า เราไม่รู้จักภรรยาที่อวยอย่างนั้นถึงกับดี เขาสุภามาเกิดเพื่อน ๆ
 เขาได้ให้สุภาคือไปอีก ๆ มาณพนั้นได้คิดในการตีไม้ใหญ่ ครั้นขอ
 เขามอญ ๆ เขาตอบว่าหมด ส่งแหวนให้ กล่าวว่าไปเอาสุภามาเกิด
 เพื่อน ตีไม้กับพวกเพื่อนตลอดวันยังค่ำ เมตาแดงตัวตั้งพูดอ้อแอ้ ไป
 ถึงบ้านแล้วนอน ๆ บิดาทราบความที่บุตรตีไม้สุภา เมื่อบุตรต่างมา
 แล้วกล่าวว่า คุณพ่อ เจ้าเกิดในสกุลเศรษฐี ทำอย่างนี้ไม่ควร
 อย่ำทำอย่างนี้อีก ๆ คุณพ่อ ข้าพเจ้ามีความผิดอย่างไร ๆ เพราะ
 เจ้าตีไม้สุภา ๆ คุณพ่อพูดอะไร รัดอวยเช่นนี้ ข้าพเจ้าไม่เคยได้ตี
 ตลอดมาจนบัดนี้ ๆ พรหมณผู้บิดา ขอไม่ให้ตีเป็นหลายครั้ง ๆ
 มาณพนั้นก็คงคำอยู่ว่า ข้าพเจ้าไม่อาจจะงดได้ดังนี้ ๆ พรหมณดำริ
 ว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น วงศ์สกุลของเราจักขาดศูนย์ ทั้งทรัพย์ก็จักพินาศ
 ด้วยดังนี้แล้ว กล่าวคาถาว่าดังนี้

มาณว อภิรูปาลี กุเต ชาโตตี โสตุถิเย

น คุว อรหตี ตาต อภกขิ ภกขเขตเว ฯ

คุณก่อนมาณพ เจ้ารูปงาม เจ้าเกิดในสกุลพรหมณ์ เจ้าไม่ควร
 กินสิ่งที่ไม่ควรกิน นะพ่อ ฯ

ครั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว กล่าวต่อไปว่า งตเดี่ยวเกิดพ่อ ถ้าไม่งด
 ต้องออกจากสมบัติและเรือนนี้ ข้าพเจ้าให้ทำการเนรเทศจากแคว้นแคว้น
 แก่เจ้า ฯ มาณพกล่าวว่า แม้คุณพ่อจะงดโทษอย่างนี้ ข้าพเจ้าก็จัก
 ออกไป ข้าพเจ้าไม่อาจจะงดได้ดังนี้แล้ว กล่าวต่อคาถาว่าดังนี้

รธานณญตรํ เอตํ กัสฺมา มํ ตวํ นิวารเย
โสทํ ตตฺถ คมิตฺถัสมา ยตฺถ ตจฺฉามิ เอทิสฺส ฯ
โส วาหํ นิปฺปติตฺถัสมา น เต วจฺฉามิ สฺนฺติเก
ยสฺส เม ทสฺสเนน ตวํ นาภินฺนทฺธิ พฺราหฺมณ ฯ

บรรดารถ^๕ ปาณะนั้นนับว่าเป็นรถอันใดอันหนึ่ง ทำให้คุณพ่อ
จำเป็นต้องห้าม ข้าพเจ้าจึงไปในสถานที่ที่ข้าพเจ้าได้รู้เช่นนั้น ข้าพเจ้าเป็น
ตุ๊กที่คุณพ่อไม่อยากจะพบ จักออกจากบ้าน จักไม่อยู่ในสำนักของ
คุณพ่อ ฯ

ครั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว กล่าวต่อไปว่า ข้าพเจ้าจักไม่งดจาก
การดื่มสุรา คุณพ่อไม่ชอบใจจะทำอย่างใดจงทำอย่างนั้นเทอญ ฯ
พราหมณ์กล่าวว่า เมื่อเจ้าทงขาได้ แม่ชากจากทงเจ้าใดตงนแล้ว
กล่าวคาถาดังนี้^๕

อทฺธา อณฺเณปฺปี ทายาทเ ปุคฺเต ตจฺฉาม มาณว
ตวณฺจ ชมฺม วินตฺถสฺสํ ยตฺถ ปคฺคํ น ตํ สฺสุเน ฯ

ดูก่อนมาณพ ข้าจักได้บุตรที่เป็นทายาทเหมือนอย่างแน่นอน เจ้า
ชั่วชาติจึงพินาศ เจ้าจึงไปในสถานที่ที่ข้าไม่ได้ยินชื่อของเจ้า ฯ

ครั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว นำตัวมาณพนั้นไปศาล ทำให้ไม่เป็นบุตร
ได้ออกแล้ว ฯ มาณพนั้น ครั้นต่อมา เป็นคนกำพร้าหาที่พึ่งมิได้ นุ่งผ้า
ขาว ถอดกระเบื้องเทยวขอทาน อาศัยฝาเรือนแห่งใดแห่งหนึ่งตายแล้ว ฯ

หมดอายุ 01/09/25๕6

อดีตนิบาต

ภาพหัตถ์เสนาบดี นำเหตุ^๕มาแสดงแต่พระราชแล้ว กราบทูลว่า
ข้าแต่มหาดพิตร ถ้าพระองค์จักไม่กระทำถ้อยคำของพวกข้าพระองค์
เขจักกระทำการเนรเทศแต่พระองค์ตั้ง^๕แล้ว กล่าวคาถาดังนี้

เออเมว คุรุ ราช ที่ปัทม สุนิหิ เม
ปพพาธิสุสันติ ติ รฐจา โฉนฺทมาณวกิ ยถา ฯ
พระองค์เหมือนกัน ขอมหาดพิตรผู้เป็นจอมประชาชน จง
ทรงระดับถ้อยคำของข้าพระองค์ เขจักเนรเทศพระองค์จากแว่นแคว้น
เหมือนอย่างมาณพนักัดมณะนั้น^๕แล ฯ

แม้ภาพหัตถ์เสนาบดี ได้นำเรื่องอุปมาต่าง ๆ มาเล่าถวายเป็น^๕
พระราชาก็ไม่อาจได้ ตรัสแสดงตัวอย่างเทียบต่อไปอีก โดยพระ
คาถาดัง^๕

สุชาโต นาม นามเน ภาวิตตุทาน ส่าวโก
อจฺจรวุ กามยฺนโตว น โส ฤๅณฺชิ น โส ปีวิ ฯ
สาวกของพวกฤษีผู้มีศันอันอบรมแล้ว นามว่าสุชาต เขาอยากได้
นางอัสสร จนไม่กินไม่ดื่ม ฯ

นิทานแห่งคาถานตอนต้นอย่างเดียวกันกับเรื่องก่อน ต่างแต่เรื่อง
นี้ตัวสุชาตเอง ท่านบรรยายไว้ดังต่อไปนี้ ได้ยินว่า ในเวลาที่พวก
ฤษีเหล่านั้นฉันชมนมพญูใหญ่ สุชาตทราบการที่ท่านไม่มาแน่ คำริว่า
ท่านไม่มาด้วยเหตุไรหนอ ถ้าท่านไปไหนเราจักได้ทราบ ถ้าท่านไม่ได้
ไป หมตอวย ๕ ๒๕๖๖ เราจักได้พึงขรรคมในสำนักท่านตั้ง^๕แล้ว ไปสู่ส่วนไหนไว้เท่าฤษี

๕ มหาสุตโธมชาดก (๕๓๗)

๒๓๗

ทั้งหลายแล้ว นั่งฟังธรรมอยู่ในสำนักเจ้าคณะ เมื่อพระอาทิตย์อัสดง
คต ท่านเจ้าคณะบอกให้กลับ เวียนว่าฉันข้าพเจ้าจักแรมอยู่ใน
สวนนี้ ให้อ้วพวกฤษีเข้าบรรณศาลานอนแล้ว ๆ ครั้นเวลาดังคั้น
ท้าวสักกเทวราช อันหม่านางเทพอัปสรแวดล้อม เดี๋ยวจะมาให้อ้วพวก
ฤษีพร้อมด้วยบริวาริกาของตน อารามทั้งคืนได้สว่างเป็นอันเดียว
กัน ๆ สุชาตนั้นก็ว่านั่นอะไรหนอ ดูชั้นแดดดูทางช่องบรรณศาลาเห็น
ท้าวสักกเทวราชมาให้อ้วพวกฤษี มีนางเทพอัปสรแวดล้อมอยู่ เกิด
ความกำหนัดด้วยอำนาจระคะ พร้อมกับที่ได้เห็นพวกนางอัปสร ๆ
ท้าวสักกเทวราชประทับนั่งทรงสระดับธรรมกถาแล้ว เดี๋ยวจากดับยังภพ
ของตน ๆ สวนกุฎุมพี ครั้นรุ่งขึ้นให้อ้วพวกฤษีแล้วถามว่า ที่มา
ให้อ้วพวกท่านเวลาดังคั้นนั้น เป็นอะไรเจ้าข้า ๆ ดูก่อนอาวุโส นั้น
แหดะพระอินทร์ ๆ ที่นั่งแวดล้อมพระอินทร์ นั้นเป็นอะไร ๆ นั้น
แหดะนางเทพอัปสร ๆ เขาให้อ้วพวกฤษีกลับบ้าน ตั้งแต่นั้นพูดเพื่อ
อยู่ว่า จงให้อัปสรแก่เรา ๆ ๆ ถ้าดับนั้น พวกญาติห้อมล้อมดำคัญว่า
ถูกผีเข้า ประหารอัปสร คือหัวมือแล้ว ๆ กุฎุมพีนึกดำดำ ว่า ข้าพเจ้า
ไม่ได้พูดถึงอัปสรนี้ ข้าพเจ้าพูดถึงเทพอัปสร เขาแต่งตัวภรรยาและ
หญิงแพศยามาแสดงว่า นางอัปสร แดดูแล้วดำดำ ว่า ไม่ใช่นาง
อัปสร นั้นยักษิณี บ่นเพื่อต่อไปว่า จงให้เทพอัปสรแก่ข้าพเจ้าดัง
อดอาหารถึงความสิ้นชีวิตในเรือนของตนนเอง เพราะฉะนั้นพระราชา

หมตอายุ 01/09/2566

๑ อจฺฉริ อปฺสโร แปลว่า นางพาคไต่ นวมอกไต่ ๆ

จึงคิดว่าเขาอยากได้นางอัสตร จนไม่กินไม่ดื่มแต่

กุดักเคนูทกมาทาย ตัมทุเท อุกกั มินเ

เออว์ มานุติกา กามา ทิพุกกามาณ ตันติเก ๑

กามาของมนุษย์ ในสำนักกามทิพ เท่ากับเอาน้ำด้วยปลายหญ้า
คามาเทียบน้ำในมหาสมุทร ๑

โดยอธิบายว่า ตัมบัตมนุษย์เทียบกับตัมบัตทิพ ห่างไกลกัน
มาก ตัมบัตมนุษย์เท่ากับหยาดน้ำบนปลายหญ้าคา ตัมบัตทิพเหมือน
น้ำในสมุทร ๑

เออเมอ อหิ กาท ภูตุวา ภูกัช รัสตุตมัม

อดทุชา มานุส มัต มณเฆ เหนตุสามิ ชิวติ ๑

ท่านกาพระ ฉนได้บริโภคน้ำของกินที่มีรสอย่างสูงแล้วไม่ได้มีงั้น
มนุษย์เห็นจกตะชิวติ เหมือนอย่างสุชาติฉนนั้นแต่

ท่านกาพหัตถได้ระดับดังน คำว่า พระราชานตติรสจัต จัก
ทุดเตอนพระองคให้รู้สึกดังน เมื่อจะแดงเรื่องเทียบว่า แม่สุพรรณ
หงส์ผู้เที่ยวทางอากาศ กินเนื้อสัตว์ชาติเดียวกับคน ก็พินาศมาแล้ว
เหมือนกันดังน จึงกล่าววสองคาถาว่าดังน

ยถาปี เต ชตวรรษจา หัสสา เวหาสยงคมา

อยุคตปริโภเคน สพุเพ อพุภคตตี คตา ๑

เหมือนอย่างพวกหงส์ชาติชตวรรษ เป็นสัตว์ฉนุจรทางอากาศ
ได้ถึงความพินาศด้วยกันทั้งหมด เพราะบริโภคอาหารที่ไม่ควร ๑

๕ มหาสุตโถมชาตก (๕๓๗)

๒๓๘

กาลานัมเรื่องดังต่อไปนี้ ได้ยินว่าในอดีตสมัย หงส์เกาหมื่น
กินเข้าดำดีอยู่ในสุวรรณकुหาเขาคิตตัญญู หงส์เหล่านั้นไม่ออกนอกถ้ำ
ตลอดดีเดือนในฤดูฝน ถ้าออกไปปีก็จะเต็มด้วยน้ำไม่อาจบินขึ้นต้อง
ตกในสมุทรแน่ เพราะฉะนั้นจึงไม่ออกนอกถ้ำ เมื่อจวนจะถึงฤดูฝนน้ำ
เข้าดำดีที่เกิดเองมาจากชาติระจนเต็มถ้ำ กินเข้าดำดีนั้นอยู่กัน และ
ในเวลาที่ยังเหล่านั้นเข้าถ้ำแล้ว แมดงมูมตัวหนึ่ง ตัวเท่าตัวอรก ซึ่ง
โยที่ประตุถ้ำเดือนละเดือน ๆ โยของมันเดือนหนึ่ง ๆ เท่าเชือกผูกโค พวก
หงส์ก็คิดจะทำลายโยแมดงมูมนี้ ให้อาหารแก่หงส์หนุ่มตัวหนึ่งสอง
ส่วนว่า หงส์หนุ่มตัวนั้น เมื่อสิ้นฤดูฝนออกหน้าทำลายโยนั้นออกไป ๆ
หงส์นอกนั้นเดินไปทางนั้น ๆ ครันสมัยหนึ่ง ฤดูฝนดำไปถึง ๕ เดือน ๆ
หงส์เหล่านั้นหมดอาหาร ปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรหนอ ตกลงกัน
ว่าไซ้เราทั้งหลายยังเป็นอยู่อาจได้ดังนี้แต่กินไซ้ก่อน กินลูกหงส์
กินหงส์แก่เป็นลำดับมา เมื่อฤดูฝนถึง ๕ เดือน แมดงมูมซึ่งโยได้ ๕
เดือน ๆ พวกหงส์กินเนื้อพวกเดียวกัน เป็นดีตัวมีกำลังน้อย ๆ หงส์
หนุ่มที่ได้อาหารสองส่วน ต่ชาติได้ ๔ เดือน ต่เดือนที่ ๕ ไม่ขาด คิตอยู่
นั่นเอง ถูกแมดงมูมเจาะศีรษะตมเตือดกินเสีย แมดงมูมมาต้อก ก็คิต
อยู่ในเดือนนั้นอีก โดยนัยนี้ ถูกแมดงมูมตมเตือดกินจนหมด เขากดำว
กันว่า สุกุทธครูสุคณฺยในคราวนั้น เพราะฉะนั้นท่านภาพคิตได้เสนาบดีจึง
กล่าววว่า หงส์เหล่านั้นถึงความพินาศทั้งหมดดังนี้แล้ว ๆ

อัสตินีบาต

เฮอเมอ ตุวิ ราช ที่ปทินท สุโนหิ เม

อภกขั ราช ภกขดี ตตุมา ปพพาชิตุสนติ คัม ฯ

พระองค์เหมือนกัน ขอบพิตรผู้เป็นจอมประชาชน จงทรง
ระดับถ้อยคำของข้าพระองค์ เพราะพระองค์ได้ยวมังสะที่ไม่ควรด้วย
ฉะนั้นเจ้าจักเนรเทศพระองค์ ฯ

แม่พระราชา ก็มีพระราชประสงค์จะทรงนำเรื่องอื่นมาเปรียบ
เทียบอีก แต่ทวยนาครดุกขินร้องว่า ท่านเด็นาบตีทำอะไร จะเอาใจ
กินมังสะมนุษย์ไว้ทำไม ถ้าเธอจักไม่งด จงเนรเทศเธอเสียจากแว่น
แคว้นนี้เด่วกัน ไม่ให้ตรัดได้ต่อไป ฯ พระราชาได้ทรงระดับถ้อยคำ
ของคนหมุ่มมาก ตกพระทัยไม่อาจตรัดต่อไป ท่านเด็นาบตีกราบทูล
ต่อไปอีกว่า มหาบพิตรเจ้าอาจงดได้หรือไม่ เมื่อพระราชตราตรัดคอบ
ว่าไม่อาจ ได้จัดพระสนมกำนัดในทุกหมุ่มเหล่า ทั้งพระราชโอรสพระ
ราชธิดา ด่วนระดับประคาดด้วยเครื่องอลังการ ให้มาเผื่ออยู่พร้อม
พรังข้างพระองค์ กราบทูลว่า ขอมหาบพิตรเจ้าจงทอดพระเนตรพระ
ญาติวงศ์หมุ่มมาคยัและสิริราชสมบัติ อย่าพินาศ์ ต้องพดัดพราวจาก
บิยารมณีน จงงดการด้วยมังสะมนุษย์เสียเถิด ฯ พระราชาตรัดว่า
คนและสมบัติเหล่านี้ไม่เป็นทวีกของเรายิ่งกว่ามังสะมนุษย์ เมื่อเด็นาบตี
กราบทูลว่า ถ้าเช่นนั้นพระองค์ต้องเด็ดจออกจากพระนครและแว่น
แคว้นนี้ ตรัดว่า ท่านกาพหิตถั ประโยชน์ด้วยราชสมบัติของเราไม่มี
เรายอมออกจากพระนคร แต่จงให้ตาบเด่มหนึ่ง คนทำกับเข้าคนหนึ่ง

ภษณะใบหนึ่งแก่เรา ครั้น^๕นั้นทวยนาครได้ทำการเนรเทศแก่พระราช
 ใหยกตาม ภษณะที่ทำมั่งงะมนุษย์ให้สุกใบหนึ่ง กระเช้าและคนทำ
 เครื่อง^๕ต้น^๕นถวย ๗ เรอถือดาบพาคคนทำเครื่อง^๕ต้น^๕ ออกจากพระนคร
 เข้าป่า ทำที่อยู่^๕ที่ไค^๕คน^๕เทร^๕แห่งหนึ่ง อยู่ใน^๕ที่^๕นั้น ได้ไปยืนดัก^๕ที่^๕ทาง^๕ดง
 ซ้ำคนที่ไปมาแล้วนำมาให้แก่นคนทำเครื่อง^๕ต้น^๕ ๗ คนทำเครื่อง^๕ต้น^๕นั้น
 ได้^๕ทำ^๕มั่ง^๕งะ^๕นั้น^๕ให้^๕สุก^๕แล้ว^๕ถวย^๕พระราช^๕ เป็น^๕อยู่^๕อย่าง^๕นี้^๕ทง^๕ดง^๕คน ๗
 เมื่อ^๕เรอ^๕ร้อง^๕ว่า^๕เรา^๕เป็น^๕โจร^๕กิน^๕คน^๕ชื่อ^๕ว่า^๕โปร^๕ริ^๕สา^๕ท วิ่ง^๕ไป^๕ใคร^๕ๆ ไม่^๕อาจ^๕
 ดำ^๕รง^๕อยู่^๕โดย^๕ส^๕ภาพ^๕ของ^๕คน^๕ได้ ถม^๕ดง^๕ณ^๕ภาค^๕พื้น^๕ทง^๕ห^๕ม^๕ด ใน^๕คน^๕เห^๕ต^๕านั้น
 เรอ^๕ปร^๕าร^๕ถ^๕นา^๕คน^๕ใด ก็^๕กระ^๕ทำ^๕คน^๕นั้น^๕ให้^๕ม^๕เท^๕า^๕ใน^๕เบ^๕อง^๕บ^๕น ให้^๕ม^๕ค^๕ี^๕ระ^๕ษ^๕ะ^๕ใน^๕
 เบ^๕อง^๕ตำ^๕ นำ^๕มา^๕ให้^๕แก่น^๕คน^๕ทำ^๕เครื่อง^๕ต้น^๕ วั^๕น^๕หนึ่ง^๕ไม่^๕ได้ ก^๕ด^๕บ^๕มา เมื่อ^๕คน
 ทำ^๕เครื่อง^๕ต้น^๕ท^๕ถ^๕ถาม^๕ว่า จะ^๕ทำ^๕อย่าง^๕ไร^๕พระ^๕เจ้า^๕ข้า^๕ ตรี^๕ส^๕ว่า^๕ ยก^๕หม^๕้อ^๕ช^๕น
 เคา^๕เถ^๕ิต ๗ เนื้อ^๕ที่^๕ไหน^๕พระ^๕เจ้า^๕ข้า^๕ ๗ เนื้อ^๕ได้^๕ค^๕อก^๕นำ ๗ คน^๕ทำ^๕เครื่อง^๕
 ต้น^๕ค^๕ว^๕ด้^๕น^๕ด^๕วย^๕ม^๕ัน^๕ใจ^๕ว่า^๕ชี^๕วิต^๕ไม่^๕ร^๕อด ถวย^๕บ^๕ัง^๕ค^๕ม^๕พระ^๕ราช^๕า^๕แล้ว ร้อง^๕ให้
 ก^๕่อ^๕ไฟ^๕ยก^๕หม^๕้อ^๕ช^๕น^๕เคา ๗ คร^๕ง^๕นั้น^๕เจ้า^๕โปร^๕ริ^๕สา^๕ท^๕ประ^๕ห^๕าร^๕ด^๕้วย^๕ตาม^๕ให้^๕คน
 ทำ^๕เครื่อง^๕ต้น^๕ถึง^๕ค^๕ว^๕ม^๕พิ^๕น^๕าค^๕เ^๕ห่ง^๕ชี^๕วิต จัด^๕ทำ^๕มั่ง^๕งะ^๕ให้^๕สุ^๕ก^๕ด^๕้วย^๕พระ^๕อง^๕ค^๕
 เอง^๕เด^๕ริ^๕จ^๕แล้ว^๕เด^๕ว^๕ย ด^๕ง^๕แต่^๕น^๕นั้น^๕มา^๕อยู่^๕อง^๕ค^๕เด^๕ียว ได้^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย์^๕ใด^๕ๆ มา ค^๕้อ^๕ง
 ทำ^๕กิน^๕เอง ๗ เร^๕ือง^๕เจ้า^๕โปร^๕ริ^๕สา^๕ท^๕ด^๕ก^๕ทาง^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย์^๕ได้^๕กระ^๕ถ^๕อน^๕ไป^๕ท^๕ว^๕ช^๕ม^๕พ^๕
 ท^๕ว^๕ปี^๕แต่ ๗

จบ^๕ป^๕พ^๕า^๕ช^๕น^๕ีย^๕ก^๕ณ^๕ท์

ครวงหน ^{๕๕} พราหมณ์คนหนึ่งมีสมบัติบริบูรณ์ ประกอบพาดิน-
 กรรมด้วยเกวียน ๕๐๐ เต็ม เติรจากคันทงถึงปลายทางเดิมอ เขาดำริ
 ว่า ได้ยินว่าโจรโบริสาทฆ่ามนุษย์เติรทางเสี่ยเป็นอันมาก เราจัก
 จ้างคนให้นำข้ามคันทงนั้นตั้งแล้ว ให้ทรัพย์หนึ่งแก่พวกปากคาง กล่าว
 ว่า จงนำเราให้เติรวางคางไปตั้งนั้นแล้ว เติรทางไปกับพวกนั้น ให้พวก
 เกวียนไปหน้าทั้งหมด ตัวอาน้ำดูบได้เป็นอันดี ประดับประดาด้วย
 เครื่องอสังการทั้งปวง นั่งยานน้อยที่เป็นสุขเทียมด้วยโคเผือก อัน
 พวกนำข้ามคางแควด้อมไปข้างหลังเขาทั้งหมด ฯ ขณะนั้น เจ้าโบริสาท
 ฆนตันไม้ตรวจดู ไม่พอใจในคนอื่น ๆ ด้วยคิดว่าคนเหล่านี้จะกินมันทำ
 ไม่ พอเห็นพราหมณ์อยากกินจนน้ำตายไหล เมื่อพราหมณ์นั้นมาใกล้
 ดงจากต้นไม้ประกาศนามว่า เฮีย กูนี้แหละคือโจรโบริสาทตั้งนี้สาม
 ครั้ง วังแคว่งดาบดุจยิงนัยตาของฆนตันนี้ให้เต็มด้วยทราย ไม่มีใคร
 แม้สักคนเดียวที่สามารจจะทรงตนอยู่ได้ หมอบราบณภาคพื้นทั้งหมด ฯ
 เจ้าโบริสาทจับพราหมณ์ผู้หนึ่งบนยานนั้นที่เท่า ทำศีรษะให้ห้อยลงในเบ้อง
 หลัง ประหารศีรษะด้วยขอเท่าแล้วแบกไป ฯ พวกรับนำทางดูฆน
 ใต้กล่าววว่า เฮีย พวกเรารับกหาบณะพื้นหนึ่งจากมือของพราหมณ์
 การทำแห่งบุรุษของพวกเรา อาจหรือไม่อาจอย่างไรก็ตาม ต้องคิด
 ตามกัณฑุหน้อยตั้งนี้แล้ว คิดตามไป ฯ ส่วนเจ้าโบริสาท เมื่อกดัม
 เหยี่ยวดูไม่พบใคร ๆ จึงค่อย ๆ เติรไป ฯ ขณะนั้น บุรุษผู้กล้าหาญ
 บริบูรณ์ด้วยกำลังคนหนึ่ง วิ่งตามไปโดยเร็ว ทนเจ้าโบริสาท ฯ เจ้า

ไปริส่าทเห็นบุรุษนั้น โดดขำมรวุ้เหงหนึ่ง เท้ากระทบคอตะเคียน ถูกคอตะเคียนแทงทลุหลังเท้า เดือดไหลดนูด เดิรเขยกไป ฯ ครันบุรุษนั้นเห็นอาการเช่นนั้น จึงร้องว่า มันถูกเราแทงแล้วโว้ย พวกเราตามมาเกิดจับมันให้ได้ ฯ คนเหล่านั้นทราบความทุพสภาพของเจ้าไปริส่าทแล้ว ติดตามไปพร้อมกัน ฯ เจ้าไปริส่าททราบความที่เขาติดตามมา จึงปลัด้อพราหมณ์เอาศั้วรอดไป ฯ พวกรับนำทาง ตั้งแต่ได้พราหมณ์แล้ว กล่าวว่่าประโยชน์อะไรของพวกเราด้วยใจจริงนี้ กลับเพียงนั้นเอง ฯ ส่วนเจ้าไปริส่าท ไปถึงโคนคันไทรของตนแล้ว เข้านอนอยู่ภายในย่าน ได้ทำการบวงบนว่่า ข้าแต่เจ้ารุกขเทวดา ถ้าท่านอาจทำแผดของข้าพเจ้าให้ผาดุ้ภายใน ๗ วันนี้ได้ ข้าพเจ้าจักตั้งดำตันของท่าน ด้วยเดียดคอกของกษัตริย์ร้อยเอ็ดในชมพูทวีปทั้งดิน จักแควดวงด้วยดำตันของกษัตริย์เหล่านั้นแล้ว จักกระทำพัตถกรรมด้วยมังสะมีร์ดห้าตัน เมื่อไม่ได่มังสะแตะเข้าน้ำ ร่างกายชุ่มซัด ฯ แผดได้หายภายใน ๗ วันนั้น เขาดำคินว่่าเป็นด้วยอานุภาพแห่งเทวดา ครันได้กินเนื้อมนุษย์ ๒-๓ วันได้กำตั้งแล้ว ดำวี่อย่างนั้นว่่า เทวดามีอุปการะแก่เรามาก เราจักแก้บนแก่ท่านตั้งนี้แล้ว ถือตาบออกจากโคนไม้ ด้วยหวังใจว่่าจักนำพระราชามา ฯ

ครั้งนั้น ยักษ์ผู้เป็นน้สหายกินมังสะด้วยกัน ครั้งเจ้าไปริส่าทเป็นยักษ์ในภพก่อน เทียวยอยู่ตามถันนั้น พบเจ้าไปริส่าทจำได้ว่่าน้สหายของเราในอดีตภพ ถามว่่า จำเราได้หรือเพื่อน ฯ เจ้าไปริส่าทตอบ

ว่า จำไม่ได้ ๆ เขาได้แดงเหตุที่ใดทำกันครึ่งเจ้าไปริสาทเป็นยักษ์
เมื่อพบก่อน ให้เจ้าไปริสาททราบ ๆ เจ้าไปริสาทจ่ายกษัตริย์นั้นได้ ได้
กระทำปฏิสันธาร ยักษ์ถามว่าท่านเกิดที่ไหน ได้แจ้งสถานที่ตนเกิด
แล้วด้วย เหตุที่คองเนรเทศจากแคว้นแคว้นด้วย สถานที่อยู่ในบดินด้วย
เหตุที่ถูกลดไม้แทงแล้วด้วย เหตุที่จะไปเพื่อแก้บนแก้เทวดาด้วย ให้
ทราบทุกประการแล้ว กล่าวว่ นึกใจของเราท่านต้องช่วยด้วย เราทั้ง
สองไปด้วยกันเกิดเพื่อน ๆ เพื่อน เรายังไปไม่ได้ เพราะกิจอย่างหนึ่ง
ของเรามีอยู่ แต่เราเริ่มนครซื้อปถักขณะหาคำมิได้ มนตรนั้นทำให้มี
กำลังให้วิ่งเร็วและให้มีเดชสูง เธอจงเอามนตรนั้นไป เมื่อเจ้าไปริสาท
รับคำ ให้มนตรนั้นแก่เจ้าไปริสาทแล้วหลักไป ๆ เจ้าไปริสาท ตั้งแต่
ได้มนตรวิ่งเร็วเหมือนลม กล่าวหาญใหญ่ มีกำลังและความเพียรมาก
ได้พบพระราชาร้อยเอ็ด กำลังเสด็จประพาสพระราชอุทยานเป็นต้น วิ่ง
ไปด้วยกำลังดุจดม ประกาศนามแล้ว โห้บันดัดัน ให้กษัตริย์เหล่า
นั้นตกพระทัยแล้ว จับพระบาททำให้มีเคียรในเบื้องต่ำ ประหารศิรัษะ
ด้วยสัน นำไปด้วยกำลังดุจดม ทำช่องที่ฝ่าพระหัตถ์ของกษัตริย์เหล่า
นั้นแล้วร้อยด้วยเชือกผูกแขวนไว้ที่ต้นไทร จับได้หมดภายใน ๗ วันนั้น
เอง ๆ พระราชาเหล่านั้นทั้งหมด ปลายนิ้วพระบาทพอจุดพัน ห้อย
กวัดแกว่งอยู่ดุจพวงดอกหงอนไก่ที่เหี่ยวในเมื่อลมพัดต้องอยู่น่าดังเวษ ๆ
พระเจ้าสุตโธม เจ้าไปริสาทไม่ได้จับไป เพราะเห็นว่าเปนปฤษญาจารย์
ของคุณชาย ๐๑/๐๑/๒๕๖๔ และเกรงว่าสมมุทวิปจักว่างเปล่าจากกษัตริย์ เธอตั้งใจจะ

กระทำผิดกรรม ก่อไฟแคว้น^๕ถากดาวอยู่ ๗ รุกขเทวดาเห็นความ
 ทำของเธอ คำริว่า เจ้านี้จักทำผิดกรรมแก่เรา ความผาสุกแม่
 หน้อยหนึ่งในแดนของเขาเราก็มิได้ทำให้ บัดนี้ความผาสุกของเขานั้น
 จักทำความพินาศใหญ่แก่พระราชธา^๕เหล่านี้ เราจะควรทำอย่างไรหนอ
 ครั้นเห็นว่าคนไม่อาจห้ามได้ จึงไปยังสำนักท้าวมหาราชทั้งสี่^๕เล่าความ
 นั้นให้ฟังแล้ว กล่าวว่ ขอท่านทั้งหลายช่วยห้ามเขาด้วย เมื่อท้า
 มหาราชตอบว่า แม่พวกเราก็มิอาจห้ามได้ จึงเข้าไปเฝ้าท้าวสักกเท
 วราช ทูลเล่าความนั้นให้ทรงทราบแล้ว กราบทูลว่า ขอพระองค์โปรด
 ห้ามเขาด้วยดังนี้ ๗ แม่ท้าวสักกเทวราชก็ครัดว่า เราไม่อาจห้าม
 ได้ แต่เราจักบอกอุบายอย่างหนึ่งให้ เมื่อรุกขเทวดานั้นกราบทูลว่า
 อุบายนั้นอย่างไร ครัดว่า คนอื่นในโลกทั้งเทวดาที่จะเสมอท่านไม่มี
 คือราชบุตรของพระเจ้าโกรพย ในพระนครอินทปัตถร แคว้นกุรุ พระ
 นามว่าสุตโถ่ม จะทรมานเจ้าปรีดา^๕ทนนให้หายพยัสได้ และจักพระ
 ราชทานชีวิตแก่พระราชธา^๕ทั้งหลาย ทั้งจักให้เจ้าปรีดา^๕ทนนงดจาก
 การกินมังสะมนุษย์ด้วย จักได้จรดรงชาวชมพูทวีป^๕ทั้งสิ้นคุนำอำมฤต
 ถ้าเขใครจักให้ชีวิตแก่พระราชธา^๕ทั้งหลาย จงกล่าวว่เจ้าปรีดา^๕ทนน
 ว่า การทำผิดกรรมต้องนำพระเจ้าสุตโถ่มมาด้วยดังนี้ ๗ รุกขเทวดา
 รับเทวบัญชาแล้ว รีบมาปดอมเพศเป็นบรรพชิต ไปสถิตอยู่ณะที่ใกล้
 เจ้าปรีดา^๕ทนน ส่วนเจ้าปรีดา^๕ทนน ได้ยินเสียงเท้าสำคัญว่าพระราช
 บางองค์จักหนีไป เห็นรุกขเทวดานั้นแล้วคำริว่า อันพวกบรรพชิต

เป็นกษัตริย์แทบทั้งนั้น จักจับบรรพชิตนี้ ทำพดัลกรรมให้เต็มจำนวน
 ร้อยเอ็ดองค์ดังนี้แล้ว ลูกชั้นมีอธิตตามคิดตามไป แม้ติดตามไปถึง
 ตามโยชนี่ก็ไม่อาจทัน เหนือไหลโทรมตัว ดำริว่า เมื่อก่อน ช่างก็ดี
 มากดีรถก็วิ่งเด่นไปอยู่ เราคิดตามจับได้ทั้งนั้น วันนั้นแม้วงอยู่สุด
 กำดังไม่อาจจับบรรพชิตผู้เดินไปอยู่โดยปกติของคน เหตุไรหนอ เธอ
 ดำริต่อไปว่า ชนชื้อว่าบรรพชิตเป็นผู้ทำซึ่งถ้อยคำ เราจักบังคับให้
 เธอหยุด เธอหยุดแล้วจึงจับดังนี้แล้ว จึงกล่าวว่ สมนะ จงหยุด ฯ
 รุกขเทวดากล่าวว่า เราหยุดอยู่ก่อนแล้ว ท่านแหะจะจงพยายามหยุด
 เกิด ฯ ลำดับนั้น เจ้าไปริสาทกล่าวว่ รุกขเทวดานี้ว่า ท่าน ชนชื้อ
 ว่าพวกบรรพชิตยอมไม่พูดเท็จ แม้เพราะเหตุชีวิต ส่วนท่านพูดเท็จดัง
 นี้แล้ว กล่าวคาถาว่าดังนี้

คิฏฐาหิที มยา วุตโต โส ทฺวํ กจฺนตี ปมฺมุโข
 อฏฺฐจฺโถ ทฺวํ จิโตมฺหิที ตปตี พฺรหฺมจารินี
 อิทํ โข สมนฺน ยุตฺตํ อติญฺจ เม มณฺเฑตี กงฺขปตฺตํ ฯ

ท่าน อันเรากล่าวว่าจงหยุด เดินไม่เหลียวหลัง ดูก่อนพรหมจารี
 ท่านไม่ได้หยุดกล่าวว่หยุดแล้ว ดูก่อนสมณะ ประพฤติอย่างนี้ควร
 แดหรือ คาบของเราท่านเข้าใจว่าเป็นชนนกกกระสำหรับหรือ ฯ

ลำดับนั้น เทวดากล่าวสองคาถาว่าดังนี้

จิโตมฺหฺมิมิ สฺรมฺเมตฺสุ ราช
 น นามโคตฺตํ ปวิวตฺตยา มิ

หมดอายุ 01/09/2566

โจรณฺจ โดเก อจิทํ วทนฺติ

อาปายิกํ เนรยิกํ อิทอ จุตํ ฯ

ดูก่อนบพิตร อาตมาเป็นผู้หยุคในกรรมของตน ไม่ได้เบียดเบียน
และโคตร ส่วนโจรนักปราชญ์ก็ดำวว่าไม่หยุคในโลก เพราะเค็ด็อน
จากโลกนั้แล้ว ต้องเกิดในอบายหรือนรก ฯ

เทพาษิตนั้ พุศุกระทบเจ้าไปริส่าทอย่างตะเมียด เพื่อให้รู้ดำนึก
และน้อมใจในกัตถยานกรรม ฯ พระอรรถกถาจารย์พรรณนว่า เมื่อก่อน
ท่านเป็นพระราชาทรงพระนามว่าพรหมทัตต์ ะพระนามนั้เป็นไปริส่าท
บัตันมีนามว่ากัมมาสบาท แมื่อบุคั้ในชาติยสุกุต ยังกิน
เนื้อมนุษย์ซึ่งเป็นของไม่ควรงิน ท่านเบียดเบียนและโคตรของคนันใด
อาตมาไม่ได้เบียดเบียนและโคตรเหมือนนั้ เป็นผู้คั้ในกรรมของ
ตน คื่อกุศดกรรรมบถ ๑๐ ส่วนโจร นักปราชญ์ทั้งหลายกดำวว่า ไม่
ตั้งอยู่ในกุศดกรรรมบถ ๑๐ เค็ด็อนจากโลกนั้แล้วต้องเกิดในอบายหรือ
นรก เมื่อกนรยกยอมไม่ได้ที่พำนักแห่งตนคั้นั้ ฯ

สเจ เม สทุชฺฐิ ราช สุตํ คณฺหาหิ ชคฺคิยํ

เตน ยณฺณํ ยชิตฺวาน เอวํ สคฺคํ คมิสฺสฺสตี ฯ

ดูก่อนบพิตร ถ้าเชื่ออาตมาต้องจับพระเจ้าสุตโสมด้วย บุษายัญญ์
ด้วยพระเจ้าสุตโสมนั้และจักไปสวรรค์เด ฯ

๑ พระอรรถกถาจารย์แก้ว่ากุศดกรรรมบถ ๑๐ ถ้าแก้เป็นสัจจ จะเข้าเรื่องได้ดี ฯ

พระอรรคกาจารย์พรรณนาว่า คู่ก่อนท่านโบริสัท ท่านเป็นคนพูดเท็จ ท่านปฏิญาณแก่เราไว้ว่า จักนำพระราชานิสกถสมพหูทวิปมากระทำผิดกรรม บัดนี้เอามาแก่พระราชานัมมิตที่ทุพต ส่วนพระจอมสมพหูที่ปตลลุตโตดมหาราช ท่านไม่นำมา ถ้อยคำของท่านชื่อว่าเท็จ เพราะฉะนั้นต้องจับพระเจ้าลุตโตดมมาด้วยแต่ ๆ เทวดากล่าวอย่างนี้แล้ว บันดาลให้เพ็ชรบรรพชิตศุนย์หาย กัดบกลายเป็นเพศของตณีนช่วงโซคือยุดจดวงอาทิตย์ในอากาศ ๆ เจ้าโบริสัทได้ระดับถ้อยคำและเห็นรูปของเทวดานั้นแล้ว ถามว่า ท่านเป็นอะไร ๆ เราเป็นเทวดาอยู่ที่ต้นไม้ ๆ เจ้าโบริสัทตั้งใจว่าเราได้เห็นเทวดาโดยประจักษ์ กล่าวว่ ขอเทวราชเจ้าอย่าวิตก เพราะเหตุพระเจ้าลุตโตดมเชิญเสด็จเข้าต้นไม้ของตณีนเกิด ๆ เทวดาเข้าต้นไม้กำลังเจ้าโบริสัทแต่ดอยู่นั้น ๆ ขณะนั้นดวงอาทิตย์อสดงคต ดวงจันทร์ชนปรากฏแล้ว ๆ เจ้าโบริสัทเป็นนักปราชญ์ทางเวทศาสตร์คณิตศาสตร์นักษัตริโคจร เธอแห่งนตูกองฟ้าดำริว่า พวุงจะเป็นผู้ส่งนักษัตริพระเจ้าลุตโตดมจักเสด็จจรณพระราชอุทยานเราจักจับเธอที่นั่น แต่การรักษารักษาของเธอจักเป็นประการใหญ่ ทวยนาครทั้งดินจักเที่ยวรักษาตลอดตามโยชน์โดยรอบ เราจักต้องไปสู่มิคาจิววันราชอุทยาน ลงสู่มงคตโปกขรณีส่อนคัวอยู่เดียวแต่ในประภมยาม ในเมื่อการรักษายังไม่ได้จัดตั้งนี้แล้ว ได้ไปในพระราชอุทยานนั้น ลงสู่สระโปกขรณีส่อนปกศีระชะดวยไบบว ๆ ด้วยเดชของเจ้าโบริสัทนั้น สัตว์นามีปลา

และเท่าเป็นต้นได้ถอยออกไปว่วยอยู่รอบนอกเป็นฝูง ๆ มีคำถามสอดเข้ามาว่า เชนเจ้าไปริสาทได้เพราะอะไร ฯ วิสัยชนว่า เธอได้ด้วยอำนาจบุญที่บำเพ็ญไว้ในชาติก่อน ฯ แท้ที่จริง เมื่อคำสั่งภาตของพระทศพลพระนามว่ากัสด์ป เธอได้ริเริ่มสดากภักทร้านมสด เธอได้มีกำลังใหญ่ด้วยเหตุนี้ ฯ เธอได้สร้างโรงไฟแล้ว ถวายไฟ ฟืน มีด เกิดยกฟัน และชวาน เพื่อบรรเทาหนาวแก่ภิกษุสงฆ์ เธอได้มีเดชด้วยเหตุนี้ ฯ เมื่อเจ้าไปริสาทไปอยู่ภายในพระราชอุทยานอย่างนี้แล้ว เจ้าพนักงานได้จัดการอารักขาในที่ประมาณสามโยชน์โดยรอบ ฯ ส่วนพระราชเสด็จอาหารเข้าแต่เช้าเที่ยง เสด็จทรงมณฑกัสด์ที่เขาดังไว้แล้วเป็นอย่างดี แวดล้อมด้วยจตุรงคินเฒ่าเสด็จออกจากพระนคร ฯ

ครังหน พราหมณชื่อนันท นำคาถาชื่อว่าสคารหาดีคาถาดวงมรรคา ๓๒๐ โยชน์ แต่พระนครตักกัสด์ ถึงพระนครนี้แล้วพักอยู่ที่บ้านใกล้ประตูพระนคร เมื่อตวงอาทิตย์อุทัย เข้าไปสู่พระนครเห็นพระราชเสด็จออกทางประตูด้านปาจันทิก์ เหยียดมือออกถวายชัย ฯ พระราชาเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรทิศอยู่ ได้ทอดพระเนตรเห็นมือที่เหยียดออกของพราหมณผู้น้อยอยู่ณประเทศอันสูง ทรงไต่พญาช้างเสด็จไปใกล้พราหมณ เมื่อจะตรัสถาม ได้ครัดพระคาถาว่าดังนี้

กัสด์มี นุ รฎเจ วต ชาติภูมิ

หมตอายุ 01/09/2566

อด เกน อดเถน อิธานุปะโต

อกุขาหิ เม พุราหมณ เอตมตถุ

กิมิจฺฉติ เทมิ คฺยชฺช ปตฺถิกํ ฯ

ชาติภูมิของท่านอยู่แคว้นแดนไหน ข้าพเจ้าขอถามท่านพราหมณ์
มาจนถึงพระนครนี้ด้วยประโยชน์อะไร ท่านพราหมณ์จึงบอกความ
ประสงค์นั้นแก่ข้าพเจ้า ท่านปรารถนาอะไร ข้าพเจ้าจักให้สิ่งที่ท่าน
ปรารถนาในวันนั้นแต่ ฯ

ดำดั้น พราหมณ์นั้นทูลโดยคาถาดังนี้

คาถา จตฺตํได้ ธรรม์มหิสุตฺต

สุคฺมภีรฺตฺถวรา สํครุมา

ตเวว อตฺถาย อิทฺทโกตฺตมิ

สุโณหิ คาถา ปรมตฺถสฺสยฺหิตา ฯ

ข้าแต่พระเจ้าจอมธรรม์มหิศร พระคาถาสักคาถา มีอรรถอันดี
วิเศษนัก เปรียบด้วยดาคร ข้าพเจ้ามาในพระนครนี้ เพื่อเป็นประโยชน์
แก่พระองค์ ขอพระองค์จงทรงส่งระดับพระคาถานั้นประกอบด้วยประ
โยชน์อย่างยอดเยี่ยม ฯ

พราหมณ์ทูลดังนั้นแล้ว ทูลต่อไปว่า ข้าแต่มหาบพิตร คาถา
ชื่อว่าดาวหาดพระคาถานี้ อันพระกัณฐกษัตริย์ทรงแต่งไว้ ข้าพเจ้า
ได้ระดับว่าพระองค์โปรดปรานในการศึกษา จึงได้มาเพื่อแสดงแก่พระ
องค์ ฯ พระราชามีพระหฤทัยโสมนัส ตรัสว่า ท่านอาจารย์ ท่านมา
ดี แต่ข้าพเจ้าไม่อาจกลับจากที่นี่ได้ วันนั้นข้าพเจ้าก็มาตรงเคี้ยว โดย

คตองแห่งผู้ส่นักษัตริ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจักมาฟังในวันพรุ่งนี้ ขอ
 ท่านอย่าหน่ายแห่งดงนี้แล้ว คริด้ตั้งออกมาตยว่า ท่านทั้งหลายจงไป
 จิตทนอนให้พราหมณที่เรือนหลังโน้น จงจัดอาหารและผ้าุ่งห่มด้วย
 ดงนี้แล้ว เสด็จพระราชาคานีรเข้าพระราชาอุทยาน ฯ พระราชาอุทยาน
 นั้น แวดวงด้วยกำแพงสูง ๑๘ คอก ช้างยืนเรียงค่อ ๆ กัน แวดวง
 เป็นหลังไป ค่อนั้นออกไปชบวนม้า ค่อออกไปชบวนรถ ค่อออกไป
 ชบวนนายขมิ่งรถ ค่อออกไปชบวนคนเคียวเท้า ตั้งล้อมวงเป็นลำดับกัน
 ดงนี้แล้ว ฯ พดนิกายได้บนดัดด้นคุดมหาสุตมุตที่กำเริบฉะนั้น ฯ พระ
 ราชาทรงเปิดองเครื่องราชอิศริยาภรณ์แล้ว ให้ทำมัตตุกรรม มีพระ
 ตรีระอันพอกแล้วด้วยจุนศานาน เสด็จจรงภายในมวงคตโปกขรณี่ ตาม
 พระราชประเพณีแล้วเสด็จขึ้น ทรงพระภุษาขับพระองค์ประทับยืนอยู่
 แล้ว ฯ ลำดับนั้น เจ้าพนักงานทุดเกล้าถวายพระภุษาของหอมดอกไม
 และเครื่องอดังการ ฯ ขณะนั้น เจ้าไปริสัทดำริว่า พระราชาน
 เวตาแต่งพระองค์แล้วจักหนัก เราก็จักจับในเวลาที่ยังเขาดงนี้แล้ว โผด
 ษนจากนำวางนิ้วไฉนหน้าผาก คงตาบบนกระหม่อมคุดจจุ ให่ด้น
 ประกาศนามว่า เฮี้ย กูแหละคือใจไปริสัท ฯ ราชบริพารไต้ยिन
 เดียงเธอแล้ว ที่ชนข้างกัถมอยู่กับช้าง ที่ชนมากัถมอยู่กับม้า ที่ชน
 รถกัถมอยู่กับรถ พดนิกายทั้งอาตุหหมอบราบณภาคพัน ฯ เจ้าไปริสัท
 จับพระเจ้าสุตโสมยกขึ้น ฯ เวลาที่เธอจับพระราชาอื่น ๆ จับพระบาท
 กระทำใหม่เคียรในเบองค้ำ ประหารคัรัษะด้วยสัน ส่วนพระโพธิสัตว์

เจ้าเขอน้อมตัวเข้าไปยกชันไให้งบนบ่า ดำริว่า ไปทางประตูจะเป็น
 การเห็นช้า เมื่อไม่เห็นทางที่จะไป จึงโดดชันกำแพงอันสูงได้๑๘ ศอก
 ที่ตรงหน้าตนเอง แล้วแตะโดดเหยียบกะพองพญาข้างซั่มมัน แล้ว
 เหยียบหลังม้าค่อ ๆ ไป ด้วยกำลังเร็วสุดดม ประหนึ่งว่าโดดเหยียบ
 ยอดเขาที่ต้งอยู่รายเรียงกันไปฉะนั้น เหยียบแเอกรวงอนรวังไปโดยเร็ว
 เป็นประหนึ่งว่าหมุนจักรของภมร และย่อไปไทรที่สระพรั้งด้วยผลเขี้ยว
 ฉะนั้น พักเดี้ยวดวงมรรคาได้สำโยชน์ ดำริว่า มีใครตามมาช่วย
 ทำนตุคโธมบ้างหรือ เหลี้ยวดูไม่เห็นใครจึงค่อย ๆ เติรไป เห็นหยาด
 น้ำแต่ปลายพระศกของพระเจ้าสุคโธมตกที่อกของตน ดำริว่า ชันชื่อ
 ว่าสัตว์ที่จะไม่กลัวตายไม่มี แม้พระเจ้าสุคโธมก็เห็นจะร้องให้เพราะ
 กลัวตายดังนี้แล้ว กล่าวคาถาว่าดังนี้

น เว รุทนต์ิ มติมนุโค สปญญา

พหุสุคตา เย พหุจันจันติโน

ทีปํ หิ เอตํ ปรมํ นรานํ

ยํ ปณฺทิตา โสกันฺทา ภวนฺติ ฯ

ท่านผู้มีความรู้ มีปัญญา เป็นพหุสุค คิดเหตุการณ์ได้มาก
 ย่อมไม่ร้องให้ การที่พวกบัณฑิตเป็นผู้บรรเทาความโศกเขาได้ นี้
 แหะเป็นที่พึงอย่างยอดเยี่ยมของนรชน เหมือนอย่างเกาะเป็นที่พำนัก
 ของคนที่ต้องเรือแตกในมหาสมุทรฉะนั้น

๕ มหาสุตโตมชาดก (๕๓๗)

อตุตตาน ฌาตี อุกาหุ ปุตุตทาวรี

ชณฺณิ ชนฺิ รัชคิ ชาตฺรุปฺิ

กิเมว คุวํ สุตโตมมานุคฺปฺเป

โกรพฺย เสฏฺฐจํ วจฺนํ สุโณม เต ฯ

ท่านสุตโตม พระองค์คิดถึงอะไร คนหรือญาติหรือลูกเมีย หรือเข้าเปลือกทรัพย์เงินทอง ท่านโกรพยผู้ประเสริฐสุด หม่อมฉัน ขอฟังถ้อยคำของพระองค์ ฯ

พระเจ้าสุตโตมตรัสพระคาถาดังนี้

น จาหมคฺตฺตานมนฺคฺตฺตฺนามิ

น ปุตุตทาวรี น ชนฺิ น รัชจํ

สฺตคฺคฺจ ชฺมโม จริโต ปุราโณ

คํ สงฺคฺริ พฺราหฺมณฺสฺถานุคฺปฺเป ฯ

หม่อมฉัน ไม่ได้คิดถึงคน ไม่ได้คิดถึงลูกเมีย ไม่ได้คิดถึงสมบัติ ไม่ได้คิดถึงแว่นแคว้น แต่ธรรมของสัตว์บุรุษที่ท่านประพฤติกันครั้งโบราณ หม่อมฉันผิดต่อพราหมณ์ไว้ คิดถึงเรื่องธรรมนั้นแต่ ฯ

กโต มยา สงฺคโร พฺราหฺมณฺน

รฏฺฐเจ สฺสเก อิสฺสฺสฺริเย จิเตน

คํ สงฺคฺริ พฺราหฺมณฺสฺมฺปทาย

สฺสจฺจฺนรฺกฺขํ ปฺนรฺวาชิสฺสํ ฯ

หมดอายุ ๑1/09/2566

การนี้หมาย หม่อมฉันตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ได้ทำ

ไว้กับพราหมณ์ในแคว้นแคว้นของตน การนัดหมายนั้นต่อพราหมณ์ผู้
ประเสริฐ หม่อมฉันจักเป็นผู้รักษาความดียศถับมา ฯ

ครั้งนั้น เจ้าไปริส่าททูตพระเจ้าสุทโธลัมโดยคาถาว่าดังนี้

น วาหเมตํ อภิสัททหามิ

สุตฺถิ นโร มจฺจุมุขา ปมุตฺโต

อมิตฺตหตฺถํ ปุนราวเชยฺย

โกรพฺย เตจฺจฺจ น หิ มํ อูเปติ ฯ

คนผู้มีความสุข หุดุดจากปากของมัจจุแล้วจะมาสู่มือของศัตรู
อีก ชื่อนี้หม่อมฉันยังเชื่อไม่ได้ดอก ท่านโกรพยผู้ประเสริฐสุดจะไม่
โกธ้หม่อมฉันกระมัง ฯ

มุตฺโต ตฺวํ ไปริส่าทสุตฺ หตฺถา

คนตฺวา สกํ มนฺทิวํ กามกามิ

มรฺวํ ปิยํ ชีวิตํ ตทฺช ราช

กฺุโต ตฺวํ เอหิติ เม สกาสํ ฯ

พระองค์พ้นจากมือของไปริส่าทแล้ว เสด็จไปถึงพระราช
มนเทียรของพระองค์ เพ็ดิตเพ็ดินด้วยกามคุณารมณฺ์ พระองค์ได้
ชีวิตอันเป็นที่รักจิตต์สันิทใจ จักมาหาหม่อมฉันที่ไหน ฯ

พระมหาสัตว์เจ้า ได้ทรงระดับตั้งนั้น เป็นคุณพญาไกรสรราชสัตว์
ไม่หวาดหวั่น ตรัสตอบโดยประพันธคาถาว่าดังนี้

มคฺ ฅเวยฺย ปริสุทฺทสึโต
น ชีวิตํ ฅรหิตอ ปาปฅมโม
น หิ ตํ นรํ ตาย เต ทุคฺคตํภิ
ยสุตํภี เหตุ อติภํ ภณญย ๑

คนที่ม่คึดปริสุทฺท พึ่งปรารธนาฅมตาย อธิบายว่าท่านยอม
ตาย ม่ยอมเดี้ยลต์ยฺ คนผู้ม่ธรรมตามกันักปราชญ์คิเตยฺน ม่พึ่ง
ปรารธนาชีวิต อธิบายว่าชีวิตของเขาม่ม่ราคา เพราะม่ทำฅม
เจริญอะไร นรชนคิพึ่งกต่าวเท็จเพราะเหตุแม่แห่งฅมรักคิของรัก
นั้น่ม่รักษานรชนนั้นจากทุกคคิได้เตย ๑

สเจปี วาโต คิริมาวเหยย
จนโท ๑ สุริโย ๑ ฅมา ปเตยฺย
สพฺพาว นชฺโซ ปฏิสโต ฅเหยยฺย
น เตววาหิ ราช มุตฺตา ภณญยํ ๑

แม่ถึงตมจะพึ่งพิคฺฐเขามาได้ ควงจันทรเตระควงอาทิตยฺจะพึ่ง
คคิในแผ่นคินได้ แม่หน้าทงหมคจะพึ่งไคตทวนกระแแต่ได้ ถึงกระนั
หม่อมฉนัก็พุดเท็จม่ได้นระบพิคฺร ๑

นภํ ฅเดยฺย อุทฺธิ วิสุตฺเต
ลัคฺคเตยฺย ภูคฺคธา วสุนฺธา
สิคฺคจโย เมรุ สมุจฺจเหยย ปพฺพโต
น เตววาหิ ราช มุตฺตา ภณญยํ ๑

ฟ้าจะพึงแตกได้ ทะเดจะพึงแห้งได้ แผ่นดินอันทรงไวซึ่งภุตจะ
 พึ่งพดิกได้ เมรุบรรพตจะพึงเพิกถอนได้ตัดอดราก หม่อมฉันก็พูด
 เก็จไม่ได้ นะบพิตร ฯ

แม้พระโพธิสัตว์เจ้าศรีด้อย่างนี้ เจ้าโบริสัททก็ยังไม่เชื่อ ด่าคัม
 ๕ นั้น พระโพธิสัตว์เจ้าทรงดำริว่า เจ้าโบริสัททไม่เชื่อเราๆ จักให้
 เชอเชื่อแม่ด้วยสาบานดังนี้แล้ว ครีดีว่า ดูกรพระสหายโบริสัทท ให้
 หม่อมฉันลงจากบ่าก่อน หม่อมฉันจะทำสาบานให้พระองค์ดังนี้ ครั้น
 เจ้าโบริสัททปลงลงวางไว้ณภาคพื้นแล้ว เมื่อจะทรงทำความสาบาน
 ได้ครีดีพระคาถาว่าดังนี้

อสังคินิ ๑ สักคินิ ๑ ปรามลามี
 สปลบี เต สมม อหิ กโรมิ
 ตยา ปมุคฺโต อนเณ ภวิตฺวา
 สจฺจานุรกฺขิ ปุนราวชิสุตฺติ ฯ

หม่อมฉันจะจับพระแสงดาบและพระแสงหอก จะทำแม่ซึ่ง
 ๕ ๕ ๕
 สาบานแก่พระองค์ได้ นะพระสหาย หม่อมฉันพ้นจากพระองค์ไปแล้ว
 เป็นผู้หาหนีได้แล้ว จักเป็นผู้รักษาความดีด้วยกตัญญูมา ฯ

ด่าคัมนี้ เจ้าโบริสัททดำริว่า ท่านสุตฺโตได้มจักทำสาบานที่พวก
 กษัตริย์ไม่ควรทำ ประโยชน์อะไรของเราด้วยเชอ เชอจะมาหรือไม่มา
 ก็ตาม แม้เราก็คือชนชาติยวาช จะเอาเลือดในแขนของเราเองทำพดิกกรรม
 ๕ ๕ ๕
 แก่เทวดาก็ได้ ท่านสุตฺโตได้มจักดำบากใจนักดังนี้แล้ว กถาคาถาว่าดังนี้

๕ มหาสุตโสมชาดก (๕๓๗)

โย เต กโต สงคโร พุราหุเมเนน

รฏฺเฐ สเก อิตฺถริเย จิเตน

คํ สงคฺรํ พุราหุเมณสมฺปทาย

สจฺจานุรูกฺขํ ปุนราวชฺชิตฺถํ ฯ

การนัดหมายอันใด อันพระองค์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ได้ทำไว้กับพราหมณ์ในแคว้นแคว้นของตน การนัดหมายนั้นต่อพราหมณ์ผู้ประเสริฐ พระองค์จึงเป็นผู้รักษาความดีที่ยึดมั่นมา ฯ

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์เจ้าตรัสว่า พระสหายไพบริดาทอย่าวิตกหม่อมฉันได้ระดับดีคาราคาถาดีคาถาแล้ว ให้เครื่องบูชาแก่กรรมกถักแล้ว จักมาแต่เช้าทีเดียวดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถาว่าดังนี้

โย เม กโต สงคโร พุราหุเมเนน

รฏฺเฐ สเก อิตฺถริเย จิเตน

คํ สงคฺรํ พุราหุเมณสมฺปทาย

สจฺจานุรูกฺขํ ปุนราวชฺชิตฺถํ ฯ

การนัดหมายอันใด อันหม่อมฉันตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ได้ทำไว้กับพราหมณ์ในแคว้นแคว้นของตน การนัดหมายนั้นต่อพราหมณ์ผู้ประเสริฐ หม่อมฉันจักเป็นผู้รักษาความดีที่ยึดมั่นมา ฯ

ลำดับนั้น เจ้าไพบริดาททูลว่า พระองค์พึงทรงระตักถึงพระดำรัสที่ตรัสปฏิญาณไว้ดังนี้ ครั้นพระมหาสัตว์เจ้าตรัสให้เชื่อด้วยพระดำรัสว่า พระสหายไพบริดาท ทรงรู้จักหม่อมฉันตั้งแต่เวลายังเยาว์

หมายเหตุ 01/09/2566

คำเท็จหม่อมฉันไม่เคยพูดแม้ด้วยการขอเดียน หม่อมฉันจักพูดเท็จ
 ได้หรือ บัดนี้หม่อมฉันดำรงอยู่ในราชสมบัติแล้ว รู้จักถูกแฉะผิดจัก
 พูดเท็จได้หรือ พระองค์เชื่อหม่อมฉัน ๆ จักทันทัดกรรมของพระองค์
 ในวันพรุ่งนี้ ^{๕๕} ๕๕ ๕๕ คราวดีว่า ถ้าเช่นนั้นเชิญเสด็จมหาราชาเจ้า เมื่อ
 พระองค์ไม่เสด็จมา จักไม่เป็นพัตกรรม เพราะเทวดาเว้นพระองค์จัก
 ไม่รับ ขอพระองค์อย่าทำอันตรายแก่พัตกรรมของหม่อมฉันดังนี้ ^{๕๕} ^{๕๕}
 พระมหาสัตว์เจ้าไป ๗ พระมหาสัตว์เจ้า เป็นอุจฺพระจันทรพันแล้ว
 จากปากแห่งราหู พระองค์ก็กำลังอุจฺพญาข้างสัมบูรณ์ด้วยเร็วแรง
 ได้เสด็จถึงพระนครโดยนับพัน ๗

ครั้งนั้น แม่นาฬิกรของพระเจ้าสุทโธมกัษยยังตั้งกระบวนอยู่นอก
 พระนคร เพราะดำริว่า พระเจ้าสุทโธมหาราชเจ้า เป็นบัณฑิต
 ทรงแต่งธรรมไพเราะ เมื่อใดครัดถาเรื่องหนึ่งหรือสองเรื่อง จัก
 ทรมานเจ้าไปริสาทได้แล้วกลับมา อุจฺพญาข้างซบมันตัวประเสริฐพัน
 แล้วจากปากแห่งดีหะณะนั้น และเกรงทวยนาครจักคิดได้ว่าให้พระราชา
 แก่เจ้าไปริสาทแล้วมาเสีย ครั้นเห็นพระโพธิสัตว์เจ้าเสด็จมาแต่ไกล
 ดูรับถวายนับนับแล้วกราบทูลปฏิสันฐารว่า พระมหาราชาเจ้า ถูกเจ้า
 ไปริสาททำให้ลำบากอย่างไร เมื่อครัดตอบว่า เจ้าไปริสาทได้ทำกิจ
 ที่มารดาบิดาทำได้ยากแก่เรา ขออุจฺราย่าให้ดังเช่นนี้ ได้ระดับกรรมกถา
 ของเราแล้วปล่อยเราดังนี้ ^{๕๕} ^{๕๕} ^{๕๕} แต่งพระองค์เชิญเสด็จขึ้นคอกข้างพระที่นั่ง
 แวดตอมเขาสู่พระนครแล้ว ๗ ทวยนาครได้เห็นดังนั้นชื่นชมทวักัน ๗

ชนตอายุ 01/09/2566

พระโพธิสัตว์เจ้า เพราะพระองค์เคารพธรรม เป็นนักธรรม ไม่ทันท
 เผ่าพระราชมารดาบิดา ตั้งพระราชหฤทัยว่าจักเฝ้าที่หลัง เสด็จเข้าพระ
 ราชนิเวศน์ประทับนั่งณพระราชอาสน์รับสั่งให้หาพราหมณ์ และตรัส
 สั่งให้ทำอุบรูฐานกิจมีมัตตสุกรรมเป็นต้นแก่พราหมณ์นั้นด้วย เวลาที่
 เจ้าพนักงานแต่งหนวดพราหมณ์แล้ว ให้อาบหน้าดูไปด้วยของหอม
 ประดับด้วยผ้าและเครื่องอลังการแล้วนำมาเฝ้า พระองค์เสด็จตั้งที่
 หลัง พระราชทานโภชนะของพระองค์แก่พราหมณ์นั้น เมื่อพราหมณ์
 บริโภคแล้ว พระองค์เสวยแล้ว เชิญพราหมณ์ให้นั่งณมัตตตั้งก่อ
 บูชา พระองค์ประทับนั่งณอาสน์หน้า ทรงบูชาพราหมณ์ด้วยดอกไม้
 มีชของหอมและดอกไม้เป็นต้น เพราะทรงเคารพในธรรม ครั้นยาราช
 ษาว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าขอฟังคาถาชื่อว่าสตาราหาที่ท่านนำมาเพื่อ
 ข้าพเจ้านี้ ๗

คมคุณิ ปกาเสนุโต สตุถา อาห. สมนเตจพระบรมศาสดาจะ
 ทรงประกาศความนั้น ได้ตรัสวจนประพันธ์ในพนธคาถาว่าดังนี้

มุตฺโต จ โส โปริสาทสฺส หตุถา
 คนฺตุวา ตํ พฺราหฺมณ เอตทโวจ
 สฺุณฺมิ คาถาโย สฺตาราหาโย
 ยา เม สฺตุตา อสฺสุ หิตาย พฺรหฺเม ๗

พระโพธิสัตว์เจ้า ครั้นพ้นจากหัตถ์ของเจ้าโปริสาทแล้ว ได้เสด็จ
 ไปตรัสกับพราหมณ์นั้นว่าดังนี้ ท่านพราหมณ์ ข้าพเจ้าขอระดับคาถา

หมตอายุ 01/09/256๕

อัฐินิบาท

ชื่อว่าสัตว์ราหา ซึ่งได้ระดับแล้วจะพึงเป็นประโยชน์แก่ข้าพเจ้า ฯ

เวลาที่พระโพธิสัตว์เจ้าศรีสัตตอาราธนา พราหมณ์ฟอกมือทั้งสองด้วยของหอมแล้ว นำคำภีร์เป็นที่นารัณรมย์ออกจากถุงจับสองมือ แล้วทูลว่า บัดนี้ขอมหาบพิตรจงทรงระดับคาถาชื่อว่าสัตว์ราหาดีคาถาตามที่พระกัณฑ์ศุภตทรวงแสดงไว้ อันจะถอนความเมาเมาความเมาด้วยวาระเป็นอันให้ต่าง ให้สำเร็จจอมตมทานุภาพนั้นแล้ว ตูมภีร์กล่าวคาถาว่าดังนี้

ตักิเทว สุตโตสมิ สัพภิ โหติ สมากโม
ดำนํ สงคคิ ปาเดติ นาสัพภิ พหุสงคโม ฯ

ข้าแต่ท่านบพิตรสุตโตสมิ การดมามากกับสัตว์บุรุษคราวเดียวเท่านั้น การดมามากนั้นย่อมรักษาสัตว์ดมามากนั้น การดมามากกับสัตว์บุรุษแม้มาก ก็รักษาไม่ได้ ฯ

สัพภิเวว สมาเสถ สัพภิ กุพเพถ สนถํ
สคํ สทุหมมมณฺเณย เสยโย โหติ น ปาปิโย ฯ

พึงคบกับสัตว์บุรุษ พึงกระทำความสนิทสนมกับสัตว์บุรุษ เพราะรู้ดีทธรรมของสัตว์บุรุษ ย่อมมีความเจริญไม่มีความเสื่อม ฯ

ชีรหุติ เว ราชรรถา สัจจิตฺตา
อโถ สรัรมฺปิ ชริ อฺเปติ
สคณฺจ รมฺโม น ชริ อฺเปติ

๑ เปดียนตามนามผู้ระดับ ไม่ใช่ของเก่า ฯ

สนฺโต หเว สฺพภี ปเวทยนฺติ ฯ

ราชรถอันเขาให้วิจิตรเป็นอันดี ยิ่งกว่าที่ได้แต่ แม้อันที่เข้า
ถึงชราได้เหมือนกัน ส่วนกรรมของสัตว์บุรุษ ย่อมไม่เข้าถึงชรา
สัตว์บุรุษกับสัตว์บุรุษนั้นแต่รู้กันได้ ฯ

นภมฺจ ทูเร ปจฺฉี ๑ ทูเร
ปาริ สฺมุตฺตสฺส ตทาหุ ทูเร
คโต หเว ทูตฺตวิ วทนฺติ
สฺตมฺจ รมฺโม อสฺตมฺจ ราช ฯ

ฟ้าและแผ่นดินไกลกัน ผั่งข้างโน้นของสัตว์ผู้ เขาก็กล่าวที่ไกล
ข้าแต่ท่านบพิตร กรรมของสัตว์บุรุษ และกรรมของอสัตว์บุรุษทั้งสองนี้
ท่านกล่าวว่าไกลกันยิ่งกว่านั้นแต่ ฯ

พราหมณ์กล่าวคาถาชื่อว่า สคารหา สคารา ตามที่พระกัสสป
ทศพลทรงแสดงไว้อย่างนี้แล้ว ได้ขุขณ์ภาพ ฯ พระมหาดัศจเจ้าได้
ทรงระดับดังนั้น มีพระเหตุขุขณ์ได้มนต์ว่าการมาของเรามีผลหนอ ทรง
พระราชดำริว่า คาถาเหล่านี้ไม่ใช่ภษิตของพระเจ้าวรก ไม่ใช่ภษิต
ของฤษี ไม่ใช่ภษิตของกวี เป็นภษิตของพระลัทธิพัญญู จะควร
ค่าเท่าไรหนอ ทรงพระราชดำริต่อไปว่า แม้เราจักให้จักรวาลทั้งดิน
กระทำให้เต็มด้วยรัตนะ ๗ ตลอดจนถึงพรหมโลก ก็ไม่อาจทำให้สมควร
ส่วนเราพอที่จะให้ราชสมบัติในพระนครอินทปัตถรประมาณ ๗ โยชน์
ในกัฏฐรัฐประมาณ ๓๐๐ โยชน์แก่พราหมณ์นี้ โชคที่จะได้ราชสมบัติ

ของพราหมณ์มียูหรือหนอ ทรงตรวจดูด้วยอาณูภาพแห่งองค์วิทยา
ไม่เห็นมี ทรงตรวจถึงฐานันดร มีตำแหน่งเด่นชัดเป็นคณ ไม่ทรง
เห็นโชคฐานันดรแม่เพียงนายบ้านหมู่หนึ่ง เมื่อทรงตรวจถึงโชคตาภ
ทรงตรวจตั้งแต่ทรัพย์สินโกฏหนึ่ง ทรงเห็นโชคตาภเพียงดีพันกษาปณ์
ตกตงพระทัยว่า จักบูชาพราหมณ์นั้นด้วยทรัพย์สิน รับผิดชอบให้พระ
ราชทานทรัพย์สินถึงพันตั้งสูง ครัดถามว่า ท่านอาจารย์ แด่ตงคาถา
แก่กษัตริย์อื่น ๆ ได้ทรัพย์สินเท่าไร พราหมณ์กราบทูลว่า ข้าแต่มหา
บพิตร ได้คาถาตะว้อยกษาปณ์ เพราะฉะนั้น คาถาเหล่านี้จึงได้นาม
ว่าดีดาราหา ฯ พระมหาดิศักดิ์เจ้าครัดกะพราหมณ์นั้นต่อไปว่า ท่าน
อาจารย์ ไม่รู้ราคาของภณที่ตนถือเกี่ยวไป ตงแทนคาถาเหล่านี้
จึงชื่อว่าดีหัดดาราดังนี้แล้ว ครัดพระคาถาว่าดังนี้

ลหุสุตโย อิมา คาถา นยิมา คาถา ลดารหา

จตุตถริ ศุว ลหุสุตานิ ชิปปิ คณหาหิ พราหมณ ฯ

คาถาเหล่านี้ชื่อว่าดีหัดดารหา ควรพัน ไม่ได้ชื่อว่าดีดาราหา
ควรร้อย ท่านจงรับทรัพย์สินพันนับพันเกิดพราหมณ์ดังนี้ ฯ

ครั้นแล้วพระราชทานยานน้อยที่เป็นสุขคันหนึ่ง ครัดตั้งราชบุรุษ
ว่า จงส่งพราหมณ์ให้ถึงบ้านโดยสวัสดิ์ตั้งนี้แล้ว ทรงส่งพราหมณ์
นั้นไป ขณะนั้นได้เกิดเสียงด่าชุกวาทใหญ่ว่า คาถาชื่อดีดาราหา พระ
เจ้าสุตโลมทรงเปลี่ยนเป็นดีหัดดารหา ทรงบูชาแล้ว ด่าชุก ด่าชุก ฯ

หมดอายุ 01/09/2566

พระราชมาตบดาของพระโพธิสัตว์เจ้า ได้ทรงสะตัมเสียงนั้น ครัด

ถามว่า นั้นเลี้ยงอะไร ได้ทรงทราบตามจริง กริ้วพระมหาสัตว์เจ้า เพราะเสียตายทรัพย์ ฯ ส่วนพระมหาสัตว์เจ้าทรงส่งพรหมณ์แล้ว เล็ดจไปเฝ้าพระราชมารดาบิดา ถวายบังคมประทับยืนอยู่แล้ว ฯ ครั้ง นั้นพระราชบิดาไม่ทรงทำแม่ดักว่าปฏิธนนฺฺฐาร ว่าเจ้าพ้นจากมือโจรผู้ ร้ายกาจเห็นปานนั้นอย่างไรพ่อ โดยเหตุที่เสียตายทรัพย์ ตรัสถามว่า ไฉนว่าเจ้าฟังศาถาคาถาให้ดีพ้นจริงหรือ เมื่อพระมหาสัตว์เจ้ากราบ ทูลว่าจริง ตรัสพระคาถาดังนี้

อัสติยา นวุคิยา จ คาถา
สคารหา จาบี ภเวยฺยุ คาถา
อจฺจนตเมว สุตโสม ชานาหิ
สหัสสึโย นาม กา อตฺถิ คาถา ฯ

คาถาควรแปลสืบหรือแก้สืบ แม้ร้อยก็ควร พ่อสุตโสม เจ้า จงรู้ด้วยตนเอง คาถาควรพัน มีที่ไหน ฯ

ครั้งนั้น พระมหาสัตว์เจ้าจะกราบทูลพระราชบิดาให้ทรงทราบว่า พระองค์ไม่ปรารถนาความเจริญทางทรัพย์เท่านั้น ย่อมปรารถนาความ เจริญทางศึกษาด้วย ได้ตรัสพระคาถาดังนี้ ฯ

อิจฺฉามิ โวหิ สุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตโน
สนฺโตว มํ สํปฺปริสา ภเชยฺยุ
อหิ สฺวนตฺตีหิ มโหทชิว

หมตอายุ 01/09/2566

น หิ ตาต ตปฺปามี สฺภาตีเตน ฯ

อดีตนิบาต

ข้าพระองค์ปรารถนาความเจริญของตนทางศึกษา พวกคฤหัสถ์
ผู้ตั้งบังคมข้าพระองค์ ข้าพระองค์ไม่อิมด้วยสุภษิต คุจุมหาสมุทร
ไม่อิมด้วยแม่น้ำฉะนินนะทุตกระหม่อม ฯ

อคฺคิ ยถา ตินฺนญฺหิ ทนฺโต
น ตปฺปติ สํคโรว นทฺธิ
เอวํปี เม ปณฺทิตา ราชเดญฺหิ
สุคฺวา น ตปฺปนฺติ สุภาสิตฺเตน ฯ

ไฟที่ไหม้หญ้าแฉะไม่ยอมไม่อิม อย่างเดียวกับค่างไม่อิมด้วย
แม่น้ำทั้งหลาย ฉนินโด ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐสุด แม้บัณฑิตทั้ง
หลายได้ระดับถ้อยคำของข้าพระองค์ ย่อมไม่อิมด้วยสุภษิตเหมือน
ฉะนิน ฯ

สํกสฺสํ ทาสฺสํ ยทา สุโณมิ
คานํ อหิ อคฺควตฺติ ชนินฺท
ตเมว สํกจฺจ นิสํมยามี
น หิ ตาต รมฺเมสุ มมตฺติ ติตฺติ ฯ

พระทุตกระหม่อมผู้เป็นจอมประชาชน เวลใดข้าพระองค์จะ
ต้องเรียนคาถาที่มีประโยชน์ ต่อทาสของตน เวลานั้นข้าพระองค์ต้อง
เรียนโดยเคารพเหมือนกัน ความอิมในธรรมของข้าพระองค์ไม่มีเลย
นะทุตกระหม่อม ฯ

หมต๒ 01/09/2566

ครนตรัสอย่างนี้แล้ว กราบทูลต่อไปว่า ทุตกระหม่อมอย่างทรง

บริภาษข้าพระองค์เพราะทรัพย์ ข้าพระองค์ให้ปฏิญาณต่ออโบริสาท
ไว้ว่าพึงธรรมแล้วจักกลับ บัดนี้ข้าพระองค์จักไปตั้งสำนักของเขา เมื่อ
จะกราบทูลมอกราชสมบัติ ได้ตรัสพระคาถาดังนี้

อิทนุเต รฏฺฐิ ฐชนิ ฐโยคฺคิ

ฐกายุริ ฐพุกามุปฺปนฺนิ

กิ กามเหตุ ปริภาสเถ มํ

คจฺฉามหิ โปริสาทสฺส ฌนุเต ฯ

นเว้นแคว้นของพระองค์ บริบูรณ์ด้วยสมบัติทั้งปวง ทั้งทรัพย์
ทั้งยานทั้งพระขามะรงค์ พระองค์จะบริภาษข้าพระองค์เพราะเหตุกาม
ทำไม ข้าพระองค์ขอทูลดาไปตั้งสำนักอโบริสาทในบัดนี้แล้ว ฯ

สมัยนั้น พระเหตุยของพระราชบิดาร้อนรนทันที ท้าวเธอตรัส
ว่า พ่อสุตโถ่ม ทำไมจึงพูดอย่างนี้ บิดาจักจับใจด้วยจตุรงคินี้เดี๋ยว
ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถาดังนี้

อตุตานุรูกฺขาย ภูวนฺติ เหเก

หตุตาโรหา รติกา ปตุติกา ฯ

อตุสฺสาโรหา เขว ธนุคฺคหาเถ

เถนิ ปยุณฺชามิ หนาม สตุคฺคิ ฯ

ทัพช้าง ทัพรถ ทัพเคียว ทัพม้า ล้วนแต่ได้ศึกษาเชี่ยวชาญ

ในการรบทุกหมู่เหล่า พอที่จะรักษาตัวได้ เราจะยกทัพจับศัตรูฆ่าเสีย ฯ

หมตอ๕0๕/09/2566

ครองน พระราชมารดาบิดามีพักตรองด้วยอัสสุษต ทรงกรร-

แด่งพิไรว่าพันยอว่า อย่าไปนะพ่อ ไปไม่ได้นะพ่อตั้ง ทั้งพระสนม
 กำนัดในหมั้นหกพันนาง ทั้งราชบริพารนอกจากนี้ ก็ปริเทวนาว่า พระ
 องค์จะเสด็จไปไหน ทั้งพวกข้าพระองค์ไว้ให้นาถาดังนี้ แม้ใคร ๆ
 ในพระนครทั้งสิ้นก็ไม่อาจดำรงอยู่โดยภาพของคนได้ ได้เกิดโศกหา
 เป็นอันเดียวกันทั่วทั้งพระนครว่า ได้ยินว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงรับปฏิญ
 ญาณเจ้าไปริสาทมา บัดนี้ได้ทรงตั้งระดับสดารหาคาถาศีคาถา ทรงทำ
 ลักการะแก่พราหมณ์ธรรมกถึก ถวายบังคมตาพระราชมารดาบิดาแล้ว
 จักเสด็จไปสู่สำนักโจรอีกตั้งนี้ ๆ ส่วนพระมหาสัตว์เจ้า ได้ทรงตั้ง
 พระดำรัสพระราชมารดาบิดาแล้ว ตรัสพระคาถาว่าดังนี้

สุทกกริ ปุริสาโท อกาดี

ชิว คเหตุวาน วิสขุชยี่ มั

คิ ตาทีลั ปุพพิจจัม สรนุโต

ทุพฺเภ อหิ คลลัส กถิ ชนินุท ฯ

ไปริสาทได้ทำกิจที่ทำได้ด้วยยากเป็นอย่างดี เพราะจับข้าพระ
 องค์ได้ทั้งเป็นแล้วปลดปล่อยมา ข้าพระองค์ยังนึกถึงบุรพกิจเช่นนั้นของ
 เขาอยู่ จะพึงประทุษร้ายต่อเขาอย่างไร พระทนต์กระหม่อมผู้เป็นจอม
 ประชาชน ฯ

พระโพธิสัตว์เจ้า ทูตอนุสาสน์พระราชมารดาบิดาแล้วกราบทูล
 ต่อไปว่า ขอพระราชมารดาบิดาอย่าวิตกถึงข้าพระองค์เลย ข้าพระองค์
 มีกตยาณธรรมได้กระทำไว้แล้ว ความเป็นอัสติระในนากามาพจรของ

ข้าพระองค์ ไม่เป็นผลที่จะพึงได้ด้วยยากดังนั้นแล้ว ถวายบังคมพระ
ราชमारดาบิดาทูตตาแล้ว ครว้ตั้งนิกรชนอื่น ๆ อ้อกแล้วแต่็จไป ฯ

ตมคุดิ ปกาเสนุโต สตุถา อาหิ ส้มเต็จพระบรมศาสดาเมื่อ
จะทรงประกาศความนั้น ได้ครว้ประพันธ์พระนิพนชคาถาว่าดังนี้

วณทิตฺวา โส ปิตฺว มาตฺรณฺจ
อนฺธาสฺเสตฺวา นิกมณฺจ พตฺตณฺจ
สัจฺจวาทิ สัจฺจานุรทฺตมาโน
อคมาสิ โส ยตฺถ โปริสาโท ฯ

พระโพธิสัตว์เจ้า ถวายบังคมพระราชบิดาและพระราชมารดา
ครว้ตั้งชาวนิคมและพตนิกรแล้ว พระองค์เป็นผู้ครว้ครว้คำสัตย์ รักษา
ความสัตย์ เสด็จไปยังสำนักของโปริสาทแล้วเด ฯ

พระอรรถกถาจารย์พรรณนาว่า พระโพธิสัตว์เจ้า คั้นนั้นประทับ
อยู่แต่ในพระราชนิเวศน์ รุ่งขึ้นเข้าเวลาอรุณขึ้น จึงถวายบังคมดาพระ
ราชमारดาบิดา ครว้ตั้งนิกรชนทั่วกันแล้ว อันมหาชนมีพวกข้างใน
เป็นต้น มีหน้าองด้วยหน้าตา ปวิเทวนาอยู่แซไปดังแต่็จ เแต่็จออก
จากพระนคร เมื่อไม่อาจให้นิกรชนเหล่านั้นกลับ จึงทำชิตขวางด้วย
ท่อนไม้ในหนทางใหญ่ ครว้ว่า ถ้ามีความรักใคร่ในเรา อย่าด่วงชิต
ขึ้นมา ฯ มหาชนไม่อาจด่วงอาชญาของพระโพธิสัตว์เจ้าผู้มีศีลมีเดช
ปวิเทวนาด้วยเดียงใหญ่ แดดูพระโพธิสัตว์เจ้าผู้มีอาการอันองอาจ
ดุจราชสีห์เสด็จไปอยู่ เมื่อพระมหาสัตว์เจ้าด่วงดับส่ายตาแล้ว ร้องแซ

เป็นอันเดียวกันกับเข้าพระนครแล้ว ๆ ฝ่ายพระโพธิสัตว์เจ้าเสด็จไปยัง
สำนักเจ้าโบริสาท โดยหนทางที่เสด็จมา เพราะฉะนั้น สัมเด็จพระบรม
ศาสดาจึงตรัสว่า พระโพธิสัตว์เจ้าได้ไปยังสำนักของโบริสาทนั้นแล้ว ๆ

จบ ชมมสังฆกัณฑ์

ตั้งแต่พระโพธิสัตว์เจ้าเสด็จไป เจ้าโบริสาทดำริว่า ถ้าท่าน
ศุกโตสมถ์หายเราใครจะมา จงมา ถ้าไม่ใครจะมา จงอย่ามา รุกข
เทวดาจึงลงโทษแก่เราตามความปรารถนา เราจักฆ่าพระราชาเหล่านี้
แล้ว จักทำพดุงกรรมด้วยมังสะมีรส ๕ เวลาที่เจ้าโบริสาททำจิตกาธาร
ก่อไฟดูฤกษ์ไฟดวงนึ่งถากดาวรอจะให้เป็นถ่านเสียก่อน พระโพธิสัตว์เจ้า
เสด็จไปถึง ๆ เจ้าโบริสาท ครั้นเห็นพระโพธิสัตว์เจ้ามีจิตได้มนัส
ทุตถามว่า พระสหาย เสด็จไปทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้วหรือ ๆ พระ
มหาสัตว์เจ้าตรัสตอบว่า เออมหาบพิตร คาถาอันพระกัณฐปทศพตทวง
แสดงไว้ หม่อมฉันได้ระดับแล้ว และการสักการะสำหรับพราหมณ์
กรรมกัถกหม่อมฉันก็ได้กระทำแล้ว เพราะฉะนั้น เป็นอันว่าหม่อมฉัน
ได้ไปทำกิจที่ควรทำเสร็จ ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถาดังนี้

กโต มยา ดังคโร พุราหุมนเณ

รฏูเจ สเก อีสุตรีเย จิเทน

คิ ดังครี พุราหุมนสมุปทาย

หมตอายุ 01/09/2566

สัจจานุรกุข ปุณฺรภาคโตสมิ

ยชสุสุ ยญญิ ชาท มํ โปริสาท ฯ

การนัดหมาย อันหม่อมฉันผู้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ได้ทำไว้กับพราหมณ์ในแคว้นแคว้นของตน การนัดหมายนั้นต่อพราหมณ์ ผู้ประเสริฐ หม่อมฉันเป็นผู้รักษาความศักดิ์สิทธิ์มาแล้ว เชิญท่าน โปริสาทบุชายัญญิกินหม่อมฉันเทอญ ฯ

เจ้าโปริสาทได้ระดับดั่งนั้น คำริว่า พระราชานี้ไม่กลัว เป็น ผู้องอาจไม่หวาดหวั่นต่อมรณภัยตรีดีได้อย่างนี้ นี้อานุภาพของอะไร หนอ ดันนิษฐานว่า สิ่งอื่นไม่มี ท่านตรีดีว่าได้ทรงระดับคาถาที่พระ กัดส์ปทศพดทรงแสดงไว้ ฟังเป็นอานุภาพของคาถาเหล่านี้ เราจะ ให้เชอตรีดีฟังดู เราจักเป็นผู้หาความกลัวมิได้อย่างเชอดั่งนี้แล้ว กล่าว คาถาดังนี้

น หายเต ชาतिकุ มยหิ ปจฺจนา
จิตกา อยิ ตาว ด้จุมกา จ
นิทุจุมเก ปจิติ ด้จตุ ปกุกิ
สุโณม คาลาโย ด้จคารหาโย ฯ

การกินของหม่อมฉันที่หลังก็ได้ไม่หายไปไหนเลย ทั้งจิตกาชาริน ก็ยังมีควนอยู่ มั่งสระที่ให้สุกถนถนที่หมดควนชื่อว่าให้สุกดี หม่อมฉัน ขอระดับคาถาชื่อว่าด้จคารหาแด ฯ

พระมหาสัตว์เจ้า ได้ทรงระดับดั่งนั้น ทรงคำริว่า โปริสาทนี้ เป็นคนมธรรมอนตามก เราจะมีเชอหน่อยหนึ่งให้เกิดชอยแก่ใจแล้ว

จึงแต่งตั้งให้พังดงนั้นแล้ว ตรัสพระคาถาว่าดังนี้

อชมุมิโก คุวั โปริสาทกาดิ
 ฆุจโต ฆุจโจะ อุทรสุดฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ชมุมณฺจิมมา อภิวทฺนฺติ คาถา
 ชมุโม อชมุโม จ คุหิ สฺเมติ ฯ

ท่านโปริสาท พระองค์เป็นคนประพฤติน่าไม่ชอบธรรมต้องจำจาก
 แคว้นแคว้นนี้เพราะเหตุแห่งท้อง ส่วนคาถาเหล่านี้ ย่อมกล่าวด้วยวรรค
 ธรรม ธรรมและอธรรมจะลงรอยกันได้ที่ไหน ฯ

อชมุมิโกสุดฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส นิจจํ โดหิตปาณินโน
 นตฺถิ สจฺจํ คุโต ชมุโม ภิ สฺสุเตน ฆริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ฯ

คนที่ประพฤติน่าไม่ชอบธรรม ทำกรรมที่ร้ายแรง มีฝ่ามือของ
 ด้วยโลหิตเป็นนิตย์ ย่อมหาได้จะมีได้ธรรมจกมีที่ไหน พระองค์จะทำ
 อะไรด้วยการระงับ ฯ

อธิบายว่า เพราะพระองค์ไม่ใช่ภษณะของธรรม เป็นคุณภษณะ
 ดินไม่ใช่ภษณะของมันเหลวดีหะระนั้นแล้ว ฯ แม้เมื่อพระโพธิสัตว์เจ้า
 ตรัสอย่างนี้ เจ้าโปริสาทก็ไม่โกรธ ฯ เพราะเหตุอะไร เพราะพระมหา
 สัตว์เจ้าเป็นผู้ประเสริฐด้วยเมตตาภาวนา ฯ ถ้าดับนั้น เจ้าโปริสาท
 ทูลว่า พระสหายสุดฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส หม่อมฉันเป็นผู้ประพฤติน่าไม่ชอบธรรมคน
 เดียวหรือหรือ ดงนั้นแล้ว กล่าวคาถาว่าดังนี้ ฯ

๕ มหาสุตได้มชาตก (๕๓๗)

โย วา หนะยฺย ปุริสํ อตุตฺตเหตุ
อุโปปี เต เปจฺจ ตมา ภวนฺติ
กตุมา โน อชฺมมิกํ พุรุสํ มํ ตุวํ ฯ

คนใดเที่ยวฆ่าฆ่ามฤค เพราะเหตุมั่งงัด หรือคนใดฆ่าคนเพราะเหตุคน ทั้งสองคนนั้นเป็นผู้เสื่อมอกันในโลกเบื้องหน้า ทำไมหนอ พระองค์จึงตรัสหม่อมฉันว่าเป็นคนประพฤติน่าชอกช้ำ

ภยิตน^๕เป็นที่แฉ่งดั่งว่า พวกพระราชาในพื้นชมพูทวีป แต่งตัวประดับประดาแล้ว มีพดนิกรเป็นบริวารใหญ่ ทรงรถอย่างดี เที่ยวประพาสป่าที่ฆ่ามฤค แทะมฤคด้วยดุกศรัคมๆ แล้วให้ตาย ทำไมพระองค์จึงไม่ตรัสว่าพระราชาเหล่านั้น ตรัสว่าหม่อมฉันเป็นผู้ประพฤติน่าชอกช้ำคนเดียว ถ้าเขาไม่มีโทษ แม้หม่อมฉันก็ไม่มีโทษเหมือนกัน ฯ พระมหาสัตว์เจ้าได้ทรงระดับดั่งนั้น เมื่อจะทรงแก้ที่ชอกช้ำในของเจ้าโบริสาท ได้ตรัสพระคาถาดังนี้

ปญฺจ ปญฺจ น ชา ภกฺขา ชตฺติเยน ปชานตา
อภกฺขํ ราช ภกฺเขติ ตตุมา อชฺมมิกอ ตุวํ ฯ

เนื้อสัตว์ต้องห้าเป็นสิบชนิด^๓ อันกษัตริย์ผู้รู้จักชอกช้ำกรรมไม่ควรกิน พระองค์ได้ช่วยมั่งงัดมนุษย์ที่ไม่ควรเสวย เพราะฉะนั้นพระองค์เป็นผู้ประพฤติน่าชอกช้ำแล้ว ฯ

๓ มั่งงัด ๓๐ คือเนื้อมนุษย์ เนื้อช้าง เนื้อม้า เนื้อสุนัข เนื้องู เนื้อหี
๕ หนตอายุ 01/09/2566
เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อหมี เนื้อเสือดำ ฯ

เจ้าไปริสาท ถูกพระมหาดัตตเจ้าตรีถนิกคหะอย่างนี้ ไม่เห็น
อุบายที่ได้ตอบอย่างอื่น เมื่อจะให้พระมหาดัตตเจ้ารับบาปบ้าง ได้
กล่าวคาถาดังนี้

มฺหุโต คุวํ ไปริสาทสุตฺตํ หตุถา

คนฺตุวา สํกํ มนฺทิวํ กามกามํ

อมิตฺตหตุถํ ปุนฺราคโถสฺสึ

น ชตฺตียชฺชเม กุสฺสโถสฺสึ ราช ฯ

พระองค์พ้นจากมือของไปริสาทแล้ว ไปถึงพระราชมณเฑียร
ของตน อภิรมย์ด้วยกามคุณารมณแล้ว ยังมาถึงมือของไปริสาทผู้
เป็นศัตรูอีก พระองค์เป็นผู้ไม่ฉลาดในชตฺตียชฺชรมแล้ว ฯ

อธิบายว่า พระองค์ไม่ฉลาดในนิตินิศาสตร์ส่วนชตฺตียชฺชรม เพราะ
ไม่ทรงทราบความเจริญและความพินาศของตน เกียรติของพระองค์
ระบือไปในโลกว่าเป็นบัณฑิตโดยหาเหตุมิได้เทียบ ส่วนหม่อมฉันไม่
เห็นความเป็นบัณฑิตของพระองค์ พระองค์เป็นพาดอย่างยิ่งแต่ ฯ

พระมหาดัตตเจ้าได้ทรงระดับดั่งนั้น ตรัสว่า พระสหาย อันคน
ที่ฉลาดในชตฺตียชฺชรม ควรเป็นเช่นหม่อมฉันนี้แหละ เพราะหม่อมฉัน

๓. หมายความว่าฉลาดในการพลิกแพลงเอาตัวรอด แม้ผิดกรรมเอาตัว
รอดได้ก็นับว่าดี อย่างภาษิตว่า “รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” แต่
ภาษิตนี้ หมายถึงความฉลาดเอาวิชาตนให้ลี้ลี้ดั่งทั้งโลกทั้งกรรม
หมตอายุ 01/09/2566
ถ้าผิดกรรม จะรอดได้ไม่จัดเข้าในภาษิตนี้ ฯ

๕ มหาสุตโตมชาดก (๕๓๗)

๒๗๓

รู้จักชตติยธรรม แต่ไม่ปฏิบัติอย่างที่พระองค์ตรัสตั้งนี้แล้ว ครัสต์พระ
คาถาว่าดังนี้

เย ชตติยมเม กุสลา ภวนติ
ปาเยน เต เนรยิกา ภวนติ
ตสุมา อหิ ชตติยมมัม ปหาย
สัจจานุรกขัม ปุนราวโคตสุมิ
ยชสุสุ ยณณัม ชาท มัม โปริสาท ฯ

คนเหล่านี้ เป็นผู้ฉลาดในชตติยธรรมคือปฏิบัติตามอย่างที่พระ
องค์ตรัส คนเหล่านั้นต้องตกนรกโดยมาก เพราะฉะนั้นหม่อมฉันจึง
ละชตติยธรรมเช่นนั้น เป็นผู้รักษาศีลภัยกับมาแล้ว เชิญท่านโปริสาท
บุชายัญญิกินหม่อมฉันเทอญ ฯ

เจ้าโปริสาทกล่าวคาถาว่าดังนี้

ปาดาทวาส่า ปจวีควสุสา
กามิตุธิโย กาสีกจุนทนญจ
สพพิ ทหิ ดภสิ สามีตาย
สัจเจน ก็ ปสุสติ อานิสส์ ฯ

ปราสาทราชมนเทียร แผ่นดิน โค แดะม้า สัตว์ที่น่าอภิมรย์
ทั้งกาสีกพัสดรและแก่นจันทร์ พระองค์คงได้ในพระนครนั้นทุกสิ่งทุก
อย่าง เพราะเป็นเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงเห็นอานิสส์อะไรด้วยความ
ดีด้วย หม่อมอายุ 01/09/2566
ดีด้วย ฯ

ถ้าด้นั้น พระโพธิสัตว์เจ้าตรัสพระคาถาว่าดังนี้
 เย เกจิเม อคฺติ รตฺถา ปจฺพยา
 สจฺจํ เคตฺสํ สจฺจตฺรํ รตฺถานํ
 สจฺจเจ จิตฺตา สมนฺนพฺรหฺมณา จ
 ตฺรณฺติ ชาติมฺรณสฺส ปารํ ฯ

วรรคเหล่านี้โดยบรรดาที่มีอยู่ในแผ่นดิน ความดีดึกดำบรรพ์กว่าวรรคเหล่านี้
 เพราะสมณพราหมณ์ที่ตั้งอยู่ในความดีดึก ย่อมข้ามฝั่งแห่งชาติและ
 มรณะได้แต่ ฯ

พระมหาสัตว์เจ้า ตรัสอานิสงส์ดีในความดีดึกแก่เจ้าไปริสัทด้วย
 ประการดังนี้ ฯ ถ้าด้นั้น เจ้าไปริสัทแต่ดูพระพักตร์ของพระมหา
 สัตว์เจ้า ซึ่งคล้ายกับดอกบัวที่แย้มแล้วและพระจันทร์เต็มดวง ทรง
 ดำริว่า ท่านสุคติโสมนั้น แม้เห็นถ่านและจิตกาขาว แม้เห็นเราผู้ถูกหลาว
 อยู่ อាកารของเธอแม้ดีกว่าความหวาดเสียวก็ไม่มี นี่เป็นอานุภาพ
 แห่งศีลารหาคาถา หรือของในความดีดึก หรืออะไร ๆ อย่างอื่นหนอ
 จะถามเธอดูก่อนดังนี้ เมื่อจะถาม ได้กล่าวคาถาว่าดังนี้

มุคฺโคโต คุวํ ไปริสัทสฺส หตฺถา
 คนฺตุวา สกํ มนฺทิวํ กามกามํ
 อมิตฺตฺตฺถนํ ปุณฺรภาโคตฺติ
 น หิ นฺน เต มรณญํ ชนินฺท
 อตฺถินฺนิจฺโคโต จลฺลิตฺติ สจฺจจฺวาทํ ฯ

๕ มหาสุตโตมชาตก (๕๓๗)

พระองค์พ้นจากมือของโบริสัทแล้ว เสด็จไปถึงพระราชมณ
เทียรของพระองค์อภิรมย์ด้วยกามคุณารมณแล้ว ยังกลับมาสู่มือของ
โบริสัทผู้เป็นศัตรูได้ ความกตัญญูของพระองค์ไม่มีแน่แท้หรือ พระ
จอมประชาชน และพระองค์ผู้ตรัสซึ่งความดีก็ไม่มีพระทัยท้อแท้บ้าง
เทียวหรือ ฯ

ส่วนพระมหาสัตว์เจ้า เมื่อจะตรัสแจ้งแก่เจ้าโบริสัท ได้ตรัส
พระคาถาว่าดังนี้

กตา เม กตฺยาณา อเนกรูปา
ยณฺณา ยิจฺจุจา เย วิปฺตา ปสฺสตา
วิโสธิตฺโต ปฺรโตกสฺส มคฺโค
ชฺเม จิตฺโต โโก มรณสฺส ภาเย ฯ

กตฺยาณกรรมหลายอย่าง หม่อมฉันได้ทำแล้ว ยัญญที่ไพบูลย์
บัณฑิตรเวรเดวีณี หม่อมฉันได้บูชาแล้ว ทางปรโลกหม่อมฉันก็ได้
ชำระให้บริสุทธิ์แล้ว ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ใครเล่าจะกตัญญู ฯ

กตา เม กตฺยาณา อเนกรูปา
ยณฺณา ยิจฺจุจา เย วิปฺตา ปสฺสตา
อนานุคฺคปฺปํ ปฺรโตกํ คมิตฺตํ
ยชฺสสฺสุ ยณฺณํ ชาท มํ โปริสัท ฯ

กตฺยาณกรรมหลายอย่าง หม่อมฉันได้ทำแล้ว ยัญญที่ไพบูลย์
บัณฑิตรเวรเดวีณีหม่อมฉันได้บูชาแล้ว หม่อมฉันไม่เดือดร้อนที่จะไป

สู่ปรโลก เชิญท่านโบริสาทบุชายัญญ์กินหม่อมฉันเทอญ ฯ

บีตา ฯ มาตา ฯ อุပ္ปฐิจิตา เม

ชมนเมน เม อิตฺถฺสฺริยํ ปรตฺตํ

วิไลชิตโต ปรโลกสูต มคฺโค

ชมนเม จีโต โโก มรณสูต ภาเย ฯ

พระชนกและพระชนนี หม่อมฉันได้บารุงแล้ว ความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน หม่อมฉันก็ได้ปกครองแล้วโดยธรรม ทางปรโลกหม่อมฉันก็ได้ชำระให้บริสุทธิ์แล้ว คนที่สั่งอยู่ในธรรมใครเด่าจะกลัวตาย ฯ

บีตา ฯ มาตา ฯ อุပ္ปฐิจิตา เม

ชมนเมน เม อิตฺถฺสฺริยํ ปรตฺตํ

อนานุคฺคปฺปํ ปรโลกํ คมิตฺตํ

ยชสูตฺถํ ยญฺญํ ชาท มํ โบริสาท ฯ

พระชนกและพระชนนี หม่อมฉันได้บารุงแล้ว ความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน หม่อมฉันก็ได้ปกครองแล้วโดยชอบธรรม หม่อมฉันไม่เดือดร้อนที่จะไปสู่ปรโลก เชิญท่านโบริสาทบุชายัญญ์กินหม่อมฉันเทอญ ฯ

ณาคีสูตฺถํ มิตฺเตสูตฺถํ กตฺตูปการา

ชมนเมน เม อิตฺถฺสฺริยํ ปรตฺตํ

วิไลชิตโต ปรโลกสูต มคฺโค

ชมนเม จีโต โโก มรณสูตฺถํ ภาเย ฯ

๕ มหาสุตโตมชาดก (๕๓๗)

เป็นพระเจ้าแผ่นดิน หม่อมฉันก็ได้ปกครองแล้วโดยธรรม ทางปรโลก
หม่อมฉันก็ได้ชำระให้บริสุทธิ์แล้ว คนที่ตั้งอยู่ในธรรม ใครเล่า
จะกตัญญูตาย ฯ

ฉาตัสสุ มิตฺเตตฺถ กตฺตูปการา
ชมนฺน เม อิตฺถสฺสริยํ ปตฺตํ
อนานุตฺตปฺปํ ปรโลกํ คมิตฺถํ
ยชฺสํ ยญฺญํ ชาท มํ โปริสํท

อุปการกิจในพวงญาติพวกมิตร หม่อมฉันก็ได้ทำแล้ว ความ
เป็นพระเจ้าแผ่นดิน หม่อมฉันก็ได้ปกครองแล้วโดยธรรม หม่อมฉัน
ไม่เคียดร้อนที่จะไปสู่ปรโลก เชิญท่านโปริสาทบุชายัญญ์กินหม่อมฉัน
เทอญ ฯ

ทินฺนํ เม ทานํ พหุชา พหุณฺ
ตฺนตฺตปฺปิตฺตา สฺมณพฺรหฺมณา จ
วิไลริโต ปรโลกสุตฺต มคฺโค
ชมนฺน จิโต โโก มรณสุตฺต ภาเย ฯ

ทานหม่อมฉันก็ได้ให้แล้วโดยประการมาก แก่คนเป็นอันมาก
สมณะและพราหมณ์ หม่อมฉันก็ได้อุปลัมภให้โอ้มหน้าแล้ว ทางปรโลก
หม่อมฉันก็ได้ชำระให้บริสุทธิ์แล้ว คนที่ตั้งอยู่ในธรรม ใครเล่าจะ
กตัญญูตาย ฯ

ทินัน เม ทานัน พหุชา พหุณัน
 สมนตบปีตา สมนตพราหมณา จ
 อนานตบบุปปี ปรโลกัน คมิตสูติ
 ยชสูติ ยชญัน ซาท มัง โปริสาท ๑

ทานหม่อมฉันก็ได้ให้แล้วโดยประการมาก แก่คนเป็นอันมาก
 สมนตและพราหมณ์ หม่อมฉันก็ได้อุปถัมภ์ให้อิ่มหนำแล้ว หม่อม
 ฉันไม่เดือดร้อนที่จะไปสู่ปรโลก เขิญท่านโปริสาทบุชายัญญุกินหม่อม
 ฉันเทอญ ๑

เจ้าโปริสาทได้ระดับดังนั้น ตกใจคิดว่า ท่านสุทโธมมหาราช
 เป็นสัตบุรุษพร้อมด้วยความรู้ แสดงธรรมไพเราะ ถ้าเราจะกินเข
 แม้ศิรัษะของเราก็ต้องแตกเจ็ดเตียง หรือแผ่นดินพังให้ช่องแก่เราตั้ง
 ทูลว่า พระสุทโธมมหาราช พระองค์เป็นคนที่หม่อมฉันไม่ควรกินตั้ง
 แล้ว กล่าวคาถาดังนี้

วิดี ปชานัน ปุริโส อเทยย
 อาสูวิดี ชติคิ อุกคเคช
 มุทซาปี คสูติ วิมเดยย สัตตธา
 โย ตาทิสึ สจจวาที อเทยย ๑

บุรุษผู้รู้จะพึงกินยาพิษหรือจับอาศิรพิษที่มีฤทธิ์รุนแรงโรจนันมีเดช
 กัดได้หรือ บุคคลใดพึงกินคนที่กล่าวคำสัตย์เช่นพระองค์ ศิรัษะของ
 บุคคลนั้นพึงแตกเจ็ดเตียงแล ๑

เจ้าโบริสัทททุตพระมหาดัตตเจ้าว่า พระสหาย พระองค์เป็นเหมือนยาพิษที่ร้ายแรง ใครจักกินพระองค์อย่างนี้แล้ว ใครจะระดับคาถาจิงทุตขอพระมหาดัตตเจ้า แม้อันพระมหาดัตตเจ้าตรัสห้ามว่า พระองค์ไม่ใช่ภาชนะของคาถาที่หาโทษมิได้เห็นปานนี้ เพื่อจะให้เกิดความเคารพในธรรม คำริว่า คนในชมพูทวีปทั้งนี้ ชื่อว่าเป็นบัณฑิต เช่นท่านสุคโตมนี้ไม่มี เธอพ้นจากมือเราไปแล้ว ได้ระดับคาถาเหล่านั้น ทำสักการะแก่ธรรมกถึกแล้ว ยังเอามัจจุคดีหน้ากดับมาได้ พระคาถาจักดำเรัจประโยชน์อย่างคักคัสสิทฐังนี้แล้ว เกิดความเคารพในการฟังหนักชนี้ เมื่อจะทุตอ้อนวอนพระมหาดัตตเจ้า ได้กถ่าวคาถาว่าดังนี้ ฯ

สุคฺวา รมมํ วิชานนฺติ นฺวา กถฺยาณปาปํ

อปี คาถา สุณฺติวณ รมฺเม เม รมฺติ มโน ฯ

นรชนได้ฟังธรรมย่อมรู้จักบุญและบาป ใจของหม่อมฉันได้ฟังคาถาจะยินดีในธรรมได้บ้างกระมัง ฯ

ถ้าคัมนี้ พระมหาดัตตเจ้าทรงดำริว่า บัณฑิตเจ้าโบริสัททใครจะฟัง เราจะแสดงดังนี้แล้ว ตรัสว่า ถ้าเช่นนั้นพระสหายจงระดับให้คัมนี้เดือนเจ้าโบริสัททให้เงี้ยได้คระดับดังนี้แล้ว ตรัสสรรเสริญพระคาถาอย่างเดียวกันกับที่นทพราหมณ์กถ่าวแล้ว เมื่อพวกเทวดาในฉกามาพจรให้สาธุการเลี้ยงโกตาหตเป็นอันเดียวกัน ทรงแสดงธรรมแก่เจ้าโบริสัทท ตรัสพระคาถาว่าดังนี้

สภิกเทว มหาราช สพฺภิ โหติ สฺมาคโม

สํ นํ สงฺคคิ ปาเดติ นาสฺพฺภิ พฺหุสงฺคโม ฯ

ดูก่อนมหาบพิตร การสํมาคมกับสัตบุรุษคราวเดียวกันนี้ การ
สํมาคมนั้นย่อมรักษาผู้สํมาคมนั้น การสํมาคมกับอัสติบุรุษแม้มาก ก็
รักษาไม่ได้ ฯ

สฺพฺภิเรว สฺมาเสถ สฺพฺภิ กุพฺเพถ สฺนถํ

สํ สํทฺษมฺมมณฺเวย เสงฺโย โหติ น ปาบีโย ฯ

พึงคบกับสัตบุรุษ พึงทำความสนิทสนมกับสัตบุรุษ เพราะรู้
ลักษณะของสัตบุรุษ ย่อมมีความเจริญไม่มีความเสื่อม ฯ

ชินฺติ เว ราชฺรธา สฺจิตฺตา

อโถ สํรํมบี ชฺวี อฺเปติ

สํตณฺจ รมฺโม น ชฺวี อฺเปติ

สฺนโต หเว สฺพฺภิ ปเวทยนฺติ ฯ

ราชรถอันเขาให้วิจิตรเป็นอันดี ยิ่งกว่าคร่ำได้แต่ แม้สัตว์จะเข้า
ถึงชราได้เหมือนกัน ส่วนธรรมชาติของสัตบุรุษย่อมไม่เข้าถึงชรา สัตบุรุษ
กับสัตบุรุษนั้นแตกต่างกันได้ ฯ

นภณฺจ ทฺเว ปจฺวี จ ทฺเว

ปาวํ สํมฺทุกฺสํสํ ตทาหุ ทฺเว

ตโต หเว ทฺวตฺวํ วทนฺติ

สํตณฺจ รมฺโม อสํตณฺจ ราช ฯ

ฟ้าและแผ่นดินไถลกัน ผั่งข้างโน้นของสัมมุตฺรเขาก็ก้าวว่าไถล
คู่ก่อนบพิตร ธรรมของสัตว์บุรุษและธรรมของอสัตว์บุรุษทั้งดองนี้ท่าน
กล่าวว่ไถลกันยิ่งกว่านั้นแล ฯ

กาลาที่พระโพธิสัตว์เจ้าศรัตนั้น เป็นประหนึ่งว่าพระสัพพัญญู
พุทธเจ้าศรัตแล้ว เพราะศรัตไฟเวระ ทั้งพระองค์เป็นบัณฑิตด้วย เมื่อ
เจ้าไปริสาทดำริอยู่ดงนั้น สัตว์ระทั้งดงเค็มด้นด้วยปศิมิพรรณห้า เธอ
ได้มีจิตต์อ่อนในพระโพธิสัตว์เจ้า ดำคัญพระโพธิสัตว์เจ้า คุงพระ
ชนกผู้ประทานเควดคัตถิร เธอดำริว่า เราไม่เห็นเงินทองอะไร ๆ ที่จะ
พั่งถวายพระเจ้าสุตโถม แต่เราจะถวายพระพรคาถาตะพรดงนี้แล
กล่าวคาถาว่าดังนี้

คาถา อิม่า อตุถวตี สุกุญญา
สุภาสิตา คุยหะ ชนินท สุกวา
อานนทิจิ วิตุโต สุมโน ปตีโต
จตุตทริ เท สัมม เว ททามิ ฯ

ข้าแต่พระสหายผู้เป็นจอมประชาชน คาถาเหล่านี้ มีประโยชน์
มีพัญชนะดี พระองค์ศรัตไฟเวระ หม่อมฉันได้สะดับเพติดเพติน ปดัม
ใจ ชันใจ อิมใจ หม่อมฉันขอถวายพระพรดีอย่างแต่พระองค์แล ฯ

ดำดบนั้น พระมหาสัตว์เจ้าศรัตว่า พระองค์จักประทานพร
อะไร เมื่อจะศรัตอุปสาทเจ้าไปริสาท ได้ศรัตพระคาถาว่าดังนี้

อัสตินิบาต

โย นคฺตโน มรณํ พุชฺฌเต คุวํ
หิตาหิตํ วินิปาตณฺจ สคฺคํ
กิทฺโฆ รเต ทุจฺจริเต นินฺวิจฺโจะ
กั คุวํ วรํ ทสฺสตี ปาปชมนํ ฯ

ดูก่อนพระสงฆ์ผู้มีธรรมอันดามก พระองค์ไม่รู้ดีกรรมของ
พระองค์ ไม่รู้ดีสิ่งที่เป็นประโยชน์และหาประโยชน์มิได้ทั้งนรกและ
สวรรค์ เป็นผู้ติตรัสตั้งอยู่ในทุกจริต จักประทานพรอะไร ฯ

อหฺมฺจ คํ เทหิ วรนฺติ วรชฺชํ
คฺวณฺจปปี ทตฺวา น อวากเรยฺย
สฺนทฺวิจฺจิกํ กตฺถมิมํ วิวาทํ
โก ปณฺทิตโต ชานมฺพพฺพเชยฺย ฯ

หม่อมฉันฟังทูลพระองค์ว่า จงประทานพร แม้พระองค์ประทาน
แล้ว จะกลับไม่ประทานก็ได้ ความทะเลาะวิวาท^๕อยู่ในอำนาจของ
พระองค์ ใครจะเข้ามาเป็นบัณฑิตวินิจฉัยได้ ฯ

ถ้าคันั้น^๕ เจ้าไปริสาทดำริว่า ท่านสุดโต่งไม่เชื่อเรา จะให้
เชอเชอ^๕คันั้น^๕แล้ว กล่าวคาถาว่าคันั้น^๕

น คํ วรํ อรหติ ชนฺตุ ทาคุ
ยํ วาปี ทตฺวา น อวากเรยฺย
วรสฺสํ สมฺม อวิกมฺพมาโน

หมตอายุ 01/09/256๐

ปาณิ จชิตฺวานปี ทสฺสเมว ฯ

คนเราให้พรใดแล้วจะกดขี่ไม่ให้ ไม่ควรให้พรนั้น ขอพระสหาย
นั้นพระทัยรับพรเถิด แม้ชีวิตหม่อมฉันก็จักสละถวายแด่ ฯ

ครั้งนั้น พระมหาสุตเจ้า ทรงดำริว่า เจ้าไปริสาทกดำพุดหนัก
อยู่ เธอจักทำถ้อยคำของเรา เราจักรับพร แต่เราจักขอพรว่า พระองค์
อย่ากินมังสะมนุษย์ตั้งนเป็นช้อตัน เธอจักดำบากเกินไป เราจักรับพร
ด้ามอย่างอื่นก่อน ภายหลังจึงรับพรนั้นตั้งนแล้ว ตรัสพระคาถาว่าดังนี้

อริยสุต อริเยน ตเมติ สุกฺขิ

ปญฺญสุต ปญฺญาณวตา ตเมติ

ปสุเสยฺย ตํ วสุตฺตํ อโรคํ

เอตํ วรานิ ปจฺมํ วรามิ ฯ

อริยะกับอริยะย่อมมีศักดิ์เสมอกัน ผู้มีบุญญาภิบาลผู้มีบุญญาภิบาล
มีศักดิ์เสมอกัน หม่อมฉันพึงเห็นพระองค์เป็นผู้หาโรคมิได้ตลอดร้อยปี
นี้เป็นพรที่หนึ่ง หม่อมฉันปรารถนา ฯ

ส่วนเจ้าไปริสาทได้ฟังดังนั้น มีใจชื่นบานว่า ท่านสุตโถมนั้น
ยังปรารถนาความเป็นอยู่ของเราผู้เป็นมหาโจร กำจัดคนจากอิศรภาพ

๓ เป็นกตเมตอยู่ พึงจ่ายหมายความว่ ทรงหวังให้เจ้าไปริสาท
เป็นคนหาโรคมิได้เป็นอยู่ดังร้อยปี ข้าคนกินเนื้อเป็นโรคอันร้ายแรง
หมายโรคนักได้ และผู้เห็นกตต้องเป็นอยู่ร้อยปีด้วยกัน จึงจะได้เห็นกัน
อรรถกถาจึงพรรณนาว่า พระโพธิสัตว์เจ้าตรัสขอชีวิตของพระองค์

ใครจะกินเนื้ออยู่ในบัดนี้ ผู้กระทำซึ่งความพินาศใหญ่อย่างนี้ ท่านใคร่
ประโยชน์แก่เรา น่าสรรเสริญดังนี้ เมื่อจะถวายพระพรยอมตามที่พระ
มหาสัตว์เจ้าตรัสขอเป็นกตเมื่อก่อนนี้ กล่าวคาถาดังนี้

อริยสุต อริเยน สเมติ สกุชิ
ปณฺณสุต ปณฺณาณวคา สเมติ
ปตฺถเสยฺย มํ วสุตฺตํ อโรคํ
เอตํ วรานํ ปจฺมํ ททามิ ฯ

อริยกับอริยย่อมมีศักดิ์เสมอกัน ผู้มีบุญญาภิบาลผู้มีบุญญาภิบาล
มีศักดิ์เสมอกัน พระองค์พึงเห็นหม่อมฉันผู้หาโรคมิได้ตัดอตรัยบี
หม่อมฉันถวายพระพรขอตนตามพระประสงค์เถ

พระโพธิสัตว์เจ้าตรัสต่อไปโดยคาถาดังนี้

เย ชคฺติยาเต อธิ ญฺมิปาดา
มุกฺขาทิสิตฺตฺวา กตนามเชยฺยา
น ตาทิเต ญฺมิปตี อเทติ
เอตํ วรานํ ทฺติยํ วรามิ ฯ

เจ้าแผ่นดินผู้เป็นกษัตริย์ ได้นามบัญญัติว่ามุกขาทิสิตต์เหล่าใด
ในชมพูทวีปนี้ พระองค์อย่ากินเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น นี้เป็นพรที่ต้อง
หม่อมฉันปรารภเถ

พระมหาสัตว์เจ้า เมื่อทรงรับพรที่ต้อง ได้ทรงรับพรคือชีวิต
ของกษัตริย์ร้อยเอ็ดด้วยประการดังนี้ ส่วนเจ้าไปริดาท จะถวาย

หมายเหตุ ๑๙/๐๙/๒๕๖๖

พระพรแก่พระโพธิสัตว์เจ้า ได้กล่าววาทาว่าดังนี้

เย ชุตติยาเส อธิ ภูมิปาตา
มุกุทธาภิสิตฺตา กตนามเชยฺยา
น ตาทิเส ภูมิปตี อเทมิ
เอตํ วรานิ ทุคฺคิยํ ททามิ ฯ

เจ้าแผ่นดินผู้เป็นกษัตริย์ ได้นำมบัญญัติว่ามุกุทธาภิสิตต์เหล่าใด
ในชมพูทวีปนี้ หม่อมฉันจะไม่กินเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น นี้เป็นพระพรที่
ต้องหม่อมฉันยอมถวาย ฯ

มีคำถามสอดเข้ามาว่า กษัตริย์เหล่านั้น ได้ยินสุรเสียงของต้อง
กษัตริย์ทั่วกันหรือ ฯ วิถีชนว่า ไม่ได้ยินทั้งหมด เพราะเจ้า
โบริสาทก่อไฟห่างออกไป เพราะกลัวเปลวควันเป็นอันตรายแก่ต้นไม้
พระมหาสัตว์เจ้าประทับนั่งตรัสกับเจ้าโบริสาทในระวางกองไฟและต้นไม้
เพราะฉะนั้น กษัตริย์เหล่านั้นจึงไม่ได้ยินทั้งหมด ได้ยินครึ่ง ๆ หนึ่ง
กษัตริย์เหล่านั้นตรัสตอบกันว่า พระเจ้าสุตโตมจักทรงทรมานเจ้า
โบริสาทในบัดนี้ อย่างกลัวเลยดังนี้ ฯ

ขณะนั้น พระมหาสัตว์เจ้าตรัสพระวาทาว่าดังนี้

ปโรสํ ชุตติยา เต คหิตฺตา
ตดาจฺจตา อสฺสุมฺฆา รุทฺทตา
สเก เต รุจฺเจ ปฏฺฐิปาทยาหิ
เอตํ วรานิ คคฺคิยํ วรานิ ฯ

อสังกนิบาต

กษัตริย์ร้อยเอ็ด ที่ถูกพระองค์จ้บร้อยพระหัตถ์ไว้ พักตรนองด้วย
อัสสัมชดกรรแสงอยู่นั้น ขอพระองค์จงปล่อยให้กลับไปสู่แว่นแคว้นของ
คน ๆ นั้นเป็นพรที่ล้ำ หม่อมฉันปรารถนาแต่ ฯ

เมื่อพระมหาสัตว์เจ้าทรงรับพรที่ล้ำ ได้ทรงรับพรคือขอให้
มอบแว่นแคว้นของคน ๆ แก่กษัตริย์เหล่านั้นด้วยประการดังนี้ ฯ มี
คำถามสอดเข้ามาว่า ทรงรับพระพรนี้เพราะเหตุไร ฯ วิถีชันนาว่า เจ้า
โบริสัตถแม้จะไม่กิน อาจให้กษัตริย์เหล่านั้นทั้งหมดอยู่เป็นทาสในป่า
นั้นก็ได้ หรืออาจฆ่าทิ้งเสียก็ได้ หรืออาจนำไปจำหน่ายเสียณชนบท
ก็ได้ เพราะฉะนั้นพระมหาสัตว์เจ้าจึงทรงรับพร คือขอให้มอบแว่น-
แคว้นของคน ๆ แก่กษัตริย์เหล่านั้นแต่ ฯ

ส่วนเจ้าโบริสัตถ จะถวายพระพรแก่พระมหาสัตว์เจ้า ได้กัถ่าว
คาถาว่าดังนี้

บโรสถ์ ฆคฺคิยา เม คหิตา

ตตาวุตา อัสสัมชชา รุทฺธตา

สเถ เต รฏฺเฐ ปฏฺฐิปาทยามิ

เฮตํ วรานิ ตตฺถิยํ ททามิ ฯ

กษัตริย์ร้อยเอ็ด ที่หม่อมฉันร้อยพระหัตถ์ไว้ พักตรนองด้วย
อัสสัมชดกรรแสงอยู่นั้น หม่อมฉันยอมปล่อยให้กลับไปสู่แว่นแคว้นของ
คน ๆ นั้นเป็นพระพรที่ล้ำ หม่อมฉันยอมถวาย ฯ

ครั้งเมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าจะทรงรับพรที่ดี ได้ตรัสพระคาถาว่า
คิง^๕น

นิทุทฺ เต รฏฺจํ พุยถิตา ภายา หิ

ปญฺญ นรา เดณมนุสฺสปฏิญฺจา

มนุสฺสธมฺมํ วิรมาหิ ราช

เอตํ วรานํ จตุคฺคํ วรามิ ฯ

แว่นแคว้นของพระองค์เป็นช่อง อธิบายว่า ที่อยู่กับเป็นปีกแผ่น
ต้องทั้งบ้านช่องแตกกระจายไป เพราะนรชนเป็นอันมากหวาดเสียว
เพราะภัย หนีเข้าหาที่ซ่อนเร้น ขอพระองค์จงเว้นมั่งคั่งมนุษย์ได้เกิด
นี้เป็นพรที่ดี หม่อมฉันปรารถนาแต่ ฯ

เมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าตรัสอย่างนี้ เจ้าปรีดาทศมมีหวั่นหวาดเหตุ
ว่า พระสหายสุตโตมพูดถึงเรื่องนิตะหรือ พระพรนเท่ากับชีวิตหม่อม
ฉันจักถวายแต่พระองค์อย่างไรได้ ถ้าพระองค์ใคร่จะรับจงรับอย่างอื่น
เทอญ คิง^๕นแล้ว กล่าวคาถาว่าคิง^๕น

อทฺธา หิ โส ภาโข มมฺ มนาไป

เอตถสฺส เหตุมุหิ วนํ ปฏิญฺโจ

โสหิ กถํ เอกุโต อุมารเมยฺยํ

อณฺณํ วรานํ จตุคฺคํ วรธฺตุ ฯ

นี่เป็นอาหารที่ขอบใจของหม่อมฉันมานานแล้ว หม่อมฉันเข้า
ปากเพราะเหตุอาหารนี้ หม่อมฉันจะพึงงดอาหารนี้เสียอย่างไร ขอ
สมเด็จพระอภัย ๐๑/๐๙/๒๕๖๖ คิง^๕

พระองค์จึงเดือกพระพรที่ดียิ่งอื่นเทอญ ฯ

ถ้าบัดนี้ พระมหาสัตว์เจ้าครัสต์ว่า พระองค์ก็กลัวว่าไม่อาจค
 ใต้ เพราะเป็นของรักอย่างยิ่ง ก็ผู้ใดทำมาปเพราะเหตุของรัก ผู้เป็น
 อัมพรพาดังนี้แล้ว ครัสต์พระคาถาดังนี้

น เว ปิยํ เมติ ชนินฺท ตาติโต

อตุคํ นิงกตุวา ปิยานิ เสวติ

อตุคาเว เสยโย ปรมาว เสยโย

ลพภา ปิยา โอจิตตุเคน ปจฺจนา ฯ

ดูก่อนพระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน คนเช่นพระองค์มักคิดอยู่ว่า
 นี้เป็นที่รักของเรา ทำตนให้เหินห่างจากความดี จะไม่ได้ประดับสิ่งที
 รักทั้งหลายแต่ ตนแต่ประเสริฐที่สุดประเสริฐอย่างยอดเยี่ยมทีเดียว
 เพราะคนมีคณอบรมแล้ว ภายหลังจะพึงได้สิ่งทีรักทั้งหลายแต่ ฯ

เมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าครัสต์อย่างนี้ เจ้าไปริสาททวาดหวนดำริว่า
 เราไม่อาจให้ท่านสุดโลมปล่อยพรนได้กระมัง แม้มิ่งละมุนุชย์เราก็
 ไม่อาจคได้ จักทำอย่างไรดีหนอ ถ้าเธอครัสต์ขอพรที่ดียิ่งอื่น จัก
 ถวายเธอทันที เราจักเป็นอยู่อย่างใดดังนี้ มีเนตรนองด้วยอดสูสุด
 กถาวคาถาดังนี้

ปิยํ เม มนุสฺสมํลํ สุตโลม วิชานหิ

นมหิ สกฺกา นินวาเรตุ อญฺญํ ตฺวํ สมนุ มวํ วรฺตฺตํ ฯ

หมายเหตุ 01/09/2561

มิ่งละมุนุชย์เป็นที่รักของหม่อมฉัน ขอท่านพระสุดโลมจงทรง

๕ มหาสุตโสมชาตก (๕๓๗)

ทราบความจำเป็น หม่อมฉันไม่อาจงดเว้นได้ ขอพระสหายจงทรง
เล็งออกพระพรอย่างอื่นเทอญ ฯ

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์เจ้าตรัสพระคาถาดังนี้

โย เว ปิยํ เมติ ปิยานุรุกฺขี
อตุตฺถํ นิรังกตฺวา ปิยานิ เสวติ
โสณฺโฑว ปิตฺวา วิสฺสมิสฺสํปานํ
เตเนว โสํ โหติ ทฺวักขี ปรตฺถ ฯ

คนใด มัวรักษาของรักอยู่ยาวนานที่รักของเรา ทำตนให้เห็นห่าง
จากความดีแล้ว เสพของรักทั้งหลายอยู่เหมือนนักร้องดื่มสุราที่เจือด้วย
ยาพิษฉะนั้น คนนั้น จะได้ทุกข์ในเบื้องหน้า เพราะความประพฤตินั้น
นั้นแต่ ฯ

โย จีรํ สงฺขาย ปิยานิ หิตฺวา
กิจฺจเนปิ เสวติ อริยชมฺเม
ทฺวักขิโตว ปิตฺวาน ยโถสฺสธานี
เตเนว โสํ โหติ สุตฺถี ปรตฺถ ฯ

ส่วนบุพทตโตโนใดนั้นก็ รู้ดีจักตัวละของรักได้ เสพอริยธรรมแม้
โดยฝืนใจ เหมือนคนต้องทุกข์ ดื่มโอดสภาวะนั้น บุพทตนั้นจะได้สุข
ในเบื้องหน้า เพราะความประพฤตินั้นนั้นแต่ ฯ

เมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าตรัสอย่างนี้ เจ้าไปริส่าท ปฏิเทวนารว่าโรอยู่

หมตอาย ๑1/๑๖๕566
กล่าวคาถาดังนี้

อัสตินิบาต

โอบายหิ ปิตริ มาตฺรณฺจ

มณานิเก กามคุณเปี ปณฺจ

เขตต์สฺส เหตุมุหิ วนํ ปวิฏฺฐโจ

คนฺเต วริ กิณฺติมฺหิ ททามิ ฯ

หม่อมฉันทั้งพระชนกพระชนนี ทั้งบังเอิญกามคุณารมณ์ที่น่า
เพ็ดพิศนใจเจริญใจเข้าป่า ก็เพราะเหตุมุ่งสังฆมนุษย์นี้ หม่อมฉันจะ
ถวายพระพรนั้นแก่พระองค์อย่างไรได้ ฯ

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์เจ้าตรัสพระคาถาว่าดังนี้

น ปณฺฑิตา ทิกุณฺมาหุ วากุญฺ

สจฺจปฺปฏิญฺณาถ ภวนฺติ สนฺโต

วรตฺสฺส สฺมม อิติ มํ อโวจ

อิจฺจพฺรวิ คฺवं น หิ เต สฺเมติ ฯ

พวกบัณฑิตไม่กล่าววาจาเป็นสอง พวกสัตว์บุรุษย่อมมีปฏิญ-
ญาณเป็นสัตย์เที่ยง พระองค์ได้ตรัสกับหม่อมฉันว่าพระสหายจงรับพร
พระองค์ได้ตรัสไว้อย่างนี้ ที่พระองค์ตรัสในบัดนี้ไม่สมกันแต่ ฯ

เจ้าโบริสัตถ์ร้องให้กล่าวคาถาต่อไปนี้ว่าดังนี้

อปฺปญฺเจตถาภิ อยตฺส อภิกุคฺติ

ปาปํ พหุํ ทุจฺจวิตํ กิเลตฺส

มฺนุสฺสํมตฺสฺสํสฺสํสฺสํ ภาโว อฺปปาคา

คนฺเต วริ กิณฺติมฺหิ ททเทยฺยํ ฯ

หมดอายุ 01/09/2566

หม่อมฉันเข้าถึงบาปทุกจริต ความเศร้าหมองมากหาบุญตามิได้ เลื่อมยศเลื่อมเกียรติก็เพราะมั่งคั่งมนุษย์เป็นเหตุ หม่อมฉันจะพึงถวายพระพรนั้นแก่พระองค์อย่างไรได้ ฯ

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์เจ้า ทรงยกคำปฏิญาณของเจ้าไปริสาททำให้มายืนยั้น โดยประพันธ์คาถาดังนี้

น คัมภีร์ อรหิตี ชนตุ ทาคู
ยัม วาปี ทตุวา น อวากเรย
วรสุตฺตํ สัมม อวิกมฺปมาโน
ปาณิ จชิตฺวานปี ทสุตฺตเมว ฯ

คนเราให้พรโตแล้วกลับไม่ให้ ไม่ควรจะให้พรนั้น ขอพระสหายจงมีพระทัยรับพรเถิด แม้ชีวิตหม่อมฉันก็จักสละถวายแด่ ฯ

ครั้นเมื่อจะทรงส่งนัคนเจ้าไปริสาทให้อาจหาญในการให้พรจึงตรัสพระคาถาดังนี้

ปาณิ จชนติ สคัม เหน้ รมโม
สจฺจปฺปฏิญฺจาว ภวนฺติ สฺนโต
ทตุวา วรฺ ชิปฺปมวากโรหิ
เอเตน สัมปชฺชตฺตํ ราชเสฏฺฐํ ฯ

ตะชีวิตได้ นั้นเป็นกรรมของสัตว์บุรุษ สัตว์บุรุษย่อมมีปฏิญาณเป็นสัตย์เที่ยง พรอันพระองค์ประทานไว้แล้ว จงประทานเดี่ยดับพัตน์ขอพระองค์ผู้เป็นพระราชาอันประเสริฐดุจ จงส่งนัคนด้วยกรรมของ

หมตอย ๗/๒๑/2566

อดีตบุรุษนนเทอม ๑

จเช ฌน์ องฺกวรรตฺตฺ เหตุ
องคํ จเช ชีวิต รกฺขมาโน
องคํ ฌน์ ชีวิตญฺจาปี ติพฺพิ
จเช นโร ฌมมมฺนุสฺสฺรัตนฺโต ๑

นรชน พึงสละทรัพย์เพราะเหตุแห่งอวยวะอันประเสริฐ เมื่อรัก
ษาชีวิตพึงสละอวยวะ เมื่อนึกถึงกรรมพึงสละอวยวะทรัพย์แม้ชีวิตทั้ง
หมดแต่ ๑

พระมหาสัตว์เจ้า ตรัสชักนำให้เจ้าโบริงาทตั้งอยู่ในความดีด้วย
ด้วยเหตุผลเหล่านั้นอย่างนี้แล้ว บัดนี้จักยกความที่พระองค์เป็นครูชน
ต้นบัณฑิตนุจจึงตรัสพระคาถาว่าดังนี้

ยตฺถสา หิ ฌมฺมํ ปุริโส วิชฌณา
เย จตฺตํ กงฺขํ วินยฺนติ สฺนฺโต
คณฺหิสฺสํ ที่ปณฺจฯ ปฺรายนณฺจ
น เตน เมตฺติ ชิริเยถ ปณฺโณ ๑

บุรุษผู้ธรรมจากบุคคลใด และบุคคลเหล่าใดเป็นอดีตบุรุษ บรร-
เทาความสงสัยของบุรุษนั้นได้ ท่านทั้งสองนั้น เป็นที่พึงพำนักของ
บุรุษนั้นได้ เป็นบัณฑิตไม่พึงทำลายไมตรีจากท่าน ๑

ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ตรัสต่อไปว่า คุณก่อนพระสหายโบริงาท
๑ ๑1/๑9/2566
ชนชื่อวาถอัยคาของอาจารย์ผู้มิคุ้นไม่ควรจะทำลาย หม่อมฉันเป็น

ปฤชฎาจารย์ของพระองค์ ให้พระองค์ศึกษาคิดปะเป็นอันมากแม้ใน
เวลาที่ยังทรงพระเยาว์ บัดนี้ได้กล่าวสดทวารหาภาดาด้วยพุทธดีตาแก่พระ
องค์ เพราะฉะนั้นพระองค์ควรจะทำอัยคำของหม่อมฉัน ฯ

เจ้าไปริสาทได้ระดับตั้งนั้น คำริว่า ท่านสุตโตมเป็นอาจารย์
ของเรา และพรเราก็ได้ถวายแก่พระองค์ เราอาจทำอะไร อันความตาย
ในอติภาพหนึ่งเป็นแน่นอน เราจักไม่กินมังสะมนุษย์ เราจักถวาย
พระพรดังนี้ มีสัตย์อดสู้ชดหนองหน้า ถูกชนถวายบังคมพระบาทพระเจ้า
สุตโตมจอมนรินทร เมื่อจะถวายพระพรนั้น ได้กล่าวภาดาว่าดังนี้

อทฺธา หิ โส ภา๒ไซ มม มนาไป

เอต๒ตุต๒ เหตุ๒ม๒หิ วนํ ปวิ๒ญ๒โ๒จ

ต๒เจ ๑ มํ ยา๒จ๒ติ เอ๒ต๒ม๒ค๒ถิ

เอ๒ต๒ปี๒ เ๒ค ต๒ม๒ม วริ๒ ท๒ทา๒มิ ฯ

นั้นเป็นอาหารที่ขอบใจของหม่อมฉันมานานเทียว หม่อมฉันเข้า
ป่าก็เพราะเหตุอาหารนี้ แต่ถ้าพระสหายตรัสขอหม่อมฉันในเรื่องนี้
หม่อมฉันยอมถวายพระพรนี้แต่พระองค์แต่ ฯ

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์เจ้าตรัสว่า คุณ่อนพระสหาย คนที่ตั้งอยู่
ในคี่ตถึงจะตายคี่ต หม่อมฉันขอรับพรที่พระองค์ประทาน และพระ
องค์ได้ตั้งอยู่ในทางของอริยะตั้งแต่วินแล้ว แม้ถึงอย่างนั้น หม่อม
ฉันต้องทูลขอพระองค์ ถ้าความรักในหม่อมฉันของพระองค์มีอยู่ ขอ
พระองค์จงรับคิดหา ฯ

เจ้าโบริสัททพูดว่า คีตะ พระสหาย จงประทานคิถห้าแก่หม่อมฉัน ๑ เชิญรับ มหาบพิตร ๑ เจ้าโบริสัททถวายบังคมพระมหาสัตว์เจ้าด้วยเบญจางคประดิษฐ์ นิ่งที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ๑ พระมหาสัตว์เจ้า ได้ให้เจ้าโบริสัททตั้งอยู่ในคิถแล้ว ๑ ขณะนั้นภุมเทวดา ผู้ประชุมกันในจังหวัดนั้น เกิดความขื่นบานในพระมหาสัตว์เจ้า ได้ดำชุกการยังพนมวันให้บันดือตันเลี้ยง โกลาหลว่า คนอื่นตั้งแต่อเวจัตตอดภวักคพรหม ชื่อว่าสามารถจะห้ามเจ้าโบริสัททจากมังค์มนุษย์ได้ไม่มี พระเจ้าสุตโธมได้ทำกิจที่บุคคลอื่นทำได้ยากน่าอัศจรรย์ ๑ เทพดาชั้นจาตุมาหาราช ได้ระดับค้อมภุมเทวดาเหล่านั้น ก็ดำชุกการบันดือตันต่อกันไปอย่างนี้ ได้เกิดโกลาหลเป็นอันเดียวกันตลอดพรหมโลก ๑ แม้พระราชาทูกแชนอยู่ณต้นไม้กัไดยินเลี้ยงดำชุกการของเทพดานั้น แม้พวกรุกขเทวดาผู้อยู่ในวิมานนั้น ๆ ก็ให้ดำชุกการ ๑ การให้ดำชุกการของเทพดาอย่างนี้ ได้ยินแต่เลี้ยง ไม่เห็นตัวเทพดา ๑ พวกพระราชาก็ทรงระดับเลี้ยงดำชุกการของพวกเทพดา ทรงดำริว่า พวกเราได้ชีวิตเพราะอาศัยพระเจ้าสุตโธม พระเจ้าสุตโธมทรงทรมานเจ้าโบริสัททได้ ชื่อว่าทำกิจที่ทำได้ยากดังนี้ สรรเสริญพระโพธิสัตว์เจ้าแล้ว ๑ เจ้าโบริสัททถวายบังคมบาทยุคตพระมหาสัตว์เจ้าแล้ว ยืนอยู่ส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้นพระโพธิสัตว์เจ้า ครัสกัเจ้าโบริสัททว่า พระสหาย จงปลดกษัตริย์เหล่านั้น ๑ เจ้าโบริสัทท ดำริว่า เราเป็นศัตรูของกษัตริย์เหล่านั้น กษัตริย์เหล่านั้นอันเราปลดแล้ว จะช่วยกันจับว่าเราเป็นศัตรูของตนแล้ว

เบียดเบียด แม้เราจะต้องเสียชีวิต ก็ไม่อาจทำตายคือสิ่งที่เรารับจาก
สำนักท่านสุตโธสม เราจักไปปลตด้วยกันกับท่านสุตโธสม อย่างนี้จักไม่
เป็นภัยแก่เราดังนี้แล้ว ถวายบังคมพระโพธิสัตว์เจ้า ทูลว่าพระสหาย
สุตโธสม เราทั้งสองจะไปปลตพวกกษัตริย์ด้วยกันดังนี้แล้ว กล่าว
คาถาว่าดังนี้

สตุถา จ เม โหตี สชา จ เมตี
วจนบี เต สมฺม อหิ อกาตี
ศุวบี เม สมฺม กโรหิ วากุญ
อุโภบี คนฺตุวาน ปโมจยาม ฯ

พระองค์เป็นคำสดา^๑ของหม่อมฉันและเป็นพระสหายด้วย หม่อม
ฉันได้ทำถ้อยคำของพระองค์ แม้พระองค์ก็จงทำถ้อยคำของหม่อมฉัน
เราทั้งสองจึงไปปลตด้วยกันแต่ ฯ

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์เจ้าตรัสพระคาถาว่าดังนี้

สตุถา จ เต โหมิ สชา จ ตยมฺหิ
วจนบี เม สมฺม ศุว อกาตี
อหฺบี เต สมฺม กโรมิ วากุญ
อุโภบี คนฺตุวาน ปโมจยาม ฯ

หม่อมฉันเป็นคำสดาของพระองค์และเป็นสหายด้วย พระองค์ได้
ทำถ้อยคำของหม่อมฉัน แม้หม่อมฉันก็จะทำถ้อยคำของพระองค์ เรา

หมมตอายุ 01/09/2566

๑ เป็นคำสดาเพราะได้แต่งตั้งทางสวรรค์ ฯ

ทั้งต้องไปปลดด้วยกันแต่ ๆ

ครันครัดอย่างนั้นแล้ว เสด็จไปหากษัตริย์เหล่านั้น ตรีวัตพระคาถา
ว่าดังนี้

กมุมาตปาเทน วิเหจิตมุหา
ตดาวฤตา อัสตุมุขา รุทนคา
น ชาคุ ทุพฺภเถ อิมตุส รณฺโณ
สจฺจปฺปญฺญิณฺณํ เม ปญฺญิสฺสุณาท ฯ

พวกท่านอย่าคิดประทุษร้ายแก่พระราชานี้ ด้วยความเค้นว่าถูก
เธอผู้ได้นำมวกัมมาตปาเท^๕ เบียดเบียดพร้อยฝ่ามือต้องร้องไห้ให้น้ำอง
ด้วยน้ำคางคัง^๕ เป็นอันขาด จงรับสัจจปญฺญิณฺณตอหม่อมฉันดังนี้ ๆ

พระอรชรกถาจารย์ขยายความว่า พระมหาสัตว์เจ้าทรงรับคำเจ้า
ไปริส่าทแล้ว ทรงดำริว่า ชรรมดากษัตริย์กระด้างด้วยมานะ พอ
หลุดได้้อาจโบายหรือฆ่าเจ้าไปริส่าทด้วยความอาฆาตว่า เจ้าไปริส่าท
เบียดเบียดพดงนักได้^๕ แต่เจ้าไปริส่าทจักไม่ประทุษร้ายในกษัตริย์เหล่า
นั้นเป็นแน่ เราแต่ผู้เดียวจักไปรับปญฺญิณฺณตอกษัตริย์เหล่านั้นก่อน
ดังนี้แล้ว เสด็จไปในด้านกษัตริย์เหล่านั้น ทรงเห็นกษัตริย์เหล่านั้น
ถูกร้อยฝ่าพระหัตถ์แขวนอยู่ที่กิ่งไม้ ปลายนิ้วพระบาทพองจุดพินคินรณ
อยู่ ดูจพวงดอกหงอนไก่^๕ ซึ่งเขาห้อยไว้ที่ไม้เท้า ในเวลาที่ต้องดม ๆ

๑ เจ้าไปริส่าท ตั้งแต่เท้าถูกตอแทง ได้นำมวกัมมาตปาเท เท้าต่าง
ด้วยแผลเป็น ๆ

หมายเหตุ 01/09/2566

แม่กษัตริย์เหล่านั้น ได้เห็นพระโพธิสัตว์เจ้าแล้ว ร้องขึ้นขณะเดียวกันว่า พวกเราหาโรคมิได้ในบัดนี้แล้ว ฯ ถ้าบัดนี้ พระมหาสัตว์เจ้า ตรัสปดอบกษัตริย์เหล่านั้นว่า อย่ากลัวเลยดังนี้แล้ว ตรัสว่า พวกท่านได้รับอภัยจากเจ้าไปริสาทแล้ว แต่พวกท่านต้องทำอภัยคำของหม่อมฉันดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาดังกล่าวมาในเบื้องตน ฯ

กษัตริย์เหล่านั้น ตรัสตอบโดยพระคาถาดังนี้

กมฺมาตฺปาเทน วิเหจิตฺมฺหา
 ตตาจฺจตา อสฺสํมุขํ รุทฺตนา
 น ชาตุ ทุพฺภณ อิมสฺสํ รณฺโณ
 สจฺจปฺปญฺญิณฺณํ เต ปญฺญิสุโณม ฯ

พวกข้าพระองค์ จะไม่คิดประทุษร้ายต่อพระราชา^๕ ด้วยความแค้นว่าถูกเขมผู้ได้นามว่ากัมมาตปาทเบียดเบียนพร้อมฝ่ามือไว้มือต้องร้องไห้หน้าองด้วยน้ำตา ดังนี้เป็นอันขาด ขอรับสั่งจจปฏิญาณต่อพระองค์^๕ ดังนี้

พระอรรถกถาจารย์พรรณนาว่า กษัตริย์เหล่านั้นรับปฏิญาณอย่าง^๕นี้ แต่กำลังทรพดไม่อาจเรียงคำปฏิญาณได้ จึงทูลขอให้พระมหาสัตว์เจ้าเรียงคำปฏิญาณ ตัวได้สะดับแล้วจักถวายปฏิญาณ ฯ ถ้าบัดนี้ พระโพธิสัตว์เจ้าตรัสกะกษัตริย์เหล่านั้นว่า ถ้าเช่นนั้นพวกท่านจงให้ปฏิญาณดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถาดังนี้

ยถา ปีตา วา อถวามี มาตา
 อนุกมฺभीกา อตุถกามา ปชานํ
 เอวมฺभी โว โหตุ อยญฺจ ราชา
 कुम्हे จ โว โหถ ยถเว ปุคฺคา ฯ

บิดาหรือมารดาอย่ามีความกรุณาปรารธนาความเจริญแก่ประชา
 คือบุตร ฉันทิ แม้พระราชานั้ ก็จงเป็นเหมือนอย่างนั้นแก่พวกท่าน
 และพวกท่าน ก็จงเป็นเหมือนอย่างบุตรทั้งหลายฉนั้นเด ฯ

ด้วยกษัตริย์เหล่านั้น เมื่อรับปฏิญาณ ได้ครัดพระคาถาว่าดังนี้

ยถา ปีตา วา อถวามี มาตา
 อนุกมฺभीกา อตุถกามา ปชานํ
 เอวมฺभी โน โหตุ อยญฺจ ราชา
 มยมฺभी เหตุํสาม ยถเว ปุคฺคา ฯ

บิดาหรือมารดาอย่ามีความกรุณาปรารธนาความเจริญแก่ประชา
 คือบุตร ฉันทิ แม้พระราชานั้ ก็จงเป็นเหมือนอย่างนั้นแก่พวกข้าพระ
 องค์ แม้พวกข้าพระองค์ ก็จะเป็นเหมือนอย่างบุตรทั้งหลายฉนั้นเด ฯ

พระมหาดัศวเจ้า ทรงรับปฏิญาณของกษัตริย์เหล่านั้นอย่าง
 แล้ว ทรงเรียกเจ้าไปริสาท ครัดว่าเชิญพระศุหายมาปลด ฯ เจ้า
 ไปริสาทจับดาบตะเข้อกที่ผูกพระราชากองค์หนึ่งแล้ว ฯ พระราชานั้
 อดอาหารได้รับทุกขเวทนา มา ๗ วันแล้ว สดบดัมดงณภาคพื้นพร้อม
 กับความขาดเหงเชือกที่ผูก ฯ พระมหาดัศวเจ้าทอดพระเนตรเห็นดัง
 หมดอายุ 01/09/2566

๕ นั้น ทรงพระกรุณาตรัสว่า พระสหายโปริสัทท อย่าคัดอย่างนั้น
 ๕ คราวนี้เราทั้งสองจะจับพระราชองค์หนึ่งไว้ให้มัน ทำเชอไว้ณอรุณแล้ว
 ๕ จึงตัดเชือกที่ผูก ๆ เมื่อเจ้าโปริสัททคัดเชือก พระมหาดัตตเจ้ารับ
 ๕ พระราชานันให้อนนพระอรุณ เพราะพระองค์ส้มบุรณ์ด้วยพระกำดั่ง
 ๕ ประคองให้อนนลงณภาคพื้น ด้วยพระฤทัยกอบปรัดด้วยพระเมตตา ดุจ
 ๕ ประคองบุตรที่เกิดแต่อกณะนั้น ประคองพระราชاهدานันทุกพระองค์
 ๕ ให้อนนลงณภาคพื้นอย่างนั้นแล้ว ทรงชะแผลดค่อยๆ ดึงเชือกออก ดุจดึง
 ๕ ค่ายน้อยจากหูกของทารกณะนั้น ดังหนองแฉะเด็ดแล้ว ทำแผลดให้
 ๕ สะอาดแล้ว ตรัสว่าพระสหายโปริสัททจงฝนเปลือกไม้หนหินแล้วนำมา
 ๕ ครั้นให้นำมาแล้ว ทรงทำดัดยอริชฐานแล้ว ทาที่ฝ่าพระหัตถ์ของ
 ๕ กษัตริย์เหล่านั้น ๆ แผลดนั้นหายทันที ๆ เจ้าโปริสัททเอาเข้าตำรามาคัมเป็น
 ๕ ภาได้ ๆ ดองกษัตริย์ให้กษัตริย์ร้อยเอ็ดคัมหน้าเข้าคัมแล้ว ให้กษัตริย์
 ๕ เหล่านั้นอิมหน้าทวทุกองค์ดงนี้ ก็พอพระอาทิตย์อัสตังคต ๆ แม้วณ
 ๕ รุ่งชน ก็ให้คัมอย่างนั้นทงในเวลาเช้าเวลาเที่ยงแฉะเวลาเย็น วันที่ ๓ ให้
 ๕ คัมยาคุมี่เมตต ปฏิบัติอย่างนั้นจนกษัตริย์เหล่านั้นหาโรคมได้ ๆ ครั้ง
 ๕ นั้น พระมหาดัตตเจ้าตรัสถามกษัตริย์เหล่านั้นว่า พวกท่านอาจไป
 ๕ ได้หรือ เมื่อกษัตริย์ทงหลายเหล่านั้นกราบทูลว่าไปได้ ตรัสว่าพระ
 ๕ สหายโปริสัทท เชิญเสด็จ เราทงหลายจงไปสู่แฉะแฉวันของคณ ๆ ๆ
 ๕ เจ้าโปริสัททได้สะดับตั้งนั้นร้องให้ฟูบณบาทยุคคตของพระมหาดัตตเจ้าทูล
 ๕ ว่า หมดอายุ 01/09/2566 พระสหายจงพาพระราชาทงหลายเสด็จไป หม่อมฉันจะกินราก

ไม่ผลไม่อยู่ในบ้าน^๕ แต่ ๑ พระสหายจักทำอะไรในบ้าน^๕ แวนแคว้น
 ของพระองค์น้ำวันรมย์ จงเสด็จราชย์ในพระนครพาราณสีเทอญ ๑
 พระสหายครัดอะไร หม่อมฉันไม่อาจไปในพระนครพาราณสีนั้น เพราะ
 ชาวพระนครทั้ง^๕ดินเป็นศัตรูของหม่อมฉัน จักบริภาษหม่อมฉันว่ากิน
 มารดาของเขากินบิดาของเขาตั้ง^๕นี้เป็นต้น จักจับหม่อมฉันว่าเป็นโจร
 จักปลงชีวิตหม่อมฉันด้วยท่อนไม้หรือก้อนหินหรือไม้ค้อนหรือหอกหรือ
 ขวาน ส่วนหม่อมฉันรับศีลในสำนักของพระองค์แล้ว หม่อมฉันไม่
 อาจฆ่าเขาแม้เพราะเหตุแห่งชีวิต เพราะฉะนั้นหม่อมฉันจึงไม่ไป หม่อม
 ฉันเพราะเว้นมังสะมนุษย์ จักเป็นอยู่สักเท่าไร คราว^๕เห็นพระ
 องค์ของหม่อมฉันไม่มี เจ้าไปริสาทกล่าวตั้ง^๕แล้วร้องให้ ทูลว่าเชิญ
 พระองค์เสด็จเถิด ๑ ครั้งนั้น พระมหาสัตว์เจ้าทรงดูหลังเจ้าไปริ-
 สาท ครัดว่าพระสหายไปริสาท หม่อมฉันชื่อสุดโสณ คนกักขะ
 หยาบฆ่าสัตว์เช่นพระองค์ยิ่งฝึกได้ คนชาวพระนครพาราณสีจะเป็นไร
 มี หม่อมฉันจักให้พระองค์เสด็จราชย์ในพระนครพาราณสีนั้น เมื่อไม่
 อาจ จักแบ่งราชสมบัติของหม่อมฉันเป็นสองภาค ถวายพระองค์ภาค
 หนึ่งตั้ง^๕ เมื่อเจ้าไปริสาททูลว่า แม้ในพระนครของพระองค์ ศัตรู
 ของหม่อมฉันก็มีอยู่เหมือนกันตั้ง^๕แล้ว ทรงดำริว่า เจ้าไปริสาท^๕
 ทำถ้อยคำของเรา นับว่าทำกิจที่บุคคลทำได้ด้วยยาก เราจะให้เธอดำรง
 อยู่ในพระราชอิสริยยศตามเดิมโดยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง ตั้ง^๕แล้ว
^๕หมตอายุ 01/09/2566
 เมื่อจะทรงพรณาสัมบัติของพระนคร เพื่อปดบโยนเจ้าไปริสาทให้

๕ มหาสุทโธลมชาตก (๕๓๗)

เกิดความพอใจ ได้ตรัสพระคาถาดังนี้

จตุปปทํ สกฺขณฺณจายี มํถํ
สุเทหิ รนฺธิ สุกตํ สุนฺนิวจิตํ
สุขํว อินฺโท ปริกฺขมาโน
หิตฺวา กเถโก รมติ อรณฺเณ ฯ

พระองค์เคยเสวยพระกระยาหารอันโอชะรสดี ด้วนแต่มีงดัดตัว
จตุบาทและสกฺขณชาติ อันพวกห้องเครื่องผู้ฉลาดปรุงทำให้สุกเป็นอันดี
คุดจั่วโกสีย์จอมเทวดาเสวยสุทธาโภชนันนั้น ไฉนจะทิ้งไว้ ชอบใจ
อยู่ในอรัญญ์แต่องค์เดียว ฯ

ตา ชตฺติยา เวตุติวิตถกมชฺฌมา
อดงกตา สฺมฺปริวารยนฺตา
อินฺทํว เทเวสุ ปโมทียํสุ
หิตฺวา กเถโก รมติ อรณฺเณ ฯ

นางกษัตริย์ด้วนแต่เอวบางร่างสูงระโอดระอง ประดับประดา
ด้วยผ้าและอาภรณ์ที่อย่างดี เคยแวดล้อมบำเรอพระองค์ให้ชื่นบาน
คุดเทพอัปสรแวดล้อมพระอินทรในเมืองสวรรค์ ไฉนจะทิ้งไว้ ชอบ
ใจอยู่ในอรัญญ์แต่องค์เดียว ฯ

ตมฺพฺพทาเน พหุโคณกมฺหิ
สุภมฺหิ สฺพพฺผยนมฺหิตงกเต
ดฺยณฺสุตฺต มชฺฌมฺหิ สฺขํ สยิตฺวา

หมตอายุ 01/09/2566

หิตฺวา กเถโก รมติ อรณฺเณ ฯ

พระแท่นที่บรรทมหนักแดง โดยมากปลาดด้วยผ้าโกเสวล์ ถ้วน
 ดาดด้วยเครื่องดาดที่อย่างงาม ประดับด้วยเครื่องอดังการนำตระการตา
 พระองค์เคยบรรทมเป็นสุขในท่ามกลางพระแท่นที่บรรทมเช่นนี้ ไฉนจะ
 ทั้งไว้ ชอบใจอยู่ในอรัญญ์แต่องค์เดียว ฯ

ปานิสฺสัฏฺฐิ กุมภฏฺฐนํ นิสฺสัฏฺเฐ

อโถปี เว นิปุริสฺสึปิ ศุริยํ

พหุํ สุกฺกัตฺตญฺจ สฺสูวาทิตฺตญฺจ

หิตฺวา กเถโก รมติ อรณฺเณ ฯ

เวดาพดบคำ มีการพ้อร่ำส่งดำเนินเสียงเดี่ยวงระโพนด้าทับ คนตรี
 รับประสานเสียง ถ้วนแต่สตรีไม่มีบุรุษมาปะปน การขับการประโคม
 ก็ล้วนแต่ไพเราะเสนาะโสด ไฉนจะทั้งไว้ ชอบใจอยู่ในอรัญญ์แต่
 องค์เดียว ฯ

อฺยุยฺยาน สมนฺปนฺนปฺหุตฺตมาถุยํ

มิกาชินฺนเปตฺตปฺรุํ สฺสุรมํ

หฺยเหหิ นาเคหิ วเถหุเปตํ

หิตฺวา กเถโก รมติ อรณฺเณ ฯ

พระราชอุทยานนามว่ามิกาชินวัน บริบูรณ์ด้วยบุปผชาติต่าง ๆ
 พรรณ พระนครหนักอปรด้วยพระราชอุทยานเช่นนี้ น่ายินดีเพติด
 เพติดใจ พ.ศ. ๒๕๖๖ ทั้งมั่งคั่งด้วยม้ารถคชदार ไฉนจะทั้งไว้ ชอบใจอยู่ใน

อวัณณฺญ์แต่องค์เดียว ฯ

พระมหาสัตว์เจ้าตรัสอย่างนี้หวังพระทัยว่า ในนเจ้าไปบริสาทหนัก ถึงรสของเครื่องอุปโภคบริโภคที่เคยเสวย จะพึงเกิดความใคร่ที่จะกดับ ไปสู่พระนครตั้งนี้ จึงตรัสประโลมด้วยโภชนะเป็นข้อต้น ด้วยอำนาจ กิเลสเป็นที่ต้อง ด้วยที่บรรทมเป็นที่ลำบาก ด้วยการเดินรำการขับและการประโคมเป็นที่ดี ด้วยพระราชาอุทยานและพระนครเป็นที่ห้า ครั้น ตรัสประโลมเช่นนั้นแล้ว ตรัสต่อไปว่า ดูก่อนมหาบพิตร เชิญเสด็จ หม่อมฉันพาพระองค์ไปดำรงราชย์ในพระนครพาราณสีแล้ว ภายหลัง จึงจะไปสู่แคว้นแคว้นของหม่อมฉัน ถ้าจะไม่ได้ราชสมบัติในพระนคร พาราณสี จักถวายราชสมบัติของหม่อมฉันแก่พระองค์ครั้งหนึ่ง ประโยชน์อะไรของพระองค์ด้วยการอยู่ในป่า จึงทำถ้อยคำของหม่อมฉัน ฯ

เจ้าไปบริสาทได้ระดับถ้อยคำของพระมหาสัตว์เจ้า เกิดความใคร่ที่จะกดับไปสู่พระนคร คำริว่า ท่านสุตโถ่มทรงพระกรุณาปรารภ ความเจริญแก่เรา ตั้งเราไว้ในกัตถยานุธรรมแล้ว บัดนี้ยังตรัสว่า จักสถาปนาเราในราชอิสถริยยศตามเดิมอีก และพระองค์ก็อาจสถาปนา ได้ด้วย เราควรจะไปกับพระองค์ ประโยชน์อะไรของเราด้วยการอยู่ใน ป่าตั้งนี้แล้ว มีจิตตั้งมั่นประดั่งค้จะพรรณนามิตรธรรมอิงคุณของ พระมหาสัตว์เจ้า กราบทูลว่า พระสหายสุตโถ่ม อะไร ๆ ที่จะดียิ่งกว่า การคบกัตถยานุมิตรไม่มี อะไร ๆ ที่จะตามกยิ่งกว่าการคบปามิตรไม่ มีตั้งนี้แล้ว กิดว่าคาถาว่าตั้งนี้

อสังคินิบาต

กาพปกุเช ยถา จนุโท หายเตว สุเว สุเว
กาพปกุชูปโม ราช อสคัม โหติ สมากโม ฯ

พระจันทร์ในกาพปักข์เสื่อมตงทุกวัน ๆ ฉันใด การคบอสังคบุรุษ
ย่อมเป็นเหมือนกาพปักข์ฉะนั้นเด บพิตร ฯ

ตถาหิ รตถมาคมุม สุตัม กาบรูสีรามัม
อกาตี ปาปกัม กมัม เยน คจฺฉามิ ทุกฺคตัม ฯ

หม่อมฉันก็เหมือนกัน อาศัยเจ้าผู้ผู้ทำกับเข้าเป็นคนตามกถเว
ทราม ได้ทำบาปกรรมอันเป็นทางที่จะไปสู่ทุกคติ ฯ

สุกุกปกุเช ยถา จนุโท วทตมเตว สุเว สุเว
สุกุกปกุชูปโม ราช สคัม โหติ สมากโม ฯ

พระจันทร์ในศุกรปักข์เจริณฺขันทุกวัน ๆ ฉันใด การคบสังคบุรุษ
ย่อมเป็นเหมือนศุกรปักข์ฉะนั้นเด บพิตร ฯ

ตถาหิ ตุมมาคมุม สุตโสธม วิชานหิ
กาหามิ กุสคัม กมัม เยน คจฺฉามิ สุกฺคตัม ฯ

หม่อมฉันก็เหมือนกัน ขอท่านสุตโสธมจงทราบว่าอาศัยพระองค์
จักได้ทำกุศลกรรมอันเป็นทางที่จะไปสู่สุคติ ฯ

ถเต ยถา วาริ ชนินฺหุ วุจฺจัม
อนทฺชเนยฺยัม น จิรฺวฺจิติกัม
เอวํปี เม โหติ อสคัม สมากโม

หมตอายุ 01/09/2561 อนทฺชเนยฺยัม อุกกัม ถเตว ฯ

๕ มหาสุตโถมชาตก (๕๓๗)

๓๐๕

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน น้ำตกในที่ค่อนย่อมไม่คงที่
ไม่อยู่ได้นาน ฉนินโต แม้การคบอดีตบุรุษของหม่อมฉนินก็เหมือนกัน ไม่
คงที่เหมือนน้ำในที่ค่อนฉนินนี้ ฯ

สเร ยถา วาริ ชนินท วุจฺจํ
จิรวุจฺจติกํ นรวีรเสฏฺฐจํ
เอวํปี เม โหติ สํคํ สํมากโม
จิรวุจฺจติโก อุกทํ สเรว ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนระที่กล้าหาญอย่างประเสริฐสุด น้ำตกใน
สระย่อมอยู่ได้นาน ฉนินโต การคบอดีตบุรุษของหม่อมฉนิน ก็เหมือนกัน
ย่อมคงอยู่ได้นานเหมือนน้ำในสระฉนินนี้ ฯ

อพฺยายิโก โหติ สํคํ สํมากโม
ยวามุปี ติวฺญเจยฺย ตเถว โหติ
ชิปปํ หิ เวติ อสํคํ สํมากโม
ตสฺมา สํคํ ชมฺโม อสฺพุทฺธิ อารกา ฯ

การคบอดีตบุรุษ เป็นคุณไม่เสื่อมทราม ย่อมเป็นอยู่อย่างนั้น
แม้ตลอดเวลาที่ชีวิตตั้งอยู่ ส่วนการคบอดีตบุรุษ ย่อมเสื่อมเร็ว
เพราะฉะนั้น ธรรมของอดีตบุรุษกับธรรมของอดีตบุรุษ โดดกันแต่ ฯ

เจ้าไปริส่าท พรรณนาคุณของพระมหาสัตว์เจ้า ๗ คาถาด้วย
ประการดังนี้ ฯ พระมหาสัตว์เจ้า ได้ทรงพาเจ้าไปริส่าทและพระราชา
ร้อยเอ็ด เสด็จไปถึงปัจฉิมจันทคาม ฯ ชาวบ้านนั้นเห็นพระมหาสัตว์

เจ้าแล้วไปแจ้งความที่เมือง ๆ พวกอมาตย์ได้พาพดนิกายไปเฝ้า ๆ
 พระมหาดัตตเจ้า ได้เสด็จไปยังพระนครพาราณสีด้วยบริวารนั้น ๆ
 ในระหว่างทางชาวชนบทถวายเครื่องบรรณาการแต่ด้วยใจดี ๆ พระ
 มหาดัตตเจ้าได้บริวารใหญ่ เสด็จถึงพระนครพาราณสีด้วยบริวาร
 นั้น ๆ เวदानั้นพระโอรสของเจ้าไปริสาทเป็นพระราชา เสด็จตั้ง
 ท่านกภาพหัตถ์ ๆ ทวยนาครกราบทูลพระราชาว่า ขอเดชะ ได้ยินว่า
 พระเจ้าสุกโตดมทรงทราบเจ้าไปริสาทได้ กำนัดพามาในพระนครนี้
 พวกข้าพระองค์จักไม่ให้เข้าพระนครดังนี้แล้วรีบปิดประตูพระนคร จับ
 อารูชอยู่พร้อมกัน ๆ พระมหาดัตตเจ้าทรงทราบความที่เขาปิดประตู
 จึงพักเจ้าไปริสาทและพระราชาวัยเอ็ดไว้ เสด็จไปใกล้ประตูกับอมาตย์
 สองสามคนคิดว่าเราก็คือมหาราชเจ้าว่าสุกโตดม จึงเปิดประตู ๆ พวก
 บุรุษไปกราบทูลพระราชา ๆ พระราชาคิดว่า พระเจ้าสุกโตดม
 มหาราชเป็นบัณฑิตเป็นพระเจ้าทรงธรรมตั้งอยู่ในศีล ภัยไม่มีแก่
 พวกเราอย่างแน่นอนดังนี้แล้ว รีบสั่งให้เปิดประตูทันที ๆ พระมหา
 ดัตตเจ้าเสด็จเข้าพระนคร ๆ พระราชาและท่านกภาพหัตถ์เสด็จไป
 รับเสด็จพระมหาดัตตเจ้า นำเสด็จขึ้นปราสาท ๆ พระมหาดัตตเจ้า
 ประทับณพระราชอาสน์แล้ว รีบสั่งให้หาพระอัครมเหสีและพวกอมาตย์
 ของเจ้าไปริสาทมาแล้ว ครั้นครั้นก่อนท่านกภาพหัตถ์ เหตุไรจึงไม่
 ให้พระราชาเข้าพระนคร ๆ ท่านกภาพหัตถ์กราบทูลว่า เมื่อทำวเชอ
 ทรงราชย์ได้กนิมนุชย์ในพระนครนี้เป็นอันมาก ทรงทำกรรมที่กษัตริย์

ไม่ควรทำ ได้ทำช่องในชมพูทวีปทั้งสิ้น ท้าวเธอมีกรรมอันตามกเช่น
นี้ เพราะเหตุนี้เขาจึงไม่ให้พระองค์เข้าพระนคร ฯ พระมหาสุคโตเจ้า
ครัสต์ว่า บัดนี้พวกท่านอย่าวิตกว่าเธอจักทำเช่นนั้น เราทรมานเธอให้
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เธอจักไม่เบียดเบียนใคร ๆ แม้เพราะเหตุชีวิต ภัย
แต่เธอไม่มีแก่พวกท่าน ท่านทั้งหลายอย่าทำอย่างนี้ ชนชื่อว่าบุตรและ
ธิดาต้องปฏิบัติมารดาและบิดา คนที่เดียงมารดาบิดานั้นและจะไป
สวรรค์ คนที่ไม่เดียงมารดาบิดาจะไปนรกดังนี้ ฯ

พระมหาสุคโตเจ้า ประทานพระโอวาทแก่พระราชาบุตรผู้ประทับ
นั่งณอาสนะตัวอย่างนี้แล้ว ครัสต์สอนเสนาบดีว่า ดูก่อนท่านกภาพหัตถ์
ท่านเป็นสหายและเสวกของพระราชา แม้พระราชาได้สถาปนาไว้ใน
อิสสรียยศสูง แม้ท่านก็ควรจะประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระราชา
ดังนี้แล้ว ประทานพระโอวาทแก่พระเทวีว่า ดูก่อนพระเทวี แม่
หัดนั้นก็มาจากเรือนสกุลได้ตำแหน่งอัศวมเหสีในสำนักพระราชา ถึง
ความเจริญด้วยพระโอรสและพระธิดาแล้ว แม่หัดนั้นก็ควรประพฤติสิ่ง
ที่เป็นประโยชน์แก่พระราชาดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรมให้ความ
นันทที่สุด ครัสต์พระคาถาดังนี้

น โส ราชา โย อเชยฺยํ ชินาคิ

น โส สฺชา โย สฺชาวี ชินาคิ

น ส่า ภรียา ยา ปติโน น วิภตติ

หมตอายุ 01/09/25๖๕ เค ปุตฺตา เย น ภรฺนฺติ ชินฺณํ ฯ

พระราชชาติเอาชนะคนซึ่งไม่ควรชนะ เป็นพระราชชาติไม่ได้ เพื่อน
ที่เอาชนะเพื่อนเป็นเพื่อนไม่ได้ ภรรยาที่ไม่ก่ดัวเกรงสามีเป็นภรรยาไม่
ได้ บุตรที่ไม่เลี้ยงมารดาบิดาผู้แก่แล้วเป็นบุตรไม่ได้ ฯ

น ธา สภา ยตถ น สันติ สันโต
น เต สันโต เย น ภณนติ ชมัม
ราคญจ โทสญจ ปหาย โมห
ชมัม ภณนคาถ ภวนติ สันโต ฯ

ชุมชนที่ไม่มีสัตบุรุษเป็นธำนำไม่ได้ คนที่พูดไม่เป็นธรรมเป็น
สัตบุรุษไม่ได้ คนที่ตระวาระโทษและโมหะพูดเป็นธรรมนั้นแต่เป็น
สัตบุรุษ ฯ

นาภัสมานัน ชานนติ มิสฺลํ พาเดหิ ปณฺทิตํ

ภัสมานญจ ชานนติ เทเสนคํ อมคํ ปทํ ฯ

บัณฑิตอยู่ประปนกับพวกพาด เมื่อไม่พูด รู้ไม่ได้ว่าเป็นบัณฑิต
แม้พูดก็ต้องแสดงอมาตธรรม จึงจะรู้ได้ว่าเป็นบัณฑิต ฯ

ภัสเย โสทเย ชมัม ปคฺคณฺเห อิตินํ ชํ

สุภาสิตชชา อิตโย ชมฺไมว อิตินํ ชโย ฯ

ฟังกล่าวธรรมให้กระจ่าง ฟังยกธงของพวกฤษี พวกฤษีมี
สุภาสิตเป็นธง ธรรมแต่เป็นธงของพวกฤษี ฯ

พระราชชาติและเด่นาบตี ได้ระดับธรรมกถาของพระโพธิสัตว์เจ้า
เกิดปีที่โศมนัด ปรึกษากันที่จะไปเชิญเสด็จพระราช จึงสั่งให้คนตี

กตองเที่ยวไปในพระนคร ให้ทวยนาครประชุมกันแล้ว ประกาศให้ทราบ
 ว่า ท่านทั้งหลายอย่ากลัวเลย ได้ยินว่าพระราชาทรงตั้งอยู่ในธรรมแล้ว
 เราทั้งหลายจักเชิญเสด็จพระองค์เข้าสู่พระนครตั้งแล้ว พามหาชน เชิญ
 เสด็จพระมหาสัตว์เจ้าให้เป็นประมุข ไปเฝ้าพระราชา ถวายบังคมแล้ว
 ให้เจ้าพนักงานกัถบกแต่งพระศกและพระมัสสุแล้ว ให้ตั้งรงสนานพระ
 องค์ด้วยเครื่องพระสุคันธ์ แต่งพระองค์ด้วยพระภูษาอาภรณ์วิจิตร ตาม
 ชาติยราชประเพณีแล้ว เชิญเสด็จขึ้นกองแก้วเป็นราชบัลลังก์ อภิเศก
 ตามราชประเพณีแล้ว เชิญเสด็จเข้าสู่พระนคร ฯ พระเจ้าโปรสีดาได้
 ทรงทำสักการะแก่กษัตริย์ร้อยเอ็ดและพระมหาสัตว์เจ้าเป็นการใหญ่ ฯ
 เกิดโกลาหลใหญ่ทั่วชมพูทวีปว่า ได้ยินว่าจอมนรินทร์สุตโตม ทรง
 ทรมาณเจ้าโปรสีดาได้และประดิษฐานในราชสมบัติแล้ว ฯ แม้ประ-
 ชาชนชาวพระนครอินทปัตถ์ ก็ได้ตั้งทูตไปเชิญเสด็จพระมหาสัตว์เจ้า
 กลับพระนคร ฯ พระมหาสัตว์เจ้า ประทับอยู่ในพระนครพาราณสี
 ประมาณเดือนหนึ่ง ครั้นสิ้นพระเจ้าโปรสีดาว่า ดูก่อนพระสหาย
 หม่อมฉันทุกฤดา พระองค์จงอย่าประมาณ จงให้สร้างโรงทานห้าแห่ง
 คือที่ประตูพระนครสี่แห่ง และที่ประตูพระราชวังแห่งหนึ่ง จงทรง
 บำเพ็ญทาน จงทรงประพฤติราชธรรม ๑๐ มิให้กำเริบ จงทรงถะการถึง
 อคติตั้งนี้ ฯ พตนิกายแต่ราชธานีร้อยเอ็ด ได้มาประชุมกันโดยมาก ฯ
 พระมหาสัตว์เจ้า แวดล้อมด้วยพตนิกายเหล่านั้น เสด็จออกจากพระ
 นครพาราณสี ฯ แม้พระเจ้าโปรสีดา ก็เสด็จออกจากพระนคร ตั้ง

เสด็จถึงครึ่งมรรคาเสด็จกลับ ฯ พระมหาดัศจเจ้า พระราชทาน
พาหนะแก่พวกพระราชาก็ไม่มีพาหนะแล้ว ทรงตั้งพระราชاهد่านั้น
ทุกพระองค์ ฯ แม้พระราชاهد่านั้น ก็แสดงความชื่นบานกับด้วย
พระมหาดัศจเจ้า ทำกิจมีวันทนาและเจรจาเป็นคั่นตามสมควร แล้ว
เสด็จไปสู่ชนบทของคน ๆ ฯ ส่วนพระมหาดัศจเจ้า เสด็จเข้าสู่พระ
นครอันประชาชนชาวพระนคร อินทปัตถร ตกแต่งดุจเทพนครถวายบังคม
พระราชมารดาบิดา ทรงทำปฏิสันถารอันไพเราะแล้วเสด็จขึ้นท้องพระ
โรง ฯ พระเจ้าโบริสัท เสด็จเถลิงราชย์โดยธรรม ทรงดำริว่า
รุกขเทวดามีอุปการะแก่เรามาก จักกระทำตาม คือพลัดกรรมแก่ท่าน
ดังนี้แล้ว รับผิดชอบให้สร้างสระใหญ่ใกล้นิโครชพฤกษ์ ทรงตั้งตระกุด
ไปเป็นอันมาก ตั้งเป็นตำบลบ้านขึ้น ฯ บ้านนั้นได้เป็นบ้านใหญ่
ประดับด้วยทางและร้านตลาดถึงแปดหมื่น ฯ ส่วนใต้ต้นนิโครชพฤกษ์
นั้น ตั้งแต่ที่ตูดกิ่งเข้ามา โปรดให้ปราบพื้นดินมาถมอ ให้แฉวงด้วย
กำแพงมีไพร่ทักอบปรด้วยเส้าไค้และประตุ ฯ เทวดาชื่นบานเป็นอย่าง
ยิ่ง ฯ บ้านนั้น เพราะเป็นสถานที่ที่ทรมานเจ้ากัมมาตบาทและเป็นที่อยู่
ของเธอด้วย จึงได้นามว่ากัมมาตบาทนิคม ฯ พระราชاهد่านั้นทุก
พระองค์ตั้งอยู่ในพระโอวาทของพระมหาดัศจเจ้า ได้ทรงทำบุญมีทาน
เป็นคั่นบำเพ็ญทางสวรรค์ให้บริบูรณ์แล้ว ฯ

สตฤา อิมั รมุมเทศน์ อหริศุวา สัจจานิ ปกาเสศุวา
สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงนำพระธรรมเทศนานั้นมาแล้ว ประกาศ

๕ มหาสุตโตมชาดก (๕๓๗)

๓๓๓

ตั้งจะแล้ว ครีว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้ไถ่พระมานพระอังกุติมาด
ในบดินเท่านั้นหามีได้ แม้ในปางก่อน เราก้ได้ไถ่พระมานเชอตั้งนี้แล้ว
ทรงประชุมชาดกว่า พระเจ้าโบริสัตทาในครั้งนั้นได้เป็นพระอังกุติมาด
กาพหัตถ์ได้เป็นพระดำริบุคร นันทพราหมณ์ได้เป็นพระอนันท์ รุกข-
เทวดาได้เป็นพระกัถ์สปี ดักกได้เป็นพระอนุรุช พระราชาวัยเฮ็ดได้
เป็นพุทธบริษัท พระราชมารดาบิดาได้เป็นมหาราชสกุต ส่วนพระเจ้า
สุตโตมได้เป็นพระตถาคตสัมมาสัมพุทธ ตั้งนี้แ่ด ฯ

จบสุตโตมชาดก

